

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
İSTANBUL ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

**YEREL YÖNETİMLERDE KADIN VE TEMSİL: İSTANBUL İLÇE
BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

GÖKŞEN AYDEMİR

İstanbul,2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
İSTANBUL ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

**YEREL YÖNETİMLERDE KADIN VE TEMSİL: İSTANBUL İLÇE
BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

GÖKŞEN AYDEMİR

Danışmanı: PROF. DR. ÖMER FARUK GENÇKAYA

İstanbul,2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

KAMU YÖNETİMİ Anabilim Dalı İSTANBUL ARAŞTIRMALARI Bilim Dalı
TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi GÖKŞEN AYDEMİR'nin YEREL YÖNETİMLERDE
KADIN VE TEMSİL: İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ adlı tez çalışması,
Enstitümüz Yönetim Kurulunun 17.07.2013 tarih ve 2013-28/49 sayılı kararıyla oluşturulan jüri
tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ..19...../.....12...../.....2013

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

1. Tez Danışmanı Prof. Dr. ÖMER FARUK GENÇKAYA
2. Jüri Üyesi Prof. Dr. AYŞEGÜL YARAMAN
3. Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. UMUT UZER

İmzası

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Gökşen Aydemir
Anabilim Dalı	: Kamu Yönetimi
Programı	: İstanbul Araştırmaları
Tez Danışmanı	: Prof.Dr. Ömer Faruk Gençkaya
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Aralık 2013
Anahtar Kelimeler	: Yerel Siyaset, Siyasal Temsil ve Katılım, Yerel Politikada Kadın Temsili

ÖZET

YEREL YÖNETİMLERDE KADIN VE TEMSİL: İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ

Kadınlar 1. Dalga feminist hareketle birlikte dünya genelinde seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. Erkek tahakkümü ve denetiminde gerçekleşen bu katılım eksik temsil koşullarında meydana gelmesine neden olmuştur. Özellikle, yerel siyaset alanında kadınların temsili daha güç koşullarda olmaktadır. Uluslararası eğilimlerde görülen kadın temsiline ulusal siyasete göre yerel siyasette daha yüksek olması gerçeğine karşı Türkiye’de kadın temsili yerelde daha düşüktür. Bu çalışma “Yerel düzeyde kadın temsili nasıl gerçekleşmektedir?” temel sorusuna yanıt aramaktadır. Ağustos 2011- Haziran 2013 tarihleri arasında yapılan saha çalışması kapsamında İstanbul’da 39 ilçe belediyesine seçilmiş 77 kadın meclis üyesiyle yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Saha çalışmasının ikinci aşamasında, anket uygulanan kadın meclis üyelerinden 12 tanesiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Saha çalışması sonucunda elde edilen veriler beş başlık altında incelenmiştir. Bunlar, kadın meclis üyelerinin demografik özellikleri, yerel siyasete giriş süreçleri, yerel siyasette karşılaştıkları engeller ve bunlara yönelik çözüm stratejileri, yerel siyasetteki görevleri ve aldıkları sorumluluklar, kadın meclis üyelerinin siyasal deneyimleri ışığında kendi siyasal kariyerleri ile ilgili düşünceleridir. Elde edilen verilere göre, kadınlar yerel siyasette ulusal siyasete benzer sorunlarla karşılaşmaktadırlar. İkinci olarak, kadınlar yerel siyasette daha çok “vitrin” olarak düşünülmektedirler. Üçüncü olarak, kadınlar yerel siyasette kadınlık görevleriyle uyumlu alanlarda görevlendirilmektedirler. Dördüncü olarak, kadınların yerel siyasette var olma amaçları yerel sorunlara çözüm geliştirmedeki başarılarından ziyade ulusal siyasete katılma istekleridir. Son olarak, kadınların siyasal kariyer hedefleri siyasal partilerin erkek egemen zihniyeti tarafından şekillendirilmektedir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Gökşen Aydemir
Field	: Public Administration
Programme	: Istanbul Research
Supervisor	: Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya
Degree Awarded and Date	: Master- December 2013
Keywords	: Local Politics , Political Representation And Participation , Representation of Women In Local Politics

ABSTRACT

WOMEN AND REPRESENTATION IN LOCAL GOVERNMENT : THE CASE STUDY OF İSTANBUL DISTRICT MUNICIPALITIES

Women obtained the right to vote and to be votes as a consequence of the First Wave of Feminist Movement. This was achieved under the domination and control of male population and resulted in underrepresentation of women. Especially in local politics, women representation is subject to more competitive conditions. Contrary to the international trends that women representation in local politics is higher than national politics women are underrepresented in Turkish local politics. This study attempts to answer the basic question of "How does women representation take place in local politics?" A questionnaire survey was conducted face-to-face with a sample of 77 female members of municipal assemblies in İstanbul during August 2011-June 2013 period. An in-depth interview was conducted with a selected group of 12 members later. The finding of the survey were analyzed under five general items. These are demographic characteristics of the women members, their entrance to local politics, the obstacles they faced in politics and the strategies they develop to overcome these difficulties, their entitlements and functions in municipal assemblies and local politics, and their projections for their political career in light of their political experiences. According to the survey findings, first of all, women representatives face some obstacles similar to those of national politics. Secondly, women are generally considered to be a "window dressing" element at local politics. Thirdly, they are entitled to take place in some duties relevant to their gender. Fourthly, their objective to survive in local politics is not dependent on their success in developing solution proposal for local problems but rather determined by their desire to take part in national politics. Finally, their career objectives are formed by a male-dominated mind set of the political parties.

ÖNSÖZ

Son yıllarda kadınların siyasete eksik temsili problemi sıkça tartışılır bir hale gelmiştir. Kadınların yerel siyasetteki eksik temsili ise çok yeni tartışılmaya başlanmıştır. Yerel siyaset kadınlar için çok önemli bir mecradır. Kadınların yaşam alanlarının içinde bulunan yerel sorunlara karşı çözüm ve politika üreten konumda olmaları gerekmektedir. Bu çalışmanın temel amacı “Yerel düzeyde kadın temsiline nasıl ulaşıldığını” ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında İstanbul’un 39 ilçe belediyesinden seçilmiş kadın meclis üyeleriyle saha çalışması yapılmıştır.

Öncelikle bu önemli konuda çalışma yapmaya yönlendiren çalışmasının her aşamasında bilgisini ve emeğini cömertçe paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya’ya çok teşekkür ediyorum. Kendisi sayesinde sadece bilimsel çalışma etiği değil, hayatımın geri kalanında kullanacağım yoğun deneyimler edindim. Çabası olmasaydı bu tez çalışması yapılamazdı. Tez çalışmamı yaptığım dönemde kullandığım değerli kaynaklarıyla yolumu aydınlatan ,bizlerden sonra çalışma yapacak araştırmacılarında temel referans kaynağı olduğuna inandığım akademik hayatını kadın çalışmalarına adanmış değerli hocam Prof. Dr. Ayşegül Yaraman’a , hem çalışmalarıyla yolumuzu aydınlattığı hem de tezime ilgili değerli fikirlerini paylaşarak jürimde yer aldığı için çok teşekkür ediyorum. Tez jürime son anda dahil olduğu halde büyük bir özveriyle tezimi okuyan ve değerli fikirlerini paylaşan Doç. Dr. Umut Uzer’e , çalışmam sırasında tüm yayınlarını okumak şansına eriştiğim yerel siyasette kadın konusuyla ilgili bilimsel hayata çok önemli bilgiler kazandıran Doç. Dr. Ayten Alkan’a hem değerli çalışmalarıyla önümüzü açtığı, hem de özverili bir şekilde tezimi okuyup yapıcı eleştirileriyle yön verdiği için sonsuz teşekkür ediyorum. Tez çalışması dönemini birlikte geçirdiğim, saha çalışmam sırasında büyük emeği olan değerli arkadaşım Münevver Özyılmaz’ın katkıları çok büyük. Tüm katkısı ve iyi niyeti için çok teşekkür ediyorum. Sevgili arkadaşım Yücel Tansuker’e derinlemesine görüşme kayıtlarının deşifresinde yaptığı yardımlardan dolayı minnettarım. Saha çalışması yapmak oldukça zor ve meşakatli bir süreç, çalışmamda yer alan bütün kadın meclis üyelerine Sayın Derya Yanık ve Sayın İnci Beşpınar nezlinde teşekkürü borç biliyorum. Tüm çalışma döneminde maddi ve manevi desteğini üzerimde hissettiğim sevgili babam olmasaydı bu çalışmada olmazdı. Bu çalışma kendileri yanımda olmasalar da sevgilerinin ve desteklerinin her zaman yanımda olduğunu bildiğim iki değerli kadın için yapılmıştır. Kadınlık okulundaki ilk öğretmenlerim annem ve babaannem’e üzerimdeki emeklerinden dolayı sonsuz teşekkür ediyorum. Çalışmanın tüm ilgilere yararlı olmasını dilerim.

İstanbul,2013

Gökşen Aydemir

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLO LİSTESİ	III
ŞEKİL LİSTESİ	IV
KISALTMALAR	V
1. GİRİŞ	1
2. SİYASAL KATILIM , SİYASAL TEMSİL VE KADIN	
2.1. Siyasal Katılım.....	6
2.1.1. Siyasal Katılım Düzeyleri.....	10
2.1.2. Siyasal Katılımı Etkileyen Unsurlar.....	12
2.1.2.1.Siyasal Katılımı Etkileyen Kişisel Unsurlar.....	12
2.1.2.2.Siyasal Katılımı Etkileyen Çevresel Unsurlar.....	15
2.2. Siyasal Temsil.....	17
2.3. Kadınların Siyasal Katılımı ve Temsili.....	20
2.3.1. Kadının Siyasetteki Yeri.....	23
2.3.2. Kadınlar Kimi Temsil Ederler.....	27
2.3.3. Kadınların Yerel Siyasetteki Katılımı ve Temsili.....	31
2.3.3.1.Kadınların Yerel Siyasette Temsil Araçları.....	33
2.3.3.2.Kadınların Yerel Temsili ve Hemşericilik İlişkileri.....	39
2.3.3.3.Kadınların Sivil Toplum İle İlişkisi.....	42
3. KADINLARIN SİYASAL KATILIMI VE TEMSİLİYLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM STRATEJİLERİ	
3.1. Kadınların Siyasette Eksik Temsil Sorunu.....	46
3.2. Kadınların Siyasette Etkin Katılımını Etkileyen Unsurlar.....	49
3.2.1. Sosyal Unsurlar.....	49
3.2.2. Ekonomik Unsurlar.....	53
3.2.3. Siyasal Unsurlar.....	56
3.3. Kadın – Erkek Fırsat Eşitliği.....	62
3.3.1. Ulusal ve Uluslararası Belgelerde Kadın- Erkek Eşitliği.....	66
3.4. Temsilde Eşitlik İçin Kullanılan Araçlar.....	69
3.4.1. Cinsiyet Kotası, Fermuar ve Parite Sistemi.....	70
3.5. Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımı ve Temsilinin Tarihsel Gelişimi.....	76
3.5.1. Türkiye’de Yerel Siyasette Kadın Temsili.....	78
3.6. Türkiye’de Kadınların Yerel Katılım ve Temsilini Artırmak İçin Ortaya Konulan Projeler.....	85
3.6.1. Yerel Gündem 21.....	85
3.6.2. “Kadın Dostu Kentler” Projesi.....	86
3.6.3. Ka.der’in Yerel Siyasete Yönelik Kampanyaları.....	89
3.6.4. Bağımsız Feminist Belediye Başkanı Adaylığı.....	92
3.6.5. Eşbaşkanlık Sistemi	93

4. İSTANBUL'DA BELEDİYE MECLİSLERİNDE KADIN TEMSİLCİLER ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. İstanbul'un Yönetim Yapısı.....	96
4.2. İstanbul'da Belediye Meclislerinde Kadın Temsilciler.....	100
4.3. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Evreni.....	110
4.3.1. Araştırmanın Problemi.....	110
4.3.2. Araştırmanın Amacı ve Varsayımları.....	112
4.3.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme.....	114
4.3.4. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı.....	115
4.4. Araştırmanın Bulguları.....	118
4.4.1. Kadın Meclis Üyelerinin Demografik Özellikleri.....	119
4.4.2. Kadın Meclis Üyelerinin Yerel Siyasete Giriş Süreci.....	124
4.4.3. Kadın Meclis Üyelerinin Yerel Siyasette Karşılaştıkları Engeller ve Çözüm Stratejileri.....	131
4.4.4. Kadın Meclis Üyelerinin Yerel Siyasetteki Konumu ve Sorumlulukları.....	146
4.4.5. Kadın Meclis Üyelerinin Siyasi Kazanımları ve Gelecekle İlgili Fikirleri.....	153
5. SONUÇ.....	157
EKLER.....	163
KAYNAKÇA.....	167

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 : Siyasal Katılım Düzeyi	11
Tablo 2 : Ulusal Parlamento Düzeyinde En Yüksek Kadın Temsiline Sahip 10 Ülke ve Uyguladıkları Kota Sistemleri.....	73
Tablo 3 : Avrupa Ülkelerinde Belediye Meclislerinde Ortalama Kadın Temsili Oranları.....	84
Tablo 4 : İstanbul'da İlçe Belediyelerinde Kadın Meclis Üyesi Temsil Oranları 2004 ve 2009 Yerel Seçimleri	98
Tablo 5 : İstanbul'da İlçe Belediyelerinde Encümen Üyesi Kadınlar (Mayıs 2013).....	104
Tablo 6 : İstanbul'da İlçe Belediyelerinde Kadın Belediye Başkan Yardımcıları.....	107
Tablo 7: İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinde Kadın Meclis Üyeleri.....	109
Tablo 8 : Kadın Meclis Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	120
Tablo 9 : Kadın Meclis Üyelerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı.....	120
Tablo 10 : Kadın Meclis Üyelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	122
Tablo 11: Kadın Meclis Üyelerinin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı.....	123

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1 : Siyasal Etkinin Gelişimi.....	22
---	----

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AK	Avrupa Konseyi
AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
Bk.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
CEDAW Sözleşmesi	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası
CEMR	Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DEHAP	Demokratik Halk Partisi
DTP	Demokratik Toplum Partisi
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi
KA.DER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
KCK	Koma Civaken Kurdistan
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
RP	Refah Partisi
S.	Sayı
s.	Sayfa
SIPA	İsveç Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBB	Türkiye Belediyeler Birliği

TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Forumu
YEPP	Yerel Eşitlik Eylem Planı
vb.	Ve Benzeri
yy.	Yüzyıl

1.GİRİŞ

Siyasal temsil günümüzde çeşitli boyutlarıyla tartışılmaktadır. Bölgesel, etnik ve cinsiyet temelli temsil belli grupların bu süreçte olumsuz bir şekilde konumlanmasına neden olmaktadır. Siyasal temsilin esas unsuru olan birey ele alındığında; cinsler arasındaki temsil eşitsizliği büyük önem göstermektedir. Kadınların, hayatın her alanında karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık özellikle siyasal alanda daha görünür bir nitelik taşımaktadır. Kadınların, siyasal alanda karşılaştıkları ayrımcılık kamusal alan – özel alan ikilemine dayanmaktadır. Kamusal alan - özel alan ayrımı, kadını özel alana ait kılarken, erkeği kamusal alanın öznesi olarak tanımlamaktadır. Siyaset, kamusal alanda yapılı ve erkek işidir, özel alana hapsedilmiş olan kadının ilgi alanı ise hane içidir. Bu nedenle asırlar boyunca kadınların siyaset yapması zorlaştırılmıştır. İkinci dalga feminist kadın hareketinin *özel olan politiktir* yaklaşımıyla birlikte, kadınların özel hayattaki eylemleri siyasetin ilgi alanına girmiştir. Kadınların artan bir şekilde siyasette yer alması *eşitlik* kavramının sorgulanmasına neden olmuştur.

Kadınlar yasal olarak siyasal haklarını elde ettikleri 20.yüzyılın'ın başından itibaren; oy verme konusunda sürekli teşvik edilirken, etkin siyasal temsil konusunda aynı ilgiyi görememişlerdir. Bu sorunun temel nedeni, eril nitelikteki iktidar yapısıdır. İktidar kavramı gücünü yönetilenden almaktadır. Ulus devletlerin oluşmasıyla birlikte tüm vatandaşların talep ve isteklerini girdi haline getiren ve siyasal çıktılar elde eden bir modern siyasal sistem oluşmuştur. Modern siyasal sistem vatandaşların tüm yönetime etkin katılımı ve temsili temelinde şekillenmiştir. Bu durum, demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olarak ortaya konulmuştur.

Türkiye'de 1930'dan itibaren çıkarılan bir dizi yasayla kadınlara önce belediye seçimlerine katılma, daha sonra köylerde muhtar ve ihtiyar heyetine katılma hakkı verilmiş; son olarak 1934'te milletvekilli seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Aradan geçen 80 yıla rağmen, halen siyasette yer alan kadın sayısının azlığı demokratik süreçlerin gelişmesinin önündeki en önemli engeldir. Dünyanın birçok yerinde kadınların parlamentodaki varlığı % 10 düzeyinin de altındadır. 2010 verilerine göre Avrupa'da ulusal parlamentolarda kadın temsili ortalaması ise % 18 civarındadır. Kadınlar, pek çok ülkede kadın hareketinin çetin mücadelesi sonucunda siyasal haklarını elde ettikleri halde, ülkemizde bu haklarını tepeden inme bir şekilde vermiştir. Bu nedenle, dönemseller olarak değişen oranlarda siyasete dahil olmuşlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında modernleşmenin simgesel bir ögesi olarak örtük kota

uygulamasıyla %18 civarında *sembolik* temsil hakkı kazanan kadınlar, çok partili hayata geçiş ile birlikte bu örtülü kotanın ortadan kalkmasıyla daha az temsil edilir hale gelmişlerdir.¹ 2000'li yıllara kadar kadınların siyasal temsil düzeyinin ortalaması çift haneli rakamları görmemiştir.

Siyaset bilimi literatüründe kadınların yerel ve ulusal siyasetteki varlığı tartışılan bir konudur. Kadınların ulusal siyasetteki temsili ile yerel siyasetteki temsili arasında biçimsel olarak fark olmadığı kabul edilmektedir. Ancak modern siyasal sistemlerde kadının yerel siyasetteki temsil düzeyi, ulusal siyasetteki temsil düzeyinin üstünde belirlenmektedir. Bunun temel nedeni, yerel siyasetin kadınların yaşam alanının ve yaşamsal sorunlarının içinde yer almasıdır. Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetleri en çok kadınlar talep etmektedirler. Ayrıca, yerel siyasete kadınların dahil olması çok daha kolaydır. Bununla birlikte, ülkemizde kadınların yerel siyasetteki temsili, ulusal siyasetteki temsilinin çok daha altında bir seviyede belirlenmektedir. Kadınların yerel siyasette temsil düzeyinin düşük kalmasının dört önemli nedeni vardır.² Birincisi, kadının yerleşik siyasette *simge* olarak kullanılması ki bu durum, özellikle cumhuriyet ideolojisinin ulusal siyasette kadının *vitrin* olarak görülmesi eğiliminin yerel siyasette daha yansımamasından kaynaklanmaktadır. İkincisi, kadınların yerel topluluk düzeyinde bile olsa hareketliliğinin zayıf olması, üçüncüsü yerel siyasetin teknik bir alan olarak algılanması ve dördüncüsü ise kadın örgütlerinin uzun yıllar yerel siyaseti ilgi alanının dışında tutmasıdır.³

Modern siyasal sistemler 1990'ların sonlarından itibaren kadın temsili sorununu kadın hareketinin de katkısıyla ulusal ve uluslararası mecralarda tartışmakta ve kadın erkek eşitliğine yönelik yasal bir çerçeve çizmeye çalışmaktadır. Özellikle, kadınlar için siyasette pozitif ayrımcılık perspektifinde kullanılan fermuar sistemi, parite sistemi ve cinsiyet kotası gibi araçların dünya genelinde olumlu sonuçlar yarattığı görülmektedir. Kuzey Avrupa ülkelerinde uygulanan cinsiyet kotası aracı, kadın temsili düzeyini yüzde 50'ye yakın bir seviyeye yükseltmiştir.

Ülkemizde 2000'li yılların başından itibaren uluslararası kuruluşların kadın duyarlılığına sahip politikalar uygulama konusundaki yaptığı baskı, tüm dünyadaki kadın hareketi, ulusal kadın sivil toplum kuruluşlarının (STK) kampanyaları, iş

¹ Şirin Tekeli, **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**, İstanbul : Birikim Yayınları,1982, ss.284-289.

² Ayten Alkan, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet : Kadınların Kentte Görünmez Varlığı**, Ankara : Dipnot Yayınları : Ankara, 2005,ss.89.

³ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet :Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*,s.89.

dünyasının kadın sorununa artan ilgisi ve siyasal partilerin kadınların oy gücünü yeniden keşfetmesi, daha çok sayıda kadın adayın belirlenmesini sağlamıştır. Tüm bu olumlu değişimlerin sonucunda, son iki genel ve yerel seçimde cumhuriyet tarihinin en yüksek kadın temsili düzeyine ulaşılmıştır. 29 Mart 2009 yerel seçimleri sonrasında seçilmiş kadın belediye başkanı oranı % 0.06, il genel meclisi üyesi kadın oranı %3,5 ve belediye meclis üyesi kadın oranı ise %4.5 gibi çok düşük bir seviyede kalmıştır. Bu oranlar cumhuriyet tarihinde kadınların yerel siyasette sahip olduğu en yüksek temsil düzeyini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, kadınların yerel yönetsel birimlerdeki temsil düzeyindeki bu artış, sadece niceliksel bir değer olarak görülmeye çok açıktır. Siyaset bilimi literatüründe *tanımlayıcı temsil* olarak betimlenen bu durumun *asli temsil* koşullarını oluşturması gerekmektedir. Bu anlamda, bu çalışmanın temel sorunlarından biri de tanımlayıcı ve asli temsil arasındaki ilişkidir. Kadınların asli temsil koşullarını sağlayabilmeleri, bir başka deyişle kadın politikası uygulayabilecek konuma gelmeleri için tanımlayıcı temsilin sayısal olarak belirli bir *kritik eşik* düzeyini aşmış olması gerekmektedir. Ancak o düzeyden sonra asli temsil koşullarının alt yapısı oluşmaktadır.

Yerel siyasette alanında kadın temsil oranındaki artış, kadının yerel temsil yapısının nasıl belirlenmesi gerektiği sorunun gündeme gelmesini sağlamıştır. Kadının yerel yönetsel birimlerlerdeki temsili az sayıda çalışmanın konusu olmuştur. Yerelde seçilmiş kadınların, demografik özellikleri bu çalışmaların temel konularını teşkil etmektedir.⁴ Bununla birlikte, yerel yönetsel birimlerin nüfus düzeyi ile kadın temsili arasında bağ kuran çalışmalar da yapılmıştır.⁵ Gecekondu semtlerinde kadınların enformel ya da formel siyasete katılım şekilleri ve bunların sonuçlarını analiz eden çalışmalarda bulunmaktadır.⁶ Son dönemde yapılan çalışmalar ise kadınların temsil yapısıyla ilgili niceliksel demografik veriler üretmekten öte niteliksel verilerin oluşturulabilmesi için zemin hazırlamaktadır. Bu çalışmalar daha çok kadınların her düzeyde yerel siyasete dahil olma biçimi; yaşadıkları siyasal, sosyal ve ekonomik

⁴ Erbay Arıkboğa, Tarkan Oktay ve Nail Yılmaz, **Yeniden Yapılanma Sonrasında Belediye Meclisleri : İstanbul Örneği**, İstanbul : Beta Yayınları, Eylül 2007,ss.54-78. ve Oya Çitçi, **Yerel Yönetimlerde Temsil : Belediye Örneği**, Ankara : Todai, 1989,ss.103-145.

⁵ Erbay Arıkboğa, “ Yerel Yönetimlerde Temsil ve Kadın Üyeler : Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller”, **Türkiye İdare Dergisi**, S. 463-464, Haziran –Eylül 2009,ss.41-42.

⁶ Heidi Wedel , **Siyaset ve Cinsiyet: İstanbul Gecekondualarında Kadınların Siyasal Katılımı**, İstanbul : Metis Yayınları, 2001, ss.10-14.

sorunları, karar alma süreçlerindeki konumları ile yerel siyasette kadın bakış açısını yansıtmadıkları üzerine yoğunlaşmaktadır.⁷

Kadınların yerel siyasette temsilinin nasıl bir süreçten geçtiğini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma yerel siyasette yer almak isteyen kadınların hangi demografik özelliklere sahip olduğu, yerel siyasal hayata nasıl girdikleri, yerel siyasal hayata dahil olurken karşılaştıkları sorunları ve bunlarla ilgili çözüm stratejilerini, kadınların yerel siyasetteki görevleri ve yerel seçilmiş kadınların beklentileri ve gelecek ile ilgili hedeflerini değerlendirme boyutlarını içermektedir. Bu konuda yapacağımız çalışma, bir durum tespiti olup, mevcut durumu resmedecektir. Çalışma sonucunda, kadınların yerel temsilinin nasıl gerçekleştiğiyle ilgili elde edilen bilgiler, çeşitli Ka.der gibi kadın sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ve bu çalışmadan oluşturmayı planladığımız makaleler ile yerel siyasete eklenmek isteyen kadınların, aktif yerel siyaset yapan kadınların ve erkeklerin yanısıra kadınları yerel yönetsel mekanizmalara aday gösteren eril parti iradesinin yararlanabileceği bir kaynak olacaktır. Bununla birlikte, bu çalışmanın ulaşacağı genellemeler sınırlı da olsa bu alandaki kuramsal yaklaşımlara katkı sağlayacaktır.

“Yerel Yönetimlerde Kadın ve Temsil : İstanbul İlçe Belediyeleri Örneği” adlı çalışmamız; İstanbul ili özelinde yerel siyasette kadın temsiline dair genel bilgiler içermektedir. 29 Mart 2009 yerel seçimleri sonucunda İstanbul genelinde ortalama %10 seviyesinde kadın temsili elde edilmiştir. Bu düzey Türkiye'deki en yüksek seviyedir. Bu nedenle İstanbul örneği büyük önem arz etmektedir.

Çalışma kapsamında; İstanbul'da 2009 yerel seçimleri sonucunda seçilen kadın meclis üyeleri hedef kitleyi oluşturmuştur. İstanbul iline bağlı 39 ilçe belediyesinden; 77 kadın meclis üyesiyle yüzyüze ucu açık sorulardan oluşan anket çalışması yapılarak nicel veriler elde edilmiş, sonrasında bu veriler doğrultusunda 12 kadın meclis üyesiyle yüzyüze derinlenmesine görüşme yapılmıştır. Bu bağlamda, elde edilecek sonuçlar, farklı şehir örnekleri ve farklı ülke örnekleriyle karşılaştırmalı analizler yapılmasını da kolaylaştıracaktır.

⁷ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet : Kadınların Kentte Görünmez Varlığı* , ss.80-99, . Nihal Şirin Pınarcıoğlu, “Yerel Siyaset ve Kadın Katılımı: İstanbul ve Kocaelinde Niteliksel Bir Araştırma”,**(Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2011),ss.102-279. ve Ahu Sumbas, “Demokrasi ve Kadın Temsili Çerçevesinde Yerel Siyasette Kadın Temsilcilerin Etkisi ve Katkıları : Türkiye’de 2009 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları Örneği”**(Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Hacettepe Üniversitesi SBE,2012),ss.132-256.

Giriş bölümü sonrasında yer alan ikinci bölümde siyasal katılım, siyasal temsil ve demokrasi kavramları esas alınarak kuramsal bir çerçeve kurulmaya çalışılmıştır. Bu analiz ulusal düzeyde siyasal katılım ve temsil üzerine yoğunlaşarak yerel siyasete bir bakış açısı geliştirmemizi sağlamaktadır. Çünkü, yerel siyaset, özellikle, demokrasinin gelişmediği ülkelerde halen ulusal siyaset tarafından belirlenmektedir. İkinci bölümde, ulusal temsilden yola çıkarak, yerel siyasette temsile ve kadınların yerel siyasal katılım ve temsilinin nasıl belirlendiğine, yerel siyasette kadın ve hemşericilik bağına ve sivil toplum kuruluşları ile kadınların yerel temsili ilişkisine dair literatür verileri ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde, kadınların siyasal hayata eksik katılımı sorunu ve bunun çözümü için kullanılan stratejiler analiz edilmiştir. Siyasal alan ve kadın ilişkisi bağlamında; kadınları siyasetten dışlayan sosyal, ekonomik ve siyasal unsurlar ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte, kadınları, siyasal hayattan dışlayan bu unurlara karşı kullanılacak alternatif araçlar olan fermuar sistemi, parite sistemi ve cinsiyet kotası tartışılmıştır. Özellikle, bu alternatif araçlar ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan çalışmaların kadın yerel temsil düzeyinin artışına olan etkisi gündeme getirilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, çalışmamızın saha çalışmasında elde edilen verilerin analizi yer almaktadır. Bu bulgular, kadın meclis üyelerinin demografik özelliklerini, yerel siyasete giriş süreçlerini, yerel siyasette karşılaştıkları engelleri ve çözüm stratejilerini, yerel siyasetteki konumlarını ve aldıkları sorumluluklarını, kadın meclis üyelerinin siyasal kazanımlarını ve gelecek ile ilgili fikirlerini içermektedir. Sonuç bölümünde, kadın yerel temsiline nasıl belirlendiğine dair bilgiler kuramsal tartışmalar ve mevcut diğer veriler ışığında değerlendirilmiştir.

2.SİYASAL KATILIM, SİYASAL TEMSİL VE KADIN

Siyasal katılım, siyasal temsili de içine alan geniş bir kavramdır. Özellikle modern siyasal sistemlerde siyasal katılım, vatandaşların hem ulusal hem de yerel siyasete farklı biçimlerde katılarak hükümet ve siyasi iktidarlar üzerinde baskı ve yaptırım gücü uygulamasıdır. Siyasal katılımın yasal ve yasal olmayan yönleri bulunmaktadır. Siyasal temsil ise, siyasal katılımın en ileri aşamasıdır. Temsili demokrasiye geçilmesiyle birlikte vatandaşlar çeşitli seçim sistemleri aracılığıyla kendilerini siyasal alanda temsil edecek kişileri seçmekte ve görevlendirmektedirler. Küreselleşme ve yerelleşme süreci yerel yönetimlerin yükselişe geçmesine neden olmuştur. Yerel yönetimler yerel halka en yakın için hizmet üreten ve sunan birimler olmaktan öte sosyal olarak yeniden dağıtım mekanizmalarının işlevsel hale geldiği birimlerdir. Yerel yönetimlerin geçirdiği bu değişim ve dönüşüm, siyasal katılım ve temsilin önemini arttırmıştır. Yerel yönetsel birimlere tüm kentlilerin tam ve etkin katılımı önem kazanmaya başlamıştır. Ayrıca, siyasal katılım ve temsil sürecinde en dezavantajlı grup olan kadınların, kentdaşlık haklarını kullanarak çeşitli yerel yönetim birimlerinde temsil gücü artmaktadır.

2.1.SİYASAL KATILIM

Günümüzde siyasal sistemlerde iktidarın gücünü halktan almasının anlaşılmasıyla birlikte büyük halk kitleleri siyasal hayata dahil olmaya başlamıştır. Modern vatandaşlık yaklaşımına göre, devlet-toplum ilişkilerinin devlet yanında *evrensellik ve toplumsal kimliklerin hepsi ve herkese eşit mesafeli davranma* ilkesinin yer aldığı kabul edilmektedir. Bu düşüncenin arka planında tüm vatandaşların hak ve konumlara eşit olarak katılımı düşüncesi yer almaktadır.⁸ Modern siyasal sistemlerinde katılımcı bireyler iyi vatandaşlar olarak kabul edilmektedirler. Siyasal katılım ile siyasal sistem arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Siyasal katılım, sosyal bilimlerde vatandaşların fikirlerini ortaya koymak için kullandıkları farklı mekanizmaları ifade eder. Siyasal sistem, belirli bir çevresel düzlemde siyasal girdilerden siyasal çıktılar elde etmeyi sağlayan mekanizmadır. Bu mekanizmada siyasal girdiler, vatandaşların talepleri aracılığıyla siyasal sisteme iletilmekte, siyasal sistemde bu talepler doğrultusunda kararlar alarak siyasal çıktılar elde etmektedir. Siyasal katılım, bireylerin

⁸ E.Fuat Keyman, " Kamusal Alan ve Cumhuriyetçi Liberalizm : Türkiye'de Demokrasi Sorunu", **Doğu Batı Dergisi**, No.5, Kasım 1998, s. 57.

siyasal taleplerini politika yapılıcılara iletmesinin en temel yoludur. Bu nedenle siyasal katılım, birey ile sistemi karşı karşıya getiren bir tür karar alma sürecidir.⁹

Siyasal katılım, dar anlamda vatandaşların siyasal sistem karşısındaki tutumlarını, durumlarını ve davranışlarını belirlemektedir. Toplumdaki bireylerin hepsi siyasi olaylara karşı aynı derecede duyarlı değildirler. Bazı vatandaşlar için siyaset gündelik hayatın olmazsa olmazıyken, bir kısmı içinde hiç birşey ifade etmemektedir. Bu vatandaşlar siyasi olaylara karşı tamamen ilgisiz ve kayıtsızdırlar.¹⁰ Daha geniş bir tanımlama ile siyasal katılım; hem yerel hem de ulusal siyaset etkinlikleriyle vatandaşların farklı biçimlerde hükümet ve siyasal iktidarlar üzerinde doğrudan siyasal sürece katılarak ya da baskı oluşturarak etki yaratmaya çalışmalarıdır.¹¹

Siyasal katılımın gerçekleşebilmesi için vatandaşların öncelikle yasal haklara sahip olması gerekmektedir. Siyasal katılım oy vermektense siyasi amaçlı dernek ya da siyasal parti kurma, üye olma, toplanma, gösteri yapma, siyasal amaçlı geziler ve siyasal amaçlı yayınlar yapmayı kapsamaktadır. Margaret Conway'e göre bir ülkede demokratik siyasal katılımın sağlanabilmesi için dört koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar; rekabet halindeki elitlerin varlığı, sosyal çoğulculuk, yönetici elitin demokratik mekanizma üzerinde uzlaşmış olması ve düzenli seçimlerle vatandaşların karar alma sürecine etkin katılımının sağlanmasıdır. Yönetici sınıfın seçilmesini sağlamak siyasal katılımın ilk basamağıdır. İkinci basamak ise, yöneticilerin kararlarını etkilemektir. Yöneticilerin kararlarını etkileyebilecek baskı gruplarının etkin olabilmesi için demokratik yönetim koşullarının oluşması gerekmektedir. Baskı gruplarının *yönetimi etkilemekten öte yönetimi oluşturma* davranışı içinde olması gerekmektedir. Bu durum, ancak demokratik rejimlerde meşru olabilmektedir. Bu nedenle demokrasinin olmadığı yerde katılım, katılımın olmadığı yerde demokrasi olamaz denilmektedir.¹²

⁹ Jerry R. Green and Jean Laffort, **Incentives in Public Decision Making**, Amsterdam : North Holland Publishing Company, 1979, ss. 160-161.

¹⁰ Münci Kapanı, **Politika Bilimine Giriş**, Ankara : Bilgi Yayınları, Eylül 2005,ss.130-131.

¹¹ Nevzat Güldiken, **Toplum Bilimsel Boyutuyla Siyasal Katılım**, Sivas : Dilek Yayınları, 1996,s.31.

¹² Ömer Çaha, Metin Toprak ve İbrahim Dalmış , “ Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi : Kırıkkale Örneği” , **Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler**, Ömer Çaha (edt.), İstanbul : Fatih Üniversitesi Yayınları, 2004,s.50.

Siyasal katılım ile ilgili siyaset bilimcilerin farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar, üç temel grupta incelenebilmektedir. Siyasal katılımın davranış (eylem) olarak görülmesi, siyasal katılımın tutum ya da yönelim olarak görülmesi ve siyasal katılımın davranış, tutum ve yönelimden öte siyasal karar alma süreci olarak görülmesidir.¹³

Ersin Kalaycıoğlu'na göre siyasal katılım bir eylemdir.¹⁴ Vatandaşların siyasal yaşamda yer alma veya rol oynama eğilimleri ve tutumları siyasal katılım olarak ele alınmayıp sadece siyasal katılımın kaynakları arasında ortaya koyulmalıdır. Bu anlamda siyasal katılım, vatandaş ile siyasi otorite arasında bir bağıdır. Bu bağ sayesinde vatandaşlar siyasi otoritelerin oluşum ve kararlarını etkileyebilmektedirler. Bir başka deyişle, siyasi katılım bir tür siyasal karar alma süreci olarak incelenebilmektedir. Bu süreçte siyasal aktörler yaptıkları eylemlerle hedefledikleri siyasal çıktılar elde etmeye çalışırlar.

Sidney Verba, Norman Nie ve Jae-Won Kim'e göre siyasal katılım hükümetlerin çeşitli konumlarında görev alacak kişilerin belirlenmesi ve bu kişilerin uygulayacakları politikaları etkilemek için vatandaşların yaptığı faaliyetlerdir. Bu durum, katılımın sadece eylemsel yanını ifade etmektedir. Vatandaşların siyasi ilgi, tutum ve bilgilerini içermeyen bu yaklaşım eksik kalmaktadır.¹⁵

Samuel P. Huntington'a göre siyasal katılım, siyasetçiler dışındaki vatandaşların; siyasal kararları etkilemeye çalışmalarıdır. Bu tanım eylemlerle ilgilenmekte tutumları göz ardı etmektedir. Siyasal mekanizmaları etkilemek amacıyla yapılan yasal ya da yasal olmayan eylemleri kapsamaktadır. Örneğin, seçim kampanyaları ve siyasi tartışmalar siyasi katılım kapsamında incelenmektedir.¹⁶

¹³Ersin Kalaycıoğlu, **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasi Eylemlerin Kökeni Üzerine Bir Değerlendirme**, İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1983,s.10.

¹⁴ Kalaycıoğlu, s.10.

¹⁵ Sidney Verba, Norman H. Nie, and Jae-Won Kim, **Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison**, New York and London: Cambridge University Press, 1978, s.394. Aktaran : İler Turan, **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İstanbul : İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1977,s.69.

¹⁶ Samuel P. Huntington /Joan M. Nelson, **No Easy Choice : Political Participation in Developing Countries**, Harvard University Press, 1976,ss.4-6. Aktaran : M.Akif Çukurçayır, **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Konya : Çizgi Kitapevi, Şubat 2006,s.43.

Deniz Baykal, “Siyasal Katılma ve Bir Davranış İncelemesi” adlı çalışmasında siyasal katılımın üç ana unsurdan meydana geldiğini anlatılmaktadır.¹⁷ Bunlar, siyasi olayları izleme, siyasi olaylar hakkında tavır takınma ve siyasi olayların içine karışmaktır. Buna göre, siyasal katılım hem davranış, hem tutum-yönelim hem de siyasal karar alma sürecinde yer almayı gerektirmektedir.

Siyasal katılım anlayışı zaman içinde değişikliğe uğramıştır. Yıllar boyunca siyasal katılımın etkisi büyümüştür. 1950’li ve 1960’lı yıllarda *oy verme* siyasal katılımı ile ilgili temel odak noktası olmuştur. Daha sonra, siyasal katılım sıra dışı bir şekilde geniş anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Geleneksel katılım; seçim kampanyası, zaman ve bağış, seçimlerde görev alma gibi siyasal faaliyetleri içermektedir. Sıra dışı katılım ise protestoyu ifade etmektedir ve doğrudan siyasal eylem ve şiddet anlamına gelmektedir.¹⁸ Tokgöz’e göre siyasal katılma oy vermeyi içerecek şekilde siyasal tartışmalara girmek, siyaset adamlarıyla temas kurmak ve kampanyalarda çalışmak gibi pek çok siyasal davranışı içeren faaliyetler bütünüdür.¹⁹

İlter Turan “Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış” adlı çalışmasında siyasal katılımı olağan ve olağandışı katılım olmak üzere iki ana başlıkta incelemektedir. Olağan siyasal katılımın iki farklı boyutu vardır. Bunlardan birincisi; siyasal katılımın sağlanabilmesi için bir tür sistematik örgütlenmeye başvurulmasıdır. Bu sistematik örgütlenme vatandaşların bir siyasal partiye resmen katılması ya da yasal toplumsal örgütler aracılığıyla ulusal siyasal hayatta dahil olması anlamına gelmektedir. Olağan siyasal katılımın diğer yönü ise vatandaşların, siyasal sistem içinde görevli olan kişilerle ilişki kurmasıdır. Olağan dışı siyasal katılım biçimleri ise; sivil ya da toplumsal itaatsizlik, bildiri yayınlama, gösteri yürüyüşü yapma, çete savaşına girme ve devrim girişimleridir.²⁰

Ayşegül Yaraman ise siyasal katılım ile ilgili farklı bir yaklaşıma sahiptir. Yaraman’a göre siyasal katılımın iki şekli bulunmaktadır. Bunlar bireysel siyasal katılım ve toplumsal siyasal katılımıdır. Bireysel siyasal katılım seçmenin tek başına yerine getirebileceği bir eylemdir. Örneğin, oy verme eylemi bireysel siyasal katılımı

¹⁷ Deniz Baykal, **Siyasal Katılma : Bir Davranış İncelemesi**, Ankara : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1970,ss.3-33.

¹⁸ Didier Ruedin, “ Testing Milbart’s 1965 Framework of Political Participation Institutions and Social Capital”, **Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences**, Vol.3, No.3, December 2007,s.4.

¹⁹ Oya Tokgöz, **Siyasi Haberleşme ve Kadın**, Ankara: Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979,s.14.

²⁰ Turan, ss.70-73.

oluşturmaktadır. Bu eylem, kamusal alana dair bir tutum ya da davranış olmakla birlikte; kamusal alanla kurduğu ilişki dolaylı bir yapıya sahiptir. Toplumsal siyasal katılım ise bir siyasal partiye üye olmayı ya da siyasal kadrolara aday olma biçimde gerçekleşmektedir. Bu eylem tümüyle ve doğrudan kamusal alana dair bir etkinliktir.²¹

2.1.1. Siyasal Katılım Düzeyleri

Bireyler siyasal hayata değişik düzeylerde katılırlar. Bunun siyasi, toplumsal ya da demografik nedenleri bulunmaktadır. Bazı bireyler, siyasetin her alanında yer almak isterken, diğerleri oy vermek konusunda bile gönülsüz davranmakta ve hatta siyasal davranışın tamamen dışında kalmaktadırlar.

Lester W. Milbrath 1965 yılında yaptığı “Framework of Political Participation : Institutions and Social Capital” adlı çalışmasında, bireylerin siyasal katılma eylemini zorluk derecesine göre üç ana kategoride incelemektedir.²² Bunlar (Tablo 1); izleyici (*spectator*), geçişken(*transsitional*) ve savaşçı (*gladitorial*) niteliklere sahiptirler. İzleyici davranışı gösteren vatandaş fazla bir çaba göstermeden sadece oy veren, parti rozeti taşıyan, bir arkadaşının siyasal tercihini değiştirmek üzere ikna etmek gibi davranışlarda bulunan kişidir. Vatandaşın bürokratlarla düzenli teması, parti miting ve konferanslarında zaman ve enerji harcama, siyasal partilere maddi yardımda bulunmak gibi davranışları geçişken eyleme girmektedir. Bir siyasal partinin aktif üyesi olmak, partinin mali kaynaklarını genişletmek amacıyla faaliyette bulunmak ve sonuçta yerel veya ulusal seçimlerde aday ya da aday adayı olabilmek ise savaşçı davranışları içerisinde değerlendirilmektedir.

²¹ Yaraman, *Türkiye Kadınların Siyasal Temsili*, s.11.

²² Lester W. Milbrath, **Political Participation : How and Why do People Get Involved in Politics?** , Chicago : Rand McNally College Publishing Company, 1965, s. 18.

Tablo 1

Siyasal Katılım Düzeyi Hiyerarşisi

İZLEYİCİ FAALİYETİ	GEÇİŞKEN FAALİYETİ	SAVAŞÇI FAALİYETİ
Oy Vermek	Partiye Bağışta Bulunmak	Yerel ya da Ulusal Seçimde Aday Olmak
Siyasal Tartışmalara Katılmak	Siyasal Bir Miting'e Katılmak	Siyasal Partilerde Aktif Üye Olmak
Bir Kişiyi Belirli Bir Yönde Oy Vermek Konusunda İkna Etmeye Çalışmak	Bürokratlar ve Siyasal Parti Lideriyle Temasta Bulunmak	Seçim Kampanyalarına Katılmak
Parti Rozeti ve Amblemi Kullanmak		Siyasal Amaçlı Para Toplamak ve Seçim Ofisi Kurmak

Kaynak : Lester W. Milbrath, **Political Participation : How and Why do People Get Involved in Politics?**, Chicago : Rand McNally College Publishing Company, 1965, s. 18.

Sidney Verba ve Norman Nie'nin 1972 yılında Amerikan vatandaşları üzerine yaptıkları çalışmada altı farklı siyasal katılım düzeyi bireylerin hangi tür katılım yollarını kullandıklarına göre tanımlanmıştır.²³ Vatandaşların siyasal hayata katılımıyla ilgili bir diğer sistematik çalışma Robert Dahl tarafından yapılmıştır. Dahl'a göre , "Siyasal olayları izleme derecesi ilgiyi, onlara verilen önem derecesi önemsemeyi, onlarla ilgili olarak sahip olunan veriler bilgiyi göstermektedir. Siyasal kararları etkilemek amacıyla gösterilen çabalar eylemdir".²⁴ Dahl'a göre siyasal katılım dört aşamalı bir yapıya sahiptir. Bu aşamalar, bireylerin siyasetle olan ilgi düzeyine göre belirlenmiştir. Bu aşamalarda dört farklı toplumsal tabakayı ifade etmektedir. Bunlar; siyasal olmayan tabaka, siyasal tabaka, iktidar peşinde koşanlar ve iktidar sahipleridir.²⁵

²³ Sidney Verba and Norman Nie , **Participation in America : Political Democracy and Social Equality**, Chicago : University of Chicago Press, 1972, ss. 110-112, Aktaran : Turan, s.74.

²⁴ Ahmet Taner Kışlalı, **Siyaset Bilimi**, Ankara : İmge Yayınları, 2003,s.221.

²⁵ Baykal, ss.31-32.

2.1.2. Siyasal Katılımı Etkileyen Unsurlar

Bireyler, çeşitli unsurlar doğrultusunda siyasal hayata her düzeyde katılım göstermektedirler. Bireylerin siyasal katılımına ilişkin tutumlarını belirleyen unsurlar, kişisel ve çevresel olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir. Bu unsurlar, bireylerin siyasal tercihlerinde etkili olduğu gibi siyasal katılma davranışına da yön vermektedir. Bireylerin siyasal katılımına yönelik kişisel unsurlar; gelir, meslek, eğitim, cinsiyet, yaş ve aile iken çevresel unsurlar ise yerleşim birimi, medya ve psikolojik etkenlerdir.²⁶

2.1.2.1. Siyasal Katılımı Etkileyen Kişisel Unsurlar

Bireylerin siyasal hayata etkin katılımını etkileyen kişisel unsurlar arasında yer alan gelir, meslek ve eğitim birbirinin uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Bu üç unsuru birbirinden soyutlarken, tek başına etkisini saptamak olanaksız olmasa da çok sayıda zorluğu beraberinde getirmektedir.²⁷ Gelir, eğitim ve meslek arasındaki bu ilişki; başta belirli bir gelir düzeyine sahip olmadan eğitim alınamayacağı ve meslek sahibi olunamayacağı gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, belirli eğitim düzeyine sahip olmak bireylere meslek kazandırmakta, meslekleriyle orantılı olarak gelir elde etmelerini meşrulaştırmaktadır. Gelir düzeyindeki farklılıkların bireylerin siyasal hayata eklemlenmesi sürecinde önemli etkileri bulunmaktadır. Baykal'a göre, gelir düzeyi yükseldikçe siyasal katılım oranı yükselmektedir.²⁸ Ancak, gelir artışı ile dar anlamda katılımının unsuru olan oy verme arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle, gelir düzeyi yükseldikçe oy verme oranı düşmektedir. Daha üst düzeyde atılma türlerine geçildikçe, gelir artışıyla daha üst düzeyde katılmaya yönelme eğilimi artacaktır. Yani bireylerin aktif siyasal hayata katılabilmesi için belirli bir gelir düzeyine sahip olması gerekmektedir. Çünkü aktif siyasal hayat zaman ve para gerektirmektedir.²⁹ Bununla birlikte, siyasal mekanizmalar hakkında bilgi sahibi olabilmek için belirli bir bilgilenme maliyetine katlanmak gerekmektedir. Üst gelir grupları bu bilgilenme maliyetlerini karşılayabildikleri halde, alt gelir grupları yaşamlarını devam ettirebilmek için çaba sarf ettiklerinden siyasal katılıma karşı daha ilgisiz bir tavır içinde olabilmektedirler.

²⁶ Turan, ss.70-80.

²⁷ Turan, ss.75-76.

²⁸ Baykal, s.37.

²⁹ Turan, s.76.

Siyasal katılım ile eğitim arasında yakın ilişki mevcuttur. Kalaycıoğlu'na göre, eğitim düzeyi yüksek olan bireyler daha düşük olan bireylere göre siyasal yaşama katılma konusunda daha derin bir görev bilinci geliştirmektedirler. Bu durumda bu bireyler için siyasal katılım bir tür yurttaşlık görevi veya yurttaşlık rolünün ayrılmaz bir parçası konumuna gelmektedir.³⁰ Baykal'a göre, eğitim düzeyi bireyin siyasal tercihlerini daha bilinçli yapmasında önemli bir rol oynar ve diğer çevresel değişkenlerin belirleme gücünü azaltır; ayrıca, siyasal içeriklerin birey tarafından kavranmasını ve yorumlanmasını sağlamaktadır.³¹ Buna karşılık, eğitim düzeyi arttıkça ,oy verme oranının düşeceğine savunan çalışmalarda bulunmaktadır. Öte yandan, eğitim de aynı gelir gibi daha üst düzeyde siyasal katılımı arttırmaktadır.³²

Eğitimi ve geliri tamamlayan üçüncü unsur meslektir. Turan'a göre, mesleğin çeşitli nitelikleri siyasal katılımı etkilemektedir. Sahip olunan meslek gelir durumunda doğrudan etkilediği için çift yönlü bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte, belirli bir mesleki statüye sahip olmak için belirli eğitim düzeyinde olmak gereklidir.³³ Ancak meslek ile siyasal katılım arasındaki ilişki gelir, eğitim, yaş ve cinsiyet gibi değişkenlerden farklı olarak bireyin şahsiyetinin koparılmaz bir parçası değildir. Çünkü bireyler hayatların çeşitli dönemlerinde farklı meslekler yapabilmektedirler. Baykal'a göre, meslek siyasal katılımı dört farklı şekilde etkilemektedir. Bunlardan birincisi, mesleğin bireye siyasal önemi olabilecek yetenekler ve çevresel koşullar kazandırmasıdır. İkinci olarak, mesleğin belirli siyasal görüşü olan insanlarla etkileşim sağlamasıdır. Üçüncü olarak, mesleğin hükümet politikalarını takip eden ve bunlardan çıkar sağlayan bir yanı bulunmaktadır. Son olarak, meslekten kaynaklanan roller siyasal hayata geçişte kolaylık sağlamaktadır.³⁴ Cinsiyet , siyasal katılımı etkileyen bireysel faktörlerden en çok tartışılanıdır.³⁵ Cinsiyet ve siyaset ilişkisinde kadınların erkeklere göre dezavantajlı durumda olduğu bilinmektedir. Temsil çemberinde kadınlar her zaman erkeklere göre daha az güce sahip olmaktadır. Bunun temel nedeni ise kamusal alan – özel alan ikilemi ve cinsiyetlere bağlı geleneksel iş bölümüdür.³⁶ Siyaset kamusal alanda yapılır ve erkek işi olarak kabul edilmektedir. Geleneksel iş bölümü kadını özel alanla

³⁰ Kalaycıoğlu, s.26.

³¹ Baykal, s.61.

³² Turan, s.77.

³³ Turan, s.77.

³⁴ Baykal, ss.45-46.

³⁵ Baykal, s.63.

³⁶ Funda Şahin, "Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profili ",(Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011),ss.2-4.

tanımladığı için, kadınlar siyasal alanda hep edilgen konumda kalmışlardır. Baykal'a göre, her sosyal seviyede kadınlar erkeklerden düşük oranda siyasal katılıma sahiptirler. Eğitim, gelir, kitle iletişim araçlarından yararlanma gibi unsurların eşit ve adil olduğu bir durumda bile kadınlar açısından eksik temsil koşulları oluşmaktadır.³⁷ Kalaycıoğlu'na göre, cinsiyet ve siyasal katılım arasındaki ilişki belirlenirken üç unsur etkilidir. Bunlardan birincisi, kadınların genel olarak erkeklere oranla daha düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olması nedeniyle siyasal katılım düzeylerinin düşük kalmasıdır. İkinci olarak, kadınların düşük sosyo-ekonomik statüleri nedeniyle erkeklere oranla daha az kitle iletişim araçlarından yararlanabilmeleri bu nedenden dolayı siyasal ilgi, siyasal bilgi ,siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik düzeylerinin düşük kalmasıdır. Son olarak, siyasetin kadınlara uygun olmadığı yönündeki toplumsal ön yargı etkili olmaktadır. Geleneksel iş bölümüne göre özel alana hapsedilen kadınlar, siyasal yaşama gerekli zaman ve enerjiyi ayıramamaktadırlar. Bu nedenle, kadınlar, daha az zaman ve enerji ayrılan oy verme gibi siyasal katılım türlerinde etkinken, bürokrasi ve hükümetle ilişkilerde daha edilgen bir yapıya sahiptirler.³⁸

Yaş unsuru bireylerin siyasal katılım davranışının belirlenmesine büyük öneme sahiptir. Bireyler belirli yaş gruplarında değişen oranlarda siyasal hayata dahil olmaktadır. Bireyler genç yaşlarda belirli bir partiye bağlanmak konusunda tereddüt gösterirler. Kalaycıoğlu'na göre gençler, oy vermektan çok seçim kampanyası veya yakın çevresini ikna etmek amacıyla konuşmalar yapmak yoluyla siyasal hayata dahil olmaktadır.³⁹ Bunun nedeni, ise siyasal kararların ve politikaların gençlerin yaşamını daha sınırlı düzeyde etkilemesi ve gençlerin coğrafi hareketliliğidir. Bireyler, orta yaş grubuna girdikten sonra siyasetle daha yakından ilgilenmeye başlarlar. İleri yaşlarda ilginin giderek azaldığı görülmektedir.⁴⁰ İlerleyen yaşlarla birlikte bireylerin siyasal tercihleri kararlılık göstermeye başlamakta, siyasal yaşama katılımları daha düzenli bir hale gelmektedir.⁴¹

Bireylerin içerisinde yetiştikleri aile yapısı siyasete katılım süreçlerinde etkili olan bir başka unsurdur. Bireylerin toplumsallaşma sürecinin birinci basamağı olan aile, bireylerin siyasal tercihlerinin belirlenmesi ve gelişmesinde birinci dereceden önemli bir konuma sahiptir. Özellikle, ailede babanın eğitim düzeyi ailedeki diğer kişilerin siyasal

³⁷ Baykal, ss.63-64.

³⁸ Kalaycıoğlu, ss.19-20.

³⁹ Kalaycıoğlu, s.22.

⁴⁰ Turan,80.

⁴¹ Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, s.79.

tercihlerinin oluşmasında büyük önem teşkil etmektedir.⁴² Yapılan çalışmalara göre, siyasi yanı ağır basan ailelerde yetişen bireyler siyasete karşı daha ilgilidirler. Uysal'a göre, aile hem seçme işlemi hem de davranış temeli veren bir unsur olarak sosyo-politik bir önem taşımaktadır.⁴³ Turan'a göre, seçilenler üzerine yapılan çalışmalar bu kişilerin siyasetle daha yakından ilgilenen ailelerden geldiklerini ortaya koymaktadır.⁴⁴

2.1.2.2. Siyasal Katılımı Etkileyen Çevresel Unsurlar

Bireylerin siyasal katılımını etkileyen çevresel unsurlar; yerleşim birimi, medya ve psikolojik etkenlerdir. Bu çevresel unsurların en önemlisi yerleşim birimi etkisidir. Kırsal ve kentsel yaşam koşullarının siyasal katılım süreci birbirinden farklı bir yapıya sahiptir. Bireylerin siyasal katılım biçim ve yoğunluğunun belirlenmesinde yaşadıkları yerleşim biriminin etkisi çeşitli çalışmalarda incelenmiştir.⁴⁵ Milbrath'a göre kentlerin yüksek toplumsal etkileşimi, yoğun iletişim düzeyi ve grup dinamiklerinin etkisi altında kalan bireylerin yüksek düzeyde siyasal hayata katılacakları belirtilmiştir. Buna karşılık olarak, Verba, Nie ve Kim ise *akışkanlık* modelini geliştirilmiştir. Bu görüşe göre, küçük yerleşim birimlerinin üstünlüğü küçüklüğünden kaynaklanmaktadır. Bu tür yerlerde siyasal ilişkiler ve siyasal yapı daha basittir. Bireyler siyasal kararların kendi lehlerine çıkması için kime, nasıl ve kimlere başvurabileceklerini bilmektedirler. Metropollerde ise, siyasal yapı çok karmaşıktır. Siyasal kararlar, kişisel ilişkilerden uzak bağımsız ve genellikle karmaşık bir bürokratik süreç sonrasında alınmaktadır. Bu nedenle, büyük yerleşim birimlerindeki bireyler kendi karar ve tercihlerinin marjinal etkinliğinin düşük olduğunu bildiklerinden siyasal katılımın düşük olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, küçük yerleşim birimlerinde siyasal katılımın daha yüksek olacağı beklenmektedir.⁴⁶

Bu çalışmalarda, siyasal katılım dar manasıyla sadece oy verme davranışı ile tanımlanmaktadır. Ancak siyasal katılımın geniş anlamıyla düşünüldüğünde büyük yerleşim birimlerindeki kentleşme eğilimi bireylerin farklı türlerde siyasal katılım güdülerini güçlendirmektedir. Kentlerde yaygın hale gelen kitle iletişim araçları, farklı toplumsal ilişkileri, gelir yüksekliği, yeni kentlileşen bireylerin çokluğu nedeniyle ortaya çıkan yabancılaşma ve kentle bütünleşememe duygusu kentli bireylerin siyasal davranışını

⁴² Kışlalı, s.119.

⁴³ Birkan Uysal, **Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi** , Ankara : Todai Yayınları, 1984, s.116.

⁴⁴ Turan, s.56.

⁴⁵ Kalaycıoğlu, ss.22-23.

⁴⁶ Kalaycıoğlu, ss.23-24.

etkilemektedir.⁴⁷ Kalaycıoğlu'na göre, kentleşmenin siyasal katılım üzerinde iki tür etkisi ortaya çıkacaktır. Bunlardan birincisi, kentleşmenin siyasal katılımı azaltıcı etkisidir. Bunun nedeni karmaşık ve bireyi ikinci plana iten bir mekânsal büyüklüktür. İkinci etkisi ise, kente göçle gelen kitlelerin eğitim olanakları ve yeni bir iletişim ağından haberdar olup etkilenme, yeni meslek deneyimleri edinme ve onunla gelişen yeni siyasal olanaklardan yararlanabilmesidir. Kuşkusuz bu eğilimde siyasal katılımı arttıracaktır. Bununla birlikte, olağan dışı siyasal katılım eğilimleri kentsel yerleşme birimlerinde daha yoğun olarak görülmektedir.⁴⁸ Kırsal alanda siyasal katılım ise, özellikle bireysel ilişkilerin yoğunluğu nedeniyle akraba ilişkilerine bağımlı olarak ilerlemektedir. Ancak siyasal katılım bilinçli bir yapıya sahip değildir. Turan'a göre köy- kent arasındaki ulaşım, haberleşme, eğitim düzeyi ve benzeri alanlardaki farklılıklar azaldıkça siyasal katılma biçimlerinde farklılıklarda azalacaktır.⁴⁹

Çevresel bir faktör olarak medyanın katılım üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Aslında medyanın etkisi kentleşme ve eğitim olanaklarının artması ile güçlenmiştir. Medya, siyasal olaylar ve kararlar hakkında bireylerin bilgilenme maliyetini ortadan kaldırmaktadır. Medya siyasal parti liderlerinin, siyasal yorumcu ve kamuoyunun siyasal yaşama katılması için propogandalarını yayan araç haline gelmektedir. Yapılan propogandalar; siyasal ilgiyi, bilgiyi ve örgütlenme gücünü arttırmaktadırlar. Bu yayınlar başarılı olabildikleri sürece siyasal katılımın arttırması beklenmektedir. Propoganda etkisi bireyi siyasal hayata teşvik eden bir kaynağı oluşturmaktadır. Bununla birlikte, medya araçlarının yayınlarına en çok maruz kalanların siyasal yaşama en sık, en az maruz kalanların ise en az siyasal katılıma sahip olacağı kabul edilebilir.⁵⁰ Kışlalı'ya göre, medyanın yaptığı propoganda yeni siyasal eğilimlerin ortaya çıkmasına değil, varolan siyasal eğilimleri güçlenmesi açısından önemlidir.⁵¹

Bireylerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ortam siyasal katılımlarını nasıl etkiliyor ve biçimlendiriyorsa, psikolojik etkenlerde çevresel unsurlar olarak kişilerin siyasal katılımları üzerinde güçlü etkiye sahiptir.⁵² Sosyo-ekonomik etkenlerin baskısı ne yönde olursa olsun bireyler bunu anlayıp zihni süzgeçlerinden geçirip davranışlara yönlendirmektedirler. Dolayısıyla, siyasal katılımı etkileyen psikolojik etkenlerden söz

⁴⁷ Şerif Öner, " Kentleşme ve Modernleşmenin Siyasal Davranışlar Üzerine Etkisi", **Türk İdare Dergisi**, Yıl : 70, Sayı : 420, Eylül 1998,ss.95-96.

⁴⁸ Kalaycıoğlu , s.25.

⁴⁹ Turan, s.79.

⁵⁰ Kalaycıoğlu, ss.33-34.

⁵¹ Kışlalı, s.120.

⁵² Turan s.86.

ederken bunların sosyo-ekonomik değişkenlerin dolaylı sonucu olmadığından emin olmamız gerekmektedir. Bu psikolojik etkenler, başta etkinlik duygusudur. Etkinlik duygusuna sahip olan bireyler, siyasal katılımın her boyutunda daha yoğun bir şekilde yer alacaklardır. Bununla birlikte, sosyal girişkenlik, güven duygusu, empati değişkenlerinin pozitif psikolojik etkisi bireylerin siyasal katılım düzeylerinin yükselmesine neden olacaktır. Bireylerin, siyasal katılımının olumsuz etkilendiği psikolojik durumlarda mevcuttur. Bu durumlar, özellikle siyasal iktidarların beklentileri karşılamaması ve verilen sözlerin tutulmaması durumunda daha çok ortaya çıkmaktadır. Siyasal yabancılaşma, bireylerin siyasal sistemi kendisiyle hiçbir ilgisi olmayan bir yapı olarak görmesine neden olmaktadır. Bunun dışında *apati* (ilgisizlik ve kayıtsızlık) ve *anomi* (değer karışıklığı) de bireylerin siyasal katılım düzeyinin düşmesine neden olan psikolojik çevresel faktörlerdendir.⁵³

2.2.SİYASAL TEMSİL

Türk Dil Kurumu (TDK) temsil kavramını , “birinin ya da bir topluluğun adına davranma” olarak tanımlanmıştır. Hanna Fenichel Pitkin klasik eseri “The Concept of Representation” ’da siyasal temsili , “*siyasette bazı bireylerin diğerleri adına hareket ettiği düzenlemeler şekli*” olarak tanımlamıştır. Siyasal temsil kavramının, kökenine inildiğinde Antik Yunan Medeniyet’inde yetkililer ve elçiler olduğu halde bununla ilgili bir terim üretilmediği görülmektedir.⁵⁴ Bugün kullandığımız temsil kelimesi (*repraesentare*), Romalıların daha önce var olmayan bir şeyin yazılı olarak ortaya konulması veya soyutlamanın bir objede vücut bulması anlamında “diğerleri, yerine hareket eden siyasal kurumlar ve birey” için kullanılmıştır.⁵⁵ Gerçek anlamda siyasal temsil 17.yy’da Avrupa demokratları tarafından icat edilmiş olup monarşik ve aristokratik bir ortaçağ yönetim kurumu olarak gelişmiştir.

Siyasal temsille ilgili en önemli temel çalışmayı 1967 yılında Pitkin yapmıştır. Pitkin’e göre 4 farklı çeşit *siyasal temsil* türü bulunmaktadır:⁵⁶

a.Biçimsel Temsil: Temsil edilen bir organın ya da bireyin faydasını sağlayacak bir eylem ya da işlem yapmayı ifade etmektedir.

⁵³ Turan, ss.86-89.

⁵⁴ Hanna Fenichel Pitkin, **The Concept of Representation**, University of California Press: California, 1972, ss.2-3.

⁵⁵ Birsen Örs, “ Siyasal Temsil”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, No:35 , Ekim 2006,s.2.

⁵⁶ Pitkin, s.358.

b.Tanımlayıcı Temsil: Adil ve özgür seçimlerle seçilmiş olmayı ifade etmektedir.

c.Asli Temsil: Belirli bir sınıfın ya da grubun üyelerinin temsilini ifade etmektedir.

d.Sembolik Temsil: Sembolik bir temsil gücüne sahip olmayı ifade etmektedir.

Ancak Pitkin, bu temsil türlerinden biçimsel temsil, tanımlayıcı temsil ve sembolik temsil üzerinde yoğunlaşmıştır. Asli temsili ise *eylem için temsil* olarak görmektedir. Pitkin'in biçimsel temsili, temsil edilecek bir organ ya da bireyin faydasını sağlayacak bir eylem ya da işlem olarak görmesinin yarattığı sorun ise temsilcilerin bütün eylemlerinin kalitesi ne olursa olsun temsil olarak kabul edilmesidir. Tanımlayıcı temsil ile ilgili olarak ise, temsilcilerin karakteri ve temsil arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaktadır. Pitkin, temsilcilerin faaliyetleri üzerine yoğunlaşmak yerine siyasal kurumların bileşimi üzerinde odaklanmıştır. Çünkü ; bireylerin *kim* olduklarını değil sadece onların *ne yaptığı* konusuyla ilgileniyordu. Pitkin' e göre sembolik temsilde tutumların ve inançların etkili olduğunu göstermektedir. Bu görüşün tek olumsuz yanı temsilciler tarafından manipülasyona açık olmasıdır. Asli temsil, biçimsel, tanımlayıcı ve sembolik temsilin aksine temsil ve *mantıksal açıdan öncelikli* olan temsilci arasındaki ilişkiyi önce çıkarmaktadır. Bu sayede temsilcilerin temsile duyarlı olmaması gerektiğini savunmuştur. Çoğu zaman bu duyarlılık temsilcilerin isteklerini ve eylemlerini birleştirmelerini sağlamaktadır. Bu uyum iki şekilde ortaya çıkar. Birincisi, temsil gücünü açıkça ne yapılması gerektiğini bilen temsilciye vermenin gerekliliğidir. Ancak, böylece temsil temsilciye dönüşecektir. İkinci ise temsilcinin, temsil ettikleri adına hareket etme yetkisine sahip olması ve bağımsız vekil adaylarını teşvik etmesidir.⁵⁷

Pitkin'e göre temsilci adaylarının delege gibi davranabilmesi için aşağıdaki koşulların oluşması gerekmektedir: ⁵⁸

- a. Siyasal konular, kişisel tercihlerle bağlantılı olduğu zaman;*
- b. Kişisel ve yerel çıkarlar ulusal çıkarlara aykırı olmadığı zaman;*
- c. Temsilciyle, eşit kapasiteye sahip olanların temsil edildiği yerde ve*
- d. Devlet ve siyaset eleştirileri temsili içerdiği zaman*

⁵⁷ Karen Celis, Sarah Childs, Johanna Kantola and Mona Lena Krook, " Rethinking Women's Substantive Representation" , **Representation**, Vol.44,No.2,2008,ss.100-101.

⁵⁸ Celis, Childs, Kantola and Krook, s.101.

Siyasal temsilin en önemli unsuru adaylık sürecidir. Adaylık süreci ; aday adaylığı, adaylık ve seçime katılmak üzere üç aşamadan meydana gelmektedir. Pippa Norris'ın Avrupa ve Amerika parlamenter sistemiyle ilgili yaptığı çalışmalarda aday olma, seçilme ve parlamenter olarak görev yapma süreçlerinin tamamının siyasal temsilin farklı şekilleri olduğu kabul edilmektedir.⁵⁹

Siyasal temsilin öncül fonksiyonlarından biri olan, *aday olmak* adayın önerilmesi süreciyle başlamaktadır. Adayın önerilmesi üç farklı şekilde olmaktadır :⁶⁰

a.Aday olmak isteyen bağımsız kişiler;

b.Seçmen gruplarının adayları ve

c.Siyasal partiler tarafından belirlenen adaylar

Bazı siyasal sistemler bağımsız adayları, seçmen gruplarının adaylarını ve siyasal partiler tarafından belirlenen adayların hepsini siyasal hayata dahil edebilirken, bazı siyasal sistemlerde ise sadece siyasal partiler tarafından belirlenen kişileri aday olarak gösterilebilmektedir. Özellikle, demokrasinin daha az kurumsallaştığı siyasal sistemlerde siyasal partilerin adayların belirlenmesi üzerindeki etkisi çok büyüktür. Siyasal partiler tüm seçimlerde hakim durumdadırlar. 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren siyasal partilerin temel işlevleri, milletvekilli adaylarını belirlemek, para toplamak, parti destekçilerini öne çıkarmak, anketlerle desteklemek ve parti politikasına uygun destek propagandası yapmaktır.⁶¹

Siyasal partilerin temsil sürecindeki en önemli rolü aday belirlemektir. Tüm siyasal partiler aday belirlerken birbirlerinden farklı yaklaşımlara sahiplerdir. Aday belirlemenin partiler açısından bazı temel seçenekleri vardır. Siyasal partilerde karar verme birimleri, seçkinci ya da kitleci tercihlerde bulunabilirler. Seçkinci aday belirleme süreci merkezileşme ve hiyerarşi düzeyine göre değişmektedir. Bu yaklaşıma göre, adaylar sadece partinin üyeleri arasında seçilmektedir. Seçkinci aday belirleme sürecinde, siyasal eşitlik ve müzakare koşullarının sağlanması büyük önem arz etmektedir. Siyasal eşitlik toplam nüfus içerisindeki tüm bireylerin etkin temsil edilebilme olanağını sağlamaktadır. Müzakare ise aday adayları hakkında daha fazla bilgi sahibi

⁵⁹ Pippa Norris, " Introduction : Theories of Recruitment". **Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies**, Pippa Norris (Edt.) , Cambridge : Cambridge University Press,1997,ss.2-5.

⁶⁰ Oya Araslı, **Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekilliği Adaylığı**, Ankara : AU Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972,s.55.

⁶¹ Peter G.J. Pulzer, **Political Representation and Election**, New York : Frederick A. Praeger Publishers , 1967,s.61.

olmak demektir. Siyasal partiler bu iki unsuru bir araya getirerek adaylarını belirlemelidirler.⁶²

Partiler; adaylarını belirlerken seçmenlerin adaylarda partinin ideolojik, demografik ve coğrafi özelliklerini arayacaklarını bilirler. Hatta partiler tarafından belirlenen adaylar birçok seçmen için partinin örgüt yapısından ve programından çok daha önemlidir. Siyasal partilerin aday belirleme sürecini etkileyen iç ve dış baskılar mevcuttur. Dış baskılar, seçmenler tarafından belirlenmektedir. Seçmenlerin belirlenen adaylara nasıl tepki vereceği ve oy düzeyinin nasıl belirleneceği dışsal baskıları oluşturmaktadır. Aday adaylarının; siyasal geçmişi, parti örgütü içerisindeki çalışmaları ,meslekleri, toplumsal saygınlığı ,geçmiş görevleri gibi iç baskılarda adaylık sürecini etkilemektedir.⁶³

Yerel seçimlerde aday belirleme süreci ulusal siyasette aday belirleme sürecinden farklı dinamiklere sahiptir. Yerel seçimlerde adaylar (özellikle belediye başkanları) ulusal seçimlerdeki adaylardan daha fazla görünür hale gelmektedirler. Adayların fiziksel, kişisel, iletişim becerisi, eğitim düzeyi, ideolojisi, geleceğe dair planları ve hemşeri ilişkileri seçmenlerin tercihleri üzerinde etkili olduğu için siyasi partilerin aday belirleme kriterleri bu doğrultuda evrilmektedir.⁶⁴

2.3.KADINLARIN SİYASAL KATILIMI VE TEMSİLİ

Demokratik siyasal sistemin en önemli göstergesi her kesimden vatandaşın karar alma sürecinde etkin bir şekilde katılmasıdır. Siyasal katılmayı belirleyen temel bireysel özellikler daha önce anlatılmıştır. Siyasal katılımı etkileyen unsurlardan en önemlisi olan cinsiyettir.⁶⁵ Cinsiyet unsuru, geleneksel toplumsal iş bölümünün uzantısı olarak gerçekleşmektedir. Bu geleneksel iş bölümü kamusal alan- özel alan ikileminin uzantısı olarak gelişmekte patriarkal (ataerkil) aile yapısı içerisinde yoğunlaşmaktadır. Kadınlar açısından cinsiyet ayrımının en yoğun olarak yaşandığı alan kuşkusuz siyasettir. Siyasal alan *erkek alanı*, siyaset yapmak *erkek işi* olarak görülür;

⁶²James S.Fishkin, Robert Luskin, John Panaretos, Alice Siu and Evdokia Xekalaki, "Returning Deliberative Democracy to Athens: Deliberative Polling for Candidate Selection", 27-31 August 2008, **American Political Science Association** **Ma**, ss.1-2. <http://cdd.stanford.edu/research/papers/2008/candidate-selection.pdf> (24 Nisan 2013).

⁶³ Faruk Bilir, "Adaylık ve Mecliste Yenilenme", **Yasama Dergisi**, Sayı : 9, 2008,ss.6-7.

⁶⁴ Nilufer Negiz ve Fulya Akyıldız, "Yerel Seçimlerde Seçmenin Tercih Üzerinde Aday İmajının Etkisi: Uşak Örneği", **SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı :15, 2012/1, ss.171.

⁶⁵ Baykal, s.63.

kadınlar oy verme konusunda desteklendikleri halde aktif siyasette katılma konusunda aynı desteğe görememektedirler. Kadınlar, siyasete karşı *ilgisiz, siyaset yapma konusunda yetersiz ve bilgisiz* olmakla suçlanmaktadırlar.⁶⁶ Bu sorunların temeli sosyo-ekonomik yapının cinsiyet ayrımcı yapısıdır. Halen tüm dünyada kadınların kendileri ve hemcinsleri adına siyasete katılmasının önünde büyük engeller bulunmaktadır.⁶⁷

Öncelikle, kadınların siyasal davranışları üç ana kategoride incelenmektedir. Bunlar;⁶⁸

a. Kamusal hayatın dışındaki kadınlar: Siyasal ve kamusal yaşama kadınların geleneksel olmayan katılım şekilleri

b.Kamusal kadın: Toplumun yerel kamusal yaşamına kadın katılımı- bazen bağımsız bir aktör olarak ; ama bu bağımsız aktör rolü ulusal siyasette geçerli değildir.

c. Siyasette kazandırılmış kadın: Ulusal siyasette bağımsız bir aktör olarak ; erkeklerle bu katılım yoluyla bağ kuran kadındır.

Özellikle, 1950'lerin sonu ve 1960'ların başından itibaren kentleşme, endüstrileşme ve ekonomik gelişme kadınların siyasete katılım sorununun gündeme gelmesine neden olmuştur. Son yıllarda ise kültürel normların, ideolojilerin ve uluslararası kurumların etkisiyle kadınların siyasete katılımı stratejik bir nitelik taşımaya başlamıştır. Özellikle, kadının geleneksel aile içi rolündeki değişim siyasal hayattaki aktif mücadelesinin önünü açmıştır.

⁶⁶ Özgür Güldü ve Müge Ersoy Kart, " Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme" , No: 64-3,2003, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, s.99.

⁶⁷ Meryem Koray, **Günümüzdeki Yaklaşımlar Işığında Kadın ve Siyaset**, İstanbul :Tüses Yayınları, 1991, ss.1-3.

⁶⁸ Rita Mae Kelly and Mary Boutilier, **The Making of Political Women**, Chicago : Nelson Hall Publication, 1978,s.7.

Şekil 1 : Siyasal Etkinin Gelişimi

Kaynak: Rita Mae Kelly and Mary Boutilier, **The Making of Political Women**, Chicago : Nelson Hall,1978,s.50.

Şekil 1 'de modernleşmenin⁶⁹ sosyo-ekonomik kaynaklarının kadın katılımı üzerinde etkisi ortaya konulmaktadır. Seymour Martin Lipset' *siyasal adam* kuramında geniş ölçekte ulusal teknolojik gelişmenin ve ekonomik gelişmenin siyasal olarak bağımsız kadın siyasetçiler yaratacağını söylemektedir.⁷⁰ Şekil 1'de görüldüğü gibi, sosyo-ekonomik gelişme (modernleşme) kadınlara ideojik destek vermekte siyasal katılıma dair vatandaşlık haklarını desteklemektedir. Kadınların siyasal haklarının yaşam alanının içine girmesi dolaysız bir şekilde kamusal varlık kazanmalarını sağlayacaktır. Bu noktadan sonra bir kadın siyasetçi adayıyla erkek siyasetçi adayı eşit koşullara sahip olacaktır.⁷¹

2.3.1.Kadının Siyasetteki Yeri

Doğası gereği siyaset bir sosyal çatışma alanıdır.⁷² Bu anlamda nüfus içinde etkin olan grup sosyal çatışma yoluyla şekillenmektedir. Bu etkin grupta iktidar gücünü ellerinde bulunduran erkeklerdir. Kadınlar, hayatın diğer alanlarındaki ikincil konumlarını, ve hiçbir zaman siyasetin öznesi olamamışlardır. Kadını ekonomik açıdan bağımlı kılan, eğitimden yoksun bırakan ve kamusal hayatın dışını iten patriyarkal (ataerkil) sistem siyasi hayata dahil olmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir.⁷³

Kadınların siyasi hayattan dışlanmasının temelinde siyasetin kamusal alanda yapılması yatmaktadır. *Herkese açık* olanı ifade eden kamusal alan , özel alanı kendine temel almaktadır. Özel olan birşeyi kendine ait kılmak, kamusal olan ise bir şeyi herkese ait kılmak anlamına gelmektedir. Tarihsel süreçte kamusal alan –özel alan dikatomisi kamusal çıkarlarını gözeten vatandaş topluluğu ile kendi özel çıkarını koruyan burjuva arasındaki çatışmadan beslenmiştir. Bu durum siyasal alan ile ekonomik alan arasındaki ayrımın beraberinde ilerlemiştir.⁷⁴

Temeli Antik Yunan düşüncesine dayanan kamusal ve özel alan kavramı 17.yy'dan itibaren batı siyasal düşüncesinin merkezinde yer almaktadır. Bugün etkin

⁶⁹ Modernlik, "ekonomik, politik ve kültürel değişmedeki karmaşık süreçlerle karakterize edilen, yeni tipte bir toplumun ortaya çıkmasıdır." Modernleşme ise modernliğe doğru yaşanan süreçtir. Fahrettin Altun , **Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş**, İstanbul : Yöneliş Yayınları, 2002,s.53.

⁷⁰ Kelly and Boutilier, s.49.

⁷¹ Kelly and Boutilier, ss.50-51.

⁷² Richard D. Bingham and David Hedge, **State and Local Government in a Changing Society**, New York: McGraw-Hill Inc, 1991,s.356.

⁷³ Aksu Bora ve Ceren İşat, **Düğüm Bilgisi**, Ankara : KA.DER Yayınları, 2006,ss.9-10.

⁷⁴ Ali Yaşar Sarıbay, **Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz**, Alfa Yayıncılık : İstanbul, Şubat 2000,s.17.

olan ana akım siyasal kuram feminist kurama kıyasla kamusal alan ve özel alan konusunu problem haline getirmemektedir. Günümüzde liberal tartışmalarda özel alanın kolaylıkla kamusal olandan ayrılabilceği, kişisel olan ile politik olanın ayrılması için uygun bir zemin bulunduğu kabul edilmektedir.⁷⁵

Günümüzde liberal feminist eleştiriye göre kadınların siyasal temsili; bireyin statüsü ve kimliği, özel alan –kamusal alan arasındaki bölünmüşlük, eşitlik teklifi ve farklılıkların dışlanması gibi temel unsurlar çerçevesinde şekillenmektedir.⁷⁶ Feministlere göre, kadınlar liberal düşüncenin uzantısı olarak gelişen kamusal – özel alan ikilemi nedeniyle siyasal hayatın dışına itilmişlerdir. Bu durum kamusal alanı erkeğin özel alanı ise kadının mekânı haline getirmiştir. Doğal olarak siyasette kamusal alana özgü bir eylem olduğu için erkek işi olarak görülmekte, kadınlara ise özel alan yani evin içinin sorumlulukları kalmaktadır. Feministlere göre özel alandaki *cinsiyete dayalı işbölümü* değişmeli özel alanda siyasetin içine alınmalıdır. Özel alanın cinsler arası iktidar ilişkilerinin hüküm sürdüğu bir siyasal alan olduğu kabul edilmelidir.⁷⁷

İkinci dalga radikal feministlerden Carol Hanisch'in 1970 yılında yazdığı "Kişisel Olan Politiktir" makalesinde⁷⁸ yer alan "Kişisel deneyimlerin politik nedenleri vardır. Benim bir kadın olarak toplumda karşılaştığım sorunların nedeni ataerkil yapıdır ve benim kişisel yetersizliğimle ilgisi yoktur"⁷⁹ ifadesiyle liberalizimin siyasal düşüncesinde kamusal, özel ve doğal durum-sivil toplum ikileminin ataerkil düzenin modern biçiminin bizzat belirlenmesine yardım ettiği sonucunu ortaya koymuştur.⁸⁰ Bir başka deyişle, kadınlar açısından özel alanın siyasallaşması kadınların siyasete dahil olmalarını sağlayacaktır. Ancak, bu süreç bir yandan ataerkil düzeni beslediği için eksik temsil problemi ve erkekler tarafından belirlenen kadınlara özgü temsil biçimlerinin oluşmasına neden olacaktır.

⁷⁵ Susan Moller Okin, " Gender, The Public and The Private",**Political Theory Today**, David Held (Edt.), Stanford: Stanford University Press, 1991,s.67.

⁷⁶ Janice McLaughlin, **Feminist Social and Political Theory : Contemporaray Debates and Dialogues**, New York : Palgrave MacMillan, 2003,ss.28-31.

⁷⁷ Serpil Sancar ,**Siyasal Yaşam ve Kadınlara Destek Politikası**, Ankara : Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1997,s.27.

⁷⁸ Carol Hanisch'in makalesi 1970 yılında New York Radikal Feminist Grup tarafından yayınlanan İkinci Yılın Notları : 1970'te Kadının Kurtuluşu" içinde yer alan " Kişisel Olan Politiktir" adlı önü çalışmadır.

⁷⁹ Dallas Cullen, " The Personal is Political: Third Wave Feminism and The Study of Gendered Organization", Canada, 2000,s.3, <http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2001/papers/gender/cullen.pdf> (15 Şubat 2013)

⁸⁰ Günnur Savran, **Beden Emek Tarihi**, İstanbul : Kanat Yayınları , 2004,s.109.

Özel alanın siyasallaşmasıyla birlikte, kadınların temsil şekli ve biçiminde erkeklerin yönlendirmesi doğrultusunda belirlenmeye başlamıştır. Yeşim Arat, “Patriyarkal Paradoks: Türkiye’de Kadın Politikacılar” adlı çalışmasında ataerkil düzene ilişkin temel ideolojik yapı değişmeden siyasal iktidarın yararları ve direktmesiyle gerçekleşen kadınların siyasallaşmasının patriyarkal cendereye takılacağını ortaya koymuştur. Bir başka deyişle, kadınların ataerkil düzenin kodlarından ayrıştırılmadan modernlik projesi bağlamında siyasete dahil edilmesi, patriyarkal paradoksa neden olmaktadır. Özellikle, 19.yy’ın sonu ve 20 yy’in başında kadınların haklarıyla ilgili yapılan hararetli tartışmalarda hak taleplerinin kadınlardan çok erkekler tarafından gündeme getirilmesi kadınlar açısından büyük olumsuzluklara neden olmuştur. Kadınlar siyasete katılmış ancak ,ataerkil yapı kadının toplumsal yerine dair düşünceler değişmemiş olduğu için yeterli desteği görememişlerdir.⁸¹

Bununla birlikte modernleşme aracı olarak kadınların sosyal hayata, siyasete ve ekonomiye dahil edilmesi sadece belirli bir sınıf kadını hedef almaktadır. Bu kadınlar; modernleşmecî projenin seçkini olan erkeklerin eşi, kızı ya da akrabası olarak yeni nesil modern kadını simgelemektedirler. Arat, çalışmasında kadın milletvekili ve senatörlerle yaptığı görüşmede, bu kadınlar üzerinde erkeklerin etkisiyle ilgili güçlü bulgulara ulaşmıştır. Baba ve eş olarak kadınları siyasete girmeye teşvik eden erkekler, bu özgürlüğü kontrol ve kısıtlamalarla beraber kadınlara sunmaktadırlar. Oldukça marjinal bir şekilde siyasette yer alan kadınlar burada başarılı olabilmek için geleneksel ve sıradan bir şekilde *iffetli* ve *sadık* kadın imgesi sunmak zorunda kalmışlardır. Bu imgede tamamen patriyarkal bakış açısının ürünüdür. Hatta bundan daha ilerisi *erkek gibi davramak*, *erkek gibi siyaset yapmak* zorunda bırakılmışlardır.⁸² Tekeli’ye göre, kadının siyasi alanda başarılı olabilmesi için *erkekleşmesi* gerekmektedir.⁸³ Ayşe Güneş Ayata “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı” adlı çalışmasında, kadın siyasetçilerin sadece bir kısmının erkekleşerek nitelik değiştirdiğini tam tersine sayısal olarak büyük bir kısmının toplumda kadın rolü olarak betimlenen özelliklere sahip

⁸¹ Yeşim Arat, **The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey**, USA: Fairleigh Dickinson University Press, 1989,ss.15-22.

⁸² Arat, *The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey*, ss.68-72.

⁸³ Şirin Tekeli, “Kadınlar Neden Politikada Yoklar”, **Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi**, Sayı : 5, Ocak 1989,s.23.

olduğunu; bu özelliklerin yine erkekler tarafından belirlendiğini ve kontrol edildiğini ortaya koymuştur.⁸⁴

Kadın temsili 20.yy'dan itibaren kadınların oy verme gücünü kazanmasıyla birlikte artan siyasal beklentilerinin sonucunda gelişmeye başlamıştır. Özellikle, 21. yy'dan itibaren kadınların parlamento düzeyinde siyasette var olmaları, eksik temsil sorunun gündeme gelmesine neden olmuştur. Siyasal alanın erkek hakim yapısı, kadınların resmi olarak temsil sürecinin önünde bir engel olmadığı halde, erkeklerden çok daha az miktarda temsilini meşrulaştırmaktadır. Bu durum hem ulusal hem de yerel düzeyinde kadınların siyaset yapmasının önünde görünmez engellere neden olmaktadır.⁸⁵

Kadın temsili oranı ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği gibi ulusal siyaset ve yerel siyaset alanında da değişiklik göstermektedir. Parlamento'ya giren kadın sayısındaki farklılıkla ilgili olarak Pippa Norris'in "Women And Politics in Western Europe" başlıklı çalışmasında üç temel varsayımda bulunmuştur :⁸⁶

a. *Kurumsal Unsurlar*: Ülkelerin sahip oldukları parti ve seçim sistemleri kadınların ne düzeyde temsil edildiklerini belirlemek açısından büyük öneme sahiptir. Çoğunluk sistemi uygulanan ülkelerde nispi temsil sistemi uygulanan ülkelere oranla daha düşük kadın temsili düzeyi olduğu görülmektedir. Sol kanat partilerde kadın temsili daha yüksekken sağ kanat partilerde bu oran daha düşük kalmaktadır.

b. *Sosyo-Ekonomik Unsurlar*: Kadınların siyasete girme sürecini etkileyen en önemli unsurlardan biri sosyo-ekonomik faktörlerdir. Bu faktör kadınların eğitim ve iş hayatına katılım düzeyiyle yakından ilişkiye sahiptir. Bunun uzantısı olarak bir ülkedeki şehirleşme düzeyi ve demokratikleşme şekilleride kadınların siyasette ne düzeyde var olacağını belirlemede kullanılan en önemli kriterdir.

c. *Kültürel Unsurlar*: Din bir ülkenin en önemli kültürel öğelerindendir. Çeşitli dini inanışlar kadınları sosyal hayattan uzaklaştırdığı için siyaset yapmaları konusunda katı bir yaklaşımda oluşturmaktadır. Dine dayalı rejimleri olan ülkelerde kadın siyasetçi

⁸⁴ Ayşe Güneş Ayata, "Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı", **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın**, Şirin Tekeli (Edt.), İstanbul : İletişim Yayınları, 1990, s.310.

⁸⁵ Yvonne Galligan, "Bringing Women in : Global Strategies for Gender Party in Political Representation", **Race, Religion, Gender & Class**, Vol:6, 319,2006,ss.319-320.

⁸⁶ Pippa Norris, "Women and Politics in Western Europe", **Women's Legislative Participation in Western Europe**, Sylvia Bahsekin (Edt.), Totowa : Frank Cass Publication, 1985, ss.90-93.

sayısı çok düşüktür ya da hiç yoktur. Laik ülkelerde ise kadın siyasetçi sayısı daha yüksek düzeydedir.

Norris'e göre kadın siyasi seçkinlerin belirlenmesinde önem arz eden kurumsal, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler daha sonra yapılan karşılaştırmalı ülke çalışmalarında analiz edilmeye çalışılmıştır. Kadınların seçilmişlik düzeylerini birinci dereceden etkileyen kurumsal faktörler üzerinde yapılan çalışmalara göre, farklı seçim sistemlerine sahip ülkelerde kurumsal etkilerinde birbirinden farklı belirleneceği ortaya konulmuştur. Mesela Anne Phillips "Demokrasinin Cinsiyeti" çalışmasında Norris'in aksine kadınların adaylık ve seçilme şansının parti listeleri aracılığıyla belirlenen nispi temsil sisteminin basit çoğunluk sistemine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu görüş, İngiltere ve Kanada gibi basit çoğunluk seçim sistemini kullanan ülkelerde parlamentodaki kadın sayısının azlığı ile desteklenmektedir. Buna karşılık nispi temsil sistemi kullanan İsveç ve Norveç gibi ülkelerde kadın temsili sayısı oldukça yüksektir. Ancak Belçika, Danimarka, İtalya ve Hollanda gibi ülkelerde nispi temsil seçim sistemini kullandığı halde kadın temsil oranının düşük kaldığı görülmektedir. Bunun nedeni seçimlerin daha geniş bir toplumsal bağlamda uygulanıyor olmasıdır. Oylama sistemlerinin, diğer unsurlar karşısında özellikle kültürel unsurlar karşısındaki konumu nispi temsil sisteminde kadın sayısının artışını engellemektedir. Yapılan çalışmalara göre, kültürel farklılıkların kurumsal farklılıklar kadar olmasa da önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İskandinav mirasını paylaşan batılı ülkelerde kadın seçilmiş sayısı oldukça yüksekken, Anglo-Sakson ülkelerinde (özellikle İngiltere, ABD, Avustralya , Kanada, Yeni Zelanda) çok daha düşük düzeyde belirlenmektedir.⁸⁷

2.3.2.Kadınlar Kimi Temsil Ederler

Kadınların yasal bağlamda bireysel olarak seçme ve seçilme hakkına sahip olmalarından itibaren kimi temsil ettikleri önem kazanmaya başlamıştır. Kadınlar karar alma mekanizmalarında seçildiklerinde özellikle kadınları mı yoksa kamusal faydayı içine alacak bir şekilde tüm vatandaşları mı temsil etmektedirler. Ya da *kadın çıkarları* na yönelik siyasal kararlar almak ve *kadın dostu politikaları* önermek sadece kadınlara mı özgüdür? Erkeklerde kadın öncelikli politikalar üretebilirler mi?⁸⁸

⁸⁷ Norris, " *Women and Politics in Western Europe* ", ss.93-95.

⁸⁸ Karen Cellis , Sarah Childs, Johanna Kantola and Mona Lena Krook, "Rethinking Women's Substantive Representation", **Representation**, Volume : 44, No :2, 2008,ss.99.

Siyasal temsilin en önemli ögesi cinsiyet bağlamında temsildir. Temsilin farklı boyutları bulunmaktadır: biçimsel, tanımlayıcı, birincil (asli) ve sembolik temsil⁸⁹ Biçimsel temsil, simgesel bir otorite için bir kişinin diğerleri yerine temsilci olması demektir. Aslında temsilin en geleneksel şeklidir.⁹⁰ Sembolik temsil, kadın siyasetçilerin bir tür imaj için kullanılmasına neden olmaktadır. Sembolik olarak seçilen adaylar seçkinci bir bakış açısının üründürler. Siyasal ve yönetsel açıdan önem arz etmedikleri halde, simgesel bir nitelik taşırlar.⁹¹Niteliksel anlamda karışık olan toplumlarda *kadınlar siyasete alt basamaklardan yükselerek değil, tepeden atanma yoluyla* dahil olmaktadır.⁹² Bu dahil oluş şekli bir tür simgesel temsil olup kadınların *vitrin* olarak kullanılmasıyla kendini göstermektedir.

Birçok feminist çalışma tanımlayıcı ve birincil (asli) temsil üzerine odaklanmakta; bu iki temsil şekli arasındaki ilişkiyi ve bağı analiz etmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalar, özellikle, kadın temsilcilerin sayısındaki artış (tanımlayıcı temsil) ve kadın sorunlarına yönelik politikadaki artış (birincil-asli temsil) arasında bağ kurmaktadır. İlk odak noktası, kadın temsilciler için kadınlar arasında önemli bir fark olmadığı varsayımdır. Bununla birlikte, kadın temsilciler bir grup kadın adına erkeklerin de potansiyel temsilci olabileceği üzerinde durulmaktadır. İkinci odak noktası ise, siyasal değişikliklerin parlamento üye sayısını formüle etmesi, onaylaması ve asli temsilin aktörlerinin belirlenmesini sağlamasıdır.⁹³

Asli temsil, cinsiyet ve siyaset araştırmaları kapsamında *kadın kadını temsil ediyor mu? , kadın siyasi alanda bir değişiklik yaratabilir mi? , kadınlar kimin için politika ürettiklerini iddia ediyorlar? ve nerede, neden ve nasıl asli temsil koşulları meydana geliyor?* gibi soruların cevabını aramaktadır.⁹⁴ Asli temsil, kadınların yasama sürecindeki görevleri kadar önemlidir. Bununla birlikte, kadın siyasetçilerin ne yaptıklarının yanında kritik konulardaki duruşlarının belirlenmesi gerekmektedir.⁹⁵ Pitkin'den miras kalan siyasal temsil yazınında sadece kadınların ,kadınları temsil edebileceği varsayımında bulunuluyordu. Ancak, kadınların bir şekilde erkeklerden

⁸⁹ Cellis , Childs, Kantola and Krook ,s.99.

⁹⁰ Cellis , Childs, Kantola and Krook ,ss.99-100.

⁹¹ Atiya Kai Stokes – Brown And Kathleen Dolan, “ Race , Gender and Symbolic Representation : African American Female Candidates as Mobilizing Agents”, **Journal of Election, Public Opinion and Parties**, Vol:20,No:4, November,2010,s.473.

⁹² Yaraman, s.30.

⁹³ Cellis, Childs, Kantola and Krook , s.99.

⁹⁴ Celis, Childs, Kantola and Krook, s.99.

⁹⁵ Marian Sawyer , Manon Tremblay and Linda J. Trimble, **Representing Women in Parliament : A Comparative Study** , Oxon : Routledge ,2008, s.56.

farklı olmasının gerekliliğide gözden kaçırılmıyordu. Bununla birlikte, parlamantodaki kadın temsilci sayısının sayısal olarak artışının (yani tanımlayıcı temsildeki artış), otomatik olarak asli temsili arttıracacağı varsayılıyordu. Feminist teorideki gelişmeyle birlikte asli temsille ilgili *kim kadın sorunlarına yönelik olarak çalışabilir?, birincil temsil nerede gerçekleşir ve kadınları birincil temsile ne yöneltebilir?* gibi soruların cevapları aranmaya başlanılmıştır. Bu değişim, özellikle, kadınların temsilde *kritik eşik* denilen noktaya kadar olan düzeyin asli temsile olan etkisini ortaya koymaktadır.⁹⁶

Asli temsil üzerine yapılan çalışmaların büyük bölümü, yasa koyucu olarak kadınların tercihleri ve performansları üzerine odaklanmakta ve kadınların *“kadın dostu politikalarla”* olan ilişkisini analiz etmektedir. Günümüzde cinsiyetten arındırılmış yasama kendi içinde kabul görse de aynı zamanda siyasal temsilde *kadın çıkarlarına* yönelik daha görünür bir yaklaşım oluşturulması amaçlanılmaktadır.⁹⁷ Kadınların yasama gücü çerçevesinde oluşturulan bu yeni yazın, Anne Phillips’in *“The Politics of Presence”* adlı çalışmasından temellenmektedir. Phillips, cinsiyetin temsil sürecinde nasıl bir harekete geçirme gücü olduğu üzerinde durmaktadır. Siyasal aktörlerden biri olan kadın, asli temsil koşullarında da kadın gibi olmalıdır. Bununla birlikte bir miktar asli temsil elde edebilmek için tanımlayıcı temsile (yani sayısal güce) ihtiyaç bulunmaktadır.⁹⁸ Asli temsil sorunu, sayısal olarak kadınların yüksek temsiliyle çözülebilecek kadar basit değildir. Kadınların asli temsili üzerinde yeni düzenlemeler ve reformlar yapılması gerekmektedir. Temsil alanında kadın sayısındaki yoğun artış, kadına duyarlı politikaları beraberinde getirmemektedir.⁹⁹ Aynı zamanda pek çok feminist yazar siyasal temsilci olan kadınları heterojen bir grup olarak görmekte ve birbirleriyle ne ampirik ne de kuramsal olarak fikirlerini ya da deneyimlerini paylaşmadıklarını düşünmektedirler. Birçok açıdan kadınlar, *hedef vurmak* amacıyla aslında kadınlar için oynamaktadırlar. Hatta kadın temsilci adayları halen karanlıkta *hedef almakta* duruşlarını ve tavırlarını belli etmemeye çalışmaktadırlar.¹⁰⁰

⁹⁶ Celis, Childs, Kantola and Krook, ss.99-100.

⁹⁷ Jennifer Curtin, “ Women , Political Leadership and Substantive Representation: The Case of New Zealand”, *Parliamentary Affairs* , Vol.61,No:3, 2008,s.490.

⁹⁸ Celis, Childs, Kantola and Krook, s.102.

⁹⁹ Curtin , s.490.

¹⁰⁰ Celis, Childs, Kantola and Krook, s.102.

Sara Childs ve Lena Krook göre asli temsilin aktörleri sadece kadınlar değildir.¹⁰¹ Açıkçası ulusal parlamentolarda kadın temsilcilerin davranışları asli temsil çerçevesine konulmaya çalışılmaktadır. Ancak, parlamentoda ki bütün kadınlar aynen bazı erkekler gibi kadın sorunları üzerine yoğunlaşmamaktadırlar. Ayrıca kadın hareketi ve devlet bir grup kadını seçim sürecindeki kadından çok daha fazla teşvik etmek isteyebilir. Özellikle, temsil sürecinde kritik aktörler bulunmaktadır. Bu kritik aktörler olmadan sadece kadınlar, kadınlar için gerekli olan politikaları üretemezler. Kadın milletvekilleri, erkekler, bakanlar, parti üyeleri, bürokratlar ve sivil toplum kuruluşlarının üyeleriyle koordineli bir şekilde kadın dostu politikalar üretebilirler. Ancak, bu şekilde gerçekten asli temsil hedeflerine ulaşılabilecektir. Asli temsil üzerine yapılan ampirik ve kuramsal çalışmaların hepsi ulusal parlamento merkezlidir. Kadınların sorunları yaşamın her yerindedir ve sadece ulusal düzeyde çözülebilecek kadar basit değildir. Bu nedenle kadın sorunları sadece ulusal düzeyde değil; etkileşim seviyeleri daha yüksek olan ulus-üstü, bölgesel ve yerel meclislerde gündeme gelmektedir. Bunun dışında kadın sorunlarının etkin olarak tartışıldığı; yasama meclisleri, kadın grupları, hükümet dışı kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının asli temsilin yerleşmesi konusunda etkileri büyüktür. Anayasa ve mahkemeler de kadınların asli temsili üzerinde önemli bir role sahiptirler.¹⁰²

Parlamento, kadınları ortak çıkarlarını gerçekleştirmek için teşvik etmelidir. Bu durum, Pitkin'in asli temsille ilgili yaklaşımına çok yakındır. Ancak özellikle Phillips'le birlikte gelişen kadın ve siyaset yazını kadınların tercihlerini ve beklentilerini Pitkin'den farklı bir şekilde özerklik ve kadınsı niteliklerle genişletmiştir. Kadınların eksik temsil sorunu tüm toplumu ilgilendiren bir sorun olmakla birlikte, özel alana ait kaygılar cinsiyet ilişkileri üzerine kurgulanmıştır. Asli temsilin farklı ifade şekilleri bulunmaktadır. Parlamentodaki kadın ve erkek milletvekillerinin oylama kayıtlarına bakıldığında kadın temsilcilerin farklı siyaset öncelikleri bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, tüm kadın milletvekilleri için geçerli olmayabilir. Ancak, bir grup kadın temsilcinin erkeklerden çok farklı siyasal öncelikleri olacağı kesindir.¹⁰³

¹⁰¹ Sarah Childs and Lena Krook, "Should Feminists Give Up on Critical Mass? A Contingent "yes", **Politics and Gender**, 2 (4),2006,ss.522-530 , Aktaran : Celis, Childs, Kantola and Krook, ss. 104-105.

¹⁰² Celis, Childs, Kantola and Krook, ss. 104-105.

¹⁰³ Celis, Childs, Kantola and Krook, ss. 106-107.

2.3.3. Kadınların Yerel Siyasete Katılımı ve Temsili

Yerel siyaset özellikle kadınlar için önemli bir alandır. Yerel siyaset yakın yaşam alanımızla ilgili kararların alındığı sistemdir. Geleneksel cinsiyetçi mekân ayrışımına göre kadınlar özel alanla özdeşleştirilmişlerdir. Yerel siyasetin konusu olan mekân bu özel alana çok yakın hatta zaman zaman içindedir. Bir vatandaş olarak kadınlar, yasalarca korunmuş durumlarda bile devlet organlarıyla resmi ilişkiye hiç girmezler ya da çok sınırlı ilişkiler kurmaktadır. Kadınların ilişki ağları, etkinlik düzeyleri ve hareket alanları evden evin yakın çevresine ve kentin bütününe, enformel ilişkilerden formel ilişkilere ve muhtarla ilişkiye geçmeden yerel yönetimle ilişkiye geçmeye doğru azalmaktadır. Bu nedenle kadınların siyaset içerisindeki konumu gündelik yaşamda ve olabildiğince merkezileşmiş biçimdedir.¹⁰⁴

Yerel siyaset, kadınların hayat alanları içerisinde olduğu halde kadınların yerel yönetsel birimlerdeki temsili şaşkırtıcı derecede sınırlı kalmıştır. Cinsiyet ve siyasal temsille ilgili tartışmalar özellikle federal ve eyalet sistemi yönetsel birimlerde sıkça yapılmaktadır. Ancak, yerel belediye kurumlar hiçbir zaman feminist bir konu haline gelmemişlerdir. Zamanla belediye kurumları içinde bazı değişimler ortaya çıkmıştır. Örneğin, kadın sığınma evleri, yiyecek yardımları, konut yardımları, kadın odaklı kent planlaması çabaları, kadınlara yönelik asayiş hizmetleri ve cinsel istismara karşı üretilen yerel politikalar kadınların yerel hayatını güvence altına almak için çok önemli gelişmelerdir. Özellikle, yerel kadın örgütlerinin katkısıyla yerelde kadınların siyasete katılımının uzun vadede ne kadar önemli olduğu ve kadınların aslında en rahat katılabilecekleri temsil birimi olduğu anlaşılmıştır. Çünkü, kadınların siyasetten talep ettikleri şeylerle siyasete katabilecekleri değerler yerel siyasette birebir örtüşmektedir. Kadınların ev ve aile hayatları dışında, yerel siyasal hayatla iç içe geçmeleri çok kolaydır. Kadınların yerel siyasete yeteri kadar dahil edilemeyişinin en büyük nedeni ise yerel siyasetin parasal rant meselelerine çok açık olmasıdır. Yerel seçim dönemlerinde alan sınırlaması yapılması, siyaset yapmaya hevesli olan kadınların erkeklerden daha az rekabetle uğraşmasını sağlayacaktır. Aslında yerel siyaset, partiler üstü bir konuma

¹⁰⁴ Alkan, *Yönetimler ve Cinsiyet : Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, ss.77-78.

sahip olmalıdır. Ancak o zaman kadınlar yerleşik parti seçkinlerinden ve pahalı adaylık sürecinden izole bir şekilde yerel siyasete dahil olabileceklerdir.¹⁰⁵

Yerel siyasal yöneticilere göre, yerel siyaset kadınlar için daha çok gündelik bir meşguliyet olarak görünmektedir. Ancak, belediyelerin temel ilgi alanı olan ekonomik gelişme ve alt yapı çalışmaları daha çok teknik ve mühendislik yetenekleri yani baskın erkeksel vasıfları gerektirmektedir. Bu nedenle kadınların bu alanda eksik temsil edilmesi doğaldır. Caroline Andrew'a göre, kadınlar erkeklerle uzlaşarak yerel siyasal hayatta gerekli oranda yer alabileceklerdir.¹⁰⁶ Doğal olarak, kadınlar bazı komisyonlarda ve meclislerde ya da büyükşehirler ve kasabalarda farklı oranlarda temsil gücüne sahip olacaklardır.

Yerel siyaset açısından bakıldığında yerel siyasal mekanizmalarının *nerde güç, orda kadın olmasının* şeklindeki yaklaşımı özellikle büyük şehirlerdeki yerel belediye meclislerinde kadın temsili düzeyiyle kendini göstermektedir.¹⁰⁷ Güç demek büyüklük demektir. Büyük şehirlerde büyük güç, büyük bütçe, yüksek saygınlık ve karar alma sürecinde daha yüksek yetki anlamına gelmektedir. Bu nedenle büyükşehirlerde erkekler ve kadınlar arasında daha büyük bir rekabet söz konusu olacaktır. Büyükşehirlerde kadınlar seçilebilmek için daha büyük kampanyalara ihtiyaç duymaktadırlar. Son olarak, kadınların bu kampanyaları yapacak ekonomik gücü sınırlı olduğundan, rekabet sürecinden çoğunlukla erkekler karlı çıkmaktadırlar.¹⁰⁸

Kadınların yerel siyasette temsiliyle ilgili ortaya konulan diğer bir kavram *tanımlayıcı tokenizm*'dir. Tanımlayıcı tokenizm'e göre kadınların yerel belediye meclislerinde temsili asli olmaktan öte semboliktir. Bu kavramın aslında iki anlamı bulunmaktadır. Birincisi, kadınların seçilme nedeninin sadece kadın olmalarından kaynaklandığıdır. Diğeri ise, kadınların mecliste olmasının önemli bir fark yaratmamasıdır. Kadınların belediye meclislerdeki varlıkları kadınlar açısından önemli kazanımlara neden olmamaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Caroline Andrew, "Getting Women's Issue on The Municipal Agenda : Violence Against Women", **Gender in Urban Research** , Judith A. Garber and Robyne S.Tuner (Edt.), London: Sage Publications,1995,s.99.

¹⁰⁶ Andrew, ss. 99-101.

¹⁰⁷ Elizabeth Vallenge , " Where Power is, Women are not", **Parliamentary Affairs**, No.35,1982,s.218.

¹⁰⁸ Albert K. Karnig and Oliver Walter, "Election of Women to City Councils", **Social Science Quarterly**, No:56,1976,ss.605-609.

¹⁰⁹ Nicholas O. Alozie and Lynne L. Manganaro, "Women's Council Representation: Measurement Implications for Public Policy", **Political Research Quarterly**, No : 46, 1993, ss.383-386.

Kadınların yerel siyasete katılımını etkileyen üç temel faktör bulunmaktadır. Bunlar:¹¹⁰

a. Yasalar, Uygulamalar ve Katılımı Sağlama Girişimleri: Kadınların yerel siyasete dahil olma sürecinde yasalar, bunların uygulama biçimi ve katılımın her düzeyde karşılanması önem arz etmektedir. Kadınların temsilini önemseyen ulusal politikalar ve programlar, sivil toplum örgütlerinin baskıları, bu konuda verilecek eğitimler, bölgesel ve uluslararası konferansların yarattığı ortam, yerel siyasette aktif olan kadınların çabası, zorunlu olarak kabul edilen CEDAW gibi anlaşmaların yarattığı eşitlik ortamı ve kadınların görünürlüğünün artmasını sağlayacak girişimler için veri toplamak gibi faktörlerin kadınların yerel siyasete katılım düzeyi üzerinde önemli etkisi olduğu ortadadır.

b. Katılımın Önündeki Engeller: Kadınların etkin olarak yerel siyasete katılmasının önünde engeller bulunmaktadır. Kadınların karşı karşıya kaldıkları temel eşitsizlik ortamı, ayırt etme dışlama mekanizması, siyasal kurumların eril yapısı, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar ve özellikle siyaset yapmanın yüksek maddi maliyeti onları siyaset mekanizmasının dışına itmeye yetmektedir.

c. Siyasal Sistemin Katılım Üzerindeki Etkisi: Siyasal sistemin yapısı, kadınların aktif bir şekilde siyasete dahil olmasını sınırlamaktadır. Bunlar; yerel yönetim sistemi, seçim sistemi, büyük seçim bölgesi uygulamasına karşı-küçük seçim bölgesi uygulaması, kadınlar için ayrılmış kontenjan, akrabalık ilişkileri, kadınlara yönelik siyasal parti desteği ve siyasetin yıkıcı etkisi gibi faktörlerdir.

2.3.3.1. Kadınların Yerel Siyasetteki Temsil Araçları

Türkiye’de yerel siyaset bağlamında kadınlar, gerek seçilmişlik düzeyinde gerek gönüllük esasına göre çeşitli konumlarda siyasal temsil sürecine katılmaktadırlar. Bu şekilde, kadınların etkin bir şekilde yerel siyasete dahil olması sağlanmaktadır. Bu konular; siyasal partilerin kadın kolları, yerel meclisler, kent konseyi kadın meclisi, mahalle muhtarlığı, belediye başkanlığı ve belediye başkan yardımcılığıdır.

¹¹⁰ **United Nations Escap**, “ Women in Local Government in Asia and The Pasific : A Comparative Analysis of Thirteen Countries”, ss. 4-6. http://www.unescap.org/huset/women/reports/comparative_report.pdf. (16 Mart 2013).

a.*Siyasal Partilerin Kadın Kolları*: Siyasal partiler kadınların siyasal katılımı ve temsili sürecinde siyasal kültür, gelişmişlik düzeyi ve siyasal sistemden çok daha önemli bir konuma sahiptirler.¹¹¹ Siyasal partiler, hangi ideolojik görüşe sahip olursa olsunlar *kadın sorunu* konusunda *kadınsız* siyaset yapmayı yeğlemektedirler. Bu *kadınsız* siyasetin yansıması olarak, siyasal partiler siyaset yapmak isteyen kadınlara iki alternatif sunmaktadırlar. Bunlardan birincisi *erkek gibi* siyaset yapmak, diğeri ise siyasal partilerin yan kuruluşları olan kadın kollarında *kadın gibi* siyasete dahil olmaktadır. Kadınları bu şekilde *ataerkil denetim* koşullarıyla sıkıştırarak, kadın kimliklerinden öte parti kimliklerinin baskın olması amaçlanmaktadır.¹¹²

Siyasal partilerde *kadın kolları* bütünleşmiş bir yapıya sahip değildir. Parti tüzüklerinde *yan kuruluş* olarak tanımlanmaktadırlar. Bu nedenle, resmi olarak tanımlanmış bir gelirleri bulunmamaktadır. Kadın kollarının temel görevleri çocuk, yaşlı, sakat, hasta sorunları, çay, kermes, piknik, ev toplantıları gibi sosyal organizasyonlarla siyasal destek oluşturmaya çalışmaktır. Özellikle, seçim dönemlerinde bu görevleri çok daha yoğun bir hale gelmektedir. Bu nedenle kadın kollarının siyasal partilerin gündelik hayata açılan penceresi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak, kadın kollarında çalışan üyelerin aktif siyasete kazandırılma oranları çok düşüktür. Bunun nedeni, kadın kollarıyla parti yönetimi arasında kadro alışverişinin çok sınırlı olmasıdır. Kadın kollarının partilerin *ana kademe* karar organlarında söz ve karar yetkileri en alt seviyededir.¹¹³

Kadın kolları aracılığıyla yapılan siyaset kadınların kadınlık deneyiminin ve bilgisinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Özellikle, kadın kolları, yerel siyasette geleneksel ilişkiler çerçevesinde hareket etmektedir. Mahalle ilişkileri, akrabalık ilişkileri, evlilik düzenlemeleri, hediye alışverişi gibi *diplomasi* ilişkileri; yani sokakta kadınların arasında yapılan siyaset kadın kollarının görev alanına girmektedir. Bu anlamda kadın kollarının kadınları, *özne* olmaktan çok *araç* olarak kullandığı görülmektedir.

¹¹¹ Manon Tremblay, "Do Female MPs Substantively Represent Women ? A Study of Legislative Behaviour in Canada's 35th Parliament, **Canadian Journal of Political Science** , 31 (3),1998, s.436.

¹¹² Serpil Çakır, " Bir'in Nostaljisinden Kurtulmak : Siyaset Teorisi ve Pratiğine Cinsiyet Açısından Bakış",**Yerli Bir Feminizme Doğru**, Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe (Edt.), İstanbul : Sel Yayınları 2001,ss.405-407.

¹¹³ Kader, **Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı**, İstanbul ,2004 ,s.84.

b. Yerel Meclisler: Kadınların seçim süreciyle dahil olduğu yönetsel birimlerden en önemlisi yerel meclislerdir. Kadınlar, bu meclislerde temsil gücüne sahip olabilmek için erkeklerle büyük mücadele içine girmektedirler. Belediye meclisleri, belediyelerin genel karar alma organlarıdır. Bu karar alma organı olma özelliği kadınlar için çok büyük önem arz etmektedir. Özellikle, meclise seçilen kadınlar kadın sorunlarını ve duyarlılığını yansıtabilecek, sayısal olarak temsildeki artışlarıyla birlikte kadına yönelik politikaların oluşturulmasını ve kurumsallaşmasını sağlayabilecek güce sahip olabileceklerdir.

Türkiye’de belediye meclisleri beş senede bir yapılan yerel seçimler sonucunda belirlenmektedir. Siyasal partiler, nispi temsil sistemi aracılığıyla aldıkları oy oranıyla orantılı bir şekilde meclis üyesi çıkartmaktadırlar. Belediye, İl Genel Meclisi ve Büyükşehir Belediye Meclisleri doğrudan ya da dolaylı yoldan seçilmiş üyelerden meydana gelmektedir. Belediye ve İl Genel Meclisi doğrudan seçimle gelen üyelerden meydana gelirken Büyükşehir Belediye Meclisleri ise İlçe Belediye Başkanları ve bu belediyelerin meclislerinden seçilmiş üyelerin 1/5 ‘den oluşmaktadır. Meclis üyelerinin sayısı ise belediyelerin nüfus miktarıyla doğru orantılı olarak belirlenmektedir. Bu nedenle dokuz üyeden oluşan belediye meclisleri olduğu gibi ellibeş üyeli belediye meclisleride mevcuttur. ¹¹⁴

5393 sayılı Belediye Kanununun 17. maddesine göre, Belediye meclisi, belediyelerin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre seçilmiş üyelerden oluşur. Aynı Kanunun 18. maddesinde Belediye Meclisleri’nin karar alma işlevleriyle ilgili görev ve yetkilerinden bazıları şöyle sayılmaktadır:

- *Stratejik plan , yatırım ve çalışma programları , belediye faaliyetlerinin ve personel performans ölçütlerini görüşmek ve kabul etmek.*
- *Belediyenin bütçe ve kesin hesaplarını kabul etmek*
- *Belediyenin imar planlarını görüşmek ve onaylamak, büyükşehir ve il belediyelerinde il çevre düzeni planını kabul etmek.*
- *Borçlanmaya karar vermek*
- *Taşınmaz mal alımına, tahsisine ve takasına karar vermek*
- *Belediye şirketlerinin kurulmasını ve bunların özelleşmesinin kararını vermek*

¹¹⁴ Arıkboğa, Oktay ve Yılmaz, s.24.

- İmtiyaz verilmesine, yatırımların yap-işlet- devret vb. modellere yapılmasını sağlamak
- Birlik kurulmasına veya kurulu birliklere katılmaya karar vermek.

c. *Kent Konseyi Kadın Meclisi*: Günümüzde temsili demokrasilerin kurguladığı kurumlar tartışılmakta, katılımcı demokrasi anlayışının yarattığı ivmeyle birlikte yönetime vatandaşların daha aktif ve her düzeyde katıldığı yeni yönetsel modeller önerilmektedir. 1992’de yapılan Rio Yeryüzü Zirvesi *sürdürülebilir kalkınma* amacının uzantısı olarak gelişen “Yerel Gündem 21” kapsamında Türkiye’de 1997’den itibaren *sürdürülebilir kalkınmanın yerelleşmesi* konusunda yerel yönetimlerin katılım, demokrasi ve yönetim alanlarında yapılandırılmasını hızlandıracak önerilerde bulunulmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için yerel düzeyde tüm aktörlerin yönetime iştiraki ve katılımı gereklidir. Yönetime kadınların, çocukların, gençlerin, engellilerin ve yaşlılarında katılımıyla hem yönetimin demokrasi ayağı sağlanacaktır, hem de yönetim eksenine kayış kolaylaşacaktır. Türkiye’de yerel düzeyde katılımın en önemli mecrası olan yerel yönetimlerde Yerel Gündem 21 kapsamında uygulanan Birleşmiş Milletler (BM) Bin Yıl Kalkınma Hedefleri’nin Yerelleşme Projesi’nin dördüncü aşamasının hedefleri kapsamında Türkiye’de kent konseyi yapılanmalarına başvurulmuştur.¹¹⁵

Yerel Gündem 21’in ilk dönemlerinde kadınlar için ayrı bir platform olup olmaması gerektiği tartışılmıştır. Kadınların kent konseyi içerisinde temsiline yeterli olduğu, ayrıca bir kadın meclisi oluşumunun kadınları erkeklerden izole edebileceği ve ayrımcılık yaratacağı düşünülmüştür. Daha sonraki dönemlerde kent konseyi yapılması içinde kadınların kendilerini yeteri kadar temsil edemedikleri görülmüştür. Bununla birlikte, uluslararası antlaşmalarda ve belgelerde tahattüt edilen kadınlara yönelik hükümlerin ayrı bir yapılanmaya gidilmeden gerçekleşmeyeceği anlaşıldığından kadın meclisi ya da kadın platformu benzeri yapılanmalara gidilme kararı alınmıştır.¹¹⁶

Kadın meclisleri, kentteki tüm kadınların temsil edildiği bir alandır. Ancak, üyelik sistemiyle kurgulanmıştır. Kadın meclisleri; doğal üyeler, bireysel ve kurumsal üyelerden meydana gelmektedir. Doğal üyeler; o ilin kadın milletvekilleri, kaymakam,

¹¹⁵ Mustafa Demirci, “Yönetimde Halkın Doğrudan Katılımının Sorunları ve Açmazları”, **Yerel Yönetimler , Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar**, Bekir Parlak (Edt.), Bursa : Dora Yayınları, 2010,ss. 143-145.

¹¹⁶ Sadun Emrealp, **Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı El Kitabı**, İstanbul : İULA-EMME, Şubat 2005,ss.83-84.

vali, belediye başkanı, il genel meclisi üyeleri, belediye meclisi üyeleri ve muhtarlardır. Kurumsal üyeler ise; kadın çalışmaları yapan kamu kurumları, meslek odaları, baroların ilgili birimleri, üniversitelerin kadın çalışmaları yapan bölümleri ya da araştırma birimleri, kadın sivil toplum örgütleri ve kadın kooperatifleridir. Bireysel üyeler örgütsüz bir şekilde mahallelerde çalışan işsiz, engelli ve ev hanımları olabileceği gibi vali, belediye başkanı, erkek kamu yöneticilerinin eşleri, kadın hâkim ve savcılardır.¹¹⁷

Kadın meclislerinin kent konseyiyle olan ilişkisi de önemlidir. Kent konseylerinin kadın meclislerinin önünü açması ve kadın meclislerinin kararlarını ve önerilerini kabul edip yardımcı olması gerekmektedir. Bu nedenle kent konseyi ve kadın meclisi sürekli birbirini destekleyen iki yapı olmalıdır.¹¹⁸ Yerel Gündem 21 çerçevesinde oluşturulan kent konseyi ve kadın meclislerinde kadınlar etkin bir şekilde temsil edilememektedirler. Yıldız Tokman ve Aksu Bora'ya göre Yerel Gündem 21 bütün dünyada kadın katılımı konusunda önemli bir gelişme sağlamış, kadınlara özel bir görev alanı belirlemiştir.¹¹⁹ Programa göre ; yerel aktörler olarak örgütlü (sivil toplum kuruluşları içinde) ve örgütsüz (bireysel olarak) kadınların kentsel planlara, kentsel karar alma sürecine ve uygulama süreçlerine katılımını sağlamaktadır. Türkiye'de ise kadınların Gündem 21 dahilinde kadın konseyi ve kadın meclislerine dahil olmaları siyasal partilerin *yandaşlık potansiyelinin* uzantısı olarak belirlenmektedir.

d.Mahalle Muhtarlığı: Mahalle kentlerin en küçük yönetsel birimidir. Aileden sonra insanların ortak yaşam alanının merkezinde yer almaktadır. Bu anlamda mahalle yerel hemşerilik ve komşuluk ilişkilerinden beslenmektedir. Mahalle muhtarlığı, Türk Kamu Yönetimi sistemi içerisinde en küçük birimdir. 1800'lü yıllarda ortaya çıkmıştır.¹²⁰ 5272 sayılı Yeni Belediye Kanununun 9. Maddesine göre :¹²¹

Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Muhtarın görevi mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek , mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek , mahalleyle ilgili konularda görüş bildirmek , diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen görevleri yerine getirmektir.

¹¹⁷ Emrealp, ss.83-85

¹¹⁸ Emrealp, s.85.

¹¹⁹ Yıldız Tokman ve Aksu Bora, " Yerel Gündem 21 Programının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi" **Taslak Final Rapor**, Mart 2006, ss.7, Ankara :UNDP, www.erc.undp.org/.../downloaddocument.html , (18 Nisan 2012).

¹²⁰ Adalet Bayramoğlu Alada, Kentsel Yönetime Katılımda 'Mahalle', <http://www.yayed.org/uploads/yuklemeler/inceleme-27.pdf> , (12 Kasım 2013).

¹²¹ 5272 Sayılı Belediye Kanunu 9. Madde.

Mahalle muhtarı yerel seçimle yapılan bir oylama sonucunda belirlenmektedir. Bu nedenle, mahalle muhtarlığı, yerinden yönetim anlayışının özündeki yerelin en küçük biriminde oluşan sorunların çözümüyle ilgili olması gibi nedenlerden ötürü siyasal bir niteliğe sahip olmaktadır. Örgütü, bütçesi ve personeli yoktur. Bu koşullarda bile mahallenin yaşam kalitesini yükseltme, mahallenin ortak ihtiyaçlarını belirleme ve bunları belediye, valilik ve kaymakamlık gibi ilgili makamlara aktarma işlevlerini yerine siyasal hayatın bir parçasıdır.¹²²

Muhtarlık yönetsel birimi özellikle, kadınlar için büyük önem taşımaktadır. Günümüzde, siyasal temsil ve katılımın genişleyen ve nitelik değiştiren haliyle birlikte her yönetsel birimde olduğu gibi muhtarlık makamında da kadınlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bununla birlikte muhtarlık mahalleye karşı sorumluluk demektir. Kadınların hemen hayatlarının içindeki bir alanda söz sahibi olmalarını sağlamaktadır. Aslında muhtarlık konumu ne tam olarak yerel bir yönetsel birim sayılmakta ne de merkezi yönetim biriminin bir parçası kabul edilmektedir. Ancak yerine getirdiği hizmetler ve ilişkiye geçtiği kurumlar muhtarlık birimini politize bir makam haline getirmektedir. Bu nedenle, bu makamda kadınların varlığı ve konumlandırılması sorunludur.¹²³

e.Belediye Başkanlığı ve Belediye Başkan Yardımcılığı: Belediye başkanlığı, yerel yönetsel araçlardan en önemlisidir. Daha fazla kadın temsilcinin yerel yönetim kademelerinde yer alabilmesi için kamu politikasının daha fazla kadını simgesel ya da asli temsil edebilecek yapıda olması gerekmektedir. Aslında yerel yönetimlerin görev alanı ve sorumlulukları bağlamında kadınlara, erkeklerden çok daha fazla ihtiyaçları vardır. Bu nedenle, yerel yönetimler, özellikle, üst düzey istihdam konusunda kadınlara özgü farklılardan yararlanmalıdırlar. Yerel yönetsel birimlerde üst düzeyde yönetici olmak birçok kadın için özel sektörde yönetici olmaktan çok daha verimli ve maddi koşullar olarak ta çok daha tatmin edicidir. Yerel düzeyde bir kadın belediye başkanı, belediyelerde kadın bakış açısının gelişmesi ve yaygınlaşması açısından çok önemli bir etkiye sahiptir. Kadın belediye başkanlarının kuracağı yeni organizasyon şemasında kadın bürokratların üst düzey makamlara getirilmesi, kadın bakış açısının yerleşmesini

¹²² Gülgün Erdoğan Tosun, " Siyasetin Kadınlara Ardına Kadar Açık Apolitik Kapısı : Mahalle Muhtarlığı", **Kadın Çalışmaları Dergisi**, I (I) ,2006, s.31.

¹²³ Tosun, ss.30-36.

ve kurumsallaşmasını sağlayacaktır. Çünkü, kadın belediye başkanının varlığı kadın bürokratların verimliliklerini ve tutumlarını olumlu yönde etkileyecektir.¹²⁴

Özellikle, Türkiye’de kadın belediye başkan sayısı oldukça düşüktür. Son yapılan 2009 Mahalli İdareler seçiminde 26 belediye başkanlığına kadın adaylar seçilmiştir. Bununla birlikte, hiçbir Büyükşehir Belediye’sinde kadın belediye başkanı seçilememiştir. Buna karşılık belediye başkan yardımcılığı alanında kadınların daha etkin olduğunu söylemek mümkündür. Belediye başkan yardımcısı görevi bazen bürokratlar arasından atama ile yapılabildiği gibi, seçilmiş meclis üyelerinin görevlendirilmesiyle yoluyla da belirlenebilmektedir. Belediye başkan yardımcısı olan kadınların görev alanlarına bakıldığında, *kadınların geleneksel rollerinin kapsamının genişlemesi* ve daha çok özel alana yönelik faaliyetleri içeren müdürlüklerin başına geldikleri görülmektedir. Atama ile gelen kadın belediye başkan yardımcıları ise daha çok teknik ve mali işlerde görevlendirilmesine rağmen seçilmiş meclis üyesi olan kadın belediye başkan yardımcılarının sağlık işleri, sosyal yardım işleri, kültür ve sosyal işler, yazı işleri, insan kaynakları ve eğitim gibi daha kadına özgü alanlarda görevlendirildikleri görülmektedir.

2.3.3.2.Kadınların Yerel Temsili ve Hemşericilik İlişkileri

Büyükşehirler, toplumsal olarak genişlediği için farklı etnik ve yöresel gruplar bir arada yaşamaktadırlar. Kentin dinamik güçleri yaşamsal alanda bu etnik ve yöresel gruplar arasında büyük ayrışmayı beraberinde getirmektedir. Özellikle, artan göç olgusuyla birlikte büyük kentlerin dış çepherini içine alacak şekilde meydana gelen genişleme, farklı insan gruplarının onlarca ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle özellikle büyükşehirlerde *yerel siyaset* stratejik bir öneme sahiptir.¹²⁵

Yerel siyasette, seçmen ve siyasetçi arasında yüz yüze bir ilişki söz konusudur. Kişisel ve kişiselleşmiş ilişki ağıları siyasetçilerin, siyasal partilerden daha önemli bir konumda olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, yerel siyasetin hem seçmenler, hem de siyasetçiler açısından dolaysız ve daha kolay yön verilebilir bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bunun dışında yerel seçimlerde oy kullanan kentdaşların siyasetçilerden beklentileri gündelik hayatı doğrudan ilgilendiren su, yol,

¹²⁴ Grace Hall Saltzstein, “Female Mayors and Women in Municipal Jobs”, **American Journal of Political Science**, Vol : 30, No:1, Feb 1986, ss.140-143.

¹²⁵ Scott Greer, “The People of the Metropolis”, **Politics in the Metropolis: A Reader in Conflict and Cooperation**, Thomas R.Dye and Brett W. Hawkins (Edt.), Ohio : Merrill Publication, 1967,s.14.

temizlik ve sosyal hizmetler gibi tanımlanmış bir yapıya sahiptir. Bu durumda kentdaşların yerel siyaseti etkileme şekil ve biçimlerini çoğaltmaktadır. Böylece belirli amaçlara yönetilmiş, cemaat ilişkileri önemli bir rol oynamaya başlayacaktır. Bu cemaat ilişkileri en önemli hemşericiliktir aracıdır.¹²⁶ Kente göç yoluyla gelmiş grupların zaman içinde kent yaşamına alışacağı ve kentle bütünleşeceği düşünülse de akrabalık bağları ve hemşericilik olgusunun kentle bütünleşmeyi engelleyen önemli sosyal ağlar olduğu ve bunların kentlerde farklılaşmış cemaat oluşumlarına neden olduğu görülmektedir.¹²⁷

Hemşericilik, yerel siyaset açısından önemli bir mevzudur. Seçmenler açısından aday olan kişinin doğduğu ve yetiştiği şehir önem arz etmektedir. Çünkü, seçmenler yaşadıkları beldenin sorunlarını kendisiyle birlikte yaşayan, aynı memleketten gelen ya da aynı mezhepten gelen adayların daha iyi anlayacağını düşünmektedirler. Hemşericilik, seçmenler arasında farklılıkların arttığı büyükşehir ve metropollerde daha çok öne çıkmakta, adayların seçim kampanyalarını daha çok hemşericilik üzerine oturtmasına neden olmaktadır.¹²⁸

Yerel seçimler döneminde hemşericilik ilişkilerini bilen siyasal partiler, bu sosyal ilişki bağına kullanarak oy kazanmak istemektedirler. Bu nedenle, aday gösterecekleri kişilerin hemşericilik bağları kuvvetli olan kişiler olmasına özen gösterirler. Siyasal partilerin temel amacı patronaj ilişkilerini devreye sokmaktır. Kısa dönemli çıkarlarını, yani oylarını yükseltmeyi amaçlayan partiler bunun sonucunda siyasal merkezle sürdürülebilir bağların az sayıda kişi ya da aile elinde olduğu küçük yerleşim birimlerinde farklı partilerin adaylarını aynı aile ya da akrabalar arasında seçmesi gibi veya toplam nüfus içerisinde küçük toplumsal katmanların diğer toplumsal katmanlardan daha çok temsil edilmesi gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu temsil geriliminin nedeni ise sınıfsal değil kültürel, dini ve etniktir.¹²⁹

Hemşericilik, patronaj kanalları aracılığıyla formel siyaset alanına girmektedir. Bu bağlamda, hemşericilik gibi cemaat bağları ve örgütlenmeleri siyasete eklemlenmekte tek araç olmamakla birlikte; önemli bir araç olduğu kesindir. Hemşeri cemaatlerinin siyasete yerleşik ilişkiler yoluyla girmesi, cemaatin refah düzeyinin yükselmesini sağlar. Böylece, hem cemaat ilişkilerinin yaygınlığı artacak hem de

¹²⁶ Ayça Kurtoğlu, **Hemşericilik ve Şehirde Siyaset : Keçiören Örneği**, İstanbul : İletişim Yayınları, 2004, ss. 21-22.

¹²⁷ Tuncer Asunakutlu ve Barış Safran, " Örgütsel Çatışma Açısından Hemşericilik Üzerine Bir Araştırma", **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, 7 (1), 2005,s.159.

¹²⁸ Negiz ve Akyıldız, ss.182-183.

¹²⁹ Ayça Kurtoğlu, "Patronaj- Hemşericilik- Siyaset" , **Birikim**, No. 179, Mart 2004,ss.48-49.

cemaatlerin çoğulculuğuna katkıda bulunulacaktır. Hemşericilik ve patronaj arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Birincisi, cemaatin içinden kişilerin bireysel olarak siyasal partilerle temasa geçmesidir. İkincisi ise, cemaatin içinden bir grubun örgütlenmesiyle bir çıkar grubu haline gelmesidir. Her iki durumda kişiye özel veya gruba özel maddi kazanç talepleri vardır.¹³⁰

Kişiye özel maddi kazanç talepleri daha münferit kalmakla birlikte, hemşeri cemaatlerinin çıkar grubu haline gelmesi daha sistematik bir patronaj akımının oluşmasını sağlayacaktır. Hemşeri dernekleri, *hemşerileri bir araya getirmek, dernek çatısı altında toplamak, yöresel değerleri korumak, gelinen yöreye ait kültürel değerleri korumak, yaşatmak, maddi durumları kötü olan kişilere destek olmak, yoksul ailelerin çocuklarına burs vermek ve kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam oluşturmak* gibi amaçlarla hareket etmektedir. Bu dernekler, yoğun olarak o yöre halkından olmayan ve yerel halk içinde görüntü olarak ayırt edilebilecek belirgin özellikleri olan gruplardır. Hemşeri kimliğinin giderek, siyasal ve ideolojik görüşlerin odak noktası haline gelmesi kentte rant mekanizmalarının etkin olduğunun en önemli göstergesidir.¹³¹

Türkiye’de özellikle parti başkanlarının istediği doğrultusunda belediye başkanı ve meclis üyesi adayları belirlenmektedir. Bu süreçte, hemşeri derneklerinin rolü büyüktür. Bu dernekler oya dönüşebilecek büyük bir potansiyele sahip olduğu için siyasallaşacaklardır. Büyükşehirlerde baskın birer güç haline gelen hemşeri dernekleri çıkar ilişkilerini koruyucu siyasal ilişkiler ağına eklenmektedirler.¹³²

Kadın siyasetçi adayları içinde hemşeri dernekleri aracılığıyla yerel siyasete dahil olma eğilimi çok yaygındır. Hemşeri dernekleri, erkek dilinin ve söyleminin hakim olduğu yerlerdir. Burada kadın adayların seçimi ve siyasal alana kazandırılması ve onlara biçilen roller erkek bakış açısının ürünüdürler. Sadece kadın olarak, siyasi hayata dahil olmak çok güçtür. Kadınların arkalarında büyük bir ekonomik gücü ve oyu bulundurmaları gerekmektedir. Aslında bu üç yönlü bir süreçtir. Birincisi, siyasal partiler açısından, aday gösterecekleri kişinin hem kadın hem de belirli bir hemşeri grubunu temsil ediyor olması büyük bir avantajdır. Hemşeri dernekleri açısından bakıldığında özellikle; kadın siyasetçi adayını çıkartmak, erkek daha deneyimli bir

¹³⁰ Kurtoğlu, “Patronaj-Hemşericilik-Siyaset”, s.50.

¹³¹ Zerrin Toprak, “ Müzakereci Demokrasi ve Yerel Siyasetin Demokratik Gelişimi”, **Yerel Yönetimler , Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar**, Bekir Parlak (edt.), Bursa: Dora Yayınları, 2010, ss.30-31.

¹³² Toprak, “ Müzakereci Demokrasi ve Yerel Demokartik Gelişimi”, ss.31-32.

aday çıkarmaktan çok daha kolaydır. Kadın siyasetçi, deneyimsizliğiyle daha kolay yönetilip yönlendirilebilecek bir yapıya sahip olacaktır. Kadın aday için bir hemşeri derneğini arkasına almak ekonomik güç ve oy gücü kazandıracacağı gibi siyasal partiler tarafından kabul edilebilirliğini arttıracaktır. Böylece kadın adayların siyasal partiler karşısında pazarlık gücü yükselecektir.

2.3.3.3. Kadınların Sivil Toplum İle İlişkisi

Sivil toplum devlet ve devlet gücünün dışındaki toplumsal ve ekonomik alanı ifade etmektedir. Keyman'a göre sivil toplum temsili demokrasilerde siyasal partilerin yetersiz kaldığı durumlarda örgütlenen; katılımcı demokrasiye geçişi sağlayan yapılanmalardır.¹³³ Sivil toplum üç temel unsurun birleşiminden oluşmaktadır. Bunlar; *ideolojiler-değer, maddi temel ve örgütsel ifade* etme biçimidir. Bu unsurların gelişmesi sivil toplum kavramının genişleyip büyümesini ve özerk yapısının güçlenmesini sağlayacaktır.¹³⁴ Heidi Wedel'e göre, sivil toplum içerisinde tek tek üyelerinin gruplarının ve toplulukların özerkliğinin, bireyler ve gruplar tarafından bir bütün olarak kabul edildiği çoğulcu bir toplum modelidir.¹³⁵

Sivil toplumu sadece devletten özerk bir yapılanma olarak görmek çok yanlıştır. Sivil toplumu meydana getiren toplulukların birbiri üzerindeki iktidar kurma arzuları devlet iktidarına benzer bir anlayışın gelişmesine neden olabilmektedir. Sivil toplum *bireyin iktidar* alanı olmalıdır. Sivil toplumun üyesi olan bireyin bu topluluğa karşı aidiyet hissetmesi kaçınılmaz olmakla birlikte, her zaman o topluluğa karşı özerkliğini koruyabilmelidirler. Bu bireyler bir topluluğa bağlı ancak bağımlı olmayan bireylerdir. Sivil toplumun sivilleşmesi bireyin özerkleşmesi ve demokrasinin bu süreçte kurumsallaşmasını sağlayacaktır.¹³⁶

Sivil toplum ile ilgili yapılan çağdaş çalışmalarda *alt karşı kamu alanları* olarak nitelendirilebilecek; mahalli idareleri ve merkezi hükümetin kendilerinden düşük konumda olan insan gruplarının kimlik, çıkar ve ihtiyaçlarına ilişkin taleplerini ortaya koymalarını sağlayacak ortamı oluşturacağını kabul edilmektedir. Bu anlamda sivil

¹³³ E. Fuat Keyman, "Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum", http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=473:avrupada-ve-tuerkiyede-sivil-toplum (17 Mart 2013).

¹³⁴ Alan Fowler, "Strengthening Civil Society in Transition Economies from Concept to Strategy: Mapping An Exit in a Maze of Mirrors", **NGOs Civil Society and State**, Andrew Clayton (ed.), UK :Intrac Publication, 1996,ss.14-15.

¹³⁵ Heidi Wedel, " Türkiye Cumhuriyeti'nde Sivil Toplum Nüveleri- Demokrasinin Taşıyıcısı mı, Yeni Bir Seçkinler Örgütlenmesi mi?" **Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları**,1997, ss.137-162.

¹³⁶ Sarıbay, ss.55-56.

toplum *tahakküme karşı ortak bir eleştirinin geliştirilebileceği ve yayılabileceği* bir alan olarak tanımlanabilir.¹³⁷ Yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin toplumsal işlevlerine yönelik ilişki siyasa, politika ve ekonomi olmak üzere üç ana grupta incelenmektedir. Bu ayrıma göre politikanın öne çıkan işlevlerinden biri, bireysel / kümesel kendini ifade etme ve buna ilişkin özerk eylem geliştirme yeteneğidir. Bu yetenek, vatandaşların gönüllülük esasıyla ve özgür istemleriyle bir araya gelerek kendilerini kamusal alanda ifade etmesidir. Örgütlü olarak faaliyette bulunan sivil toplum hareketleri bu özellikleriyle, sivil toplumun gelişmesini sağlayan en önemli araçlarından biridir. Sivil toplum ve yerel yönetim işlevlerinin kesiştiği bu alan, aynı zamanda sosyal sermayenin ortaya çıktığı alandır.¹³⁸

Sivil toplum örgütleri ile siyasal katılım arasında yakın bir ilişki vardır. Sivil toplum örgütleri hem direkt hem de dolaylı olarak siyasal katılmayı uyarmaktadırlar. Sivil toplum örgütleri siyasal kurumlar olarak örgütlenirken bu örgütlerde görev alan kişilerin kazandıkları tecrübe ve yetenekleri siyasal hayata geçişlerini kolaylaştırmaktadır.¹³⁹

Sivil toplum kavramının, *kamusal alan* ve *özel alan* kavramlarıyla yakından ilişkisi vardır. Kamu alanıyla ifade edilmeye çalışılan *müşterek alan* ve özel alanla ifade edilmeye çalışılan ise *mülkiyet*dir. Bu nedenden dolayı kamusal alan siyasal bir alanken, özel alan ise ekonomik ilişkilerin olduğu ekonomik alandır.¹⁴⁰ Özel alanla özdeşirilen kadınlar, özellikle kadın hakları mücadelesiyle birlikte haklarını kamusal alanda *kadın örgütleri* aracılığıyla aramaya başlamışlardır. Kadın hakları hareketi, kadın örgütleri tarafından oluşturulan sivil iletişim ağlarının işbirliği ile sivil toplumun gücünü arttırmıştır. Bu durumda demokratik gelişmenin en önemli etkeni haline gelmiştir.¹⁴¹

Feminist sivil toplum örgütleri, resmi ideolojideki birleşmiş kamusal alan kavramının değişmesine neden olmuşlardır. Resmi ideolojide , vatandaşların sosyal

¹³⁷ Jane Mansbridge , “Güç Kullanımı /Güçle Mücadele : Yönetim Biçimi” , **Demokrasi Ve Farklılık : Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması**, Seyla Benhabib (edt.), İstanbul : Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) , Mart 1999, ss. 90-91.

¹³⁸ Muhittin Acar, “Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları : İlişkiler ve Etkileşimler”, **Yerel ve Kentsel Politikalar**, Mehmet Akif Çukarçayır ve Ayşe Tekel (edt.), Konya: Çizgi Yayınları, 2003,ss.117-120.

¹³⁹ Turan, s.71.

¹⁴⁰ Hannah Arent, **İnsanlık Durumu**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995,ss.74-79.

¹⁴¹ “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği : Sorunlar , Öncelikler ve Çözüm Önerileri” , **Tüsaİd Basın Bülteni** , 15 Temmuz 2008,s.6.

olarak çeşitli olmasının kamu yararına zarar vereceği kabul edilmektedir. Bu nedenle siyasal temsilde vatandaşların özdeş bir yapıda olması gerektiği savunulmuştur. 1980 sonrasında feminist hareket, aydınlamanın uzantısı olarak gelişen bu iddialara karşı post modern bir çıkış yaparak devlet politikalarını etkilemeye başlamıştır. Post modernizmin etkisiyle feministler geçmiş dönemlerde kamusal alandan dışlanmış grup ya da kişilerin yeniden kamusal alandan dışlanmaması için *heterojen* bir kamusal alan yaratmaya çalışmışlardır. Meydana gelen bu yeni kamusal alan güç dağılımını dengelemekte, tüm vatandaşlara hak ettikleri değerin verilmesini sağlamaktadır. Feministlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu çok kamulu hayat aynı zamanda sivil toplumunda gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur.¹⁴²

Feminist kadın hareketinin uzantısı olarak kurulan kadın sivil toplum örgütleri ,uzun bir dönem boyunca kadınların ulusal problemlerini gündeme getirmek için çalışmalar yapmışlardır. Özellikle, son 20 yıldır yerel sorunların önem ve değer kazanmasıyla birlikte, feministler kadın sorunlarının temelinin yerel düzlemde olduğunu ve ulusal siyasetten öte yerel siyasette çözüme kavuşturulacağını anlamışlardır. Bu doğrultuda kurulan yerel kadın örgütleri ilk kuruldukları dönemlerde geleneksel hayır işleri ve sosyal yardımlara aracılık ve önderlik eden yapılanmalardır. Bu dönemde, yerel yönetimlerle ilişkileri hiyerarşik bir ilişki çerçevesinde yardım talep eden, desteklenmesi gereken konumundaydı. Diğer deyişle, bir siyasal örgütlenmeden daha çok birkaç kadının iyi niyet ve yardım severlik ekseninde birleştiği kurumlardı. Bu nedenle, yerel yönetimlerden sistematik talepleri bulunmyordu ve kadın politikalarını denetleyebilir bir konumda değildiler. Bu dönemde, yerel kadın örgütleri, yerel yönetimlerin örgütlenmemiş diğer kadınlara ulaşabilmesi için aracısı konumundaydılar. Sivil toplum örgütlerinin, kadınları siyasete etkin olarak kazandırmak üzere çeşitli araçları bulunmamaktadır. Kadın adaylarla işbirliği yapmak ya da kendisindeki mevcut aktivist kadınları siyasete kazandırmak için uluslararası kuruluşlarla ve kadın cinsiyet uzmanlarıyla koordineli çalışmaktadırlar. Özellikle, ulusal düzeyde kadın hareketi kadınları siyasete kazandırmak için medyanın gücünü sıkça kullanmaktadır.¹⁴³

Son yıllarda, özellikle, yerel kadın örgütleri mevcut kadın sorunlarını yansıtıcı konumunun ötesinde kadın sorunlarına yönelik sistematik politikalar üretmektedirler.

¹⁴² Ömer Çaha, " Türk Kadın Hareketi : " Kadınsı" Bir Sivil Toplumun İmkanı ?", **Türkiye'de Kadın Çalışmaları Dergisi**, Cilt :1, Sayı : 3, Eylül-Ekim 2006, İBB Yayınları,s.13.

¹⁴³ Sepideh Labani, Carla Zabaleta Kaehler and Paula De Dios Ruis, **Gender Analysis of Women's Political Participation in 7 South East Asian Countries**, Espana : Enjambra Contra La Explotacion, 2009,s.39.

Kadınların makro sorunlarıyla (sağlık, eğitim, şiddet, işsizlik) birlikte, kentdaşığa yönelik yerel sorunlarını içeren politikalar üretilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler kadın örgütlerinin fikirlerinden ve öngörülerinden yararlanarak kadına dair yerel hizmet ve yardımları şekillendirebilirler. Bununla birlikte, kadın sivil toplum örgütleri aracılığıyla yerel siyasete dahil olmanın önü engellerle dolu olduğu için çok az kadın sayıda sivil toplum kuruluşlarında sahip olduğu deneyimlerini yerel siyasete taşıyabilmektedir. Seçilmiş yerel yönetim organlarında kadın temsiline sınırlı kalması, temsil eden kadınlarında karar alma süreçlerinde etkin konumda olmayışı nedeniyle, kadın sorunları yerel meclislere etkin bir şekilde aktarılamamaktadır. Bu nedenle, yerel yönetimler kadın örgütlerinin toplantılarını ve faaliyetlerini takip ederek kadınların katılımını artırabilirler Bu katılım ve izleme iki yönlü bir şekilde geliştirilebilir:¹⁴⁴

a.Kadınların Etkin Katılımı ile Yapılan İzleme: Kadın örgütlerinin , yerel siyaset alanlarında etkin katılımı ve izlemesi yoluyla kentdaş kadınların talep ve sorunlarını yerel yönetimlere aktarması ve çözüm sürecinde etkin rol alması sağlanabilir. Kadın örgütleri, yerel meclisleri izleyerek ve belediye meclisi ihtisas komisyonlarına katılarak kentdaşlık yükümlülüklerini yerine getirebilirler. Bunun dışında, yerel yönetimlerin hazırladığı stratejik planların yapılma sürecine dahil olarak kentsel yerleşmenin ve kadına yönelik hizmetlerin *cinsiyet duyarlı stratejik plan ve cinsiyet duyarlı bütçeleme* çerçevesinde yapılmasını sağlayabileceklerdir. Kent konseylerine, kadın örgütlerinin katılımıyla *kadın meclisleri ve kadın komisyonları* kurulması yerel yönetimlerle kadın örgütlerinin sürekli iletişim halinde olmasını sağlayacaktır. Yerel yönetimler, hizmet sunma yükümlülüğünü ortadan kaldırmadan kadın örgütleriyle protokoller yaparak kadın örgütlerinin gönüllü katılımını meşrulaştırmalıdır.

b.Kamusal Düzenleme ile Kadına Hizmet Etmeye Yönelik İzleme: Kadın örgütleri, yerel yönetimlerin kentdaş kadınların ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda kadın –erkek eşitliği politikaları oluşturmasında önemli bir role sahip *kadından sorumlu birimler* kurulmasına yardımcı olmalıdırlar. Bununla birlikte, kadın örgütleri yerel yönetimlerin Belediye ve İl Özel İdaresi Meclislerin’de uzmanlaşmış *Cinslerarası Eşitlik Komisyonu* kurulmasını sağlayabilirler. Belediye başkanı danışmanlarından birinin, kadın örgütleriyle yakın temas içinde bulunması ve kadın meclis üyelerinden belediye başkan vekili seçilmesi teşvik edilebilir.

¹⁴⁴ Ayten Alkan, **Yerel Yönetimlerde Kadınlara Yer Açmak**, ss.12-14, <http://www.unfpa.org.tr/turkey/rapyay/kadinlarayeracmak.pdf> (16 Mart 2012).

3. KADINLARIN SİYASAL KATILIMI VE TEMSİLİYLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM STRATEJİLERİ

Günümüzde siyasal katılım ve temsil konusu büyük önem arz etmeye başlamıştır. Siyasal katılımın en geniş hali olan siyasal temsilin çeşitli yönleri bulunmaktadır.¹⁴⁵ Bunlar; bölgesel, etnik ve cinsiyet yönlü temsildir. Bu üç temsil kaynağı, belirli grupların temsilde dezavantajlı olarak konumlanmasına neden olmaktadır. Siyasal temsilin esas unsuru bireydir. Birey ele alındığında cinsler arasındaki temsil eşitsizliği büyük önem arz etmektedir. Kadınların, hayatın her alanında karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık siyasal alanda daha görünür bir nitelik taşımaktadır. Bu ayrımcılık, gerek ulusal düzeyde, gerek yerel düzeyde kadınların erkeklere nazaran daha az temsil edilmesinin neden olmaktadır. Yerel yönetimler seviyesinde bakıldığında, dünya genelinde alınan pozitif ayrımcılık önlemleri ve düzenlemeler kadın kenttaşların; siyasal mekanizmalarda aktif bir şekilde katılım ve temsil gücü oluşturmalarının önünü açmıştır. Kadınları ulusal ve yerel düzeyde siyasal alandan dışlayan sosyal, ekonomik ve siyasal engeller mevcuttur. Modern siyasal sistemler, ulusal ve uluslararası önlemlerle kadınların eksik temsil sorununu çözmeye yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Ulusal ve uluslararası belgeler ve anlaşmalar, kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık önlemleri ve sosyoekonomik düzenlemeler eksik katılım ve temsil sorununu ortadan kaldırmak için kullanılmaktadırlar.

3.1.KADINLARIN SİYASETTE EKSİK TEMSİL SORUNU

Eksik temsil, adaylık sürecinde kadınların aldığı oy oranı ile erkeklerin aldığı oy oranı arasındaki fark sonucunda siyasal mekanizmalara kadınların erkeklerden daha az yerleşmesi anlamına gelmektedir. Genelde aday olan erkek ya da kadın temsilcilerden seçilenin erkek aday olması kadınların temsil düzeyini erkek adayların temsil düzeyinin altında bırakmaktadır. Bu durum eksik temsil koşullarını meydana getirmektedir. Seçim sürecinde kadın ve erkek adayların oy toplama düzeyi ve siyasi çalışma düzeyi arasında fark olmadığı halde, kadınların daha az seçilmesinin nedeni, siyasi hırs düzeyidir. Siyasi hırs düzeyinde üzerinde önemli bir cinsiyet farkı bulunmaktadır. Erkekler siyaset konusunda çok hırslıdırlar. Sınırlı örnekler dışında

¹⁴⁵ **Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi**, Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılma İlişkileri Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı, 2003, Strasbourg, http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Coe_youth/Participation/COE_charter_participation_tu.pdf (15 Ekim 2013).

kadınların, siyasal hırs düzeyleri sınırlı kalmaktadır. Doğrudan kadınların siyasal hırsını engelleyen yedi temel etken olduğu ortaya koyulmuştur. Bunlar:¹⁴⁶

a. Seçim ortamının rekabetçi kadın adaylara karşı büyük bir ön yargı içinde olması.

b. Önceki dönemlerde seçilmiş başarısız kadın siyasetçilerin yarattığı ön yargı.

c. Kadınların nitelikli çalışmasının altında hırs değil partisi adına başarı elde etme arzusu olması.

d. Potansiyel kadın adayların rekabetten hoşlanmaması, risk almayı sevmemeleri ve kendilerinden daha az emin olmaları.

e. Kadınların modern kampanya döneminde erkeklerden daha çok olumsuz tepki almaları.

f. Kadınların parti için önerilerinin erkeklerden daha az olması.

g. Kadınların ev işleri ve çocuk bakımı gibi ailevi sorumluluklarının büyük engel oluşturması.

Kadınların ulusal düzeyde eksik temsil düzeyinin artmasının nedeni, siyasal hırsının erkeklerden daha az olması ve erkekler dünyasının rekabetçi savaşının tam ortasında kalmalarıdır. Özellikle, kadınların hırs düzeyindeki eksiklik ulusal düzeyde siyasette eksik temsil düzeylerini arttırmaktadır. Yerel siyasette eksik temsil ise stratejik bir sorundur. Bu durumunun belirgin sebepleri bulunmaktadır. Belediye hizmetlerinde sunulan kolaylıkların, kadınların gündelik yaşamına yakınlığı ve belediye çalışmalarının nisbi olarak düzenli bir hayat gerektirmesi, kadınların daha çok yerel siyasette yer almasını gerekli kılmaktadır.¹⁴⁷ Ancak, ulusal siyasette olduğu gibi yerel siyasette seçim süreci oldukça karmaşıktır. Bu nedenle, temsil sürecinin yansıtma işlevi görmesi olanaksız hale gelmektedir. Özellikle, gittikçe büyüyen kentlerde varolan siyasal ve tüzel yapı çok özel durumlar dışında bağımsız aday olarak seçilebilmeyi neredeyse imkansız hale getirmektedir. Siyasal partilerin, aday listelerini belirleme süreçleri demokratik değildir. Aday listelerini genellikle, parti örgütlerinin üst yönetimi belirlemektedir. Kadın adaylar gerek ulusal, gerekse yerel düzeyde esas olarak eril yapıya siyasal partiler tarafından çok tercih edilmektedirler. Bununla birlikte, yapılan çalışmalarda ortalama olarak siyasal partiler içerisindeki kadınların; kadın adayları desteklemek konusunda erkekler gibi davrandığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle, merkez sağ yönetimlerde ve koalisyonlarda yerel temsil birimlerinde daha az kadının

¹⁴⁶ Jennifer L. Lawless and Richard L. Fox, **Men Rule : The Continued Under Representation of Women in US Politics**, Washington: American University Press, 2012,s.1.

¹⁴⁷ Ayata, " Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı", s.304.

aday gösterildiği belirlenmiştir.¹⁴⁸ Siyasal partilerin daha az kadını aday göstermesinin en önemli nedeni ise siyasal kültürdür.¹⁴⁹ Toplumsal ve ekonomik yaşamada kadınları ikincil planda gören kültürlerin önyargıları siyasal yaşama da yansımaktadır. Bu nedenle, adaylık sürecinde yerel düzeyde de ulusal düzeyde olduğu gibi zaman, para, eğitim, deneyim, güçlü kamusal ilişkiler ağı gerekmektedir. Kadınlar bu unsurların hepsinde dezavantajlı durumdadırlar.¹⁵⁰

Siyaset bilimi yazınında kadınların yerel ve ulusal siyasetteki varlığı tartışılan bir konudur. Modern siyasal sistemlerde kadının yerel siyasetteki temsil düzeyi, ulusal siyasetteki temsil düzeyinin üstünde belirlenmektedir. Ülkemizde ise yerel siyasetteki kadın oranı ulusal siyasetteki kadın oranının altında bir düzeydedir. Dolayısıyla ülkemizde yerel siyasette kadın temsili eksikliğinden öte Şirin Tekeli'nin tabiriyle *yokluk sedromu* oluşmuştur. Kadınların dolaylı olarak yerel siyasetin dışında bırakılması olağandır. Çünkü, kadınların hem üzerinden haksız kazanç elde edebileceği bireysel mülk sahipliği hem de rantın üretilip dağıtıldığı meslek gruplarıyla ilişki ağlarındaki varlıkları son derece sınırlıdır.¹⁵¹

Yerel siyasette kadınların karşı karşıya kaldığı patriyarkal yapı, hem ulusal siyasetteki şekline benzemekte hem de kadın ve kentsel mekân ilişkisini içine almaktadır. Kadın ve yerel yönetim bağlamında kentsel mekân ve patriyarka ilişkisi her sosyal sınıftan kadını kuşatmaktadır. Bu ilişki, en çok kentte dışarıdan gelmiş, henüz kentli olamamış kadınlar için geçerlidir. Kentli orta sınıf ve eğitilmiş kadınların karar alma süreçlerinde yer alması çok daha kolayken, göçle gelmiş kentli olmaya alışmamış kadınların temsil sürecine dahil olması büyük sorun teşkil etmektedir.¹⁵² Bu bağlamda, kentlerde kadınların yerel siyasete dahil olma süreçleri iki yönlü baskı altına alınmaktadır. Birinci yönü, genel patriyarkal yapının kadınlar üzerindeki baskısıdır. Diğeri ise kentlileşememiş göçmen kadınların siyasetin dışına erkek eliyle itilmesidir. Günümüzde göçmen kadınların yerel siyasete dahil olması için alternatif bir çözüm olarak hemşehri dernekleri devreye girmektedir. Hemşehri dernekleri erkek dilinin ve

¹⁴⁸ Francisco J. Pino , "Is There a Gender Bias Among Voters? Evidence from the Chilean Congressional Elections", 2010, http://www.webmeets.com/files/papers/SAEE/2011/459/gender%20bias_SAE.pdf, (18 Nisan 2013).

¹⁴⁹ Bilir, s.8.

¹⁵⁰ Çitçi, ss.90-93

¹⁵¹ Ayten Alkan , " Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?", **Birikim**, Sayı :179, Mart 2004,ss.72-73.

¹⁵² Belkıs Kümbetoğlu, " Kentsel Alan ve Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet", **Yerli Bir Feminizme Doğru**, Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe (edt.) , İstanbul : Sel Yayınları, Ekim 2001, ss.275-277.

söyleminin hakim olduğu yerlerdir. Bu nedenle, bu yolla belirlenen kadın adaylarve onlara biçilen roller de erkek bakış açısının ürünüdürler.

3.2. KADINLARIN SİYASETE ETKİN KATILIMINI ETKİLEYEN UNSURLAR

Günümüzde dünyada kadınların siyasal katılımı göreceli olarak dengesizlikler içeren bir niteliktedir. Kadınların önünde yasal olarak siyasal hayata katılmakla ilgili hiçbir yasal engel olmadığı halde, karşı karşıya kaldıkları *görünmez engeller* etkin bir şekilde siyasal hayata katılmalarına neden olmaktadır. Bu görünmez engeller üç ana grupta incelenmektedir. Bunlar, sosyal, ekonomik ve siyasal unsurlardır.

3.2.1. Sosyal Unsurlar

Kadınların siyasete girerken karşı karşıya kaldıkları en temel engeller sosyal unsurlardan kaynaklanmaktadır. Bu sosyal unsurlar, kadınların yakın çevresinden ve özellikle aile hayatından kaynaklanabileceği gibi, daha geniş olarak dini normlardan, yakın ve uzak ilişkiye girdiği sosyal çevresinden ve hatta fiziksel görünüşünden bile kaynaklanabilmektedir. Birbirinden farklı gibi gözükse de bu sosyal unsurların ortak paydası ise zorunlu ve isteksiz bir şekilde kadınları siyasal hayatın dışına itmeleridir. Tüm bu görünmez engeller patriyarkayı besleyip, siyasetin erkek egemen yapısını güçlendirmektedir.

a. *Ailevi Engeller*: Kadınların cinsiyeti ve aile içindeki konumları yaşam şekillerini belirlemektedir. Toplumsal olarak kadının ailevi sorumlulukları Freudyan bir yaklaşımla kadının *zayıf cinsiyet* olmasından kaynaklanmaktadır. Sigmund Freud'a göre, kadınların psiko-seksüel gelişimi kendi eşleri ve babalarına itaat etme geleneğiyle belirlendiği için bağımsız bir bilinç ve yargısal yetenek geliştirememektedirler.¹⁵³ Bu nedenle, kadınların siyaset yapması ya da lider olabilmesi olanaksız hale gelmektedir.¹⁵⁴

Feminist siyaset bilimciler, kamusal ve özel alan arasındaki ilişkilerin uzantısı olarak aile içindeki cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan eşitsizliklerin, kadınların kamusal alana girmesine engel olduğunu ve devletin uyguladığı politikalarla ayrımcılığı

¹⁵³ İsmail Ersevimi, **Freud ve Psikoanalizin Temel İlkeleri**, İstanbul: Assos yayınları, 2010,s.45-49.

¹⁵⁴ Kelly and Boutillier , s.1.

desteklediğini ortaya koymuşlardır.¹⁵⁵ Geleneksel toplumsal hayat kadınlara anne/eş olma görevini yüklemiş ve bunun sorumluluklarıyla donatmıştır. Günümüzde bile kadınların; büyük çoğunluğu çocuklarına, eşlerine ve aile büyüklerine tek başına bakmaktadırlar. Bu ağır yük onların ekonomik, siyasal ve toplumsal hayata eklemlenmelerini zorlaştırmaktadır. Kadınların sahip oldukları bu ağır yükümlülükler aile ile siyasi yaşamın bir arada yürütülemeyeceği ön yargısını beraberinde getirmektedir. Kadınların sorumlulukları, özel yaşam alanında yani toplumun ortak yaşamının dışında görülmektedir. Bu nedenle, kamuoyunu ilgilendirmeyen *apolitik* bir düzleme ait olarak tanımlanmaktadır. Kadınlar siyasal hayata dahil olurken çift yönlü bir mücadele içerisine girmektedirler. Kendilerini hem ailelerine hem de kadının siyasette etkin olamayacağı ön yargısına karşı savunmak zorunda kalmaktadırlar.¹⁵⁶

Yerel siyaset bağlamında bakıldığında, kadının ailevi yükümlülüklerinin ve sorumluluklarının yerel siyaset yapmak için engel taşımadığı görülmektedir. Yerel siyaset sonuçta kadının yakın yaşam alanında yapılmakta ve tam mesaili bir görev olmamaktadır. Kadının yerel siyaset yapması, ailesi açısından büyük bir sorun teşkil etmeyecektir. Ancak *cinsiyete dayalı iş bölümü* kadınların toplumsal yaşam deneyimlerini, aile ve yakın çevresiyle sınırlamaktadır. Kadınlar, kendi yaşamlarıyla ilgili sorunların siyasal süreçlerden dışlanmasını doğal karşılamaktadırlar. Kadınların geleneksel rolleriyle, yerel siyasetin bile bağdaşmayacağına ilişkin eril görüş, aile içinde kadının aktif siyasete dahil olmasını sınırlamaktadır.¹⁵⁷

b. Dini Engeller: Modernleşme sürecine kadar geleneksel toplumların çoğunun kadına bakış açısı din olgusu ile şekillenmiştir. Dinin önemli işlevlerinden biri toplumsal dayanışmayı ve denetimi sağlamaktır. Dinsel değerler ve imgeler gerçeklik hakkında anlatılan hikayeler ya da destanlar o kültürde yaşayan kadınların rolleri ve statüleri ile yakından ilişkilidir.¹⁵⁸

Geleneksel toplumlarda vatandaşların siyasi tercihlerini ve varlıklarını denetim altında tutan kurum ya da kuralların din çerçevesinde geliştiği görülmektedir. Kadının dışına itildiği siyasal iktidar ya da merkezin aynı zamanda dinsel bir alan olması, tüm

¹⁵⁵Esen Toksabay, Aslı ve Oya Memişoğlu, **Siyasetin Cinsiyeti**, s.8, www.tepav.org.tr/tr/admin/dosyabul/upload, (12 Mart 2013).

¹⁵⁶ Serpil Sancar, "Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği", **Kadın –Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset**, Mine Tan, Yıldız Ecevit ve Serpil Sancar (edt.), İstanbul: Tusiad Yayınları, 2000, s.204.

¹⁵⁷ Sancar, "Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği", s.204.

¹⁵⁸ Fatmagül Berktaş, **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**, İstanbul : Metis Yayınları, 2000,s.17.

toplumlarda dinsel alanında siyasal alan gibi erkeğe özgü olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁵⁹ Din ve erkek egemen yapılar eril söylemlerle ortaya çıkmışlardır. Erkek egemen dinselliği kadınlar üzerinde bir baskı aracı görmekten çok doğrudan dinin ve dini kullanarak iktidar oluşturulması söz konusudur. Din ve siyaseti yorumlayan seküler zihniyet erkek egemen bir yapıya sahiptir. Otorite eril bir otoritedir. Otoritenin baskı oluşturması ise kültürel ve siyasi değerlere göre değişmektedir. Yani otorite baskıdan daha önemlidir. Kadını siyasal alana indirgediğimizde, otorite ve baskı arasındaki fark devreye girer. Politikalar ne kadar demokratik olursa otorite o kadar hissedilir, fakat baskılar kalkar. Baskılar arttığında ise demokrasi ve otorite zayıflar. Yani aslında kadını siyasetin dışına iten otorite değil eril yapıdır.¹⁶⁰

c. Toplumsal Engeller: Kadınların siyasette etkin bir şekilde yer almasının önünde toplumsal görünmez engeller bulunmaktadır. Bu toplumsal engeller, ister doğu ister batı ülkeleri olsun toplumsal kültürden kaynaklanmaktadır. Özellikle, toplumun *siyaseti erkek işi olarak algılanması* kadın siyasetçi adaylarının en büyük sorunudur.¹⁶¹ Kültürel unsurlar, kadınların seçimlere katılabilmesi için katlanmak zorunda oldukları üç engel üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu engeller, kadınların siyasete katılmak için istekli olması, siyasal partiler tarafından uygun adayların belirlenmesi ve kadınlara yönelik seçmen desteğinin sağlanmasıdır.¹⁶²

Kadınların siyasete dahil olmak istemesi için *iyi kadın siyasetçi* örneklerine ihtiyaçları vardır. Toplumsal cinsiyet rolü toplumsallaşmayı, kadınları siyasal alanın dışına itmiştir. Bu nedenle, gerçekte siyaset yapabilecek yeterliliğe sahip olan birçok kadın siyaset alanının dışında kalmıştır. Başarısız kadın siyasetçi örneklerinin yarattığı *kadınlar siyasetten anlamaz* görüşü bir çok kadının siyasete olan ilgisinin azaltmaktadır. Bununla birlikte, toplumsal algıda siyasal alanın kirli olduğunu iddia eden ön yargı kalıpları, kadınların siyasette dahil olmak istemesini engellemektedir. Bu tarz toplumsal engellerden dolayı kadınlar siyasete katılmak konusunda isteksiz davranmaktadırlar.

Siyasal partiler uygun kadın adayları belirlerken aynı toplumsal baskıyla karşı karşıyadırlar. Siyasal alanda kadının belirli bir *sosyal sermaye*'ye sahip olması

¹⁵⁹ Cemal Baki Akal, **Siyasi İktidarın Cinsiyeti**, Ankara : İmge Yayınları, 1994,s.20.

¹⁶⁰ Edibe Sözen, " Türkiye'de Erkekler Üzerinden Bir Kadın Siyaseti Hakim", **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, Vol : 2 , No:8, Ekim-Aralık 2004,s.63.

¹⁶¹ Nilufer Negiz, " Türkiye'de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme", **Yerel Siyaset**, İstanbul : Okutan Yayınları,2008, s.227.

¹⁶² Norris, "Women's Legislative Participation in Western Europe", s.95.

gerekmektedir. Bu nedenle, iyi eğitim görmüş olmak (en az lisans mezunu) , siyasal pozisyon sahiplerine uygun mesleklere sahip olmak ,etki sahibi olan kuruluşlara ve gruplara üyelik, mesleki- eğitim –spor- eğlence etkinliklerinden dolayı *eski arkadaş* gruplarına ve kulüplerine dahil olmak gibi özelliklere sahip olan kadınların siyasal temsil sürecine dahil olması çok daha kolaydır.¹⁶³ Eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamış, meslek sahibi olmayan ve belirli bir sosyal çevreye sahip olmayan kadınların siyasal hayata dahil olması neredeyse imkansızdır.¹⁶⁴ Kuşkusuz, siyasetin çoğulcu yapısı nedeniyle adayların belirli bir sosyal çevresinin olması gereklidir. Ancak erkek adaylarda hiçbir zaman belirli bir eğitim düzeyi aranmamakta, ilkokul mezunu bir erkek bile siyasete kolaylıkla dahil olabilmektedir.¹⁶⁵

Kadınların siyasetten dışlanmasına neden olan üçüncü kültürel etken ise kadın adayların seçmen desteğini alamamasıdır. Bir kadın aday için seçmen desteğini almak *kadınlar siyasetten anlamaz* ön yargısının bulunduğu kültürde hiçte kolay değildir. Bazen adayın yakın çevresi hatta ailesi bile ona gerekli desteği vermeyebilir. Bununla birlikte, kadın aday içinden çıktığı toplumsal yapıyı ile siyasal olarak temsil etmek istediği toplumsal yapı arasında kalıp bir tür *mahalle baskısıyla*¹⁶⁶ karşılaşabilir. Özellikle, ideolojik ve sosyoekonomik olarak bölünmüş toplumlarda bu tür mahalle baskılarını hissetmek çok daha kolaydır. Seçmenlerle yüzyüze ilişkilerin hakim olduğu , siyasetçilerin yaşam alanıyla siyaset yaptıkları alanın kesiştiği ve toplumsal ortak ruhun tam anlamıyla hissedildiği bir yapıya sahip olan yerel siyaset bu tür baskıların daha fazla yaşandığı bir süreçtir. Kendinden olmayanı dışlamak, baskılamak yerel siyasette ulusal siyasette olduğundan çok daha kolaydır. Özellikle kadının simge ve araç olarak kullanıldığı geleneksel siyasal sistemlerde, kadın adayların bu tür baskılar ve ön yargılarla karşılaşması çok daha kolaydır.

d.Kadını Vitrin Olarak Kullanma Baskısı: Dünyanın her yerinde kadın siyasetçilerin fiziksel özellikleri, giyim tarzları , saç modelleri, kullandıkları aksesuarlar ve beden dillerinin tüm bu özelliklere olan uyumu önem arz etmektedir. Kadının siyasal alanda temsili şekilci bir nitelik taşımaktadır. Özellikle, geleneksel siyasal yapıya sahip

¹⁶³ Paulina Lamps, “ Karar Alma Mekanizmalarında Kadının Yeri : Avrupa Topluluğu Deneyimi”, **İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi**, Sayı :6,1999,s45.

¹⁶⁴ Toksabay , Esen ve Memişoğlu, s.17.

¹⁶⁵ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, s.90.

¹⁶⁶ “Mahalle baskısı” kavramını, ilk kez Şerif Mardin gündeme getirmiştir. Şerif Mardin, bu kavramı dini muhafazakârlık üzerinde kurgulayarak dini muhafazakârların toplumun diğer kesimlerini baskı altına aldığını anlatmak için kullanmıştır. Çalışmamızda mahalle baskısı kavramı, ayrımcılığa uğrayan , baskı gören tüm toplumsal kesimleri ifade etmektedir. Ruşen Çakır, **Türkiye Tartışıyor 1: Mahalle Baskısı**, İstanbul: Doğan Kitap, 2008,ss.3-5.

olan ülkelerde kadın siyasetçilerin *vitrin* malzemesi olarak kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁶⁷

Ülkemizde cumhuriyet ile birlikte kadının fiziksel olarak görünümü ve kadınların topluma etkin bir şekilde katılımı ulus-devletin yeni modernist görüntüsünü oluşturmaktaydı.¹⁶⁸ Kadının rolünün erkekle ortak olmasını amaçlayan cumhuriyet ideolojisi kadının giyim şekli üzerinde önemle durmaktaydı. Modernleşmenin ölçütü bir anlamda dış görünüme dönüşmüştür. Modernleşmenin amacı içsel değil dışsal bir imaj modernleşmesidir. Özellikle, kadınların dış görünüş açısından modernleşmesi Ayşe Kadioğlu'na göre *kostüm modernliği* olarak görülmelidir.¹⁶⁹ Cumhuriyet öncesinde kısmen şartların getirdiği zorunluluk kısmende kadınların kendilerinin isteğiyle başlayan dönüşüm, cumhuriyet sonrasında da destek görmüştür. Balolarla başlayan kadınların toplumsal görünürlüğü kadınların seçme ve seçilme hakkına kavuşmasıyla devam etmiştir.¹⁷⁰ Cumhuriyet reformları kadınları kamusal alana girmeye teşvik etsede, kadınların özel alanlarında ki görevlerinin önemi ve öncülüğü değişmemiştir.¹⁷¹

Kadınların siyasette vitrin ve simge olarak kullanılması özellikle ulusal siyasette daha yaygın bir hal olarak görülmektedir. Ayten Alkan'a göre, kadınlar yerel siyasette daha vitrin malzemesi haline bile gelemedikleri için ulusal siyasette nazaran daha az temsil edilmektedirler.¹⁷²

3.2.2.Ekonomik Unsurlar

Siyaset bilimi yazınına göre, siyasal sistemde siyasetle etkin olarak ilgilenmek için ekonomik güç ve zaman gerektirmektedir. Kadınların etkin bir şekilde siyasete katılmasının önündeki en temel engellerden biri ekonomik unsurlardan kaynaklanmaktadır. Ulusal ve yerel düzeyde kadınların siyaset yapabilmesi için belirli bir ekonomik güce sahip olması gerekmektedir. Ekonomik güç, siyasette dahil olma

¹⁶⁷ Ricardo Blaug, "Engineering Democracy", *Political Studies*, 50 (1), 2002, ss.102-104.

¹⁶⁸ Nilüfer Göle, **Modern Mahrem : Medeniyet ve Örtünme**, Metis Yayınları : İstanbul, 2004, s.31.

¹⁶⁹ Ayşe Kadioğlu, "Kostüm Modernliği", **Radikal Gazetesi 81. Yıl Cumhuriyet Özel Eki**, 29 Ekim 2004,s.10.

¹⁷⁰ Murat Aksoy, **Başörtüsü-Türban Batılılaşma –Modernleşme, Laiklik ve Örtünme**, İstanbul : Kitap Yayınevi, 2005,s.101.

¹⁷¹ Ayşe Kadioğlu, "Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadını", **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul: Tarih Yurt Vakfı Yayınları, 1998, ss.107-108.

¹⁷² Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, s.89.

sürecinin başından itibaren, adaylık başvurusunda, seçim kampanyası döneminde ve seçildikten sonrada önem arz etmektedir.¹⁷³

Kadınlar erkek rakipleriyle eşit koşullarda siyasal mücadelenin içine girememektedirler. Kadınların, ekonomik ve toplumsal statüsünün daha düşük olması seçilme ve seçim kampanyası döneminde büyük sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte kadınların ciddi siyasi kimlikler olarak görülmemesi nedeniyle, seçim kampanyaları döneminde kullanılacak bağış bulmaları çok güçtür.¹⁷⁴ Kadınların kampanyalarına finansman sağlamak konusunda karşılaştıkları engeller, siyasal katılım süreçlerinde etik sorunların yaşanması olasılığını sınırlamaktadır.

Dünya genelinde kadınların en önemli sorunu yoksulluktur.¹⁷⁵ Hatta literatüre *kadın yoksulluğu* diye geçen bu olgu, genel olarak toplumda kadın ile erkek ve kadınların arasında var olan yapısal eşitsizliklerin nedenini kadının yoksulluğu deneyimleme biçimini ve görelî yoksulluğu olduğu varsayılmaktadır. Yoksulluğu kadın ve erkeğin yaşama şekli ve biçimi birbirinden farklıdır.

Yoksulluk ve cinsiyet ayrımcılığı kadınların, genellikle iyi eğitim koşullarına sahip olmalarını da engellemektedir. İyi eğitim sahibi olanlar ise daha düşük ücretle çalışmaktadırlar. Siyasette bir tür imaj olarak kullanılan kadınların başta iyi eğitim almış olması ve siyasete yakın meslek gruplarından olması tercih unsurudur.

Kadınların siyasete dahil olabilmesi için zor ve çetin bir adaylık sürecinden geçmeleri gerekmektedir. Siyasetle daha önce herhangi bir ilişkisi olmayan bir kadının siyasete dahil olabilmesi için belirli bir arkadaşlık grubunun üyesi, sosyal hayata katılması ve belirli bir ekonomik güce sahip olması gerekmektedir. Kadın kollarında yapılan çalışmalar belirli bir maddî güç ve bununla birlikte zaman gerektirmektedir. Özellikle çalışan kadınlar için kadın kolları gibi etkin ve yoğun siyasal çalışmalar yapılan konumlarda var olmak oldukça güçtür. Genellikle iş ile siyaset yapma arasında kalıp bir tercihte bulunan kadınlar, sadece maddî harcama yapmak zorunda kalmazlar, aynı zamanda potansiyel maddî kazançlardan da mahrum kalmaktadırlar.

¹⁷³ Binnaz Toprak, "Siyaset, Üst Yönetim ve İş Yaşımına Katılmayan Kadınlar", **Görüş Dergisi**, Sayı:59, Haziran 2004, s.56.

¹⁷⁴ Lamps, s.45.

¹⁷⁵ Ülker Şener, **Kadın Yoksulluğu**, İstanbul: Tepav Yayınları, Eylül 2009, s.2.

Aday gösterilen kadınların, en büyük sorunu ise kampanya döneminde başlamaktadır. Ulusal seçimlerde daha yoğun ve maliyetli olmakla birlikte yerel seçimlerde de kampanya döneminde belirli ekonomik güce gereksinim duyulmaktadır. Özellikle, büyükşehirlerde kadınların en büyük dezavantajı artan kampanya maliyetleridir. Büyükşehir; kent yöneticileri için büyük güç, büyük bütçe ve büyük saygınlık demektir. Bu değerleri elde etmek için kadınlar ve erkekler arasında büyük bir rekabet bulunmaktadır. Hatta kadınların kampanya dönemlerinde erkeklerden çok daha etkin çalışması, tüm seçmenlere ulaşması beklenmektedir. Bu durum ekonomik olarak güce sahip olmayı gerektirmektedir.¹⁷⁶ Charles Bullock ve Susan A. Mac Manus'a göre, kadın adaylar yerel seçimlerde harcama limitlerine göre yüzde 50'ye varan miktarlarda oylarını arttırılabilmektedirler.¹⁷⁷ Ancak çoğunlukla kadın adayların adaylık başvuru ücretini karşılayacak kadar bile maddi gücü olmamaktadır. Kampanya dönemlerinde ise birkaç kişisel örnek dışında yeterli harcamayı yapamamaktadırlar. Kadın olmaları ve bu nedenden dolayı siyasi güven yaratamamaları nedeniyle, kampanyaları için finansman kaynağı bulmaları çok zor hatta olanaksızdır. Bu nedenle, kampanya dönemlerinde sadece emeklerini koyarak erkeklerle rekabet içine girmektedirler.

Kadınların maddi engelleri seçildikten sonrada devam etmektedir. Özellikle, yerel düzeyde siyaset yapan kadınların ekonomik engelleri daha fazladır. Parlamento düzeyinde siyaset yapan kadın vekillerin, milletvekilliğine dair bir maaş ödenekleri olduğu halde yerel meclislerdeki kadın temsilcilerin böyle bir ekonomik geliri mevcut değildir. Belediye meclis üyelerinin ilgili meclis toplantılarına ve komisyon çalışmalarına katılmaları nedeniyle ortaya çıkan kayıplarını azaltmak amacıyla "huzur hakkı" adı altında bir ödenekleri bulunmaktadır. Bu ödenek sembolik bir anlam taşımaktan öteye gitmemektedir. Milletvekilliği tam zamanlı bir meslek iken, belediye meclis üyeliği böyle bir yapıya sahip değildir. Belediye meclis üyelerinin çalışmaları muhtelif işleri ve görevleri yanında ifa ettikleri bir görev alanı olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle emeklilik hakkı gibi özlük hakları meydana gelmemektedir.

¹⁷⁶ Karnig and Walter, ss.605-608.

¹⁷⁷ Charles Bullock and Susan A. MacManus, "Municipal Structure and The Election of Council Women", *Journal of Politics*, 53 (1991) ,ss.75.

5393 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 32. maddesine göre:¹⁷⁸

Meclis başkan ve üyelerine, meclis ve komisyon toplantılarına katıldıkları her gün için, 39.madde uyarınca belediye başkanına ödenmekte olan aylık brüt ödeneğin günlük tutarının üçte birini geçmemek üzere meclis tarafından belirlenecek miktarda huzur hakkı ödenir. Huzur hakkı ödenecek gün sayısı, 20, 24 ve 25.inci maddelerde belirtilen toplantı günü sayısından fazla olamaz ve meclis üyelerine aynı gün için birden fazla huzur hakkı ödenmez.

Siyasetle etkin bir şekilde ilgilenen bireyler cinsiyetten bağımsız olarak *siyasi yatırım*'lerinin karşılığını almak isterler; bu nedenle, siyasetçiler kârın –oy ve makam elde etmek- ençoklaştırılması amacıyla maddi kaynakları kullanmaktadırlar.¹⁷⁹

3.2.3.Siyasal Unsurlar

Kadınların aktif bir şekilde siyasete katılmasının önündeki dışsal engeller, siyasi nitelikli olup genellikle kadınların müdahale alanının dışında gelişmektedir. Siyasal sistemin eril bakış açısı değişmeden kadınların önündeki siyasal engellerde ortadan kalkmayacaktır. Kadınların önündeki siyasal engeller; siyasal partilerin ve siyasal sistemin kadın algısı, erkek egemen siyasal yapı, kadınlar arası yıkıcı rekabet, siyasal sistemin sivil topluma kapalı olması ve başörtüsünün siyasi bir simge olarak kullanılmasıdır.

a. Siyasal Partilerin ve Siyasal Sistemin Kadın Algısı: Siyasal partiler, ortak bir parti adı altında faaliyet gösteren kadın ve erkek üyelerin koalisyonundan oluşmaktadır. Partiler aday olacak kişileri belirlerken öncelikle, halkın desteğini alacak politikaları yürürlüğe koymayı vaad eden ve yeniden seçilmeyi garanti altında alan kişileri önceliklendirmektedirler.¹⁸⁰ Siyasal alanın örgütleniş şeklinin belirleyicisi olan partiler, kadınların geleneksel rolünün uzantısı olan kadın kolları haricinde siyasete dahil olma sürecinde çokta gönüllü davranmamaktadırlar. Partiler, tercihlerini erkeklerden yana kullanmaktadırlar. Bu durum kadınların az ya da eksik temsiline neden olmaktadır.¹⁸¹ Siyaset yapmak isteyen kadınların bilimsel, eğitsel ve sanatsal yeteneklerinin yanında "İktidar yeteneğine" sahip olması gerekmektedir. İktidar yeteneği, ataerkil toplumlarda

¹⁷⁸ 5393 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 32. Madde.

¹⁷⁹ Ayşe Güneş Ayata, **CHP : Örgüt ve İdeoloji**, Ankara : Gündoğan Yayınları,1992, s.23.

¹⁸⁰ Bingham and Hedge, s.64.

¹⁸¹ Anne Phillips, **Demokrasinin Cinsiyeti**, İstanbul : Metis Yayınları,1995, ss.191-192.

erkek değerleriyle belirlendiği için kadınların partilerde kadın kolları dışında daha farklı konumlarda etkin siyaset yapması zorlaşmaktadır.¹⁸²

Partiler, makro politikalarını belirlerken, erkek egemen kamusal alan oranlarına yönelik ve bunları meşrulaştırıcı önermelerde bulunmaktadır. Özel alan ile tanımlanan kadınlar, uygulanan politikalara karşı *seyirci* ve *öteki* olarak kalmaktadırlar. Kadına yönelik hukuki, toplumsal, kültürel ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri değişmediği sürece, kadınlar, parti tabanından siyasetin en üst makamına kadar her yerde var olsalar da siyasetin içinde etkin bir rol oynamaları güçtür.¹⁸³ Kadınların kentte dair sorunlara öncelik tanınması, siyaseti kişisel çatışmalar için değil kentdaşın ortak çıkarının arayışı için çözüm üretilen bir zemin olarak belirlemesi, partilerde egemen olan erkek bakış açısının yıkılmasını sağlayacaktır.¹⁸⁴

Partiler, kadınlara kadınlık güdüleriyle uyumlu siyasal görevler vermektedirler. Bu nedenle, siyasete dahil olan kadınlar ne tam kadın ne de tam erkek birbiriyle çelişen bir konumda *siyasal travestizm* ya da *iktidarlı iktidarsızlık* konumunda kalırlar.¹⁸⁵ Fiziksel olarak etkin ve liderlik potansiyeline sahip olan kadınlar siyasete girdikleri zaman diğer kadınlar tarafından *erkekleşmekle* itham edilmektedirler. Erkekler açısından ise kadınların siyasetteki varlığı bir maraton koşuculuğuna benzemekte ve erkeklerden hep birkaç adım geride başlamaktadırlar.¹⁸⁶

Bununla birlikte, siyasal partiler içerisinde, kadın aday göstermenin oy kaybettireceği ön yargısıyla seçimi kazanmak isteyen siyasal partiler kadın adaylara şüpheyle yaklaşmaktadırlar. Öte yandan, kamu yönetimi, uygulayacağı politikalarla kadınları doğrudan partilere kazandırabilir. Böylece, cinsiyet meselesi partizanlık gibi diğer faktörleri geçersiz kılacaktır.¹⁸⁷

Kadınların etkin siyasete dahil olma sürecinde karşılaştıkları engellerden bir diğeri siyasal sistemin kadın dışlayıcı yaklaşımıdır. Siyasal sistem, seçimler yoluyla siyasi temsilcilerin belirlenmesini sağlamaktadır. Temsilci adaylarının belirlenmesi için önseçim, örgüt yoklaması ve merkez yoklaması gibi yöntemlerden yararlanılmaktadır.

¹⁸² Yaraman, *Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımı*, s.25.

¹⁸³ Çağlayan Kovanlıkaya - Ergin, “ Siyasetin Evrenselci Tutumu , Erkeği Merkeze Yerleştiriyor”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, Cilt : 2 Sayı :8, Ekim-Aralık 2004, s. 65.

¹⁸⁴ Yaraman, s.29.

¹⁸⁵ Akal, s.22.

¹⁸⁶ Kelly and Boutilier, s.1.

¹⁸⁷ Norris, “*Women’s Legislative Participation in Western Europe*”,s.95.

Bu yöntemden her birinin olumlu ve olumsuz yanları bulunmaktadır. Ancak önseçim yöntemi her zaman çok daha demokratik bir yöntemdir. Sivil ya da siyasi kadın örgütlerinin aday gösterdiği kadınların, seçildikleri zaman daha fazla güce sahip olabilmeleri için ön seçimden gelmeleri önemlidir. Merkez yoklaması, kadınları siyasete dahil etmek isteyen bir yönetim olduğu takdirde yardımcı olabilir. Ancak, bu yol kadın adayı tabandan kopartıp lider çevresine bağımlı kılmaktadır. Kadın adayların seçilme şansını etkileyen önemli faktörlerden bir diğeri ise ülkede uygulanan seçim sistemidir. Dar bölge çoğunluk sistemi yerine nisbi temsil sistemi ve liste usulünün uygulanması kadınların daha kolay seçilmesini sağlayacaktır. Seçim sistemi, kadınların seçilmesinin önünde engel oluşturmaya bile kadın adayları destekleyen mekanizmaların devreye sokulmasıyla daha fazla kadın temsilcinin siyasi alana kazandırılması sağlanabilir.¹⁸⁸

Siyasal sistem ve seçim sistemleri yasal bağlamda kadınları dışlayıcı bir yapıya sahip olmadığı halde, uygulanış şekli kadınları siyasetten uzak tutmakta ve hatta kadınları siyasete küstürmektedir. Yerel seçimlerde uygulanan liste sistemi yasal olarak kadınların yararına. Bu sistemde uygulanan kota ile birlikte kadın temsil oranının artırılması amaçlanmaktadır. Ancak listelere sadece kotayı doldurmak için kadın aday yerleştirmek ya da seçilemeyecek sıralara kadın adayları koymak gerçek anlamda kadın temsilinin yükselmesini sağlamayacaktır.

b. Erkek Egemen Siyasal Yapı: Siyasal yapı erkek egemen bir zihniyete sahiptir. Erkekler özellikle, kadınların yeterli siyasi ve kurumsal deneyimi olmadığından siyasete katılmasını istememektedirler. Erkekler, kadınların siyasi etkinliklere katılmada ve örgütlenmede kendilerine uyum sağlayamadığını düşünmektedirler. Örneğin, siyasetin erkeğe özgü dili ve *raconun* kadınlara uygun olmadığını, kadınların olduğu siyasi ortamlarda kendilerini rahat hissetmediklerini belirtmektedirler. Erkeklerin iş hayatına göre belirlenen toplantı günleri ve saatleri, erkek dilini ve kültürünü yansıtan zaman zaman argoya dahi kaçan konuşma şekilleri, kadınları siyasi ortamlarda barındırmamak için en önemli araçları haline gelmektedir. Bununla birlikte, erkek görevlilerin ve makam sahibi siyasetçilerin kadınları önemsememeleri, onları toplantılarda görünmez ve duyulmaz hale getirmeleri kadına

¹⁸⁸ Sancar, "Siyasal Süreçlerde Katılımda Kadın Erkek Eşitliği", ss.218-221.

karşı siyasi ayrımcılığı beslemekte, kadınların siyasi hayatta tutunmasını zorlaştırmaktadır.¹⁸⁹

Erkekler, siyasal alanda kadınlara hareketleriyle baskı uygulamakta, hatta gizli ve ciddi psikolojik yıldırma içine girmektedirler. Erkek siyasetçilerin, kadın siyasetçilere uyguladığı bu psikolojik yıldırma eğilimi mobbinge kadar ilerleyebilmektedir. *Mobbing* sürekli eleştirinin, hakaret ya da saldırganlığın, kişilere yönelik tehdit ya da fiziksel tacizin meşru olduğu düşmanca bir yaklaşımdır. Hem kamu hem de özel sektörde çalışan ya da görevli olan kişiler mobbinge karşı karşıya kalabilirler. Mobbing, kişilerin yaşı, cinsiyeti, sakatlığı, dini, uyruğu, hamileliği gibi herhangi bir nedenden dolayı karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık olmaktan öte rahatsız etme, kötü davranış ve taciz şekillerinde kişilere uygulanan bir tür saldırganlıktır.¹⁹⁰ Siyasette ise erkek siyasetçilerin, kadın siyasetçiler üzerinde bazı durumlarda bu tür mobbing baskıları kurdukları görülmektedir. Ayrıca, kadınların özel hayatı üzerinden prim yapmak ve hatta kadınların özelini mobbing aracı haline getirmektedirler. Ulusal siyasette erkekler, kadınlara gizli ya da görünür şekilde mobbing uygulayabilmektedirler. Ancak yerel siyasette mobbing eğilimi çok daha yüksektir. Yerel meclislerde yüzyüze ilişkilerin daha yaygın olması ve ulusal siyasettekinden farklı şekilde kamusal görünürlüğü az olması, erkek siyasetçilerin kadın siyasetçiler üzerinde çok daha rahatlıkla baskı kurmasını sağlamaktadır. Bu tarz baskılar ve mobbing eğilimi kadınları siyasal hayatın dışına itmektedir.

c.Kadınlar Arası Yıkıcı Rekabet: Ulusal ve yerel düzeyde kadınların siyaset yapmasının önündeki en temel engellerden biri kadınlar arasındaki yıkıcı rekabettir. Kadınların siyasi alanda karşı karşıya kaldığı engellerin büyük bölümü erkek egemen dünyanın kadınlara dayattığı normlardan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, kadınlar sadece erkekler ya da siyasal sistemden kaynaklanan yasal engeller yüzünden değil, bazen hem cinsleri nedeniyle siyasal alanın dışında kalmayı seçmektedirler. İktidar kavramı davranışsal olarak analiz edildiğinde; zorlama, otorite, entirika ve kandırma olarak dört ana unsurdan oluştuğu görülmektedir.¹⁹¹ Zorlama ve otorite doğası gereği erkeğe özgü durumlardır. Kandırma ve entirika kavramı ise iktidarın en zayıf biçimi olup genellikle kadınlara atfedilmiştir. Kadınlar, kişiler arasındaki ilişkilere ve toplumsal

¹⁸⁹ Lamps, s.45.

¹⁹⁰ Ayten Alkan, **Yerel Yönetimlerde Cinsiyet Eşitlikçi Politikalar**, Diyarbakır :Güney Doğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği Yayınları, Mayıs 2011, s.178.

¹⁹¹ Yaraman, *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*, ss.23-24.

ilişkilere duygusal bir nitelik katarlar. Kadınların, bu duygusal yanı erkekler tarafından entirika olarak adlandırılır. Oysa, bu entirika değil idaredir. Erkekler toplumu kontrol edebilmek için yasaları, toplumsal siyaseti ve askerlik gibi makro düzeydeki idareleri kullanırken; kadınlar sezgi, zeka, cazibe, cinsellik, düş kırıklığı gibi mikro düzeyde idareleri kullanırlar.¹⁹² Ancak kadınlar bazen bu mikro düzeydeki idare unsurlarını erkeklerle rekabet etmek için değil kendi aralarındaki ilişkilerde kullanmaktadırlar. Bu durum kadınlar arasında haksız rekabete neden olmaktadır. Bu nedenle siyasette kadınların tarihi *üzgün kadınların* tarihidir.

Siyasal hayatta kadınların güçlenmesi için farklı siyasal partilerden kadın siyasetçilerin kendi aralarında iletişim ve dayanışma içinde olması gerekmektedir. İdeolojik kaygılardan uzaklaşarak kadınlar bir araya gelip ortak somut hedefler oluşturulmalıdır. Ancak farklı partilerden kadınlar birbirilerini destekleyip somut ve yerleşik bir kadın politikasının oluşmasını sağlayamamışlardır. Bu durumun oluşabilmesi için partilerin kadın teşkilatlarının koordineli olması ve diğer kademelerinin bu konuda ikna edilmesi gerekmektedir.¹⁹³ Kadınlar arasındaki yıkıcı rekabet koşulları aynı partiye mensup kadınlar arasında da devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet rejimi, kadınları erkekler karşısında ikinci sınıf vatandaş konumuna sokmaktadır. Bu nedenle, kadınlar erkekleri kendilerine rakip olarak görmemekte; kendi eşiti olarak gördükleri diğer kadınları rakip olarak tanımlamaktadırlar. Bu durum, parti içinde kadınlar arasında çok yaygındır. Yerel siyasette daha yoğun bir şekilde hissedilen bu rekabet kadınların gücü sevmesine ve iş bölümünden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Yerel siyasette kadınlar arası rekabet destek alınan güçlü bir erkek figürü ile belirlenmektedir.¹⁹⁴

Bununla birlikte erkeklerin *kadın düşmanlığı* kadınları cahil, aptal, dar kafalı, kendilerine bağımlı, kinci, sinsî, cadaloz ve yalancı olarak görmeleri aynı şekilde kadınların kendi aralarındaki ilişkilerine yansımaktadır. Bu durum, acımasız ve yıkıcı bir rekabete neden olmaktadır.¹⁹⁵

d.Siyasi Alanın Sivil Topluma Kapalı Olması: Kadın sorunlarının gerekli makamlara aktarılması, dünyada hiçbir siyasal sistemde sadece partinin sorumluluğunda değildir. Günümüzde hızla artan kentleşme, yeni gelişen meslek türleri, kadın sorunlarının daha görünür hale gelmesi gibi etkenler sivil toplumun

¹⁹² Yaraman, *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*, ss.23-24.

¹⁹³ Sancar, *“Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın –Erkek Eşitliği”*, s.216.

¹⁹⁴ Bora ve İşat, ss.20-24.

¹⁹⁵ Bora ve İşat, s.25.

güçlenmesine neden olmuştur. Yeni bir katılım şekli olan sivil toplum örgütleri üyeliğinin siyasal görevler üstlenme sürecinde anahtar bir role sahip olduğu görülmektedir. Bireyler, bu sivil toplum örgütlerinde çalışarak siyaset yapmayı öğrenirler. Bu kuruluşlarda elde ettikleri deneyimler onları siyasallaştırmakta, karar organları ve bürokrasiyle temas kurmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu şekilde siyasallaşan bireyler etkin siyasete kendilerini hazırlarlar. Yani sivil toplum örgütleri üyelerine kendilerini geliştirmeleri için ortam sağlamakta ve siyasal düzlemde daha iyi ilişkiler kurmalarına yardımcı olmaktadır.¹⁹⁶

Kadın sivil toplum örgütleri, kadınların siyaseti öğrenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kadınların siyasal hayatta güçlü hale getirilebilmesi için yürürlüğe konulacak politikaların mimarları; sivil kadın insiyatifleri, bağımsız kadın örgütleri ve uluslararası kadın hareketidir. Partilerin, bu tür sivil talepleri tartışması ve uygulama alanına dahil etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, sivil kadın örgütlerinin siyasal katılım taleplerini somut bir siyasal gündem haline getirerek partileri etkilemeleri gereklidir.¹⁹⁷ Partilerin de etkin bir kadın politikası belirleyebilmesi için kadın sivil toplum örgütleriyle iletişimi zorunludur. Böylece, kadın bakış açısı siyasete yansiyabilecektir. Sivil toplum kuruluşlarında, etkin olarak çalışan kadınların siyasal hayata davet edilmesi, onların deneyimlerinden yararlanılması gerekmektedir. Gelişmiş batı demokrasilerinde kadın sivil toplum örgütleri partilerle sıkı ilişkiler kurmaktadır. Bu durum, geleneksel siyasal sistemlerde oldukça nadirdir.

Gelişmiş demokratik siyasal sisteme sahip olan ülkelerde seçimle göreve gelen kadınlar çeşitli sivil ve siyasal örgütler içinde deneyim kazandıktan sonra partilere katılırlar. Kadınlar siyasal kariyerlerini örgütsel ilişkilerde kazanılan deneyimlerle pekiştirmekte ve başarılı sonuçlar elde etmektedirler. Siyasi parti örgütlerinde, sendikalarda ve sivil toplum örgütlerinde kazanılan deneyim etkin siyasetin önemli bir unsurudur.¹⁹⁸

Yerel yönetsel birimler ile kadın sivil toplum kuruluşlarının ilişkileri ise genelde tek yönlü olmaktadır.¹⁹⁹ Kadın örgütleri yerel yönetimlerden birşey talep etmek yerine ortak projelerde çalışmak istemektedirler. Ancak yerel yönetimler, kadın örgütlerini bir proje ortağı olarak görmek yerine, onlarla hiyerarşik ilişkiler içerisine girmek

¹⁹⁶ Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Politika*, ss.73-74.

¹⁹⁷ Sancar, “*Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın –Erkek Eşitliği*”,s.217.

¹⁹⁸ Sancar, “*Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın –Erkek Eşitliği*”,s.220.

¹⁹⁹ Bora ve İştat, s.46.

istemektedirler. Bu nedenle yerel yönetimlerle kadın örgütlerinin temasını azalmaktadır. Yerel yönetim birimleri, kadın sivil toplum örgütlerinde siyasal anlamda yetişmiş kadınları değerlendirmek yerine, parti yöneticilerinin güvenini kazanan ya da oy getireceği garanti olarak görülen kadınları, siyasal hayata dahil etmektedirler.

e.Başörtüsünün Siyasi Bir Simge Olarak Kullanılması: Ulusal siyasette, Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M) Kılık Kıyafet Yönetmeliği doğrultusunda, kadın milletvekillerinin meclis içinde nasıl giyinmesi gerektiğini belirlenmiştir. Ancak yerel siyasette Belediye Mevzuatı bu türden bir düzenlemeye gitmemiştir.

Kadın milletvekillerinin başörtüsü ya da türbanla TBMM Genel Kurul'una girişi daha önce 1997'de Merve Kavakçı olayıyla engellenmiş, 31 Ekim 2013'de ise dört kadın milletvekilinin başörtüsüyle oturuma katılmasıyla bu fiili yasak sona ermiştir.* Yerelde başörtülü kadınların yerel siyasete dahil olmasının önünde görünmez engeller mevcuttur. Bu görünmez engeller, bazen siyasal partilerden kaynaklandığı gibi bazen kadın adayların kendilerinden de kaynaklanmaktadır. Türkiye'de örtünme hareketi bir kadın politikası olmaktan öte seçilmişlerle atanmışlar arasında bir modernleşme simgesi üzerinden ideolojik bir tartışmaya dönüşmüştür. Yani birincil dereceden kadının tercihinde olan dış görünüşü, erkeklerin dayatması sonucunda belirlenmeye başlanmıştır.²⁰⁰

3.3.KADIN-ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ

Kadın -erkek fırsat eşitliği; kadın ve erkeğin hem kamusal alanda hem de özel alanda eşit fırsatlara, haklara ve sorumluluklara sahip olması, kadın ve erkeğin eşit düzeyde hayata katılması demektir. Modern toplumlar hiyerarşik eşitsizliklerin ve ayrımcılığın var olduğu toplumlar olarak özellikle cinsiyete dayalı eşitsizlikler üretmekte ve diğer eşitsizliklerle bu durumu birarada sürdürmektedir.²⁰¹

18.yy'dan itibaren kadınlarda erkekler gibi birey ve vatandaşlık taleplerini ortaya koymaya başlamışlardır. Bu dönemde, yükselmeye başlayan feminist teori *insan*

²⁰⁰ Serpil Sancar, "İslamcı Kadınların Yaşam Alanı : Tepkisel İndirgemecilik mi? "Türkiye'de Kadın Olgusu, Nejla Arat (edt.), İstanbul : Say Yayınları, 1992, s.145.

²⁰¹ Serpil Sancar, **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti** , İstanbul : İletişim Yayınları, 2012, s.23.

*Bu çalışmanın yapıldığı süreçte kadın milletvekilleri meclise başörtülü giremiyorlardı. 30 Ekim 2013'de dört Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) kadın milletvekilinin mecliste Genel Kurula başörtülü girmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Bununla birlikte , AK Parti 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde başörtülü kadınları aday adayı olmaları konusunda yüreklendirmiştir. Hatta ,partinin kurucu kadın üyeleri başörtülü kadınlara belediye başkan aday adayı olmak konusunda çağrıda bulunmuşlardır.

hakları söylemini referans olarak *eşitlik*, *özgürlük* ve *kardeşlik* gibi temel değerleri kadınlar için savunmaya başlamıştır.²⁰² Ancak feministler *kardeşlik* söyleminin aslında *erkek kardeşliği* olduğunu, ve 1789 Fransız İhtilali sonrasında ortaya koyulan *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi* 'deki *insan* kavramının aslında erkeği tanımlamak için kullanıldığını görerek, kendilerini insan tanımına dahil etmek için mücadeleye başlamışlardır. 18.yy'ın ilk feministlerinden kadın düşünür Mary Wollstonecraft, modern dünyanın zorbalıklarının *kralların ilahi haklarına* değil, *kocaların ilahi haklarına* karşı çıkmakla son bulabileceğini savunmaktaydı. Erkekler yepyeni bir eşitlik ve toplumsal değişimi savunurken kadınları ihmal etmişlerdir.²⁰³

21.yy'a kadar siyasal yelpazenin her yönündeki erkek kuramcılar kadınları doğurganlık özelliklerini göz önüne alarak *doğada temsil* ile özdeşleştirmişlerdir. Bunun yanı sıra "kadınların yasal ve geleneksel bir şekilde erkeklere tabi olması" gerektiğini vurgulamışlardır. Kadınlar evle ilişkilendirilmeleri nedeniyle siyasal ve ekonomik hayattan koparılmışlardır.²⁰⁴ Bu dönemle birlikte, kadınlar açısından sorun, *insan* oldukları ve erkeklere tabi olmadıkları boyutunda tartışılmaya başlanmıştır. Tarihte birinci ve ikinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu dönem haklı kadın mücadelesinin oluşmasını sağlamıştır.²⁰⁵

Feminist hareket , "kadın hakları hareketi" ile "kadın kurtuluş hareketi" olmak üzere iki ana akımda incelenebilmektedir.²⁰⁶ Kadın hakları içinde yer alan feminist gruplar siyasal iktidara uygulayacakları baskı yöntemleriyle toplumdaki kadın varlığını ve kadın haklarını savunmayı amaçlamaktaydılar. Bununla birlikte, bu gruplar, kadın erkek ilişkilerini hiyerarşik yapısından kurtarıp eşitlikçi bir hale getirmeyi ve bu ilişki şeklini toplumun merkezine yerleştirmeye çalışmışlardır. Bu mücadele, feminist hareketin kadınların oy hakkı, kadınların eğitim hakkı, eşit sosyal çalışma ve hukuksal haklar elde etme yolundaki çabalarının eserdir. Temel amaç ise kadınları toplumsal her alanda eşit ve insani haklara sahip kılmaktır.²⁰⁷

Liberal feministler, 19. ve 20. yyda liberal teorinin güçlü yanlarına sahip çıkarken, öte yandan liberalizmin tüm bireylerin toplumda eşit olduğunu savunan ve bunun

²⁰² Fatmagül Berktaş, **Politikanın Çağrısı**, İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mart 2011, s.121.

²⁰³ Berktaş, *Politikanın Çağrısı* , s.122.

²⁰⁴ Will Kymlicka, **Contemporary Political Philosophy : An Introduction**, Oxford : Oxford University Press, Second Edition, 2002,s.378.

²⁰⁵ Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, s.33.

²⁰⁶ Ömer Çaha, **Sivil Kadın** , Ankara : Savaş Yayınları, Mart 2010,s.56.

²⁰⁷ Çaha, *Sivil Kadın* , s.56

uzantısı olarak somut toplumsal-ekonomik-cinsel eşitsizliklerin üzerinin örtülmesini sağlayan *eşitsizlikçi* karakterini de ortaya çıkarmışlardır.²⁰⁸ Liberal feminizmin en önemli amacı kadınların kamusal alana girmesini önleyen onları özel alana hapseden yasaları ve uygulamaları kaldırmaktır. Liberalizme göre, insanlar eşittir ama geleneksel olarak sesleri en fazla duyulan ve etkili olan erkeklerdir. Kadınların gerçek eşitlik haklarına sahip olabilmeleri, seçim hakkına sahip olmaları ve fırsat eşitliğinin biçimsel olmaktan öte eşitliğin özünü yansıtır şekilde olmasıyla gerçekleşecektir. Bu nedenle kadınlar için hayatın her alanındaki eşitsizliklerin ortadan kalkması gerekmektedir. Liberal feministler bu amaçları doğrultusunda; eşitlikle ilgili tutarsızlıkları ortaya koyarak, yasaların değişmesinin ve hukuksal reformlar yapılmasının önünü açmışlardır.²⁰⁹

Liberal ve sol politikalar özgürlüğün ve eşitliğin geçerli olduğu alanı *kamusal* alanla sınırlamışlardı ve aile bu alanın dışında tutulmaktaydı. Oysa, kadınların temel alanı olan *özel* alanın toplumsal alandan uzak tutulması kadınların siyasal mücadelesini engelleyen temel etkidir. Kadınlar *özel alanı siyasallaştırarak* ve *kamusal alanı cinsiyetsizleştirmek* yöntemine dayalı bir şekilde siyaset yapmayı benimsemeye başlamışlardır. Feminist politikanın zaman içinde “siyasal temsil sistemi” makamları olan parlamentolar ve siyasal partilerde daha etkin olmasıyla bu kurumların, kadını dışlayan yapıları değişime uğramıştır. *Kadın dostu parlamenter rejimler* bu dönemde gelişmeye başlamıştır.²¹⁰ Modern siyaset kuramcıları, bu dönemde aşamalı olarak kadınların erkeklerden daha alt bir sınıf olarak görülmesi durumunu terk etmişlerdir. Erkekler gibi kadınların *özgür ve eşit* görülmesi gerektiğini ve kamusal alanda serbest bir şekilde temsil edilmesini savunmuşlardır.²¹¹

Kadınların özellikle feminist politikayla birlikte ivme kazandırdıkları kadının eşitliği ve özgürlüğü hareketi kadınların her sınıftan ve gruptan erkeklerle *eşit katılım hakkına* resmi belgeler ve yasalar bağlamında kavuşmasını sağlamıştır. Bu çetin mücadele sonucunda, kadınların elde ettikleri bugün birçok uluslararası antlaşma ve yasalarda olarak karşımıza çıkan haklar, kurallar, politikalar ve stratejilerdir. Dünyada kadın haklarının genel çerçevesini çizen en önemli belge olan Kadınlara Karşı Her

²⁰⁸ Berktaş, *Politikanın Çağrısı*, s.124.

²⁰⁹ Berktaş, *Politikanın Çağrısı*, ss.124-125.

²¹⁰ Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, s.34.

²¹¹ Kymlick, s.378.

Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW) feminist politikanın, kadın hakları mücadelesinin en önemli ve değerli sonucudur.²¹²

Ülkemizde kadın haklarının gelişim çizgisine baktığımızda cumhuriyetin ilanını kadın hakları açısından büyük bir kırılma olduğu görülmektedir. Cumhuriyet rejimi demokrasi için vazgeçilmez bir unsurdur. Kadın haklarının tanınması demokrasinin en önemli gereğidir. Kemalist eşitlik anlayışı, kamu alanında erkek ve kadınlar arasında yapay olarak yaratılan bir *aynılık* varsayımına dayanmaktadır. Bu eşitlik anlayışı, özel alanda cinslerarası farklılıkları tanımak gerektiğinde ise hiyerarşik bir hal almaktadır.²¹³ Kemalist modernleşme projesi olan kadın -erkek eşitliği cinslerin farklılığına karşı çıkma temeline dayanmaktadır.²¹⁴ Eşitlik farklılıkla bağdaşmıyor gibi görünse de kadınların kamu alanında erkeklerle eşitliği, erkeklerle kadınlar arasındaki farklılığı yadsımaya neden olmaktadır. Bu anlamda Kemalist hareket kadınların nasıl bir hayat istedikleri üzerinde durmamış, kadınlara nasıl bir hayat vereceğiz penceresinden eşitlik ve özgürlük yaklaşımını geliştirmiştir. 1980'lerden sonra Kemalist reformların kadınlara özgürlük ve eşitlik getirdiğine dair toplumsal ön kabul Türkiye'de feminist hareket ile birlikte değişime uğramaya başlamıştır.²¹⁵

1980 sonrasında Türkiye'deki feministler, kadın hakları hakkındaki geleneksel düşünceyi sorgulayarak, Türkiye'de bir dizi kadın politikası üretilmesine ön ayak olmuşlardır. Toplumsal cinsiyet konularında sosyal kurumların kökleşmiş kodlarını değiştirerek siyasal partilere ve hükümete kadınların sorunları konusunda tavır almaları ve gerekli kurumsal ve yasal yapıların oluşturulması için baskı uygulamışlardır. Özellikle 1990'ların başında kadınların yerel sorunlarını incelemek için kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bu anlamda önemli bir yere sahiptir.²¹⁶

²¹² Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, s.34.

²¹³ Arat, "Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar", ss.101-102.

²¹⁴ Arat, "Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar", ss.102-104.

²¹⁵ Arat, "Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar", ss.101-106.

²¹⁶ Çaha, "Türk Kadın Hareketi : "Kadını" Bir Sivil Toplumun İmkani", s.13.

3.3.1. Ulusal ve Uluslararası Belgelerde Kadın- Erkek Eşitliği

Cinsiyet eşitliğini kurumsal hale getirebilmek için ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlemeler yapılmaktadır. Ulusal düzeyde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması adına ülkemizde yasal düzenlemelere gidilmiştir. Anayasa'nın 10. Maddesine göre " Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din , mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir." 2004 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle bu maddeye eklenen yeni fıkrayla "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" hükmüne getirilmiştir. Daha sonra, 2010 yılında yapılan değişiklikle "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz" fıkrası eklenmiştir. Bundan başka, Anayasa'nın 41. Maddesine göre, "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır." Anayasa dışında kadınların ulusal düzeyde siyasal eşitliğini sağlamak üzere çeşitli yasal ve idari düzenlemeler başvurulmuştur.²¹⁷

Kadın - erkek eşitliğini sağlama, küresel bir hedef olarak uluslararası kuruluşların gündemine 20. yy'ın son çeyreğinde girmiş ve başta BM, AB ve Avrupa Konseyi (AK) olmak üzere kadın-erkek eşitliğini sağlamak üzere önemli adımlar atılmıştır. Uluslararası Kadın - Erkek Politikalarının BM bünyesinde gelişim aşamaları, Kadın-erkek eşitliğinin yasal olarak güvence altına alınması (1945-1962) süreciyle başlayıp, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) (1979) ile en ileri aşamaya çıktıktan sonra, 2000 yılında New York'ta toplanan Birleşmiş Milletler Özel Oturumu: Pekin +5 Kadın 2000 Değerlendirmesi ve Eylem Planı ile gelişmelerine devam etmektedir.²¹⁸

BM tarafından 1979 yılında kabul edilip 1981 yılında uygulamaya konulan CEDAW, Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanmıştır. CEDAW komitesi düzenli olarak toplanmakta, kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için taraf ülkelerde devlet politikalarını incelemekte ve raporlamaktadır. CEDAW taraf ülkelerde kadınların haklarının korunup korunmadığına dair verileri sivil bir bakış açısıyla ortaya koymaktadır.

CEDAW'ın temel felsefesi, taraf devletlerde kadınlara karşı her türlü ayırımı kaldırılması ve bu yönde önlemlerin alınmasıdır (Madde 2). Ayrıca, kadının tam

²¹⁷ Alkan, "Yerel Yönetimlerde Cinsiyet Eşitlikçi Politikalar", ss.172-174.

²¹⁸ Sancar, " Siyasal Süreçlere Katılımında Kadın-Erkek Eşitliği",ss.229-230.

gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için; özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmalarını ve bu haklarını kullanmalarını garanti etmek amacıyla yasal düzenlemeler de dahil tüm önlemleri alınması tavsiye edilmektedir (Madde 3).

CEDAW 'ın 7. maddesi de kadınların geniş anlamda siyasal haklara katılımını ve erkeklerle eşit haklara sahip olması konusunu düzenlemektedir. Böylece, kadınlara erkeklere eşit bir şekilde aşağıdaki hakların sağlanması öngörülmektedir:

Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek; hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek ; ülkenin kamu ve politik hayatıyla ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak”

Kadınların yerel düzeyde yaşamsal eşitsizliklerinin, hem toplumsal hem de siyasal açıdan ortadan kaldırılabilmesi için özellikle geçen yüzyılın son döneminde uluslararası düzenlemeler yapılmıştır. 1992 yılında Rio de Janeiro'da toplanan BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın en önemli belgelerden biri olan Yerel Gündem 21'e göre, yerel yönetimler karar alma, planlama ve uygulama süreçlerine kadınların ve gençlerin etkin olarak katılımını sağlayacak programlar geliştirmeye ve uygulamaya davet edilmektedir. 1995 yılında Pekin'de toplanan BM Dördüncü Kadın Konferansı sonucunda çıkan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planında kadın örgütlerinin kadınların eşitsizliğini ortadan kaldırmak için ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Pekin Deklarasyonu'nun 20. Maddesine göre :²¹⁹

“Sivil toplumun bütün üyelerinin, özellikle kadın gruplarının, ağlarının ve diğer hükümet dışı kuruluşların ve toplumsal aktörlerin özelliklerini koruyarak ve hükümetlerle işbirliği yaparak katılım ve katkıda bulunmaları, Eylem Platformu'nun etkili uygulanması ve takibi için önem taşımaktadır.”

1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Habitat II BM İnsan Yerleşimleri Konferansında “kadınların siyasal, ekonomik ve sosyal hayata etkin ve eşit katılımını sağlama” ve “kadın perspektifinin tüm süreçlerde dikkate alınması ve kadınların tüm süreçlere etkin ve eşit katılımının sağlanması” şeklinde taahhütlerde bulunulmuştur. Habitat II sırasında Dünya Kentler ve Yerel Yönetimler Kurultayı (WACLA) toplanmıştır. Bu kurultayca hazırlanan Bildirgede, ; kentsel hakların ve insan haklarının korunmasında yerel yönetimlerin rolü, çocuk ve gençlerin hakları, kadınların kentsel

²¹⁹ Yıldız Ecevit, “Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişisine Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Yerli Bir Feminizme Doğru**, Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe (edt.), İstanbul: Sel Yayınları, Ekim 2001, ss.232-233.

yaşamın ve karar alma sürecinin her aşamasına daha etkin katılımı, tüm yerel aktörlerle ortak hareket edilmesi ve bunların katılımının sağlanması vurgulanmıştır.²²⁰

Avrupa Yerel Özerklik Şartı Türkiye'nin 1992 yılında imzaladığı ve 1993 yılında yürürlüğe giren uluslararası bir anlaşma metnidir. Anlaşmanın önsözünde Yerel makamlar demokratik rejimin temeldir. Tüm vatandaşların kamu işlerinin sevk ve idaresinde katılma hakkı, AK'ine üye devletlerin tümünün paylaştığı demokratik bir ilkedir" şeklinde belirtilmektedir. Kadınların yerel temsil birimlerinde eşit temsil edilmesi teşvik edilmiştir. Türkiye'nin üye olduğu AK üyesi ülkelerde hem merkezi hem de yerel düzeyde "Eşitlik Birimi" bulunmaktadır.²²¹

Mayıs 2006'da Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR) tarafından Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı kabul edilmiştir. Türkiye'de bu şartta taraf olmuştur. Şartın 2. Maddesi'nde siyasal hayatta kadınların eşitliğiyle ilgili ilkeler benimsenmiştir.²²²

"Madde 2: Siyasi Temsil:

- (1) *İmzacı taraf kadınların ve erkeklerin eşit oy kullanma, aday olma ve seçilme haklarını tanır ve kabul eder*
- (2) *Politikaların oluşturulması ve uygulanması, kamu makamında bulunma ve yönetimin tüm seviyelerinde kamu görevlerini yerine getirme noktalarında kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olduklarını tanır ve kabul eder.*
- (3) *İmzacı taraf seçimle iş başına gelinen ve kamusal tüm karar alma organlarında dengeli katılım ilkesini tanır ve kabul eder.*
- (4) *İmzacı taraf yukarıda bahsi geçen hakları ve ilkeleri desteklemek üzere aşağıdakiler dahil tüm makul tedbirler, almayı taahhüt eder:*

**Kadınları seçme ve seçilme haklarını kullanma noktasında teşvik etmek*

**Siyasi partileri ve grupları kadınların ve erkeklerin dengeli temsilleri ilkesini benimseme ve uygulama noktasında şevk etmek*

** Siyasi partileri ve grupları kota uygulamak yoluyla, aday olan ve seçilen kadın sayısını arttıracak çalışmalar yapmaya teşvik etmek*

AB'ye adaylık sürecinde Türkiye'nin Avrupalı olup olmadığı en büyük tartışma konusudur. Bu Avrupalılık konusundaki temel tartışmalardan bir tanesi kadın sorunu üzerine yoğunlaşmaktadır. Kadın sorunlarına etkin bir şekilde çözüm bulunmadan ve siyasal alanda kadınlara eşit temsil olanakları sağlanmadan, AB sürecinde başarılı

²²⁰ Ecevit, s.233.

²²¹ *Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı*, s.92.

²²² Alkan, "Yerel Yönetimlerde Cinsiyet Eşitlikçi Politikalar", s.149.

olunması olanaksızdır. Aday ülkelerin gerçekleştirmek zorunda olduğu siyasal kriterler olan Kopenhag Kriterleri, dolaylı yoldan kadın sorunlarının çözülmesini zorunlu kılmaktadır. AB sürecinde bu nedenden dolayı kadın sorununa ve eşitlik talebine araçsal bir değer verilmektedir.

3.4.TEMSİLDE EŞİTLİK İÇİN KULLANILAN ARAÇLAR

Kadınların siyasette eksik temsili sorunu uzun yıllardır tartışılmaktadır. Kadınlar, birinci dalga feminist hareketin dünya çapındaki kazanımları ile özgürce seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. Ancak yasal olarak sağlanan bu özgürlük ve eşitlik uygulamada sağlanamamıştır. Bu durumdan yola çıkan ikinci dalga feministler ise hem yasal anlamda hem de uygulama anlamında kadın -erkek eşitliği için teorik ve pratik mücadele vermişlerdir. Böylece, kadınların lehine gelişen eşitsizlikleri telafi edici özel pozitif önlemler alınmasının gerekliliğini siyasal kuramın ve gündelik hayatın merkezine yerleştirmişlerdir. Kadın aktivist hareketinin yönlendirmesi sonrasında 1979 yılında CEDAW anlaşması ve 1995 yılında Beijing Eylem Platformu, kadınların eşitlik taleplerini toplumsal paydaya yansıtmasını sağlamıştır.²²³

Kadınların eksik temsil sorununu çözmek için alınan bu özel pozitif önlemler, son yıllarda tüm dünyada kadınların siyasal temsil düzeyinin hızla artmasını sağlamıştır. Bu hızlı artışın temelinde 2. Dalga feminist hareketin yarattığı olumlu etkinin yanında; siyasetçilerden alınan destek, seçim sistemlerindeki değişimler ve özellikle uluslararası kuruluşların bu konudaki yapıcı politikalarının etkisi büyüktür. Tüm bu olumlu gelişmeler sonrasında dünya genelinde yüzden fazla ülkede siyasal partiler ve ulusal yasama sistemleri kadın adayların temsilini zorunlu kılan politikalar uygulamaya başlamışlardır.²²⁴

Sayısal anlamda eşitlikten yanında, eşitlik anlayışının daha bütüncül bir eksende sorgulanması gerekmektedir. Kadınların sadece siyasette değil; aile hayatında, eğitim kurumlarında ve iş yaşamında eşit bir şekilde varlığını sağlaması

²²³ Ka.der, **Eşit Temsil İçin Cinsiyet Kotası Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye**, İstanbul : Ka.der, 2005,s.30.

²²⁴ Diana Z. O'Brien, " Women ,Parties and Politics: A Party Based Theory of Substantive Representation", **Western Political Science Association Annual Meeting**, Los Angeles , s.1, 28 Mart 2013,<http://www-bcf.usc.edu/~dzobrien/ManifestoWebsite.pdf> (7 Nisan 2013).

gerekmektedir. Kadınların aktif bir şekilde siyasete kazandırılması için kullanılacak araçlar; cinsiyet kotası, fermuar sistemi ve parite sistemidir.

3.4.1. Cinsiyet Kotası, Fermuar ve Parite Sistemi

Cinsiyet kotası, seçim ya da atama yoluyla gelinen siyasal ve karar alma organlarında sürekli ve değişmez şekilde eksik temsil edilen bir grubun, bu organlarda eşit temsil edilmemesini sağlamaya yönelik geçici olarak uygulanan önlemler şeklidir.²²⁵ Bu kotalar, kadın adaylar için bir yük oluşturmamakla birlikte partiler için zorunluluk niteliği taşımaktadır.²²⁶

Cinsiyet kotası sisteminin beş ayrı uygulanma şekli vardır. Bunlar; sabit kota, oranlı kota, boş koltuk kotası, derece sıralama kotası ve seçim çevresi kotasıdır. Sabit kota uygulaması seçimle belirlenecek karar organlarında eksik temsil sorunu yaşayan cinse (kadınlara) yönelik sabit oranda sandalye ayırma yöntemidir. Belirlenecek yüzde oranına göre, seçim şekli biçimlendirilmektedir. Oranlı kota sistemi, eksik temsil edilen cinse göre bir seçimde kota oranının değişmesi demektir. Gerek sabit kotada, gerekse oranlı kotada siyasal irade eksik temsil edilen grubun koltuk sayısını düşük tutmak istiyorsa çeşitli hilelere başvurabilmektedir. Bu durumda baş vurulması gereken boş koltuk kotasıdır. Boş koltuk kotasına göre, eksik temsil edilen cinse ayrılan kota yeterli katılımın olmaması ya da aday gösterilmemesi veya seçilmemesi durumunda boş kalmaktadır. Derece sıralamalı kota sabit oranlı kotaya benzemektedir. Bu kota sistemi liste sisteminde uygulanabilirliğe sahiptir. Listede cinsiyet dengeli bir sıralamanın yapılması amacını gütmektedir. Listenin ilk sıralarında kadın ve erkek adayların orantılı yerleştirilmesini ve sadece kota doldurmak için kadın adayların son sıralara konulmasını önlemektedir. Bunun için fermuar sistemini kullanmakta, kadın ve erkek adayların art arda yerleştirilmesini sağlamaktadır. Seçim çevresi kotası ise, bir seçim çevresinde birden fazla temsilci seçilen yerlerde uygulanmaktadır. Bu sistem iki şekilde uygulama alanına sahiptir. Bazı ülkelerde, en çok oy alan kadın aday seçilirken, diğer ülkelerde ise en fazla oy alan siyasal partinin kadın adayı seçilmektedir. Bu sisteme göre, her seçim bölgesinden en az bir adayın seçilmesi zorunlu hale gelmektedir.²²⁷

²²⁵ Ka.der, *Eşit Temsil İçin Cinsiyet Kotası Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye*, s.18.

²²⁶ Drude Dahlerup and Lenita Friedenvall, "Quotas As a Fast Track to Equal Political Representation for Women", *IPA World Congress in Durban*, South Africa, 24-29 June 2003, ss.25-27.

²²⁷ Şaban Sitembölükbaşı, "Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Seçimlerde Kota Uygulaması" *SDÜ İİBF Dergisi*, C:12,S:1, 2007,ss.15-16.

Drude Dahlerup'a göre, cinsiyet kotasıyla ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır.²²⁸ Cinsiyet kotasına olumlu bakan görüşe göre, kota politikaları kadınlar için ayrımcılık anlamına gelmemektedir.Çünkü toplumsal hayatta kadınlar; ekonomik, siyasal ve sosyal engellerle karşı karşıyadırlar. Cinsiyet kotaları, kadınların bu engeller nedeniyle siyasal alanın dışında kalmasını önlemekte ve engellemektedir. Bununla birlikte, kadınların yaşamsal deneyimlerinin aktarılması, kadın sorunlarının siyasal alanlara iletilmesi, siyasal partilerin erkek egemen zihniyetinin sınırlandırılması ve seçmenler açısından aday çeşitliliğinin artması gibi birçok olumlu yanları bulunmaktadır.

Cinsiyet kotasına olumsuz bakan yaklaşıma göre, kota uygulamaları kadınlara yönelik ayrımcılığa neden olmakta ve bu durumda adaylar açısından fırsat eşitliğini ortadan kaldırmaktadır.²²⁹ Hatta bu görüşe göre,cinsiyet kotaları antidemokratik uygulamalar olup seçmenlerin kime oy vereceğini bilememesine neden olmaktadır. Siyasal partiler açısından yarattığı olumsuz etkiler ise, kotaların kullanılabilmesi adına siyasal yeterliliği ya da yetkinliği olmayan kadın adayların sadece kadın oldukları için listelere yerleştirilmesidir. Partiler açısından cinsiyet kotasının aktif olarak kullanılması diğer avantajsız sosyal gruplarında kota talebini gündeme getirecektir. Böylece siyasal alan belirli grupların çıkarlarına odaklanan temsil yapısına sahip olacaktır.

Yukarıda açıklanan kotalar yasal ya da gönüllü olarak uygulanabilir. Yasal kotalar, anayasa ya da kanunlarla düzenlenmiştir Yasal kotalar, partiler için parlamentoda belirli miktar kadın temsilini zorunlu hale getirmektedir. Yasal kotalar; Arjantin, Belçika, Kosta Rika, Fransa, Ruanda,Tanzanya ve Uganda'da uygulanmaktadır. Gönüllü kotalar ise siyasal partilerin gönüllü olarak uyguladıkları yasal bir dayanağı olmayan kotalardır. Partiler, gönüllü bir şekilde belirli miktar kadın temsilcinin seçilmesini garanti altına almaktadırlar. Avusturya, Finlandinya, Almanya, İzlanda, Mozambik, Norveç, İspanya, İsveç ve Güney Afrika'da gönüllü kotalar kullanan partiler mevcuttur. Dünyada siyasi parti kotası uygulayan 69, parlamentoda anayasal kota uygulayan 15, seçim yasalarıyla kota uygulayan 44 ülke bulunmaktadır.²³⁰

²²⁸ Drude Dahlerup, "Increasing Women's Political Representation : New Trend in Gender Quotas",**Women in Parliament : Beyond Number A Revised Edition**, Julie Ballington and Azam Karam (edt.) International IDEA Handbook Series , Stockholm Sweden, 2005,ss.143-144.

²²⁹ Dahlerup, " *Increasing Women's Political Representation : New Trend in Gender Quotas*";s.144.

²³⁰ <http://www.quataproject.org/aboutquotas.cfm> ,(18 Şubat 2013).

Yasal ve gönüllü kota kullanan ülkeler üzerinde yapılan karşılaştırmalı analizlerde yasal kota kullanılan ülkelere, gönüllü kota kullanılan ülkelere oranla daha yüksek bir kadın temsili düzeyine ulaşıldığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte gönüllü kota uygulamaları yapan ülkelere hiç kota uygulamayan ülkelere çok daha yüksek kadın temsili oranına sahiptir.²³¹

Bir pozitif ayrımcılık türü olarak kota oranı mecliste kadın temsilcilerin etkin olabileceği bir düzeyde belirlenmelidir. Bu düzey *kritik eşik* olarak adlandırılmaktadır. Dahlerup'a göre, kritik eşik dünya ortalamasında % 30 ile % 40 arasında bir düzeyde belirlenmektedir. Kadınların bu düzeyin altındaki temsili kadın politikalarının ve kadın bakış açısının siyasete yansıtılmasını zorlaştırmaktadır.²³²

Cinsiyet kotaları siyasette kadınların etkin bir şekilde var olmasına tek başına yetmemektedir. Siyasal partiler içerisinde aday seçici mekanizmalarda kadınları eleyen cinsiyetçi bakışı aşmak cinsiyet kotalarının temel hedefidir. Cinsiyet kotası sayısal olarak kadınların temsil düzeyini yükseltmektedir. Siyasal alanda her iki cinsin sayısal olarak dengeli dağılımı, kadınların sorunlarını ve isteklerini meclis gündemine getirmelerini kolaylaştıracaktır.²³³ Kadınların sayısal temsil düzeyinin kritik eşige uygun bir seviyede belirlenmesi, kadınların görünürlüğünü arttıracak ve siyasal alandaki patriyarkal kalıplarında dönüşmesini sağlayacaktır.²³⁴

Tablo 2' de görüldüğü gibi dünyada kadın temsil düzeyi en yüksek olan ülke Ruanda'dır. Ruanda'da nispi temsil sistemiyle birlikte uygulanan yasal kota sistemi uygulanmaktadır. İkinci sırada ise İsveç bulunmaktadır. İsveç'te nispi temsil sistemi, gönüllü parti kotalarıyla desteklenmektedir. Kadın temsil düzeyiyle ilgili ilk 10 sıraya bakıldığında, İskandinav ülkelerinin kadın temsili konusundaki başarısı göze çarpmaktadır. Meryem Koray'a göre İskandinav ülkelerindeki toplumcu ideoloji, refah politikaları ve demokrasi anlayışı nedeniyle gelişen kadın-erkek eşitliği karar alma sürecinde kadınların etkin bir konum kazanmasını sağlamıştır.²³⁵ Lenita Freidenvall ise İskandinav ülkelerinin kadın temsili konusundaki başarısını sadece kota

²³¹ Louise K. Davidson-Schmich , " Gender Quota Compliance and Contagion in The 2009 Bundestag Election ,**German Politics and Society** , Issue 96, Vol.28, No:3, Fall 2010,s.135.

²³² Dahlerup, "Increasing Women's Political Representation : New Trend in Gender Quotas",ss.145.

²³³ Ayşe Güneş Ayata and Fatma Tütüncü, "Critical Acts Without Critical Mass : The Substantive Representation of Women in The Turkish Parliament", **Parliamentary Affairs**, No. 61,2008, s.463.

²³⁴ Drude Dahlerup, " Is Parliament Open to Women Quotas in Global Perspective", Stockholm, Sweden, ss.22-23, www.ipu.org/pdf/publication/wnm (13 Şubat 2013).

²³⁵ Meryem Koray, "Kadın Hareketi Bütüncül Bir Bakış Açısına Sahip Olmalı", **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, No: 2 Sayı :8 ,Ekim Aralık 2004,s.60.

uygulamalarıyla değerlendirmemek gerektiğini belirtmiştir. Güçlü bir kadın hareketi ve siyasi partilerin içinde etkin kadın birimlerinin var olmasının kadın temsil düzeyini beslediğini ortaya koymuştur.²³⁶

Tablo 2

Ulusal Parlamento Düzeyinde En Yüksek Kadın Temsiline Sahip 10 Ülke ve Uyguladıkları Kota Sistemleri

ÜLKELER	SEÇİM YILI	SEÇİM SİSTEMİ	KOTALAR	KADIN MİLLETVEKİLİ (%)
1.Ruanda	2008	Nispi Temsil	Yasal Kota	56.3
2.İsveç	2006	Nispi Temsil	Parti Kotası	46.4
3.Güney Afrika	2009	Nispi Temsil	Parti Kotası	44.5
4.Küba	2008	Çoğunlukçu Sistem	Kota Yok	43.2
5.İzlanda	2009	Nispi Temsil	Kota Yok	42.9
6.Hollanda	2006	Nispi Temsil	Parti Kotası	42
7.Finlandiya	2007	Nispi Temsil	Kota Yok	40
8.Norveç	2009	Nispi Temsil	Parti Kotası	39.6
9.Mozambik	2009	Nispi Temsil	Parti Kotası	39.2
10.Angola	2008	Nispi Temsil	Yasal Kota	38.6

Kaynak : Drude Dahlerup, “ Is Parliament Open to Women Quotas in Global Perspective”, Stockholm, Sweden, www. ipu.org/pdf/publication /wnm (13 Şubat 2013).

Ulusal siyasette olduğu gibi yerel siyasette de kota kullanımı büyük önem arz etmektedir. Hatta yerel siyasetteki kota uygulamasının daha işlevsel bir hale getirilmesi gerekmektedir. Dünyadaki yerel siyasette kadın kotası uygulamalarına bakıldığında, ulusal siyasette uygulanan kota benzeri yaklaşımların yerel siyasete yansıdığı görülmektedir. Kadınların siyasal kariyerinin başlangıç noktası yerel siyaset olduğu için

²³⁶ Lenita Freidenvall, “ Kotalar Nasıl İşlevsel Hale Getirilebilir?” **Amargi**, Sayı : 5,Yaz 2007,ss.26-27.

ulusal siyasetteki kota kullanım şekliinden daha sistematik ve düzenli kota kullanımına ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa'da yerel siyasette kotalar, hem gönüllü olarak parti düzeyinde hem ulusal düzeyde yasalarla güvence altına alınmıştır.²³⁷ Bununla birlikte, bu ülkelerde yerel siyasette nispi temsil sistemi kullanılmaktadır. Bu sistem hangi oranda ya da şekilde kullanılırsa kullanılsın, kotalardan başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Örneğin, Belçika'da yerel kotalar çok etkin şekilde kullanılmaktadır. Sistem, yerel seçimlerde adayların yarı kapalı parti sisteminden seçilmesine olanak vermekle birlikte, birden fazla tercihi ağırlıklandırarak oy vermeyi sağlamaktadır. Bu ülkelerde yerel siyasette genellikle dört çeşit cinsiyet kotası uygulanmaktadır. Bunlar; yasay olarak düzenlenmiş kotalar, ulusal partiler tarafından belirlenen yerel kotalar, partilerin yerel teşkilatları tarafından belirlenen kotalar ve belediyeler tarafından belirlenen kotalardır. Kota oranları değişmekle birlikte *kritik eşik* değeri olan %30 -40 aralığı en alt seviyeyi oluşturmaktadır.²³⁸ İsveç'te yerel siyasette uygulanan gönüllü parti kotalarıyla kadınların temsil düzeyi % 47 'ye yükselmiştir.

Güney Asya ülkelerinde de yerel siyasette kota uygulanmaktadır. Bu ülkelerde, *koltuk ayırma* yöntemiyle başlayan kota uygulaması, yasal ve gönüllü kotalar ile devam etmiştir. Hindistan, Pakistan ve Bangladeş kota kullanımı konusunda öncü ülkelerdir. Hindistan'da yerel yönetimlerde kadın temsili için *rezervasyon sistemi* kullanılmaktadır. Her yönetsel birimin bir yöneticisi olduğu göz önüne alındığında, örneğin, köy yönetsel alanının üçde birinde bir kadın şeklinde belirlenmektedir. Pakistan'da ise kadınlara koltuk ayırmak dışında yerel siyasal sistemle ilgili kararların alındığı gruplara lider kadınlar yerleştirilmesi yöntemine başvurulmaktadır.²³⁹ Günümüzde, Arjantin, Brezilya, Kosta Rika, Fransa, Yunanistan, Hindistan, Makedonya, Pakistan, Filipinler, Güney Afrika ve İspanya'da yerel seçimlerde cinsiyet kotaları uygulanmaktadır. 2007 yılında yapılan analize göre, dünyada anayasal veya

²³⁷ Aysun Sayın, **Kota El Kitabı**, Ankara : KA.DER Yayınları, 2007, s.52.

²³⁸ Petra Meier, "Gender Quota in Local Politics: The Belgian Case ", **Women's Quotas in Urban Local Government a Cross -National Comparison**, New Delhi, 6-7 February, 2003,ss.1-16, <http://www.quotaproject.org/other/delhi2.pdf> , (11 Mart 2013).

²³⁹ Rohini Pande and Deanne Ford, "Gender Quotas and Female Leadership a Review", 7 April 2011, ss.17-20, <http://www.hks.harvard.edu/fs/rpande/papers/Gender%20Quotas%20-%20April%202011.pdf>, (13 Kasım 2012).

yasal yerel kota uygulayan ülke sayısı 32'dir. Böylece, ortalama % 21.4 oranında pozitif ayrımcılık sağlanmaktadır.²⁴⁰

Anayasamızın 10.maddesindeki eşitlik ilkesi "Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz" hükmüyle pozitif ayrımcılık yapılmasını engellemektedir. Türkiye'de yerel siyasette cinsiyet kotasıyla ilgili yasal bir düzenleme mevcut değildir. Erbay Arıkboğa'ya göre daha büyük önem arz eden alanlarda cinsiyet kotasının kullanılması gerekmektedir.²⁴¹ Örneğin, ülkemizde 2972 sayılı Mahalli İdareler, İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyeti Seçimi Kanunu'nda yapılacak düzenlemeyle partilerin aday listelerinin 2. ve 5. sıralarına kadın adayları yerleştirmeleri zorunlu hale getirilmelidir. 9 meclis üyesinin seçildiği durumda 1., 3. ve 5. sıraların kadın adaylara ayrılması durumunda % 33'lük kadın temsili sağlanacaktır. Bununla birlikte yerel siyasette kotalar sadece meclis üyelerinin seçiminde değil, kadın belediye başkanı adayı gösterme sürecinde de kullanılmalıdır. Ancak ülkemizde 26 kadın belediye başkanı olduğu düşünüldüğünde, belediye başkanlığı için kota uygulamanın çokta gerçekçi olmadığını söylemek doğru olacaktır. Uygulanacak yerel kotalarla, belediye meclislerindeki kadın temsilci oranı yükseltilecektir. Ancak belediye başkanlığı, meclis üyeliğinden çok farklı bir yönetsel birimdir ve daha donanımlı ve etkin adaylara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu adayların sadece kota yoluyla belirlenmesi zorluk yaratacaktır.

Fermuar sistemi, aday listelerinde bir kadın ve bir erkek adayın ardın sıra yerleştirilmesi esasına dayandırılmaktadır.²⁴² Bu yöntemle % 50 oranında kadın temsili düzeyine ulaşılmaktadır. Fermuar sistemi AB ülkelerinde; yerel, ulusal ve bölgesel düzeylerde uygulanmaktadır. Özellikle, İsveç'te uygulanan fermuar sistemi, tek başına kota kadar büyük öneme sahip olan bir pozitif ayrımcılık türüdür.

Fransa'da 2000 yılında uygulamaya konulan parite yasasıyla kadınlara ve erkeklere eşit statü sağlanmıştır.²⁴³ Yasaya göre, her türlü seçim listesinde her cinsiyetin %50 oranında yer alması gerekmektedir. Ama bu zorunluluk değildir. Uygulamayan partiler para cezası ödemektedirler. Parite yasasına göre, ulusal ya da yerel seçimlerde seçilen adayların cinsiyet bileşimine bakıldığında, iki cins arasında en fazla 1 adayın fazladan seçilmesi söz konusudur.

²⁴⁰ www.quotaproject.org/htm (14 Mart 2013).

²⁴¹ Arıkboğa, "Yerel Yönetimler Temsil ve Kadın Üyeler: Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller", ss.33-35.

²⁴² Ece Öztan, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** , 59-1,s.222.

²⁴³ Sancar, " Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın –Erkek Eşitliği" ,s.263.

3.5. TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL KATILIMI VE TEMSİLİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Osmanlı döneminde, kadının statüsü İslami toplumsal değerleri doğrultusunda belirleniyordu. Tanzimattan sonra kadının statüsü üzerinde değişiklikler yapılmış olsa da kadınlar henüz siyasal haklara sahip değildiler. Bu dönemde, kadınlar için yapılan reformlar onların sadece belirli kamu kurumlarında var olabilmelerini sağlamıştı. Hatta bu dönemde kadınlar tarafından yönetilen dernekler kurulmuştu. Bu dernekler, sadece yardım amaçlı olarak çalışmakta ve siyasal bir nitelik taşımamaktaydılar. Cumhuriyet reformlarıyla birlikte kadınların kamusal hayata katılımı başlamıştır. Kadınlar, 1930 yılından itibaren etkin bir şekilde siyasal hayata katılmaya başlamışlardır. Önce belediye seçimlerinde daha sonra 1934'te ulusal seçimlerde seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle, kadınlara bilinçli bir siyasal katılım ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır.²⁴⁴

Cumhuriyet ile birlikte ortaya çıkan yeni kadın kimliği, kamusal alanı öne çıkarmakta yani kadınların siyasete ve iş hayatına etkin bir şekilde katılımını amaçlamaktaydı.²⁴⁵ Feministlere göre, cumhuriyetin modernleşme projesinde kadınlar *siyasal aktörler ya da sembolik piyonlar* olarak görülmektedirler.²⁴⁶ Kamusal alanda kadınların bağımsız eylemlerinde sınırlamalar olmasına rağmen, cumhuriyet ideolojisi kadınların ve erkeklerin kamu alanında eşit olmasını sağlamıştır. Kamusal alana girmeyi başarabilenler bu ayrıcalıklı eşitlikten yararlanmışlardır.

Kemalist devrim *ideal kadın* imajını yüceltmıştır.²⁴⁷ Kemalist paradigmaya göre, kadınlar, batılılaşmanın öncüsü, laikliğin taşıyıcısı ve medeniyet tercihinde değişiminin temel aktörleri olmuşlardır. Bu bakış açısına karşı Nilüfer Göle, kadın haklarının *alınmış* değil *verilmiş* olduğunu iddia eden Türk Feminist yoruma katılmadığını belirtmiştir. Göle'ye göre, bu yorum batıdaki feminist akımdan etkilenecek yapılmıştır ve Türkiye'de Kemalizm ile kadınlar arasında özel bir ilişki kurulmaktadır.

1950 sonrasında kadınlar ekonomik ve sosyal yaşamda daha etkin bir konuma geldiği halde siyasal alanda daha az görünür olmuşlardır. 1950'den sonra çok partili

²⁴⁴ Burçak Keskin, "Political Participation Patterns of Turkish Women" , **Middle Eastern Review of International Affairs**, Volume 1 (4) ,s.58.

²⁴⁵ Ayşe Öncü, "Uzman Mesleklerde Kadın", **Türk Toplumunda Kadın**, Nermin Abadan Unat (edt.), Ankara : Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1987,s.87.

²⁴⁶ Yeşim Arat, " Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar" , **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, İstanbul : Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba(edt.), 2010,ss.97-105.

²⁴⁷ Göle, s. 56.

hayata geçişle birlikte demokrasinin eril tahakkümü altında ezilen kadınlar, 1980'lere kadar sürekli azalan bir şekilde siyasal hayatta yer aldılar. 1950 sonra kadınların ulusal siyasette temsil düzeyinin azalması doğrultusunda iki durum meydana gelmiştir. Birincisi, parlamentoya giren kadınların tavırlarındaki değişimlerdir.²⁴⁸ Böylece, kadınların siyasal alanda temsili azalmış olmasına ve kadınsı alanlar olan eğitim, sağlık ve sosyal işlerde görevlendirilmelerine karşın, mecliste daha etkin görev yapmaya başlamışlardır. İkincisi olarak, kadınlar temsilci olabilmek şansı yakalayamamaları bile, siyasetle her kademedeki ilgilenen kadın sayısı artmıştır. 1960 sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) kadın kollarının kurulmasıyla birlikte kadınlara yeni bir siyasal alan daha açılmış oldu. 1970'lerden itibaren kadın kolları siyasette etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Ancak kadın kolları, kadınları siyasetin üst düzeylerine taşımak konusunda oldukça başarısız olmuştur.

Türkiye'deki feminist kadınlar, 1980'li yılların ortasında itibaren kadının vatandaşlık statüsünü sorgulamakta yasal çerçeveyi daha eşitlikçi bir hale getirmek için lobi çalışmaları yapmaktadırlar.²⁴⁹ Böylece, *aynılık ilkesi* çerçevesinde değil erkeklerle daha eşit bir konuma sahip olabilmek adına pozitif ayrımcılık taraftarı olmuşlardır. Bu dönemde, sadece kadının vatandaşlık hakları değil, bu hakların verilmiş biçimi de tartışılmıştır. Cumhuriyetin egemen sınıf ideolojisi çerçevesinde belirlediği kadının vatandaşlık sorunsalı, ancak kadınların kendi haklarını savunması ve sahip çıkması ile demokratik bir nitelik kazanacaktır. Kadınlar bu bireysel mücadelelerini laik ve liberal düzen içerisinde savunup, bu düzenin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik mücadele etmişlerdir.

1990'lardan itibaren kadınlar önceki dönemlere göre daha etkin bir şekilde siyasal hayata katılmaktadırlar. Sosyal yapıdaki hızlı modernleşme ataerki yapının çözülmesi, ilk kez bir kadının siyasal partinin başına geçip başbakan olması toplumda kadın siyasetçilerin görünürlüğünü arttırmıştır. Özellikle, 1990'larda siyasal partiler kadınların gücünü anladılar ama bu gücü oy kazanma şekli olarak görme eğilimleri daha yüksekti.²⁵⁰ Özellikle, 90'ların ortalarından itibaren, Refah Partisi (RP) kadın kollarını etkin bir şekilde siyasal hayatın içine dahil etti. Mart 1994 yerel seçimlerinde

²⁴⁸ Yeşim Arat, "Türkiye'de Kadın Milletvekillerinin Değişen Rollerini", **Ekonomi ve İdari Bilimler Dergisi**, C:1, S :1, 1987, s.34.

²⁴⁹ Yeşim Arat, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Vatandaşlık", **75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru**, Artun Ünsal (edt.) İstanbul : Tarih Vakfı Yayınları, Aralık 1998, ss.72-73.

²⁵⁰ Ayşe Güneş Ayata, "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Kadın ve Siyaset", **75 . Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Artun Ünsal (edt.) İstanbul : Tarih Vakfı Yayınları, Aralık 1998,ss.240-241.

İstanbul'da 18.000 kadın seçim kampanyasında etkin olarak çalıştı. 1995 seçimlerinden sonra, partinin Ankara Hanımlar Komisyonu sadece 1996'ın şubat ayında 65 bin yeni kadın üye kaydetmiştir.²⁵¹

1990'ların sonundan 2000'lere doğru gelindiğinde, siyasetteki kadın oranının %10'lara bile yaklaşmadığını görülmektedir. Türkiye'de son 50 yıllık siyasal hayata bakıldığında kadınların demokratik katılımının süreklilik göstermediği görülmektedir. Kadınların demokrasiye katılımı *seçim demokrasisi* şeklindedir. Bu anlamda kadınların daha çok seçim öncesinde ve seçim anında var olduğunu söylenilebilir. Kadınlar, siyasetin dışında siyaset yaparlar, siyasal alanda toplumsal ve kültürel olarak kendileriyle *kadınlıklarıyla* özdeş roller üstlenirler. Bu nedenle, Türkiye'de kadınların, siyasal olanı, kültür olan ile ikame ettiği görülmektedir.²⁵²

1999 yılında ulusal düzeyde %4.2 temsil gücüne sahip olan kadınlar 1935'den sonra ilk kez bu oranda temsil gücüne sahip olmuşlardır. 2002 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ile başlayan yeni siyaset yaklaşımıyla birlikte %4.4'lük bir temsil oranı elde edilirken, AK Parti'nin ikinci kez seçimi kazandığı 2007 yılında ise kadın milletvekili oranı %9.1 seviyesinde belirlenmiştir. 2011 seçimleri sonrasında ise ulusal siyasette kadın temsil oranı %14 seviyesine çıkmıştır. Bu gelişme, sadece 2000 sonrasında kadına gösterilen duyarlılıkla ya da AK Parti hükümetinin daha çok kadını siyasete kazandırmak istemesiyle açıklamak eksik olacaktır. Bu süreç, 1980'lerde başlayan kadın hareketinin yarattığı birikimli pozitif etkinin sonucudur. Uzun vadede farkındalık yaratarak ilerleyen süreç bugünkü seviyenin yakalanmasında büyük önem arz etmektedir. Bununla birlikte, özellikle dünya genelinde uluslararası kuruluşların desteklediği *cinsiyetçi politikalar* kadının siyasetteki yerinin güçlenmesine büyük katkıda bulunmuştur. Tüm bu süreçlerin birleşimiyle birlikte, siyasal partiler daha fazla kadını ekin siyasete dahil etmişlerdir. Bununla birlikte, halen ulusal ve yerel siyasetteki kadın oranı dünya ortalamasının altında bir seviyede bulunmaktadır.

3.5.1. Türkiye'de Yerel Siyasette Kadın Temsili

Türkiye'de, yerel yönetimlerin kadın temsili ve kadın sorunları konusunda merkezi yönetime göre daha farklı bir yaklaşımı bulunmaktadır. Bu yaklaşımın nedenlerinin başında kadınların kentte yaşarken ve kenti kullanırken ihtiyacını duyduğu

²⁵¹ Arat, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Vatandaşlık", s.75.

²⁵² Edibe Sözen, "Gender Politics of JDP, The Emergence of a Turkey, Democracy and AK Parti, M.Hakan Yavuz (edt.), Salt Lake City : The University of Utah Press, 2006, s.259.

hizmet alanları ile yerel yönetimlerin sunduğu ve sunması gereken hizmetlerin aynı olması yatmaktadır. Çalışan kadınlar dışında, kadınların ihtiyaç duyduğu hizmetler yakın çevresine ait hizmetlerdir. Kadınlar evlerine, mahallelerine ve semtlerine dair hizmetleri talep etmektedirler. Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetler bu nedenle kadınlar için hayati önem taşımaktadır.²⁵³

Yerel yönetimler, siyasal temsilin ilk basamağıdır ve siyasetin öğrenildiği yerdir. Ancak ülkemizde yerel siyasetteki kadın oranı ulusal siyasetteki kadın oranının hep altında kalmıştır. Ayata'ya göre, Türkiye'de siyasetçi kadınlar kendilerini tüm ulusun temsilcisi olarak görmekte ve yerel temsilciliği daha az benimsemektedirler.²⁵⁴ Kadınların kendi ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecek projelerin ve politikaların oluşturulmasında söz sahibi olabilecekleri, yerel yönetsel birimlerde sayısal olarak anlamlı bir temsil gücüne sahip olmaları gerekmektedir.²⁵⁵ Ancak hiyerarşik ve anti demokratik bürokratik sistemin katı yapısı, kamu yönetimi sisteminde yönetsel birimlerin birbirine ördüğü kalın duvarlar, yerel yönetimleri kemiklemiş bir yapıya dönüştürmüştür. Bu kemikleşmiş katı yapı erkek egemenliğini beslemektedir. Türkiye'de devlet katında kamu yönetiminde *kadın* kurumsal bir nitelik kazanamamıştır.²⁵⁶

Türkiye'de yerel siyaset uzun yıllar boyunca ulusal siyasetin ekseninde belirlenmiştir. Merkez - çevre ilişkisi bağlamında merkeziyetçi yapısını uzun yıllar kaybetmeyen yerel siyaset, temsilci seçiminde ulusal siyasete benzer bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte 1963-1999 döneminde tüm yerel seçimler ulusal seçimlerle eşanlı yapılmıştır. Siyasal partiler, seçim dönemlerinde yerel seçimlere ilişkin bir plan ve program oluşturmaktan ziyade ulusal siyasete yönelik hedefler koymakta ve yerel seçimleri ihmal etmekteydiler. Bu nedenle, yerel siyasette seçimler sistematik bir niteliğe sahip değildi.

Yerel yönetimlerde seçilmiş kadınların temsili üç ana dönemde incelenebilmektedir. Birinci dönem, kadınlara yerel seçimlere girme hakkının verildiği 1930'da başlamakta ve 1980'e kadar devam etmektedir. İkinci dönem ise 1980'den

²⁵³ Ecevit , s. 235.

²⁵⁴ Ayata, "*Laiklik, Göç ve Katılım*," ,s.239.

²⁵⁵ Kumbetoğlu, ss.264-265.

²⁵⁶ Selma Acuner, "90'lı Yıllar ve Resmi Düzeyde Kurumsallaşmanın Doğuş Aşamaları", **90'larda Türkiye'de Feminizm**, Aksu Bora ve Asena Günel (edt.), İstanbul : İletişim Yayınları, 2002,s. 154.

2000'e kadar olan dönemdir. Üçüncü dönem ise, 2000'den günümüze kadar alan dönemi kapsamaktadır.²⁵⁷

Cumhuriyetin modernleşme projesinin en önemli unsuru kadınlardır. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinden itibaren oy verme konusunda sürekli destek gördükleri halde aday olmak ve seçilmek konusunda aynı desteği görememişlerdir. Çok partili döneme kadar ulusal siyasette kadınlar *vitrin* olarak kullanılmışlardır. Yerel siyasette ise , *vitrin* olarak kullanılma durumunda söz konusu değildir. Geleneksel yakın ilişkilerin sürdüğü, ataerkilliğin yoğun bir şekilde hissedildiği küçük yönetsel birimler olan yerel yönetimlerde ulusal siyasette olduğu gibi bir kadın simgesi yaratmak olanağı bulunmamaktadır. Alkan'a göre yerel siyasetteki kadın oranının, ulusal siyasetteki kadın oranına göre düşük kalmasının nedeni kadının yerel siyasette, vitrin amacıyla kullanılmamasıdır.²⁵⁸

Çok partili hayata geçişle birlikte 1960 sonrasında ulusal siyasette kadının *vitrin* olarak kullanılma gücü zayıflamıştır.²⁵⁹ Yerel siyasette zaten vitrin olarak kullanılmayan kadınlar özellikle çok partili hayatta geçişle birlikte erkekler için siyaset yapmaya başlamışlardır. Bu dönemde, CHP'nin uyguladığı kotayla kadınlar eşlerini ya da babalarını temsilen il ya da ilçe yönetimine girmişlerdir.²⁶⁰ Bu eğilim, özellikle, büyükşehirlerde CHP kökenli belediyelerde daha fazla kadın temsilci olmasını sağlamıştır. Bu dönemde, sağ ve sol siyasal partilerin, kadın siyasetçiler konusundaki duyarlılığıyla ilgili yapılan çalışmalarda sol partilerin, kadın temsili ve kadın sorunlarını daha fazla irdeleyen bir yaklaşıma sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye'de sağ kanat partilerin ise yerel siyasette daha az sayıda kadına yer vermişlerdir.²⁶¹

Özellikle, 1980 öncesinde, kadınların yerel siyasete dahil olmasının önündeki en önemli sorun geleneksel ataerkil yapıdır. Bu geleneksel ataerkil yapı yüzyüze ilişkilerin halen devam ettiği küçük yerleşim birimlerinde daha yoğun hissedilmektedir. Oya Çitçi'ye göre kır, kasaba ve kentlerdeki kadın temsili oranı birbirinden farklı bir yapıya sahiptir. Yerleşim birimi küçüldükçe kadınlar üzerindeki ataerkil baskı

²⁵⁷ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, s. 89.

²⁵⁸ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, s. 89.

²⁵⁹ Ayata, "Laiklik, Göç ve Katılım", s.237.

²⁶⁰ Ayata, "Laiklik, Göç ve Katılım", s.238.

²⁶¹ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, s.90.

arttığından kadınların temsil düzeyi düşmektedir. Yerleşim birimi büyüdükçe bu eğilim zayıflamakta daha fazla kadın yerel siyasete dahil olmaktadır.²⁶²

Kadınların yerel siyasetteki temel sorunlarından biri yerel siyasetin ne olduğunun ve yerel hizmetlerin neler olduğunun tam olarak bilinmemesidir. Aslında yerel siyaset kadınların hergün içi içe olduğu sorunların çözümünün gerçekleştiği yerdir. Kadınlar, yerel yönetimlerin ilgi alanının teknik işler olduğunu düşündükleri için uzak durmayı seçmektedirler. Türkiye’de bu dönemde yerel siyaset yapan kadınlar tüm ülkedeki kadın nüfusuna ve siyaset yapan erkeklere oranla daha eğitilmiş ve kariyerlidirler.²⁶³ Buna karşılık, yerel siyasette her meslekten ve her gelir grubundan kadının etkin temsiline gereksinim duyulmaktadır.

Ayata’ya göre,1980 sonrasında ulusal düzeyde kadınların siyasete dahil olmasına olumlu yaklaşan görüşler çoğalmıştır. Ancak, bu tek başına yeterli değildir. Yerel siyaset açısından bakıldığında, 1980 sonrasında kadınları yerel siyasetten dışlama sürecinin önceki dönemlerden farklı bir isteklendirme olduğu görülmektedir. 1980 sonrasında, özellikle, büyükşehirlerde hemşehri bağları, hizipçilik, yandaşmacı ilişkilerinin belirlediği rant mekanizmaları kadınları yerel siyasetten dışlamaktadır. Aynı dönemde başlayan mezhepçilik ve tarikatçılık eğilimleri kadınların yerel siyasal hayatta tutunabilmelerini zorlaştırmaktaydı. Bu dönemde sivil toplum örgütleri yeterince etkin bir yapıya sahip değildi. Bununla birlikte, yerel mekanizmalara yönelmek yerine ulusal siyasete yönelmeyi seçmekteydiler.²⁶⁴ Küçük yerleşim birimlerinde ise geleneksel ataerkil yapı ve kadınların teknik yetersizlikleri gibi nedenlerle eksik temsil sorunu devam etmekteydi.

Bu dönemde kentsel topraklar kadar kentsel mal ve hizmetlerin metalaşması ve bu alanlar üzerinde elde edilen kazançların bölümüşümü başlamıştı. Bu durumun sonucu olarak, yerel yönetimler hizmet alanı olmaktan öte rantın paylaşıldığı yerler haline gelmiştir. Kadınların bu rant mekanizmalarının içinde olması çok güçtür. Çünkü, kadınların üzerinde haksız bir kazanç elde edebilecekleri bireysel mülkleri yoktur ve rantın üretilip dağıtıldığı meslek gruplarıyla ilişkileri zayıftır.²⁶⁵

²⁶² Çitçi , s. 120.

²⁶³ Tekeli, “Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat”, s.27.

²⁶⁴ Ayata, “ Laiklik, Göç ve Katılım “, s.243.

²⁶⁵ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, ss.88-89.

Kadın temsili konusunda yapılan karşılaştırmalı analizlerde tartışma konularından bir tanesi, sağ ve sol kanat siyasal partilerin kadın temsiline ve kadın politikalarına verdikleri önem düzeyidir. Yapılan öncül çalışmalarda sol siyasal partilerin kadın sorunlarına karşı daha duyarlı olduğu ve siyasete daha fazla kadın kazandırdığı ileri sürülmüştür.²⁶⁶ Ancak 1990'lardan itibaren yapılan analizlerde sol partilerin eskisi kadar yoğun bir şekilde kadın sorunlarına yönelmediği, sağ partilerinde artan oranda kadın temsiline ve kadın sorunlarına karşı duyarlılık kazandığı sonucuna ulaşılmaktaydı.²⁶⁷

Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmalarda kadın temsiline özellikle sol partilerde daha yoğun olduğu sonucuna ulaşılmaktaydı. 1960'lardan sonra sağ partiler, kadınları kadın kolları aracılığıyla bir tür oy kazandırma aracı olarak siyasete dahil ederken, sol partiler ise daha yoğun bir şekilde kadınları yönetsel makamlarda *vitrin* olarak kullanma eğilimindeydiler. Sağ partilerin özellikle kadın kolları yapılanması yoluyla kadınları siyasal hayata kazandırmasının temel nedeni, kadınların siyasal kariyerlerini *gönüllü yarı zamanlı ve aile yaşamıyla uyumlu* olarak sınırlandırılma isteğidir. Bu doğrultuda, kadınlar, kadın sorunlarına erkeğe bağımlı politikalar üretecek ve siyasetin sadece kadınlarla yüzyüze olan kısmında yer alacaklardır. Özellikle, düşük gelir gruplarında ve ev kadınlarında siyasal hayata katılım eğilimi bu şekilde belirlenmektedir. Bu olumsuz tabloya rağmen, kadınlar özellikle büyükşehirlerde yerel siyasete gittikçe artan oranda temsil gücü yakalamışlardır. Bu durumun üç temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, belediye çalışmalarının kadınların hayat şekline olan uyumu, ikisi o dönemde sol kanat bir partinin iktidarda olması ve kadın faaliyetlerini diğer partilere nazaran daha yaygın kullanmalarındadır. Üçüncüsü ise, kadın kollarının siyasal partiler içerisinde önemini gittikçe artmasıdır.²⁶⁸

Büyükşehirlerde yerel yönetim organlarında daha fazla seçilmiş kadın temsilci bulunmasının temel nedenini özellikle büyükşehirlerde sol kanat siyasal partilerin yerel siyasette hakim olmasına bağlayan Çitçi'ye göre, 100 bin nüfus miktarı bir eşik olup bu miktardan sonra belediye meclislerinde kadın temsil düzeyi daha yüksek düzeyde belirlenmektedir. Küçük yerleşim birimlerinde ise geleneksel-ataerkil baskı altında bulunan kadınlar yerel siyasete katılmakta sorun yaşamaktadırlar. Bununla birlikte, özellikle sağ kanat siyasal partilerin, il ve ilçe yönetimlerinde olduğu gibi

²⁶⁶ Norris , "Women And Politics in Western Europe",ss.90-91.

²⁶⁷ Joni Lovenduski and Pippa Norris, **Gender and Party Politics**, London : Sage,1993,s.39.

²⁶⁸ Ayata, "Türkiye'de Kadınların Siyasette Katılımı",ss.302-304.

belediye meclislerinde daha az miktarda kadın temsilci bulundurmasının temelinde “erkeklerle kadınların yanyana gelmesinden” hoşlanmayan *muhafazakâr* zihniyet olduğu düşünülmektedir.²⁶⁹

1980 darbesi sonrası apolitikleşen toplumsal yapıdan en büyük yarayı kadınlar almışlardır. Kadın kolları çalışmalarının yasaklanması kadınlara açık bu kapının kapanmasına neden olmuştur. Kadınlar doğrudan erkeklerle ilişkiye ve rekabete girerek aktif siyasete dahil olma çabasında dırlar. Bu dönemde, kadınların siyasetteki konumunu parti ayırt etmeksizin erkekler tarafından belirlemektedirler. Bununla birlikte, sağ ve sol tüm partilerde kadın temsili oranı, ulusal ve yerel siyasette düşük ve birbirine yakın oranlarda gerçekleşmektedir.²⁷⁰

1990'lardan itibaren kadının siyasette görünürlüğü özellikle muhafazakâr sağ kanat bir partinin kadın kolları aracılığıyla artmıştır. Hatta bu kadın kolları ilgili partinin iktidara taşınmasında birinci dereceden öneme sahiptir.²⁷¹ Kadın kollarının bu tarz kullanımı kadınları aktif siyasete kazandırmaktan öte *partilerin oy maksimizasyonu* amacına hizmet etmektedir.²⁷² Bu dönemde sol kanat partilerin kadın kolları yapılanmaları çok zayıflamıştır. Hatta sol demokrat görüşte *kadın-erkek eşittir*, bu nedenle kadın kolları yapılanmaları gereksizdir fikri ortaya çıkmıştır. Öte yandan özellikle sol kadın siyasetçilerin eşitlik kavramını *cinsiyet ötesi* toplumcu görüşle bütünleştirdikleri görülmektedir.²⁷³ 2000'lere kadar sağ ve sol partilerde kadın temsil oranı ulusal ve yerel düzeyde çok düşük seviyede kalmıştır. Siyasette kazandırılan kadınlarda ise sadece *vitrin* amacıyla kullanılmışlardır.

1984 yılında % 0.6, 1989'da % 0.7, 1994'de %0.9 ve 1999'da %1.59 oranında belirlenen kadınların temsil oranı, 2000'lerde artmaya başlamıştır. 2000'lere kadar kadın hareketi yerel siyaseti çok önemsememiştir. Büyük ölçekte kadınların temel sorunlarının sadece ulusal düzeyde makro politikalarla çözümleneceğine inanan kadın hareketi yıllarca ulusal düzeyde kadının siyasete girmesi için destek vermiştir. Bazı kadın örgütleri *siyaset dışı bir siyaset* benimsemiş, daha çok hizmet ve yardım konularında uzmanlaşmışlardır. 1997 yılında kurulan Ka.der de ilk kurulduğu dönemde kadınları ulusal siyasete teşvik etmeye çalışmıştır. 2004 yerel seçimlerinden itibaren

²⁶⁹ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet : Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, ss.89-90.

²⁷⁰ Ayata, “*Türkiye’de Kadınların Siyasette Katılımı*”, s.305.

²⁷¹ Jenny B.White, *Türkiye’de İslamcı Kitle Seferberliği Yerli Siyaset Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul : Oğlak Yayınları,2002, ss.363-366.

²⁷² Yaraman, *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*, s. 25.

²⁷³ Yaraman, *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*, s.28.

“Yarın İçin Bu Günden” kampanyasıyla Ka.der Ankara Şubesi öncülüğünde kadın adayları sistematik bir eğitim , propoganda ve örgütlenme aracılığıyla desteklemiştir.²⁷⁴ Ayrıca, Ka.der 2009 yerel seçimlerinde “Üçümüz Aynı Fikirdeyiz” kampanyasıyla kadın adayların yanında olmuş ve farkındalık yaratmıştır.

2004 yılında kadınların belediye meclislerinde temsil düzeyi %2,5'tan, 2009 yılında %4.54 seviyesinde çıkmıştır. Belediye meclislerde ortalama kadın temsili düzeyi; Avrupa'da ve Orta Amerika'da %24, Latin Amerika'da %26, Afrika'da %30 seviyesinde belirlenmektedir. Tablo 3'te seçilmiş Avrupa ülkelerinde belediye meclislerinde kadın temsili oranları görülmektedir.

Tablo 3

Avrupa Ülkelerinde Belediye Meclislerinde Ortalama Kadın Temsili Oranları (2008)

No	Ülke	Kadın Temsili Oranı (%)
1	İsveç	45
2	Fransa	35
3	Belçika	34
4	İspanya	31
5	İngiltere	29
6	Bulgaristan	26
7	Danimarka	26
8	Hollanda	26
9	Almanya	24
10	İtalya	17

Kaynak : EU Sub-national Governments 2008 Key Figures, CEMR.

2009 yerel seçimleri sonucunda elde edilen %4.54'lük kadın temsili düzeyi Avrupa ülkelerindeki yerel kadın temsili düzeyinin oldukça altındadır. Bu dönemde meydana gelen artışın iç ve dış dinamikleri bulunmaktadır. İçsel dinamikleri özellikle Ka.der'in, yerel siyasette kadınları kazandırmak için uygulamaya koyduğu propogandaların ve kampanyaların yarattığı olumlu iklimdir. Ka.der'in uyguladığı politikaların yarattığı olumlu etki ulusal ve yerel siyasette daha fazla kadının temsilci olabilmesinin önünü açmıştır. Dışsal dinamikler ise iki ana başlıkta incelenebilmektedir. Birincisi, dünyada yerleşmeye başlayan “Yeni Kamu Yönetimi” yaklaşımının, merkezin yerel üzerindeki etkisini zayıflatan ademi merkezîyetçi yapısının, yerel yönetimlerin güçlenmesini sağlamasıdır. Yerel yönetimler güçledikçe daha fazla kadın yerel siyasete dahil olmak istemiştir. Diğer bir unsur ise, taraf olduğumuz uluslararası antlaşmaların tavsiyeleri sonucunda meydana gelmektedir. AB'ye aday olan Türkiye bu süreçte kadın

²⁷⁴ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet : Kadınların Kentte Görünmez Varlığı* ,s.91.

sorunlarının stratejik bir öneme sahip olduğunun farkındadır. Avrupa Yerel Eşitlik biriminin politikaları dikkatle takip edilmektedir. Bununla birlikte, özellikle, yerel siyasette her kademedede kadın temsiline artmasına destek olan Yerel Gündem 21 ve “ Kadın Dostu Kentler” projeleri önemli gelişmelerdir.

3.6. TÜRKİYE’DE KADINLARIN YEREL KATILIM VE TEMSİLİNİ ARTTIRMAYA YÖNELİK PROJELER

Yerel siyasette kadın temsiline arttırmaya yönelik birçok girişim bulunmaktadır. Yerel Gündem 21 ve “Kadın Dostu Kentler” kampanyaları başta olmak üzere, Ka.der’in yaygın faaliyetleri önem taşımaktadır. Ayrıca, bağımsız feminist belediye başkanı aday deneyimi ve son dönemde siyasi partilerde eşbaşkanlık arayışları da kadın temsil düzeyini arttırmaya yönelik yaklaşımlardır.

3.6.1.Yerel Gündem 21

Yerel Gündem 21, 1992 yılında Rio De Janerio’da toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı 21.yüzyılda kentlerin toplumsal, çevresel ve ekonomik olarak gelişmesi, kentlerde meydana gelen çevresel sorunların önlenmesi ve tedavi edilebilmesi için kent halkını sürece dahil eden bir projedir. Dünyanın her yerinde kentlerde yaşanan cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk, hastalıklar, açlık, eğitimsizlik ve ekosistemde meydana gelen sorunlar karşısında sistemli bir şekilde uygulanacak bir plan ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yerel Gündem 21 ‘in dört önemli hedefi vardır.²⁷⁵

a.Yerel yönetimlerin, o yöre halkının katılımıyla kentin ortak görünüşünü elde etmeleri

b. Uluslararası topluluklar ile yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin artırılması ve uluslararası ölçekte yerel yönetimler arası işbirliğini güçlendirici girişimlerin desteklenmesi

c. Deneyim ve bilgi alışverişini zenginleştirmek amacıyla yerel yönetim birlikleri ve diğer yerel yönetimlerin temsilcileri arasındaki koordinasyon ve işbirliği düzeyinin geliştirilmesi,

d. Her ülkedeki yerel yönetimlerin, karar alma, planlama ve uygulama süreçlerine, kadınların ve gençlerin etkin olarak katılımını sağlayacak programların geliştirilmesi ve uygulanmasıdır.

²⁷⁵ Emrealp, ss.19-20.

Yerel Gündem 21 projesinin devam eden 3. aşaması 3 ayrı programdan meydana gelmektedir. Bunlar, “Türkiyede Yerel Demokratik Yönetişimi Teşvik Amacıyla Sürdürülebilir İlişkiler Ağı Kurulması”, “Şeffaflık İçin Yerel Ortaklıklar ve İşbirliği Ağı Oluşturmada Kadınların ve Gençlerin Rolünün Güçlendirilmesi” ve “Türkiye Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Yoluyla Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi Hedefleri ve Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Uygulama Planının Yerelleştirilmesi” projeleridir.²⁷⁶

Yerel Gündem 21 kapsamında kadınların şehir yönetimine her düzeyde katılması için bazı mekanizmalar oluşturulmuştur. Bunlar; kent konseyleri, çalışma grupları, gençlik meclisleri ve kadın meclisleridir.²⁷⁷ Türkiye genelinde, 62 yerel yönetim birimi program kapsamındadır. Kadın meclisi, kadın komisyonu, kadın kozası gibi oluşumların sayısı 36’dır. Programa katılım belediye meclisi kararıyla olmakta, daha sonra Yerel Gündem 21 Koordinatörlüğü tarafından Yerel Gündem 21 Genel Sekreterliği’nin oluşumunda kullanılacak bir katkı payı vererek programa dahil olunmaktadır. 11 büyükşehir, 23 il, 25 ilçe belediyesi ve 3 il özel idaresi program kapsamındadır. Eskiden yerel meclislerin onayıyla meşruiyet kazanan Kent Konseyi oluşumu, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. Maddesiyle yasal bir nitelik kazanmıştır.²⁷⁸

Yerel Gündem 21 kapsamında oluşturulan kadın meclisleri, kadınların kent konseyinde yetersiz temsil edilmesi nedeniyle oluşturulmuştur. Temel görevi ise şehirdeki tüm örgütlü ve örgütsüz kadınlara ulaşabilmektir. Kadın meclisiyle birlikte kadınların kent konseyinde gücü artmıştır. Kadın sorunlarının gündeme gelmesi kolaylaşmıştır.²⁷⁹

3.6.2. “Kadın Dostu Kentler” Projesi

Vatandaşlık haklarının ilk kullanıldığı yer kentlerdir. Bu nedenle, kentler; kentsel faaliyetlerin, kentin özelliklerinin ve kentin alt yapısının kadın ve erkek tüm kenttaşların tam ve etkin kullanabileceği bir yapıya sahip olmalıdır. Kentin kadınlar için daha yaşanabilir bir yer olması amacıyla kadınların kentle ilgili kararların alındığı yönetsel birimlerde temsil edilmesi gerekmektedir. Kadınların belediye meclislerinde ve

²⁷⁶ Emrealp, s.30.

²⁷⁷ Bora ve İşat, s.42.

²⁷⁸ Sancar, “Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın –Erkek Eşitliği” ,s.237.

²⁷⁹ Bora ve İşat, s.44.

il genel meclislerinde temsil edilmesi tek başına kadınların yaşayabileceği bir kent oluşturulmasına yardımcı olamamaktadır. Kadın dostu olmak isteyen kentler, kadınların karar alma sürecine ve mekanizmalarına olan katılımını arttırmalı, kadın-erkek eşitliğinin oluşmasını sağlayacak politikalar geliştirmeli, bu politikaları verimli uygulayabileceği araçları kullanarak kadınların kent içinde gündelik hayatını daha yaşanılır bir hale getirmelidir.²⁸⁰

2006 yılında “Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı”nın başlattığı “Kadın Dostu Kentler Projesi”; yerel düzeyde kadınların karar alma sürecinde etkin olabilmesi için yerel yönetimler, kamu kurumları ve kadın örgütleri arasında işbirliğini ve ortak çalışma şeklinin oluşturulmasını hedeflemektedir. Bu proje kapsamında “Yerel Eşitlik Eylem Planı” hazırlanması kararı alınmıştır. İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van pilot il olarak seçilmiştir. Bu 6 ilde başlayacak çalışma, daha sonra diğer illerde kadın dostu kent modelinin gelişmesine yardımcı olacaktır. Yerel eşitlik eylem planları valilik, il özel idaresi, belediye ve kadın kuruluşlarının katılımcı yaklaşımıyla hazırlanmıştır. Yerel eşitlik eylem planı yedi alan üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunlar; kadınların yerel kararlara katılımı, kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerinden orantılı yararlanma, ekonomik güçlenme ve istihdam, kentsel hizmetler ve eşitlik için toplumsal algı değişimidir. Yerel eylem planında kadınların yerel siyasete katılımıyla ilgili pek çok önerinin yapıldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:²⁸¹

a. Yerel kadın kuruluşları'nın yerel meclisleri izlemesi ve yerel ihtisas komisyonlarına katılması, yerel meclisleri izleme grubunun oluşturulması.

b. Kent konseylerine katılım ve kadın meclislerinin oluşturulması

c. Stratejik planların hazırlanması ve uygulanması sürecinde kadın örgütlerinin desteğini ve katılımını sağlamak

d. Yerel yönetimlerle kadın sivil toplum örgütlerinin işbirliğini sağlamak

e. Yerel yönetimlerde “Kadın Erkek Eşitliği Birimi” oluşturmak

f. Yerel yönetimlerde görevli kadınların karar verici makamlara gelmesi için hizmet içi eğitim ve teşvik yardımlarının yapılması ve

²⁸⁰ Nevin Şenol, “Kadın Dostu Kentler Avrupa'dan Örnekler”, s.1, <http://www.unfpa.org.tr/turkey/rapyay/kadindostukentler.pdf> (17 Ocak 2013).

²⁸¹ Serpil Sancar, “Siyasi Katılım”, **Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği : Sorunlar Öncelikler ve Çözüm Önerileri**, İstanbul : Tusiad ve Kağıder, Temmuz 2008, s.242.

g.Yerel Eşitlik Eylem Plan'ın uygulanması ve Hizmet Sunum Modeli geliştirmek için Yerel Eşitlik Eylem Planı Komitesi'nin kurulması.

Altı ilde yürütülen ilk fazın başarısının ardından Türkiye'nin Kadın Dostu Kentleri arasında olmak için başvuran aday iller *ihtiyaç* ve *kapasite* esasına göre sıralanmıştır. Program illerinin seçimi için değer ağırlıklı bir sıralama yapılmıştır. Yapılan haritalama analizi sonunda 7 yeni il (Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, Malatya, Mardin, Samsun) Ortak Program'a dahil olmuştur. İlk fazdan programa devam eden İzmir, Nevşehir, Kars, Şanlıurfa ve Trabzon ile birlikte 2. faz 12 ilde yürütülmektedir. İkinci fazda da temel amaç, yerel yönetimlerin planlama ve programlama süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği prensibini yerleştirmektir. Bu sürece paralel olarak yerel yönetimler ile kadın örgütlerinin güçlendirmesi ve aralarındaki işbirliği fırsatlarının artırılması amaçlanmaktadır. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün ulusal ortağı ve temel paydaşı olduğu Kadın Dostu Kentler Programı, UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) ve UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) tarafından yürütülmektedir. Kadın Dostu Kentler – 2 Ortak Programı, İsveç Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (SIDA) tarafından finanse edilmektedir. Programın 3 temel hedefleri vardır. Bunlardan birisincisi, planlama süreçlerine cinsiyet eşitliği faaliyetlerinin dahil edilmesi için yerel yönetimlerin (valilik ve belediyeler) kapasitelerinin artırılmasıdır. İkinci hedef, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında faaliyet gösteren kadın STK'ların kapasitesinin geliştirilmesiyken üçüncü hedef ise, yerel kadın STK'ları taban örgütleri ve yerel yönetimler arasındaki ikili işbirliklerinin güçlendirilmesidir. Programın beklenen sonuçları şunlardır.²⁸²

a.Mahalli idarelerin ve başta İçişleri Bakanlığı olmak üzere ilgili Bakanlıkların, toplumsal cinsiyete duyarlı yerel hizmet sunumu ve politika geliştirme konularında güçlendirilmesi;

b.Proje illerinde toplumsal cinsiyete duyarlı stratejik plan ve bütçe hazırlama yaklaşımının geliştirilmesi;

c.İlk aşamadaki altı proje ilinde elde edilen sonuçların, hak tabanlı/mahalle yönetim sistemi aracılığıyla mahalle düzeyine yayılması;

d.Proje illerinde yaygın olarak yapılan farkındalık çalışmaları sonucunda toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılığın artması;

e.Proje illerinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının toplumsal cinsiyet ve savunuculuk konularında kapasite artırımının sağlanması;

f.Proje illerindeki mahalli idareler ve kadın STK'ların, kadınların yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi için katılımcı mekanizmalar geliştirmeleri;

²⁸² Kadın Dostu Kentler Kitapçığı, <http://www.kadindostukentler.com/docs/UNFPA%20kitapcik.pdf> (10 Ekim 2013), ss.1-2.

g.Proje illerinin kadın dostu kentler haline getirilmesi için toplumsal cinsiyete duyarlı şehir planlama yaklaşımının geliştirilmesi ve

h.Mevcut yasal çerçevelerin değerlendirilerek, Program kapsamında geliştirilen kadın erkek eşitliği mekanizmalarının işleyişinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla yasal düzenleme önerilerinin hazırlanması ve merkezi otoritelere gönderilmesi.

Kadın Dostu Kentler Projesinin 2. Fazı şimdiden başarılı sonuçlar elde etmiştir. Program illerinde Yerel Eşitlik Mekanizmaları (İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu, Kadın Erkek Eşitliği Birimleri ve Meclis Kadın Erkek Eşitliği Komisyonları) kurulmuştur. Bununla birlikte, Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEEP) katılımcı bir yaklaşım ile hazırlanmıştır. İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulları tarafından onaylanmış, kurumların (İl Özel İdaresi, Belediye, Kalkınma Ajansı, İl Müdürlükleri) stratejik planlarına ya da 2013 İş Planlarına dahil edilmiş ve toplamda 620.000 TL'nin üzerinde bir bütçe yerel kurumlar (belediyeler ve il özel idareleri) tarafından YEEP'lerin 2013 yılı faaliyetlerinde kullanılmak üzere tahsis edilmiştir. Bu süreci uzantısı olarak Yerel Eşitlik Mekanizmaları'nda yer alan yerel aktörler ve STK temsilcilerinin kapasitelerinin artırımına yönelik toplumsal cinsiyet, stratejik planlama, cinsiyete duyarlı bütçeleme, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma gibi çok sayıda eğitim verilmiştir.²⁸³

3.6.3. Kader'in Yerel Siyasete Yönelik Kampanyaları

Ka.der , 1997 yılında kadınların seçikle ya da atamayla göreve geldiği tüm karar alma mekanizmalarında eşit bir şekilde temsil edilmesini sağlamak, bu yolla demokrasinin ve toplumun güçlendirilmesi amacıyla kurulmuştur. Ka.der, "kadınlık bilincinin farkında olan kadınlara yönelik ayrımcılığı sonlandıracak adımları atmaya kararlı, laik cumhuriyetin eksiksiz bir demokrasi olması için savaşıyor, her türlü fanatizme, yobazlığa, ırkçılığa , toplumsal kirliliğe , şiddete, savaşa karşı olan, çevre bilincine sahip siyasete kişisel çıkarlar için değil kadınların ve halkın gerçek temsilcisi olmak için girmeyi isteyen kadın adayları destekleyeceğini" tüzüğünde belirtmektedir.²⁸⁴ Genel merkezi İstanbul'da olan Ka.der'in Ocak 2010 itibariyle 7 şube, 6 temsilcilik ve 3 girişim grubu bulunmaktadır.

Ka.der'in temel hedefi, kurulduğu tarihten itibaren genel seçimlerde %10 kadın temsili düzeyini yakalamaktır. Desteklenen adaylar içerisinde yerel siyasete kayanlar olmakla birlikte temel hedef ulusal siyasete kadının katılımını arttırmaktır.

²⁸³ Kadın Dostu Kentler Kitapçığı, s.3.

²⁸⁴ Aksu Bora, "Bir Yapılabilirlik Olarak Ka.der" , **90'larda Türkiye'de Feminizm**, Aksu Bora ve Asena Günel (edt.), İstanbul : İletişim Yayınları,2002, s.116.

Ka.der'in yerel siyasete olan ilgisi 2002 seçimleri sonrasında yapılan bir değerlendirme toplantısıyla başlamıştır. Ka.der'in Ankara şubesi öncülüğünde başlatılan "Yarın İçin Bu Günden" kampanyası; akademisyenler, kadın aktivistler ve uzmanlardan oluşan 6 kişilik bir ekip tarafından kurgulanmıştır. Projenin genişlemesiyle birlikte ekip 10 kişilik hale gelmiştir. Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nden üç akademisyen, grubun eğitim ve akademik araştırmalara girmesini sağlamaktadır. 2003 mart ayında kurulan "Yerel Siyaset Çalışma Grubu" öncelikle kadın örgütleriyle yerel siyaset arasında etkileşim oluşmasını sağlamak amacıyla çalışmıştır. İki yıl boyunca bunun için hedef ve stratejiler geliştirmişlerdir. Bu süreçte kadınları harekete geçirmek, örgütlemek, kadın adayları desteklemek, kadın seçmenlerin farkındalığını arttırmak ve medyanın dikkatini konuya odaklamak önemsenmiştir. Kampanyanın kısa vadeli hedefleri şunlardır:²⁸⁵

a.Kadın örgütlerinin yerel siyasete katılım hedefi doğrultusunda harekete geçmelerini sağlamak,

b.Kadınların yerel yönetimlere aday olmalarını desteklemek ve teşvik etmek,

c.Siyasal partilerin ve hükümetin yerel yönetimlerle ilgili programlarını etkilemek,

d.Yerel yönetimlerin cinsiyet eşitliği konusundaki duyarlılık ve bilincini yükseltmek,

e.Yerel siyaseti cinsiyet eşitliği açısından geliştirecek perspektifler oluşturmak,

f.Yerel yönetimlerde kadın katılımını artırıcı rol modellerini artırmak,

g.Kadın seçmenlerin duyarlılığını artırmak, medyanın dikkatini konuya çekmek,

h.Somut hedefler doğrultusunda yerel eylemleri güçlendirmek ve

ı.Kadın örgütleri ile belediyeler arasında işbirliği olanaklarını artırmaktır.

Bu süreçte, siyasal parti ve sivil toplum örgütlerinin kadın üyeleri için eğitimler yapılmıştır. Mayıs-Aralık 2003 arasında toplam 23 eğitim gerçekleştirilmiştir. Bunlar; siyasal partilerle, kadın kuruluşlarıyla, sendikalarla ve gecekondu bölgelerindeki kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda yerel yönetimlerde seçilmiş kadın belediye başkanları, kadın belediye meclis üyeleri, kadın il genel meclis üyeleri ve kadın muhtarların arasında iletişim ağı kurulmuştur. Beş broşür ve iki akademik kitap yayınlanmıştır. Kadınlar, Yerel Seçim Bildirgesi hazırlanmıştır. Antalya, Denizli, İzmir ve Ankara'da yerel siyasette kadın temsilini artırmak üzere propaganda

²⁸⁵ Ka. der Yerel - Siyaset Çalışma Grubu, **Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar**, Taslak Rapor, 30 Mayıs 2006, Ankara,s.7.

toplantıları düzenlenmiştir. Kampanya sürecini anlatan ve yapılan etkinlikleri görünür hale getiren “Kadın Başımıza” isimli bir kitap yayınlanmıştır.²⁸⁶

Yerel siyasete ilk önce 2004 yerel seçimlerinde ilgilenen Ka.der; eğitim, propoganda ve şubesi olan yerlerde biliçlendirme çabalarında bulunmuştur. 2004 Yerel seçimlerinden sonraki süreçte ise yapılan çalışmalar üç noktada odaklanmıştır:²⁸⁷

a. İşbirliği: Yerel yönetimler ve yerel kadın örgütleri arasında işbirliğini geliştirmek, kadınların yerel yönetimlere katılımını artırmak,

b. Kadın belediye başkanları ile ortaklık: Kadın belediye başkanlarına destek vermek ve onları güçlendirmek, kendi aralarındaki bilgi ve deneyim alışverişini artırmak ve

c. Cinsiyet duyarlılığı: Yerel kamu politikalarının cinsiyete duyarlı hale getirilmesine, politika yapanların duyarlılığının artırılmasına çalışmak.

Ancak, il kapsamlı kampanya ilk defa 2009 yerel seçimleri döneminde hazırlanmıştır.²⁸⁸ Ka.der, 22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri döneminde kadın milletvekilli adaylarını desteklemek adına yazılı ve görsel basında geniş bir kampanya²⁸⁹ süreci başlatmıştır. Bunun uzantısı olarak, 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri’nde daha fazla kadınının seçilebilecek sıralardan aday gösterilebilmesi için çalışmalar yapmaya devam etmiştir.

Eylül 2008 - Mart 2009 döneminde devam eden kampanyanın genel hedefi ; “uzun vadede kadınların yerel yönetimlerde temsilinin artırılması” özel hedefi ise “2009 yerel seçimleri sonucunda yerel yönetimlerde kadınların temsil oranını arttırmak, yerel yönetimlerin kadın dostu politikalar geliştirmesini sağlamak, kamuoyunda kadının yerel yönetimlerde temsili ile ilgili farkındalık sağlamak, siyasi partilerin kadın adaylara pozitif ayrımcılık uygulamaları için savunulan faaliyetlerini diğer paydaşların katılımı ile

²⁸⁶ Ka. der Yerel - Siyaset Çalışma Grubu, s.8.

²⁸⁷ Ka. der Yerel - Siyaset Çalışma Grubu, s.8.

²⁸⁸ Alkan, “Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli”, s.74.

²⁸⁹ Ka.Der , 22 Temmuz 2007 seçimlerinde Türkiye çapında yürüttüğü “ bıyıklı kampanya” ile hem Türkiye’de hem de uluslar arası düzeyde büyük bir farkındalık yaratmıştır. Kampanyanın ilk aşamasında Türkiye’den tanınmış kadın sanatçılar ve iş kadınları bıyık ve kravat takarak “Meclise Girmek İçin Erkek Olmak Şart Mı?” sorularını içeren posterlerde yer almışlardır. Olumlu tepkiler olan bu kampanya sonrasında , çok sayıda kadın aday olmak amacıyla siyasal partilere başvurmuştur. Bunun sonucunda Ka.Der kampanyanın ikinci adamında yine kadın ve erkek ünlülerin yer aldığı “ Bu Mecliste Kadın Şartı” ve “ Hedef : Listelerde İlk Üç” sloganları olan posterler hazırladı . Türkiye çapında “Bu Mecliste Kadın Şart” rozetleri dağıttı.

örgütlemektir.” Ancak siyasal partiler Ka.der’in bu özverili çabasını ve toplumun kadın adaylara karşı olan sempatisini yeteri kadar değerlendirememiştir.²⁹⁰

2009 yerel seçim kampanya dönemi bu koşullarda başlamıştır. Ka.der, bu kampanya döneminde görsellerinde üç büyük siyasal partinin liderlerini kullanmıştır. Sonuç olarak, bu parti liderleri adayların belirlenmesinde birinci dereceden etkisi olan kişilerdir. Bu üç siyasal parti liderinin üzerinde *keyifle* anlaştığı konunun kadın adaylar olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. “Üçümüz de Aynı Fikirdeyiz” sloganını taşıyan kadınların siyasetteki eksik temsilini esprili bir dille gündeme getirmeye çalışan görseller yerel, ulusal ve uluslararası yazılı ve görsel basına servis edilmiştir. 7 kentte 1400 noktada reklam panolarında kullanılmıştır. Ka.der , 25 Mart 2009 tarihinde “29 Mart’ta Oylar Kadın Adaylara” adlı basın bültenini hemen seçim öncesinde yayınlamıştır. Kader, seçim öncesinde yerel seçimlerde %50 kadın temsil oranına ulaşmayı hedeflemiştir. Ancak, liderler tercihlerini yine erkek adaylardan yana kullanmışlardır. Kader’e göre, seçmenler kadın adaylara oy vererek demokratik denetim mekanizmalarına sahip belediyeçilik anlayışının gelişmesini sağlayacak, belediyelerin gelir ve harcamalarının şeffaflaşması gibi temel hedeflere bir adım daha yaklaşacaklardır.

2014 yerel seçimleri öncesinde, Ka.der, Kasım 2013’te başlattığı “Kadın Adayları Unutma” kampanyası ile etki yaratmıştır. 2009 Yerel Seçimlerinde il, ilçe ve belde olarak seçilen toplam 2 bin 950 belediye başkanından sadece 26’sının yani yüzde 0.8’i kadın olduğu hatırlatılan kampanyada ; AK Parti, CHP ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) liderlerinin hedef alındığı kampanya görsellerinde Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu ve Devlet Bahçeli’nin alınlarına yapıştırılan andırılarda “Kadın Adayları Unutma” yazıldı.

3.6.4.Bağımsız Feminist Belediye Başkanı Adaylığı

Yerel seçimlerde seçmenler açısından bağımsız adaylar, ulusal seçimlere nazaran daha görünür bir hal almaktadırlar. Ulusal seçimlerde seçmenler açısından daha çok parti imajı önemli olduğu halde, yerel seçimlerde daha çok aday imajı üzerine

²⁹⁰ Ka.der, Türkiye’de Kadınların Eşit Katılımı ve Eşit Temsil Yolunda Yürüyüşü,7. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu, İstanbul, 26 Ocak 2008- 24 Ocak 2010, s.12. http://www.ka-der.org.tr/tr/down/7.Genel_Kurul_Faaliyet_Raporu.pdf (19 Şubat 2012).

kampanyalar düzenlenmektedir. Ancak parti ve aday imajı birbirini tamamlayan iki unsur olarak ortaya çıkmaktadır.²⁹¹ Çitçi ise, yerel seçimlerde her ne kadar seçmenler açısından partinin ikinci plana itilmesi söz konusu olsa da bağımsız adaylar için seçilme sürecinin çok zor olduğunu belirtmektedir. Partilerin yüklendiği bilinirliğin ve bilgilenme maliyetinin seçmenler üzerinde yoğun etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.²⁹²

Feminizmin bir siyaset olduğunu savunan feministler, yerel seçimlerde bağımsız bir kadın aday gösterip onu destekleyerek siyasal duruşlarını ortaya koymak istemişlerdir. Kendilerini siyasal açıdan geliştirmek için bir seçim kampanyası deneyimi yaşamının ve bu deneyimin özellikle yerel seçim eksenli olmasını tercih etmişlerdir. Bu doğrultuda Feminist Kolektif Beyoğlu Belediye Başkanlığı'na aday olarak feminist Üflet Taylı'yı göstermiştir.

Taylı, 2 Şubat 2009'da kendisiyle yapılan bir röportajda, bağımsız feminist bir kadın aday olarak Beyoğlu'nun ve yerel siyasetin *kadın* için ne ifade etmesi gerektiğini açıklamıştır.²⁹³

"Kadınlar hizmet alan bile değil, yardım alan olarak görülüyor belediyeler tarafından. Belediyenin kursları seksizmi yeniden üretiyor. Zarafet ve görgü kuralı kursu yapılmış, dikiş nakış kursu var. Bizim perspektifimiz eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik. Dönüştürülecekse kentler içinde yaşayanlara sorulmalı, sermayenin değil onların çıkarları gözetilmeli."

Taylı'nın aileyi değil kadını önceleyen çok amaçlı sığınma evleri projesi, erkeklere çocuk bakımı eğitimi verilmesi, geceleri tacize uğramadan rahat gezilebilecek bir Beyoğlu yaratma fikri, farklı kentsel grupların (örneğin LGBT) mekansal haklarının savunulması, özellikle Beyoğlu'nda informal sektörlerde çalışarak hayatını kazanan kadınlara güvenli bir hayat verilmesi, kadınlara ucuz ya da ücretsiz ulaşım hakkı , toplumsal cinsiyette duyarlı bütçelemeye sahip bir belediye oluşturma fikri gibi kadını önceleyen onlarca hedefi bulunmaktaydı.

3.6.5. Eşbaşkanlık Sistemi

Eşbaşkanlık sistemi, siyasal partilerin bir kadın ve erkek genel başkanı olması anlamına gelmektedir. Bu iki genel başkanda aynı görevlere ve yönetim üzerinde eşit

²⁹¹ Muhammet Kösecik, " Türkiye'de Yerel Seçimler" , **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar1**, Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik (edt.), Ankara : Nobel Yayınları,s.266.

²⁹² Çitçi, ss. 13-14.

²⁹³ Emine Özcan, "Feministlerden Beyoğlu'na Bağımsız Aday", **Radikal**, 7 Şubat 2009, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=920576&CategoryID=78> (22 Mayıs 2012).

yetkilere sahiptir. Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP) ile başlayan süreçte siyasi katılım ve temsil konusunda kadınlara özel bir önem verilmiştir. Daha sonra, Alman Yeşiller Partisini örnek alan Demokratik Toplum Partisi (DTP) eşbaşkanlık sistemini uygulamaya başlamıştır. DTP'nin kapatılması ardından kurulan Barış ve Demokrasi Partisi de (BDP) eşbaşkanlık sistemini uygulanmıştır.

DTP'nin uygulamaya başladığı eş başkanlık sistemi kadınların kendi adına siyaset yapabilmelerini sağlamak, iktidarın eril yapısını dönüştürmek adına uygulanan bir önleyici tedbirdir. Aysel Tuğluk'a göre, eşbaşkanlık bir pozitif ayrımcılık örneğidir.²⁹⁴ Başkanlık gibi iktidarın en merkezileştiği bir konumda iktidarın paylaşılması ve kadın - erkek arasında dağıtılması büyük bir dönüşüme neden olmuştur. DTP kendi kongresinde bu kararı aldıktan hemen sonra 2006 yılında Yargıtay uyarı kararı çıkarmıştır. Parti, 2007 kongresinde bu uygulamadan vazgeçmiştir. Ancak, devletin bu baskısına ve parti içi erkek egemen anlayışın engellemelerine rağmen kadınlar bu sistemden vazgeçmemiş, mücadele etmişlerdir.

Eşbaşkanlık sistemini uygulayan BDP'nin tüzüğü'nün 3. Maddesinde parti amaçları bölümünde kadın erkek eşitliği ve "eşbaşkanlık" şöyle anlatılmaktadır:²⁹⁵

"Kadın erkek eşitliğinin siyasal alanda uygulanabilmesi için her türlü önlem alınır. Kadın erkek eşitliğini en üst düzeyde sağlamak için "eşbaşkanlık" sistemi savunulur ve bunun kurumsallaşması için mücadele edilir."

BDP'nin tüzüğünde görüldüğü gibi kadın erkek eşitliğini siyasal alanda sağlayabilmek için "eşbaşkanlık" sistemi savunulmaktadır. BDP eşbaşkanlık sistemini sadece ulusal siyasette değil, yerel siyasette de uygulanabilir hale getirmeye çalışmıştır. Kadınların aktif bir şekilde yerel siyasetin içinde yer alması, yerel siyasetinde dönüşüme neden olacaktır. İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel, kadınlar için önemli kazanım sağlanacağı gerekçesiyle belediyelerde eşbaşkanlık sisteminin getirilmesini öngören kanun teklifini TBMM Başkanlığı'na sunmuştur.²⁹⁶ Siyasi Partiler ve Belediyeler Kanunu'nda değişiklik öngören teklif, siyasi partilerde ve belediyelerde "eşbaşkanlık" sistemi getirilmesini, böylelikle partinin en üst düzey temsil organından başlayarak cinsler arası eşit temsilin sağlanmasını amaçlamaktadır.

²⁹⁴ Aysel Tuğluk, "Bir Pozitif Ayrımcılık Örneği :Eşbaşkanlık", **Bianet**, 7 Nisan 2006, <http://eski.bianet.org/2006/04/07/77385.htm> (17 Mart 2013).

²⁹⁵ BDP Parti Tüzüğü, <http://www.bdp.org.tr/devam/16-bdp-tuzuk.aspx>, 2013, (17 Kasım 2013)

²⁹⁶ 2/182, 4 Kasım 2013, 8<http://web.tbmm.gov.tr/gelenkagitlar/metinler/254817.pdf> (10 Kasım 2013)

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 30 Eylül 2013'de açıkladığı Demokratikleşme Paketi'nde Siyasi Partiler Yasası'nda yapılacak değişiklikle, siyasi partilerde eş genel başkanlığın önü de açılmıştır. Bunun için, Seçim Kanununun 15. maddesine bir ek getirilerek *siyasi partilerin tüzüklerinde yer alan ve 2 kişiden fazla olmamak kaydıyla* partilere eş genel başkan sistemi uygulama imkanı tanınacaktır.²⁹⁷

²⁹⁷ " Partilere eşbaşkanlık sistemi geliyor", <http://www.haberler.com/es.baskanlik-sistemi- geliyor> (5 Kasım 2013).

4. İSTANBUL'DA BELEDİYE MECLİSLERİNDE KADIN TEMSİLCİLER ALAN ARAŞTIRMASI

Yerel siyaset kadınların yaşam alanın ve yaşamsal sorunlarının içinde yer almaktadır. Bununla birlikte yerel yönetimlerin sunduğu hizmetleri en çok kadınlar talep etmektedirler. Son yıllarda yerel siyasette kadın oranı artış göstermektedir. 29 Mart 2009 yerel seçimleri sonucunda oluşan belediye meclislerinde kadın temsil oranı cumhuriyet tarihinin en yüksek seviyesidir. Bu arada, İstanbul'da 39 ilçede toplam 158 tane kadın meclis üyesi ile en fazla kadın meclis üyesinin seçildiği il olmuştur.

Bir yandan Türkiye öte yandan İstanbul ili örneğinde kadın belediye meclisi üye sayısındaki artış bu konuya olan bilimsel ilgiyi de artırmıştır. Kadınların yerel siyasette temsilinin hangi koşullarda belirlendiği, yerel siyasette yer almak isteyen kadınların hangi demografik özelliklere sahip olduğu, yerel siyasal hayata nasıl girdikleri, yerel siyasal hayata dahil olurken karşılaştıkları sorunları ve bunlarla ilgili çözüm stratejilerini başlıca araştırma konuları olarak belirlenmiştir. Bu tez çalışması çerçevesinde, bu ve buna benzer soruların açıklanmasına çalışılmıştır.

4.1. İSTANBUL'UN YÖNETİM YAPISI

İstanbul Türkiye'nin en büyük nüfusa sahip olan kentidir. TÜİK "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi" 'nin 2012 yılı sonu verilerine göre, 13 milyon 854 bin 740 kişi İstanbul'da ikamet etmektedir. Bir başka deyişle, Türkiye toplam nüfusunun %18.3'ü İstanbul'da yaşamaktadır.

İstanbul, büyükşehir yönetsel modeliyle yönetilmektedir. Büyükşehir yönetsel modeli Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinden oluşan bir yapıya sahiptir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanı ilk önce 20 Haziran 1984 tarih ve 3030 sayılı Kanun ile belirlenmiş ve daha sonra 10 Temmuz 2004 tarih ve 5216 sayılı yasayla değişiklik yapılmıştır. Son olarak, 6 Mart 2008 tarih 5747 sayılı kanun ile yeniden düzenlenmiştir.

İstanbul'da seçilmiş yerel yönetsel birimler İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve 39 ilçe belediyesinden (Adalar, Arnavutköy, Ataşehir, Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Başakşehir, Bayrampaşa, Beşiktaş, Beykoz, Beylikdüzü, Beyoğlu, Büyükçekmece, Çatalca, Çekmeköy, Esenler, Esenyurt, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa,

Güngören, Kadıköy, Kâğıthane, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe, Pendik, Sancaktepe, Sarıyer, Silivri, Sultanbeyli, Sultangazi, Şile, Şişli, Tuzla, Ümraniye, Üsküdar ve Zeytinburnu) oluşmaktadır.²⁹⁸

Belediyelerde en önemli yönetsel organ meclislerdir. Belediye, İl Özel İdare ve Büyükşehir Belediyesi Meclisleri'nin oluşumu doğrudan ya da dolaylı olarak seçilmiş üyelerden meydana gelmiştir. Belediye ve İl Genel Meclisleri doğrudan, Büyükşehir Belediyesi Meclisi ise dolaylı bir şekilde belirlenmektedir. Büyükşehir Meclisi İlçe Belediye Başkanları ve bu belediyelerinin seçilmiş üyelerinin 1/5'nden oluşmaktadır.²⁹⁹

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde ve İlçe Belediyeleri'nde çeşitli uzmanlık alanlarında belediye meclis üyelerinden oluşan İhtisas Komisyonları mevcuttur.³⁰⁰ Her sene nisan ayında ihtisas komisyonu üyeleri seçimleri yapılmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclis'inde ihtisas komisyonları 9 üyeden meydana gelmektedirler. 2013-2014 meclis yılı döneminde 18 ihtisas komisyonu görev yapmaktadır. Bunlar; İmar ve Bayındırlık, Çevre ve Sağlık, Eğitim Kültür Gençlik ve Spor, Tarife, Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği, Turizm ve Sanat, Sosyal Hizmetler ve Halkla İlişkiler, Altyapı Mesken ve Kentsel Yenileme, Plan Bütçe, Ulaşım ve Trafik, Hukuk, Harita, Engeliler, Tarım Orman ve Köy Hizmetleri, Deprem ve Doğal Afet, Temel Haklar ve Kent Ekonomisi-Meslek Odaları İlişkileri Komisyonlarıdır. 39 ilçe belediyesinde İmar ve Bayındırlık, Çevre ve Sağlık, Plan ve Bütçe, Eğitim, Kültür, Gençlik –Spor ve Ulaşım zorunlu olmak üzere, ihtiyaca göre değişen sayıda ihtisas komisyonları görev yapmaktadır. Bu anlamda meclislerde kadın meclis üyeleri olduğu ve halen özellikle kentsel alanda kadın-erkek eşitliği sorunun yaygın görülürlüğü olduğu halde, Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun³⁰¹ kurulması zorunlu değildir.

²⁹⁸ 5747 sayılı kanunla Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde ilçe kurulması ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre İstanbul'daki ilk kademe belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılmış, kanunda ekli listede belirtilen ilçe belediyelerine mahalleleri veya mahalle kısımları ile birlikte katılmış, Eminönü Belediyesinin tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleleriyle birlikte Fatih Belediyesine katılmış ve Arnavutköy, Ataşehir, Başakşehir, Beylikdüzü, Çekmeköy, Esenyurt, Sancaktepe, Sultangazi isimleri ile yeni ilçeler kurulmuştur. İstanbul ilinde 32 olan ilçe sayısı 39 olmuştur

²⁹⁹ Büyükşehir Belediyesi Kanunu Madde 11 ve 2972 sayılı Kanun Madde 6 ve 24.

³⁰⁰ 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 15. maddesi, ihtisas komisyonlarının kurulmasına imkan sağlamaktadır. İlgili yasanın Madde 15 .maddesinde : Büyükşehir belediye meclisi, her dönem başı toplantısında, üyeleri arasından seçilecek en az beş, en çok dokuz kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir.İhtisas komisyonları, her siyasî parti grubunun ve bağımsız üyelerin büyükşehir belediye meclisindeki üye sayısının meclis üye tam sayısına oranlanması suretiyle oluşur.

³⁰¹ Saha çalışmamız sırasında görüştüğümüz kadın meclis üyeleri Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu'nun en verimsiz çalışan komisyon olduğu konusunda görüş birliğine sahiptiler.

Tablo 4

İstanbul'da İlçe Belediyelerinde Kadın Meclis Üyesi Temsil

Oranları, 2004 ve 2009 Yerel Seçimleri

İLÇELER	NÜFÜS	KADIN SEÇMEN SAYISI	2004		2009	
			KADIN MECLİS ÜYESİ SAYISI	KADIN MECLİS ÜYESİ ORANI (%)	KADIN MECLİS ÜYESİ SAYISI	KADIN MECLİS ÜYESİ ORANI (%)
Adalar	10.460	5.488	2	18	1	8
Arnavutköy	148.419	48.938			5	15
Ataşehir	345.588	124.214			4	11
Avcılar	322.190	116.733	1	12	5	13
Bağcılar	719.267	227.549	3	6	4	8
Bahçelievler	571.711	201.391	6	16	5	11
Bakırköy	214.821	90.910	5	16	8	25
Başakşehir	193.750	63.879			3	9
Bayrampaşa	272.196	94.459	6	19	3	8
Beşiktaş	191.513	81.367	1	3	2	5
Beykoz	241.877	86.763	4	12	1	3
Beylikdüzü	186.847	61.016			4	12
Beyoğlu	247.256	84.686	5	16	4	16
Büyükkçekmece	151.954	56.903	1	6	4	12
Çatalca	61.566	22.107	4	26	2	13
Çekmeköy	135.603	48.588			3	9
Esenler	468.448	145.499	2	5	3	8
Esenyurt	335.316	117.590			7	21
Eyüp	317.695	113.623	3	9	2	5
Fatih	455.498	165.717	2	5	4	11
Gaziosmanpaşa	464.109	154.660	2	4	5	13
Güngören	318.545	112.301	3	8	6	16
Kadıköy	550.801	236.391	6	13	11	23
Kağıthane	418.229	142.741	3	8	3	10
Kartal	427.156	154.240	2	5	6	15
Küçükçekmece	662.566	225.814	4	8	7	21
Maltepe	415.117	159.316	3	8	5	13
Pendik	520.486	180.790	4	10	3	6
Sancaktepe	223.755	71.360			4	12
Sarıyer	276.407	102.802	3	9	4	10
Silivri	118.304	43.642	5	33	5	16
Sultanbeyli	272.758	82.003	2	6	3	8
Sultangazi	436.935	137.191			3	8
Şile	25.169	10.505	2	18	1	9
Şişli	314.684	122.685	6	16	3	6
Tuzla	165.239	55.247	6	19	6	19
Ümraniye	553.352	185.990	2	5	2	4
Üsküdar	529.550	197.780	2	5	3	6
Zeytinburnu	288.743	97.222	3	9	4	10

Kaynak: Bu tablodaki verilerden nüfus ve kadın seçmen sayısı TÜİK'in internet sitesinden derlenmiştir. 2004 ve 2009 yerel seçimlerindeki kadın meclis üyesi sayısı ilgili veriler belediyelerin internet sitelerinden derlenmiş, kadın meclis üyesi oranları ise tarafımdan hesaplanmıştır.

İstanbul'da İlçe Belediyeler'inde Kadın Meclis Üyeleri'nin temsil oranı 2004 ve 2009 yerel seçim sonuçları Tablo 4'te karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Çitçi belediye meclislerindeki kadın temsilciler üzerine yaptığı çalışmada kadın temsil sayılarını karşılaştırırken, belediyeleri bir bütün olarak ele almak yerine, farklı nüfus büyüklüklerini ayrı ayrı incelemiştir. Belediyeleri kır, kasaba ve kent olarak ayırmış ve kadın üyelerin kent olarak tanımladığı ellibinin üzerindeki belediyelerde daha fazla oranda temsil edildiğini ortaya koymuştur.³⁰²

Tablo 4 Çitçi'nin yaklaşımı ile değerlendirildiğinde, İstanbul'daki 39 ilçe belediyesiyle ilgili değişik saptamalarda yapmak olanaklıdır. Nüfusu en büyük olan ilçelerarasında yer alan Bağcılar, Bahçelievler, Esenler, Fatih ve Gaziosmanpaşa gibi ilçelerde kadın temsil oranının iki seçim dönemi arasında arttığını ancak daha düşük nüfus düzeyi olan ilçelere nazaran alt seviyelerde kaldığı görülmektedir. Bu belediyeler merkez sağ kanattan bir siyasal parti (AK Parti) tarafından kazanılmıştır. Ancak temsil düzeyinin düşük kalmasında, merkez sağ partinin politikaları yanında ilgili yerleşim yerlerinde halen etkinliğini koruyan ataerkil kodların da etkili olduğu düşünülmektedir. Bu beş belediye daha eski ve köklü belediyelerdir. Bununla birlikte, AK Parti'nin kazandığı yeni kurulan ilçelerde Esenyurt, Sancaktepe, Beylikdüzü, Sultangazi, Başakşehir ve Çekmeköy'de kadın temsil oranı nispeten daha yüksek seviyede belirlenmiştir. Bu belediyelerden Esenyurt, Sancaktepe, Sultangazi yoğun etnik ve mezhepsel çeşitliliğin olduğu ilçeler olarak, kadın temsil düzeyinin yükselmesini sağlamışlardır. Yoğun etnik ve mezhepsel çeşitlilik ideolojik çeşitliliği de beraberinde getirmektedir. Örneğin, bu ilçeler içerisinde en fazla kadın temsil oranına sahip olan Esenyurt (%21) ilçesinde 3 ayrı partiden kadın meclis üyeleri bulunmaktadır. Sancaktepe ve Sultangazi'de kadın meclis üyeleri tek bir partinin mensubu oldukları için daha az sayıda temsil düzeyine sahip olmuşlardır. Merkez sol kanat partinin (CHP) tekrarlanan bir şekilde sürekli olarak seçimleri kazandığı Kadıköy ve Bakırköy'de kadın temsil düzeyi yerleşik bir eğilim olarak her zaman yüksek seviyededir. Ancak, Çitçi'nin analizinden farklı bir şekilde nüfusla ters orantılı bir şekilde kadın temsil düzeyi bulunmaktadır. Bakırköy'ün nüfusu Kadıköy'den düşük olduğu halde, kadın temsil oranı Kadıköy'den yüksektir. Bununla birlikte CHP'nin kazandığı Beşiktaş, Sarıyer ve Şişli (Mustafa Sarıgül'ün bağımsız hareketini merkez sol içerisinde değerlendirerek) gibi eski ve yerleşik ilçelerde kadın

³⁰² Çitçi, s.20.

temsil oranı nüfuslarına göre çok düşük seviyede kalmaktadır. CHP tarafından kazanılan ve 2008 yılında Üsküdar, Kadıköy ve Ümraniye ilçelerinin çeşitli mahallerinin birleşimiyle kurulan yeni ilçe Ataşehir'de ise kadın temsil oranı daha yüksek seviyelerde belirlenmiştir. Ataşehir ilçesi Bu ilçede de etnik ve mezhepsel çeşitlilik çok yüksektir.

İstanbul geneline baktığımızda, Çitçi'nin belirttiği gibi nüfus düzeyinin kadın temsil oranı üzerinde mutlaka etkisi olduğunu, ancak bu etkinin başat unsur olmadığı görülmektedir. AK Parti'nin en yüksek nüfus düzeyine sahip olduğu ilçelerinde diğer ilçelerine nazaran daha az kadın temsili oranı olmasının ilgili belediyelerin nüfusunun ataerkil ilişki yapısını korumasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bununla birlikte, AK Parti'nin yeni kurulan ilçelerinde ise nüfus düzeyinden bağımsız bir şekilde nispeten daha yüksek bir temsil oranına ulaşılmıştır. Bu ilçelerdeki etnik ve mezhepsel çeşitlilik her iki kanattaki partilerin meclis üyelerinin seçilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum doğal olarak kadın temsil düzeyini yükseltmektedir. CHP'ye baktığımızda ise, Kadıköy ve Bakırköy gibi yerleşik iki ilçede nüfus düzeyinden bağımsız olarak ataerkil kodların çözülmeye başladığını, bu nedenle kadın temsil düzeyinin yükseldiği görülmektedir. Ancak ataerkil kodlardaki bu çözülme halen yeterli düzeyde kadın temsili berabesinde getirememiştir. İlgili partinin Beşiktaş ve Sarıyer'deki düşük kadın temsili sorunu ise özellikle bu iki ilçede iki parti arasındaki yoğun çekişme ortamına bağlanılabilmektedir. Yoğun siyasal rekabet ortamının, bu ilçelerde siyasal alanı eril bir yapıya dönüştürmüş olması olağandır. Bununla birlikte, CHP'nin kazandığı yeni kurulan ilçedeki yüksek kadın temsili oranı AK Parti'nin kazandığı yeni kurulan ilçelerdeki gibi etnik ve mezhepsel çeşitliliğin meclise ideolojik olarak yansımalarından dolayı ortaya çıkmıştır. Kısaca, günümüzde İstanbul ilçelerinde kadın temsil oranının belirlenmesinde nüfus düzeyinden daha önemli olan iki anahtar etken bulunmaktadır. Bunlardan biri geleneksel ataerkil yapı, diğeri ise etnik ve mezhepsel çeşitliliktir.

4.2. İSTANBUL'DA BELEDİYE MECLİSLERİNDE KADIN TEMSİLCİLER

29 Mart 2009 seçimi sonucunda İstanbul'da 39 ilçede toplam 158 kadın ve 1442 erkek belediye meclisi üyesi seçilmiştir. İstanbul'da belediye meclislerinde kadın temsil oranı % 9 ile cumhuriyet tarihinin en yüksek seviyesine yükselmiştir. ¹Seçilen kadın meclis üyelerinin 91 tanesi (%57) AK Parti, 61 tanesi (%38) CHP, 4 tanesi (%3) bağımsız ve 2 tanesi (%2) BDP üyesidir. Tüm ilçelerde kadın meclis üyesi seçilmekle

birlikte, her ilçe için kadın meclis üyesi sayısı 1 ile 11 arasında değişmektedir (Bakınız E1).

29 Mart 2009 seçimi sonucunda en yüksek kadın temsil düzeyine ulaşılan 10 ilçe sırasıyla Bakırköy, Kadıköy, Esenyurt, Küçükçekmece, Tuzla, Silivri, Beyoğlu, Güngören, Arnavutköy ve Kartal'dır. Bu ilçelerin dört tanesinde CHP altı tanesinde AK Parti çoğunluğu elde etmiştir. Bu on ilçede kadın temsil oranı %15 ile %25 arasında değişmektedir.

29 Mart 2009 yerel seçimi sonuçlarına bakıldığında, en yüksek kadın temsil düzeyine ulaşılan birinci ilçe olan Bakırköy'de 8 kadın meclis üyesinin (%25), ikinci sıradaki Kadıköy'de ise 11 kadın meclis üyesinin (%23) seçildiği görülmektedir. Bu iki ilçe de *merkez- sol* gelenekten gelen CHP tarafından kazanılmıştır. Bununla birlikte, Bakırköy'deki kadın meclis bir ve Kadıköy'de iki kadın meclis üyesinin AK Parti'lidir. Kadın temsil düzeyinin diğer ilçelere nispeten çok daha yüksek belirlendiği bu iki ilçenin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi'ne gönderdikleri kadın sayısına bakıldığında olumsuz bir ilişkiyle karşılaşılmaktadır. Bakırköy ilçesinden sadece 1 tane kadın üye Büyükşehir Belediyesi Meclisi'ne seçilirken, Kadıköy ilçesinden ise hiçbir kadın üye seçilememiştir.³⁰³ Büyükşehir Meclisi'nde ilçe grupları nüfuslarıyla orantılı bir şekilde 3-4-7-8-10 kişilik meclis üyeleri gruplarıyla temsil edilmektedirler. Örneğin, Bakırköy belediyesi aday listesi sıralamasında ilk 7 içerisinde sadece 1 tane kadın üyeye yer verirken, Kadıköy belediyesi ilk 11 sırada hiçbir kadın üye bulunmamaktadır.

Kadın temsil düzeyinde üçüncü sırada olan Esenyurt ilçesinde belediye başkanlığı ve meclis çoğunluğu AK Parti'lidir. Bu ilçede 8 kadın üye temsil edilmektedir. Bu 8 üyenin 5 tanesi AK Parti, 2 tanesi CHP ve 1 tanesi BDP üyesidir. 8 kadın meclis üyesinin meclise kazandırılması *merkez sağ* partiler içinde kadın temsilcilerin artan oranda önem kazandığı anlamına gelmektedir. Bu ilçenin bir başka çarpıcı özelliği ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclis'e gönderdiği 3 kadın meclis üyesidir. Bu kadın temsilcilerden 2 tanesi AK Parti, 1 tanesi CHP üyesidir. Bu üç kadın meclis üyesi aday listelerinde üst sıralarda yer almaktadırlar.

Belediye başkanlığı CHP tarafından kazanılan Kartal ilçesinde seçilen 6 kadın meclis üyesi 3 AK Parti ve 3 CHP şeklinde dağılmaktadır. Bu ilçeden Büyükşehir

³⁰³ Arıkboğa, Oktay ve Yılmaz'a göre Kadıköy bir önceki seçim döneminde BŞM'e hiç kadın üye gönderememiştir.

Meclis'e giden tek kadın meclis üyesi AK Parti'lidir. Seçilen kadın meclis üyesinin adaylık sıralamalarının ilk üç içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

İlçeler bazında %25'lik kadın temsil düzeyine ulaşılsa da, bu oran kadınları daha üst yönetsel birimlerde temsile gerekli oranda yönlendirememiştir. Bu ilçelerin, İstanbul Büyükşehir Meclis'ine gönderdikleri kadın meclis üyesi sayısı en önemli kanıttır. Örneğin, Kadıköy ve Tuzla ilçeleri Büyükşehir Meclis'e hiçbir kadın üyeyi gönderememiştir. Kadın meclis üyeleri bu ilçelerde alt sıralardan aday gösterilmiştir. Diğer ilçeler ise, Esenyurt haricinde Büyükşehir meclise sadece bir tane kadın meclis üyesi göndermişlerdir. Esenyurt ilçesi Büyükşehir Meclisi'nde 3 kadın üyeye temsil edilmektedir. Bu kadın meclis üyelerinin 2 tanesi AK Parti ve 1 tanesi ise CHP'lidir. Kadın seçilmişler arasında ideolojik farklılaşma arttıkça, temsilin sayısal değerinin yükseldiği görülmektedir. CHP'nin kadın temsil düzeyinde ve biçiminde düşüş meydana gelirken, AK Parti'nin yükseliş eğilimine geçtiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte, CHP'nin kazandığı bazı ilçelerde kadın temsili oldukça çok düşüktür.

2009 yerel seçimlerinde *merkez sol* siyasal partiler tarafından kazanılan Beşiktaş, Adalar, Şişli ve Sarıyer gibi İstanbul'un en eski ve yerleşik belediyelerinde kadın temsil düzeyi çok düşük düzeyde kalmıştır. Şişli ve Sarıyer ilçesinde temsil oranı %8 ve %10 seviyelerinde belirlenmiştir. Ancak bu seviyede gerçeği yansıtmamaktadır. Şişli ilçesinde 2 üye muhalefet partilerinden ve Sarıyer ilçesinde ise 3 üye muhalefet partilerinin üyesidir. Bununla birlikte, 2008 yılında 5747 sayılı Kanun ile yeni kurulan belediyelerden olan Ataşehir'de %11 gibi daha yüksek bir kadın temsil oranına ulaşılmıştır. Ataşehir'de seçilen 4 kadın meclis üyesinin 2 tanesi CHP'li ve diğer 2'si ise AK Parti'lidir.

Toplamda *merkez sol* partilerden daha fazla kadın meclis üyesi çıkaran *merkez sağ* partinin (merkez sağ siyasal parti ile tanımlanan sadece AK Parti'dir) kadın temsil düzeyi Beykoz (%3), Ümraniye (%4), Eyüp (%5), Pendik (%6) ve Üsküdar (%6) gibi düşük bir düzeyde kalmıştır. Eski ve yerleşik belediyelerde meydana gelen bu düşük temsil düzeyi (%3 ile %6 arasında) CHP tarafından kazanılan ancak kadın meclis üyesi sayısının çok düşük kaldığı ilçe belediyeleriyle benzerlik göstermektedir. AK Parti'nin çoğunluğu kazandığı ve 5747 sayılı kanunla kurulan; Esenyurt, Arnavutköy, Beylikdüzü ve Sultangazi gibi ilçelerde kadın meclis üyesi temsil düzeyi eski ve yerleşik belediyelerden çok daha yüksektir. Bu ilçelerde ideolojik

çeşitliliğin yüksek olması ve bu çeşitliği yansıtır şekilde kadın meclis üyelerinin seçilmesi kadın temsil oranının yükselmesine neden olmuştur.

İlçelerde kadın temsilcilerin CHP ya da AK Parti 'de aynı yollarla belirlenmektedir. Özellikle, birkaç münferit örnek dışında (Kadıköy ve Bakırköy), eski ve yerleşik belediyelerde rijit katı bir erkek rejimi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte, CHP'nin kazandığı ve yüksek temsil düzeyine ulaşılan Kadıköy ve Bakırköy'de her ne kadar yüksek miktarda kadın meclis üyesi seçilmiş olsa da, seçilmiş kadın üyelerin İstanbul Büyükşehir Meclisi'nde eksik temsili adaylık sıralamalarında alt düzeylerde kaldıklarının göstergesidir. Phillips'in "makamın ve iktidarın daha az olduğu yerlerde kadın temsilci sayısı yükselir"³⁰⁴ söylemiyle örtüşen bu durum iki siyasal parti için de geçerlidir. İki siyasal partide, İstanbul Büyükşehir Meclisi'ne ilçelerde seçilmiş kadın meclis üyesi sayısının çok altında kadın temsilci seçilmesi, kadın adayların listelerde alt sıralara yerleştirilmesinden kaynaklanmaktadır.³⁰⁵ Alkan'ın "Yerel Yönetimler ve Cinsiyet" adlı çalışmasında değindiği bu durum, yerel yönetsel birimlerdeki kadın temsilini açıklamak açısından faydalı bir araçtır.

İstanbul genelinde yerel siyasetteki kadın meclis üyesi oranı %10 düzeyinde belirlenmiştir. Dahlerup'a göre kadınların siyasal hayatta etkin bir hale gelebilmesi ve kadın dostu politikalar uygulayabilmeleri için *kritik eşik* olarak tanımladığı belirli bir sayısal gücü (%30-40) sahip olmaları İstanbul'da en yüksek kadın temsil oranını sağlandığı Bakırköy ilçesinde (%25) bile yakalanamamıştır. Her iki partinin de mensubu olan kadınları ödüllendirdiği açık olmakla birlikte, kadınlara verilen bu ödül onlara güç ve yetki kazandırmamış, patriyal denetimin sınırları içerisinde var olabilmeleri sağlamıştır. Kadınların yerel siyasette bu koşullarda belirlenen temsil düzeyi Arat'ın "patriyarkal paradoks" yaklaşımının³⁰⁶ günümüz koşullarında mevcut olduğunun kanıtıdır. İstanbul'da yerel meclislerde kadın temsilci sayısı yükselmiştir. Ancak bu artış tamamen erkeklerin yönlendirmesi, belirlemesi ve denetimiyle gerçekleşmiştir.

³⁰⁴ Phillips, s.83.

³⁰⁵ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, s.87.

³⁰⁶ Arat, *The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey*, ss.15-22.

Tablo 5'te İstanbul'da ilçe belediyelerinde Mayıs 2013'de encümen yönetsel birimindeki kadın sayısı ve oranı gösterilmektedir.³⁰⁷ Avcılar, Bağcılar, Bakırköy, Beyoğlu, Çatlıca, Eyüp, Fatih, Güngören, Kartal, Pendik, Sarıyer, Silivri, Sultanbeyli, Şile, Tuzla ve Ümraniye ilçelerinde encümende kadın üye bulunmamaktadır. Diğer ilçe belediyelerinde ise encümende gizli seçimle gelen üç üye arasında kadın meclis üyesi sayısı 1'in üzerine çıkmamaktadır.

Tablo 5

İstanbul'da İlçe Belediyelerinde Encümen Üyesi Kadınlar (Mayıs 2013)

BELEDİYELER	İKTİDAR BAĞI	KADIN MECLİS ÜYESİ SAYISI	KADIN BÜROKRAT SAYISI	KADIN ORANI (%)
Adalar	CHP	1	2	60
Arnavutköy	AK Parti	1	-	20
Ataşehir	CHP	-	3	42
Bahçelievler	AK Parti	1	2	42
Başakşehir	AK Parti	1	1	28
Bayrampaşa	AK Parti	1	-	33
Beşiktaş	CHP	1	-	14
Beylikdüzü	AK Parti	-	1	14
Beykoz	AK Parti	-	1	14
Büyükçekmece	CHP	1	1	28
Çekmeköy	AK Parti	-	1	14
Esenler	AK Parti	-	1	14
Esenyurt	AK Parti	1	-	14
Gaziosmanpaşa	AK Parti	-	1	14
Kadıköy	CHP	-	1	14
Kağıthane	AK Parti	1	-	14
Küçükçekmece	AK Parti	1	1	28
Maltepe	CHP	-	1	14
Sancaktepe	AK Parti	1	-	14
Sultangazi	AK Parti	1	-	14
Şişli	BAĞIMSIZ	-	1	14
Üsküdar	AK Parti	1	1	28
Zeytinburnu	AK Parti	1	1	28

Kaynak: Bu tablodaki veriler İstanbul'daki 39 ilçenin internet sitelerinden alınan bilgiler doğrultusunda hazırlanmış ve tarafımdan derlenmiştir.

İstanbul genelinde toplamda meclis üyesi olarak encümene giren kadın sayısı 14'tür. Meclis üyeleri dışında encümende bulunabilecek mali hizmetler birim

³⁰⁷ Belediye encümeni; her yıl belediye meclisi üyeleri arasından gizli oyla seçilen üç üye, mali hizmetler birim amiri ve belediye başkanının birim amirleri arasından bir yıl için seçeceği iki üye olmak üzere toplamda 7 üyeden meydana gelmektedir. Encümenin özellikle; belediyelerin bütçesi, gelirleri ve harcamaları üzerinde etkisi büyüktür. (5393 sayılı Belediye Kanunu, Madde 33 ve Madde 34).

amiri ya da belediye başkanının birim amirleri ise bürokrat kökenlidirler. Kadınların yerel yönetsel birimlerdeki temsil düzeyini görmek açısından Tablo 5'te bürokrat kökenli kadınlara dayer verilmiştir. İstanbul ilçe belediyelerinde 20 tane bürokrat kökenli kadın encümen üyesi bulunmaktadır. Bu sayı encümen seçilmiş kadın meclis üyelerinin sayısının çok üzerindedir. Sonuç olarak, encümende teknik yanı ağır basan *erkekleşmiş* kadın üyelerin tercih edildiği görülmektedir. Seçilmiş kadın meclis üyeleri içerisinde daha sonra ayrıntılı olarak göstereceğimiz gibi teknik mesleklere sahip olan kadın sayısı oldukça azdır. Belki kadınların encümen üyeliğinde daha az tercih edilmelerinin nedenlerinden biri de budur. Böylece, daha önce Phillips'in "makam yükseldikçe kadın sayısı azalır" savı bir şekilde doğrulanmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi encümeninde ise, 11 üyeden sadece 1 tanesi (%9 kadındır. Bu kadın üye *peyzaj mimarı* dır. 2012 döneminde de encümende yine 1 tane *mimar* kadın meclis üyesi bulunmaktaydı. Bununla birlikte, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Encümen'inde bürokrat kökenli kadın üye bulunmamaktadır.

Türkiye'de 2009 yerel seçimleri sonucunda 26 yerel yönetim biriminde (%0.9) kadın belediye başkanı göreve gelmiştir. (Ayrıntılı liste için EK 2 'ye bakılabilir.) İstanbul ili özelinde 39 belediyede kadın belediye başkanı seçilmemiştir. 15 Mart 2012 'de Antalya'da Türkiye Belediyeler Birliği'nin (TBB) düzenlediği ilk Kadın Yerel Politikacılar Toplantısı'nda, BDP üyesi bir kadın belediye başkan yardımcısı BDP'li belediyelerde belediye başkan yardımcılığıyla ilgili şu saptamalarda bulunmuştur :

BDP'li belediyelerde partimizin ulusal siyasette savunduğu eşbaşkanlık sistemini devam ettirmekteyiz. Bu nedenle erkek belediye başkanı seçilen her belediyede mutlaka kadın belediye başkan yardımcısı göreve getirilmekte; (ya da tam tersi kadın belediye başkanı seçilen her belediyede erkek belediye başkan yardımcısı) yasal olarak belediye başkanı ile belediye başkan yardımcılarının konumları ve yetkileri aynı olmadığı halde, belediyelerimizde belediye başkanı yetki ve sorumluluklarını belediye başkan yardımcısıyla paylaşmaktadır. Bu şekilde eşbaşkanlık sistemini yerel düzlemde de kullanmaktayız.

BDP'li belediye başkan yardımcısı meclis üyesi olarak seçildikten sonra belediye başkan yardımcılığı görevine getirilmiştir. BDP'li belediyelerde bürokrat kimlikli kadın belediye başkan yardımcıları bulunmamaktadır. Görev ve yetki alanlarını ise şöyle tanımlamıştır:

Ben daha çok esnafı içiçeyim. Zabıta faaliyetleri en önemli görev alanım, bizim oralarda eski dönemlerde kaçakçılık faaliyetleri çok fazla görülmekteydi. Özellikle bu sorunla baş etmeye çalışıyorum. Bunun dışında ruhsat işleri, park bahçe işleri ve ulaşım hizmetleri görevlerimin arasında yer alıyor.

BDP'li kadın belediye başkan yardımcısının değindiği gibi BDP'nin kazandığı il ve ilçelerde yasal olarak bir düzene oturtulmasa da eşbaşkanlık sistemi uygulanmaktadır. Bu şekilde yetki paylaşımı yapılmaktadır. Bununla birlikte, kadın belediye başkan yardımcısının görev alanlarına bakıldığında sosyal ve kadınsı yönü ağır basan görevlerden öte daha teknik ve yönetsel konularda görevlendirildiği görülmektedir.

Tablo 6'da İstanbul'daki kadın belediye başkan yardımcılılarıyla ilgili bilgiler verilmektedir. İstanbul'da Mayıs 2013 itibarıyla 18 kadın belediye başkan yardımcısı bulunmaktadır. 18 kadın belediye başkan yardımcısının 12 tanesi CHP'li belediyelerde, 6 tanesi ise AK Parti'li belediyelerde görev yapmaktadır. 12 tane CHP'li belediye başkan yardımcısının sadece 2 tanesi (Adalar ve Maltepe Belediye Başkan Yardımcıları) meclis üyesi kimliğine sahiptir. Diğer 10 tanesi ise bürokrattır. Meclis üyesi kimlikli 2 belediye başkan yardımcısının daha çok sosyal konularla görevlendirildiği görülmektedir. Örneğin, yazı işleri, bilgi işlem, insan kaynakları, sosyal yardımlaşma, veterinerlik, hukuk işleri gibi görevleri yerine getirmektedirler. Diğer CHP'li belediyelerdeki bürokrat kökenli kadın belediye başkan yardımcılarında bakıldığında, görev alanlarının mali hizmetler, ruhsat, zabıta, sağlık işleri, imar, plan, proje, deprem ve dönüşüm, fen işleri, bahçe düzenlemeleri, şehircilik ve gecekondular gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. CHP'li belediyelerde, seçilmiş meclis üyesi kimlikli belediye başkan yardımcısı sayısının az olması ve bu kadın belediye başkanlarının daha çok sosyal nitelikli alanlarda görevlendirilmesi, Yaraman'ın siyasal "partiler kadınları geleneksel rollerinin uzantısı olan alanlarda yönlendirmek istiyor" yaklaşımına uyum sağlamaktadır.³⁰⁸ Bürokrat kadın belediye yardımcılığı Koray'ın "süper kadınlar" olarak tanımladığı hem kadınsı yetenekleri hem teknik donanımları ve yeterlilikleri olan kadınlardır.³⁰⁹

AK Parti'li kadın belediye başkanlarının yarısı meclis üyesi kökenli diğer yarısı ise bürokrat kökenlidir. Eyüp Belediye Başkan Yardımcısı 2009 seçimlerinde meclis üyesi olarak seçilmiş, sonrasında istifa edip bürokrat kimliğiyle başkan yardımcılığı görevine getirilmiştir. Beykoz, Sancaktepe ve Ümraniye'de kadın belediye başkan yardımcılığı sosyal yardım, yazı işleri, insan kaynakları gibi sosyal alanlarda görevlendirmektedir.

³⁰⁸ Yaraman, *Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımı*, s.25.

³⁰⁹ Koray, "Kadın Hareketi Bütüncül Bir Bakış Açısına Sahip Olmalı", s.59.

Tablo 6
İstanbul'da İlçe Belediyelerinde Kadın Belediye Başkan Yardımcıları (Mayıs 2013)

BELEDİYELER	İKTIDAR BAGI	KADIN BELEDİYE BAŞKAN YARDIMCISI SAYISI	GÖREVE GELİŞ ŞEKLİ	SORUMLULUK ALANLARI
Adalar	CHP	1	Seçilmiş :Meclis Üyesi	-Yazı İşleri -Bilgi İşlem ve Analiz -İnsan Kaynakları Yönetimi
Ataşehir	CHP	1	Atanmış :Bürokrat	-Mali Hizmetler
Bakırköy	CHP	1	Atanmış: Bürokrat	-Mali Hizmetle -Kütüphanecilik
Beşiktaş	CHP	1	Atanmış :Bürokrat	-Sağlık İşleri -Sosyal Yardım -Ruhsat İşleri -Zabıta İşleri
Beykoz	AK Parti	1	Seçilmiş : Meclis Üyesi	-Bilgi İşlem -Yazı İşleri -Sağlık İşleri -Kültür İşleri
Eyüp	AK Parti	1	Atanmış :Bürokrat Önce meclis üyesi olarak seçilmiş istifa etmiştir. Bürokrat olarak atanmıştır.	-Zabıta -Basın Yayın ve Halka İlişkiler -Yazı İşleri -Ulaşım Hizmetleri
Gaziosmanpaşa	AK Parti	1	Atanmış : Bürokrat	-Özel Kalem Müdürlüğü -Basın Yayın İşleri
Kartal	CHP	3	Atanmış : Bürokrat	-İmar ve Plan Proje -Deprem ve Dönüşüm -Zabıta Müdürlüğü -Fen İşleri -Kültür ve Sosyal İşler -Basın Yayın
Maltepe	CHP	1	Seçilmiş : Meclis Üyesi	-Hukuk -Veterinerlik -Sosyal Yardımlaşma -Mali İşler
Sancaktepe	AK Parti	1	Seçilmiş : Meclis Üyesi	-Sosyal Yardım -Yazı İşleri
Sarıyer	CHP	2	Atanmış : Bürokrat	-İmar ve Şehircilik -Gecekondu ve Sosyal İşler -Park Bahçe Bakımı -Zabıta -İnsan Kaynakları -Mali Hizmet
Silivri	CHP	2	Atanmış : Bürokrat	-Bilgi İşlem -Temizlik -Mali İşler -Hukuk -Yazı İşleri -Basın Yayın -Hukuk -Yazı İşleri
Tuzla	AK Parti	1	Atanmış : Bürokrat	-Etüt Proje -Ruhsat ve Denetim
Ümraniye	AK Parti	1	Seçilmiş : Meclis Üyesi	-Sosyal Yardım -İnsan Kaynakları -Yazı İşleri -Dış İlişkiler

Kaynak: Bu tablodaki veriler İstanbul'daki 39 ilçe belediyesinin internet sitelerinden alınan bilgiler doğrultusunda hazırlanmış ve tarafımdan derlenmiştir.

Bürokrat kimlikli Eyüp ve Gaziosmanpaşa belediye başkan yardımcılarını sosyal alanlarda görevlendirilirken, Tuzla belediye başkan yardımcısı ise etüt proje ve ruhsat denetim gibi daha teknik konularda yetkilendirilmiştir. AK Parti'li kadın belediye başkan yardımcılarının sayısı CHP'li kadın belediye başkan sayısından az olmakla birlikte, seçilmiş meclis üyesi kimlikli kadın belediye başkan yardımcısı sayısı bağlamında daha yüksektir. Her iki parti de kadın meclis üyelerini belediye başkan yardımcı görevine getirmek konusunda istekli değildirler. Görevlendirdiklerinde ise BDP'li kadın belediye başkanının görev ve sorumluluk alanlarından farklı olarak, kadınlık rolleriyle örtüşen sosyal alanlara yönlendirilmektedirler. CHP teknik donanımları olan süper kadınlardan bürokrat kimliğiyle yoğun bir şekilde yararlanırken; AK Parti bunu da sınırlı ölçüde kullanmaktadır. Her iki partide, kadınları üst düzey yönetsel birimlerde görevlendirmemektedirler. Phillips'in yukarıda açıklanan savını doğrular bir şekilde iktidar gücü ve koltuk sevdası arttıkça erkeklerin kadınları siyasal alandan daha fazla dışladıkları görülmektedir. Bu anlamda, iki farklı ideolojik görüşten olan siyasal partinin birbirine benzer şekilde hareket ettiği, patriyarkal gücü ideolojik güçten daha önemli gördükleri ortadadır.

İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nde toplam 300 üyenin 32 tanesi kadındır. Bu oran (%10.6) tüm ilçe belediyelerindeki ortalama oranla (%10) oldukça uyumludur. Kadın meclis üyelerinin 26 tanesi AK Parti, 6 tanesi CHP'den seçilmişlerdir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nde Adalar, Avcılar, Beşiktaş, Beykoz, Çatalca, Eyüp, Kadıköy, Şişli, Üsküdar ve Tuzla ilçelerinden seçilmiş kadın meclis üyeleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Esenyurt (2 AK Parti, 1 CHP), Pendik (2 AK Parti) ve Sarıyer (1 AK Parti, 1 CHP) dışında tüm belediyeler sadece bir kadın meclis üyesi büyükşehir meclisine göndermişlerdir.

Tablo 7'de 29 Mart 2009 seçimleri sonucunda, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisine giren kadın meclis üyeleri görülmektedir. Bu dönemde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi'ne 32 kadın meclis üyesi girme hakkı kazanmıştır. Pendik kadın meclis üyelerinden bir tanesi 2012-2013 meclis döneminde bir erkek meclis yerine göreve getirilmiştir. İstanbul Büyükşehir Meclis'e giren 32 kadın meclis üyesinin 5 tanesi 2004 yerel seçimleri döneminde de Büyükşehir Meclis Üyesi olarak seçilmiş ve görev almışlardır. 1 tanesi önceki dönem ilçe meclis üyeliği, 1 tanesi ise önceki dönem İl Genel Meclis Üyeliği yapmıştır. Meclisteki 25 kadın meclis üyesi ise ilk kez meclis üyeliği görevidir. Büyükşehir mecliste kadın temsil düzeyi kritik eşğin çok altında belirlenmiştir. Geçmiş dönemlere göre kadın sayısının sayısal ve oransal olarak artmış

olması, asli temsil koşullarının oluşmasını sağlayacak kadar yüksek düzeyde gerçekleşmemiştir.

Tablo 7

İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinde Kadın Meclis Üyeleri

İLÇE	SİYASAL PARTİ	
	AK PARTİ	CHP
Arnavutköy	1	
Ataşehir		1
Bağcılar	1	
Bahçelievler	1	
Bakırköy		1
Başakşehir	1	
Bayrampaşa	1	
Beylikdüzü	1	
Beyoğlu	1	
Büyükkçekmece	1	
Çekmeköy	1	
Esenler	1	
Esenyurt	2	1
Fatih	1	
Gaziosmanpaşa	1	
Güngören	1	
Kartal	1	
Küçükçekmece	1	
Maltepe		1
Pendik	2	
Sancaktepe	1	
Sarıyer	1	1
Silivri		1
Sultanbeyli	1	
Sultangazi	1	
Şile	1	
Ümraniye	1	
Zeytinburnu	1	
Toplam	26	6

Kaynak: Bu tablodaki veriler 29 Mart 2009 seçimleri sonucunda oluşan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisini konu almaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi internet sitesinden alınan bilgiler doğrultusunda hazırlanmış ve tarafımdan derlenmiştir. (<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/BelediyeMeclisi/Pages/Belediyeler.aspx>)

4.3. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI ve EVRENİ

Aşağıda çalışmanın problemi, amacı ve varsayımları ile yöntem ve örnekleme açıklanacaktır.

4.3.1. Araştırma Problemi

Yerel yönetimlerde kadın ve temsil konusu özellikle son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Bu durumun iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi; “Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı” ve onun uzantısı olarak gelişen *yönetişim* kavramının vatandaş odaklılığı müşteri odaklılığa doğru genişletmesi ve bu genişletme sürecinde kamusal karar alma süreçlerine her kesimden vatandaşın etkin bir şekilde yer almasını sağlamaya çalışmasıdır. Bununla birlikte, bu sürecin diğer göstergesi olan *ademi merkezîyetçilik* in merkezi yönetimlerin yerel yönetimler üzerinde etkisini kademeli olarak azaltması ve böylece yerel siyasetin önem ve değer kazanmaya başlamasıdır. İkincisi ise; tüm dünyada 1980 sonrasında görünürlüğü artan kadın hareketinin kadının özgürleşmesi, kendi tercihlerini yapabilmesi noktasında kazandığı güçtür. Kadın hareketi uzun yıllar kadın sorunlarının çözümünün sadece ulusal siyasetle mümkün olabileceğini düşünmüş ve yerel siyaseti ihmal etmiştir. Özellikle, kademeli olarak merkezi yönetimlerin yerel yönetimler üzerindeki etkisini azaltmasıyla birlikte kadın hareketi kadının özgürleşmesi ve problemlerinin çözümü noktasında yerel siyasetin önemini görmüştür.

Türkiye’de 10 yıl öncesine kadar kadınların siyasal eğilimleri ve temsil sorunlarıyla ilgili çalışmalar ulusal siyaset merkezli yapılmaktaydı. Özellikle, kadın hareketinde önde gelen akademisyenleri ulusal siyaset içerisindeki kadınların görüntüsünü, temsil sorunlarını ve kadın politikasının ulusal siyaset içindeki yerini ve önemini tartışıyorlardı. Yerel siyasetin yükselişe geçmeye başlamasıyla birlikte, kentlerin aslında gerçek sahibinin ve kullanıcısının kadınlar olduğu anlaşılmıştır. Yerel siyaset içerisinde kadının yerinin ve yerel karar alma süreçlerine kadınların etkisinin tartışan çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Kadının yerel yönetsel birimlerlerdeki temsili daha önce az sayıda çalışmanın konusu olmuştur. Yerel seçilmiş kadınların, demografik özellikleri bu çalışmaların temel konularını oluşturmuştur.³¹⁰ Bununla birlikte, yerel yönetsel birimlerin nüfus düzeyi ile

³¹⁰ Arıkboğa, Oktay ve Yılmaz, ss.103-145.

kadın temsili arasında bağ kuran çalışmalar da yapılmıştır.³¹¹ Gecekondu semtlerinde kadınların enformel ya da formel siyasete katılım şekilleri ve bunların sonuçlarını irdeleyen çalışmalar yapılmıştır.³¹² Son dönemde yapılan çalışmalar ise kadınların temsil yapısıyla ilgili niceliksel veriler dışında niteliksel verilerin oluşturulabilmesini amaçlamaktadırlar. Bu çalışmalarda daha çok kadınların her düzeyde yerel siyasete dahil olma biçimi, yaşadıkları zorluklar ve karar alma süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar üzerine yoğunlaşmaktadır.³¹³

Yapılan çalışmaların her biri kadının yerel temsil sürecinin farklı bir unsurlarını öne çıkararak analiz etmeye çalışmaktadır. Çalışmamızda veriler yeterli olduğu sürece kadın yerel meclis üyelerinin temsil sürecinin başlangıcından, aktif siyaset yaptıkları döneme, gelecekle ilgili hedeflerine kadar uzanan bir yaklaşımla bütüncül analizler yapılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma; “Yerel düzeyde kadın temsili nasıl gerçekleşmektedir ?” sorusuna yanıt aramaktadır. Bu temel araştırma sorusu dışında araştırmanın yan soruları da bulunmaktadır :

Yerel meclislere seçilen kadınların ne tür özelliklere sahip olması gerekmektedir?

Kadınlar hangi yollarla yerel siyasete girmektedirler?

Kadınlar yerel siyasete girerken ne tür sorunlar ve engellemeler yaşamaktadır; bu sorun engellemelere karşı ne tür önlemler alınabilir?

Kadınlar yerel siyasette ne gibi amaçlara sahiptirler; yerel siyaset onlar için neyi ifade etmektedir ve yerel siyasette kadınlar kimi ve nasıl temsil etmektedirler?

Kadınlar yerel siyasette beklentilerini gerçekleştirebiliyorlar mı?

Siyasete devam etmek konusundaki düşünceleri nelerdir?

Kadın yerel siyasetçilerin gelecekle ilgili ne tür planları vardır?

³¹¹ Arıkboğa, “Yerel Yönetimlerde Temsil Ve Kadın Üyeler :Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller”, ss.41-42.

³¹² Wedel , ss.10-14.

³¹³ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet : Kadınların Kentte Görünmez Varlığı* , ss.80-99. Pınarcıoğlu, ,ss.102-279. ve Sumbas ,ss.132-256.

Yerel yönetimlerde kadın ve temsil ilişkisi çok farklı yaklaşımlarla incelenebilir. Kadınlar yerel siyaset alanının genişlemesiyle birlikte geniş katılım olanakları bulmuşlardır. Kadın kollarından, il ve ilçe teşkilatlarına, sivil toplum örgütleri üyeliğine, kent konseyi kadın meclislerine, il genel meclisine ve muhtarlığa kadar uzanan geniş bir yelpazede siyaset yapabilme olanağı mevcuttur. Bununla birlikte, çalışmamızda özellikle belediyelerin karar organı olan belediye meclislerindeki kadın üyeler hedef kitle olarak belirlenmiştir. Bu karar organları belediye başkanlığından sonra seçimle gelinen en yüksek yönetsel birimdir. Ülkemizde uzun yıllar boyunca dünyada kabul edilen genel eğilimin tersine, kadınların yerel temsil düzeyi ulusal temsil düzeyinin hep altında belirlenmiştir. Aslında halen bu eğilim devam etmekle birlikte, 2009 seçimlerinde yerel siyasetteki kadın sayısında hızlı bir artış meydana gelmiştir. Özellikle, bu artış sürecinin temel aktörü olan kadın meclis üyelerinin siyasete dahil oluş sürecinde değişen içsel ve dışsal koşulların neler olduğu ve kadın meclis üyelerinin siyasete nasıl dahil olduğunun araştırması gereklidir. İstanbul ili özelinde çalışma yapmanın temel nedeni ise; Türkiye genelinde en fazla kadın meclis üyesinin seçildiği il olmasıdır.

4.3.2. Araştırmanın Amacı ve Varsayımları

Araştırmanın, ikinci ve üçüncü bölümünde kadınların yerel siyasal süreçlerde temsil ve katılımıyla birlikte bu süreçlerde karşılaştıkları engeller ve bu engelleri ortadan kaldırmak için uygulanabilecek araçlar üzerinden kuramsal bir yaklaşım sunulmuştur. Son bölümde ise, ikinci ve üçüncü bölümde aktarılan konuların İstanbul ili kadın meclis üyeleri üzerinde analizi yapılacaktır.

Temel amacımız, 2009 seçimleri sonucunda İstanbul'da belediye meclislerine seçilen kadın üyelerin yaşadığı deneyimlerin, biriktirdikleri bilgilerin bir betimlemesini yapmaktır. Bir tür durum analizi diyebileceğimiz saha çalışması; yerel siyasette yer alan kadın temsilcileri ilgilendirdiği gibi gelecek dönemlerde yerel siyasette dahil olmak isteyen kadın ve erkek adayların bakış açısını genişletecektir. Bununla birlikte yerelde temsil mekanizmalarına seçilecek adayların belirlenmesinde, birinci dereceden sorumlu olan eril erkin mevcut durumu görmesi de gelecekte kadın adayları nasıl, ne miktarda ve hangi koşullarda yerel temsil birimlerine taşıyacaklarının belirlenmesinde önem arz etmektedir. Bilimsel çalışmalar sadece gerçek hayatta kullanılacak sonuçlar elde etmek için yapılmamaktadırlar. Bu çalışmada en temel amacı, yerel siyasette kadın temsilinin nasıl ve hangi koşullarda belirlendiğini ortaya koyacak bilimsel bilgiler

üretmektir. Bu bilgiler, gerek başka şehir ya da ülke örnekleriyle karşılaştırmak amacıyla kullanılabilmesi gibi yeni kuramsal bilgilerin elde edilmesine de yardımcı olabilir.

Çalışmanın temel varsayımları:

-Merkezi yönetimler her ne kadar ademimerkeziyetçi yaklaşımlarla birlikte yerel yönetimler üzerinde etkisini kademeli olarak azaltma eğiliminde olsa da, merkeziyetçi yaklaşımın tam olarak ortadan kalkmadığı yerel siyasal kararların ulusal siyasal kararlardan bağımsız olarak belirlenemediği görülmektedir.

-Yerel siyasal kararların halen ulusal siyasete bağımlı olması, yerel siyasal kararlar üzerinde siyasal partilerin etkisini arttıracaktır. Bu durum yerel seçimler için, belirlenecek adayların seçmenlerle bire bir ilişki içerisinde değil siyasal partilerle seçmen arasındaki ilişki doğrultusunda belirlenmesine neden olmaktadır.

- Siyasal temsilin şekli ve biçimi ekonomik ve sosyal yapıdan bağımsız olarak belirlenmemektedir. Temsilcilerde, bu ekonomik ve sosyal yapının uzantısı olarak seçilmektedirler. Ancak, temsili demokrasi tarihi boyunca temsilciler; siyasal kaynak ve olanaklara en çok sahip olanlar arasında belirlenmektedir. Bu olanak ve kaynaklara erkekler sahiptirler.

-Türkiye’de siyasal partilerin kadın temsiliyle ilgili farklı bakış açıları mevcuttur. Bunun en önemli göstergesi kota konusundaki yaklaşımlarının çeşitliliğidir. Bazı siyasal partiler tüzüklerine belirli oranlarda kotalar geliştirirlerken, diğerleri ise gönüllü pozitif ayrımcılık önlemleri almaktadırlar.

-Son yıllarda kadınlar için yerel temsil olanakları çeşitlenmiş olsada; halen temsil konusunda dezavantajlı koşulları devam etmektedir.

- Saha araştırması sonucunda ulaşılan veriler genel geçer sonuçlar olmayıp farklı örneklemeler farklı şehirlerde ve farklı zamanlarda değişik veriler elde edilebilmektedir.

Çalışmamızın temel problemi olan “yerel düzeyde kadın temsili nasıl gerçekleşmektedir” sorusuna yönelik olarak dört hipotez geliştirilmiştir.

Hipotez 1: Kadınlar siyasal partiler tarafından oy kazanma aracı olarak görülmektedirler. Özellikle geleneksel kadınlık rollerinin uzantısı olarak kadın kollarında yoğun faaliyet gösteren kadınlar, buradaki çalışmalarıyla erkeklere oy kazandırmakta ve onları iktidara getirmektedirler. Erkekler kadınların bu oy kazandırma çabalarını onlara belirli oranda siyasal temsil gücü vererek ödüllendirmektedirler.

Hipotez 2: Uluslararası kurumların yönlendirmesiyle kadın sorunlarına ve kadın temsili konusuna duyulan ilginin artması ve bu ilginin ulusal siyaset mekanizmalarından yerel mekanizmalara doğru kayması pozitif etki yaratmıştır.

Hipotez 3: Özellikle 1980 sonrası ülkemizde yükselen kadın hareketinin yarattığı kamuoyu gecimekli olsada yerel siyaset eksenine kaymıştır.

Hipotez 4: Kadınlar ulusal siyasette olduğu gibi yerel siyasette de “vitrin” olarak kullanılmaya başlanılmışlardır. Böylece, kadınların siyasal temsil düzeyi artmıştır. Kadınların yerel siyasette temsil düzeyinin artmasına karşın erkek güdümlü bir şekilde kritik eşiğe kadar yükselememesi kadınların “vitrin” olarak kullanılma eğilimini artırmaktadır.

4.3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmamız 29 Mart 2009 yerel seçimlerinde İstanbul ili özelinde belediye meclislerine giren kadın meclis üyelerini çalışma alanı olarak seçmiştir. İstanbul'un 39 ilçesinde toplam 158 tane kadın meclis üyesi bulunmaktadır. Seçilen kadın meclis üyelerinin 91 tanesi AK Parti (%57), 61 tanesi CHP (%38), 4 tanesi bağımsız (%3) ve 2 tanesi BDP (%2) üyesidir. Tüm ilçelerde kadın meclis üyesi seçilmekle birlikte her ilçe için kadın meclis üyesi sayısı 1 ile 11 arasında değişmektedir.

Coğrafi konumları, sosyo-ekonomik düzeyleri vb. özellikler dikkate alınarak her ilçeden toplam 158 kişilik kadın meclis üyesi evreni içerisinde 77 kişilik bir kadın örneklem grubuyla (%49) saha çalışması yapılmıştır. Bunların 52 tanesi AK Parti (% 67.5), 24 tanesi CHP (%31) ve 1 tanesi (%1.5) bağımsızdır. (bakınız EK 3) 77 kadın üyenin 28 tanesi (%36) İstanbul Büyükşehir Meclis Üyesidir. Bununla birlikte çalışma yapılan örneklem grubu içerisinde eski bir kadın belde belediye başkanı, 1 tane eski

belediye başkan yardımcısı, 6 tane hali hazırda görev yapan kadın belediye başkan yardımcısı mevcuttur. Çalışma yaparken temel amacımız her ilçeden en az bir AK Parti ve CHP ortalamasını oluşturabilmektir. Ancak bazı belediyelerde meclis sadece AK Parti ya da CHP'li üye bulunmaktadır. Bazı ilçelerde doğum ve hastalık gibi nedenlerden dolayı izinli olan kadın meclis üyeleriyle çalışılamamıştır. Bununla birlikte, 2 BDP'li meclis üyesiyle çalışma yapma olanağı bulunamamıştır. Bu iki üye çalışma yaptığımız dönemde Koma Civaken Kurdistan (KCK)³¹⁴ soruşturması nedeniyle meclise devam edememekteydiler.

4.3.4. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Çalışmamızın ikinci ve üçüncü bölümünde yerel yönetimlerde kadın ve temsil konusuyla ilgili teorik bir çerçeve sunulmuştur. Bu son bölümde ise kuramsal yaklaşımları desteklemek amacıyla bu konuyla ilgili İstanbul ilçe belediyelerindeki kadın meclis üyelerini konu alan bir saha çalışmasının sonuçları değerlendirilecektir. Bu saha çalışması sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan bir analiz tekniği olan yapısal-işlevcilik yöntemi çerçevesinde kurgulanmıştır. Yapısal-işlevcilik yöntemi sosyal olguların analizinde toplum yapısını ve işlevlerini ortaya koymaya çalışmaktadır.³¹⁵ Toplumun bütünlük içinde sürekliliği sağladığını kabul eden method statükodan yana olmaktan öte daha çok değişimi vurgulamak istemektedir.

Yapısal-işlevcilik yöntemine göre, toplum halkalardan meydana gelmektedir. Toplum sisteminin işleyebilmesi için her halkaya ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü, sistemin bütün olarak çalışması için parçalar arasında uyum ve yardımlaşma olmak zorundadır. Yani toplumsal hayattaki herşey bir bütünün parçasıdır. Siyaset bilminde, sistem yaklaşımı sıkça kullanılmaktadır. Siyasal sistemde, toplumsal sistemin bir parçasıdır. Yapısal-işlevcilik yönteminin etkin kullanılmasını sağlayan siyasal sistem yaklaşımı David Easton tarafından gündeme getirilmiştir.³¹⁶ Easton'a göre siyasal sistemin üç üyesi bulunmaktadır. Bunlar; siyasal topluluk, siyasi rejim ve siyasi otoritedir. Siyasi topluluk vatandaşlardan, dar anlamıyla seçmenlerden meydana gelmektedir. Rejim ise siyasi toplumun belirlediği siyasi davranış ve kuralları, siyasi otorite ise siyasal karar alma yetkisi kendine sistemin öğeleri tarafından verilmiş olan yöneticileri ifade

³¹⁴ KCK, PKK'nın çatı örgütüdür. PKK'nin mahkemesi olarakta bilinmektedir. Ancak, KCK soruşturması PKK'nin şehir yapılanması olarak görüldüğü için yapılmıştır.

³¹⁵ Margaret M. Paloma, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, çev. Hayriye Erbaş, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993,s.76.

³¹⁶ David Easton, **A Framework fo Political Analysis**, New Jersey: Prentice-Hall, 1965,s.112.

etmektedir. Bu üç öge olmadığı sürece siyasal alanda yapısal-işlevci analiz yapmak imkansızdır.³¹⁷

Çalışmamızda referans noktası kabul ettiğimiz yapısal-işlevci yöntemin siyasal sistem modeline sadık kalınarak analizler yapılacaktır. Temel sorunsalımız olan “yerel düzeyde kadın temsili nasıl meydana gelmektedir” doğrultusunda siyasal toplum, siyasal rejim ve siyasal otorite arasındaki nedensellik ilişkisi bozulmayacaktır. Kadınların sadece kadın olmaları nedeniyle siyasal alanının dışına itilmelerinin haricinde siyasal sisteminin öğeleri olan seçmenler, siyasal rejim ve yöneticiler arasındaki siyasal -ekonomik oyundan kaynaklanan bir dışlanmaktadır. Bu nedenle, kadınların yerel siyasal temsili sorunsalı sadece feminist yaklaşım ile analiz edilemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Yapısal-işlevci modelin en büyük zaafzayıf yanı olan değişimi görmezden gelmesi hareket alanını daraltmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda yapısal-işlevci yöntemin yanı sıra feminist yaklaşımın analiz tekniklerinden de yararlanılmaktadır.

Saha çalışması ön çalışmada dahil olmak üzere Ağustos 2011 ile Haziran 2013 tarihleri arasında yapılmıştır. Ön çalışma döneminde İstanbul’da 39 belediyeden seçilmiş olan 158 kadın meclis üyesiyle ilgili ayrıntılı veri tabanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu ayrıntılı veri tabanı kadın meclis üyelerinin demografik yapısını, görev alanlarını ve sorumluklarını analiz etmektedir. Bu veri tabanı ilgili belediyelerin internet sitelerinde yer alan meclis üyelerinin kısa özgeçmişleri doğrultusunda oluşturulmak istenmiştir. Ancak belediyelerin internet sitelerinden yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Sonrasında 158 kadın meclis üyesine ayrıntılı özgeçmişlerini talep eden mektuplar gönderilmiştir. Bu mektuplara yeterli geri dönüş gerçekleşmemiştir.

Bu nedenle saha çalışması Ağustos 2011’de İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi’nde ilk toplantı günü başlamıştır. Büyükşehir Belediye Meclisi’nde tanışılan kadın meclis üyeleri aracılığıyla ilçe belediyelerdeki kadın meclis üyelerine ulaşılmıştır. İlk mecliste başlayan çalışma sonra ki aşamalarda ilgili kadın meclis üyelerinden randevu alınarak devam etmiştir. 39 belediyeden toplam 77 kadın meclis üyesiyle yüzyüze görüşülmüştür. Bu ilk aşamada 30 soruluk bir anket soru seti kadın meclis üyeleriyle paylaşılmıştır. Bu soru seti çoktan seçmeli bir anket grubu olmayıp, ucu açık sorular içermektedir. Bu şekilde kadın meclis üyelerinin genel eğilimleri daha

³¹⁷ Esat Çam, **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul :Der Yayınları, 2005,ss.16-17.

belirgin olarak anlaşılmıştır. İkinci aşamada yüzyüze görüşme yapılan 77 kadın meclis üyesi kıdem, deneyim, siyasal aktivite yoğunluğu gibi kriterlere göre değerlendirilmiştir. Bu üç kriter aslında birbiriyle iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. Derinlemesine görüşme yapılması için seçilen kadın meclis üyelerinin bu kriterlerden en az birinde önemli bir etkiye sahip olması gereklidir. Bu üç kriter doğrultusunda 6 AK Parti'li ve 6 CHP'li kadın meclis üyesiyle yüzyüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşme yöntemi daha önce 30 soruluk anketle elde ettiğimiz niceliksel verilerin yanında ayrıntılı bir analiz yapabilmek üzere niteliksel verilerin toplanmasını sağlamaktadır. Bu niteliksel veriler kadın meclis üyelerinin yerel yönetimlerdeki konumuyla ilgili güçlü veriler ortaya koymaktadır. Derinlemesine görüşme yapılan 12 kadın meclis üyesinin arasında 1 eski belde belediye başkanı, 2 belediye başkan yardımcısı ve 1 eski belediye başkan yardımcısı yer almaktadır.

Kıdem kriteri aktif siyaset içerisinde geçiren zamanı ifade etmektedir. Bu doğrultuda derinlemesine görüşme yapılacak meclis üyeleri seçilirken farklı bakış açılarının yakalanması adına uzun yıllar boyunca yerel siyaset yapan kadın meclis üyeleriyle birlikte siyasi hayata 2009 yerel seçimleriyle birlikte başlayan kadın meclis üyelerinden de örneklem oluşturulmuştur. Derinlemesine görüşme yaptığımız 12 kişilik meclis üyesi grubu içerisinde 20 ve 30 sene üzerinde siyaset yapan meclis üyeleri CHP'lidir. 10 sene ve üzerinde siyaset yapan 4 kadın meclis üyesi ise AK Parti'nin kuruluşuyla birlikte siyasete dahil olmuş ve yeni bir partinin kuruluş sürecinde yer alarak kıdem sahibi olmuşlardır. Bununla birlikte, 5 sene ve üzerinde aktif siyaset yapan kadın meclis üyelerinin ise 3 tanesi AK Parti, 2 tanesi CHP üyesidir. Bunların siyasete 2009 yerel seçimleriyle birlikte girdikleri görülmektedir. Ancak bu kadın meclis üyelerinin mesleki başarıları ve sivil toplum kuruluşlarındaki birikimleri siyasal alanda kısa zamanda kıdem sahibi olmalarını sağlamıştır.

Deneyim kriteri kadın meclis üyelerinin siyaset içinde çeşitli alanlarda kazandıkları bilgileri ve birikimleri ifade etmektedir. Kadınlar, yerel yönetsel birimlerde aktif görev yaparak deneyim kazanmaktadırlar. Derinlemesine görüşme yapılan kadın meclis üyeleri sadece aktif siyasetin içinde var olarak deneyim kazanmamışlardır. Bu kadın meclis üyelerinin meslekleri yerel yönetsel birimlerde etkin olabilecekleri birikimleri sağlamaktadır. Derinlemesine görüşme yapılan kadın meclis üyelerinin 5 tanesi avukat, 1 tanesi şehir plancısı, 1 tanesi biyomedikal uzmanıdır. Uzman meslekler olan avukatlık ve şehir plancılığı yerel yönetsel bilgi ve deneyimlerin, aktif

siyasete girmeden de sağlayabilmelerine olanak vermektedir. Bunun dışında 5 tanesi kamu ve özel sektörden emekli olan kişilerdir. Emekli meclis üyelerinden 2 tanesi eski kamu yönetcisidir. Bir diğeri ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin iştiraki kurumlarından birinden emeklidir. Bu kadın meclis üyelerinin yoğun yerel siyasal birikimleri mevcuttur. Sadece 1 kadın meclis üyesi özel sektörden emeklidir. Kendisi büyük kurumsal bir şirketin genel müdürlüğünden emekli olmuştur. Yoğun birikimleri mevcuttur. Derinlemesine görüşme yaptığımız 12 kadın meclis üyesi içerisinde CHP'li eski bir belde belediye başkanı, CHP'li eski bir belediye başkan yardımcısı ve hali hazırda belediye başkan yardımcılığı yapan AK Parti'li iki kadın meclis üyesi vardır.

Siyasal aktivite yoğunluğu ise kadın meclis üyelerinin faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu faaliyetler; parti teşkilat görevleri, kadın kolları aktiviteleri, gençlik kolları, sivil toplum faaliyetleri, meclis aktiviteleri ve aktif olarak çalışılan komisyonlarda yapılan aktiviteleri kapsamaktadır.

Derinlemesine görüşme yapılan kadın meclis üyelerinin hepsi komisyon çalışmalarına katılmaktadırlar. Bu komisyonlar ilçelerde; kadın, tarife, hukuk ve imardır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclis Komisyonlarında ise dış ilişkiler, kadın ve hukuktur. 3 kadın meclis üyesi kadın kolları kökenlidir ve halen kadın kollarında aktif olarak çalışmaktadır. 2 kadın meclis üyesi ise gençlik kolları kökenlidir. 9 kadın meclis üyesinin sivil toplum kuruluşlarıyla bağları mevcuttur. Bu sivil toplum örgütleri; hemşeri dernekleri, yardım dernekleri, çeşitli insan hakları dernekleri ve kadın hakları dernekleridir. Kadın meclis üyelerinin sadece 3 tanesi bir kadın sivil toplum örgütüyle çalışmaktadır. Bunun dışında 3 AK Parti'li ve 3 CHP'li kadın meclis üyesi halen il ve ilçe teşkilatında aktif olarak çalışmaktadır. Bununla birlikte 3 AK Parti'li üye anakademede siyaset yaşamlarına devam etmektedirler.

4.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Saha çalışmamızın temel hedefi , “Yerel düzeyde kadın temsili nasıl gerçekleşmektedir?” temel sorusuna daha önce belirlediğimiz 7 alt soru bağlamında cevaplar bulmaktır. Bu doğrultuda kadın meclis üyelerinin demografik özelliklerinden başlayarak, siyasal hayata dahil olma süreçlerini ve yollarını, daha sonra kadınların siyasal hayatta karşılaştıkları engelleri ve kadın meclis üyelerinin yerel siyasetteki konumu ve sorumluluklarını ve son olarak kadın meclis üyelerinin siyasal kazanımlarını ve gelecekle ilgili düşünceleri değerlendirilmektedir.

4.4.1.Kadın Meclis Üyelerinin Demografik Özellikleri

Kadın meclis üyelerinin demografik özelliklerinin ortaya konulması hangi demografik özelliklere sahip olan kadınların yerel siyasette daha şanslı olacağını anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Demografik özellikler; yaş, doğum yeri, ikamet durumu, eğitim düzeyi, meslekleri ve medeni durumları olmak üzere altı bölümde analiz edilmektedir.

Saha çalışmamızda görüşülen 77 kadın meclis üyesinin yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 8'de görülmektedir. Kadın meclis üyelerinin en az olduğu yaş aralığı 29-30 yaş aralığıdır. Bu yaş aralığı kadınların iş hayatlarına ve aile hayatına en fazla zaman ayırdığı dönemdir. Bu nedenle, kadınlar siyasal hayata uyum sağlamakta güçlük çekmektedirler. Kadın meclis üyelerinin en yoğun olduğu yaş aralığı ise %35'le 41-50 yaş aralığıdır. Bu yaş aralığı ülkemiz standartlarında kadınların çocuklarının sorumluluğunun azaldığı iş hayatlarının belirli bir rutine oturduğu zamanlardır. Kadınlar için siyasal hayata dahil olmak bu yaşlarda çok daha kolay bir hale gelmektedir. Kadınların aktif siyasal hayata aile ve iş sorumlulukları azalınca hatta emeklilikle birlikte daha rahat koşullarda katıldıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle, örneklem grubumuz içerisinde kadın meclis üyelerinin %61'i 31-50 yaş aralığındadır. Sayısı az olmakla birlikte 61-70 yaş aralığında (%9) uzun yıllardır yerel siyasetin içinde yer alan kadın meclis üyeleri de mevcuttur. Örneklem grubumuzdaki kadın meclis üyelerinin siyasete giriş yaş ortalaması 45.85'dir. Diğer bir deyişle, kadın meclis üyeleri, aile ve iş hayatı sorumlulukları azaldığında siyasal hayata daha kolay dahil olabilmektedirler. Ömer Faruk Gençkaya ve Fatma Ülkü Selçuk'un 1935-2007 yılları arasında parlamentoda görev alan kadın milletvekilleri üzerine yaptığı çalışmada ilgili milletvekillerinin siyasete giriş yaş ortalamasının 45.29 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçla ulusal siyasetteki yansıması birbirine benzerlik göstermektedir.³¹⁸ Bununla birlikte Yaraman'ın "72. Yılın Ardından: Kadın İçermeyen Siyaset" adlı çalışmasında, seçilmiş 130 kadın milletvekilli üzerinde yapılan analizde milletvekilli seçilme yaş ortalamasının 40-50 yaş aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.³¹⁹ Elde ettiğimiz bulgular Yaraman'ın elde ettiği bulgularla uyumludur.

³¹⁸ Ömer Faruk Gençkaya ve Fatma Ülkü Selçuk, **Kadın Milletvekillerinin Yasama ve Denetim Faaliyetleri ve Roller (1935-2007)**, Ankara : Tübitak Proje No.109K586, Nisan 2011,s.11.

³¹⁹ Ayşegül Yaraman, "72 Yılın Ardından : Kadını İçermeyen Siyaset", **Toplumsal Tarih**, Aralık 2006, Sayı:156, s.17.

Tablo 8

Kadın Meclis Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

KADIN MECLİS ÜYELERİNİN YAŞ GRUBU	KADIN MECLİS ÜYESİ SAYISI	YAŞ GRUBU (%)
29-30	4	%5
31-40	20	%26
41-50	27	%35
51-60	19	%25
61-70	7	%9
Toplam	77	%100

Kaynak : Tablo 8’de yer alan veriler örnekleminizde yer alan 77 kadın meclis üyesiyle yaptığımız ucu açık anket çalışmasının cevaplarından derlenmiştir.

Tablo 9’da Kadın Meclis Üyelerinin doğum yerlerine göre dağılımı görülmektedir. Saha çalışması yapılan 77 kadın meclis üyelerinin hemen hemen yarısı (%49) İstanbul doğumludur. Yerel siyasette temsilcilerin seçildikleri mekânı aşına olması çok önemlidir. Bununla birlikte, İstanbul yoğun bir göç alan kent olması nedeniyle mekansal yapılan göç veren kentlerin özelliklerini de taşımaktadır. Bu nedenle, İstanbul doğumlu olmak yerine “İstanbulu” olmak daha anlamlıdır.

Tablo 9

Kadın Meclis Üyelerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

DOĞUM YERİ	MECLİS ÜYESİ SAYISI	DOĞUM YERİ	MECLİS ÜYESİ SAYISI
Adana	1	İskenderun	2
Ağrı	1	İstanbul	38
Ankara	1	Kahramanmaraş	1
Ayvacık (Bulgaristan)	1	Kayseri	1
Balıkesir	3	Malatya	5
Bolu	2	Ordu	2
Bayburt	1	Rize	1
Çorum	2	Samsun	1
Erzincan	4	Sivas	1
Erzurum	1	Tekirdağ	1
Eskişehir	2	Tokat	1
Giresun	2	Zonguldak	1

Kaynak : Tablo 9’da yer alan veriler örnekleminizde yer alan 77 kadın meclis üyesiyle yaptığımız ucu açık anket çalışmasının cevaplarından derlenmiştir.

Bundan başka, meclis üyelerinin ikamet ettiği ilçeden belediye meclis üyesi seçilmesi de büyük önem arz etmektedir. Adayların ilçeler düzeyinde, mekânı iyi bilen yerleşik kişilerden seçilmesi önem arz etmektedir. 18 Ocak 1984’de çıkarılan “ Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun” ‘un seçilme yeteneğini düzenleyen 9. maddesine göre en az altı ay o seçim çevresinde oturmak

zorunluluğu bulunmaktadır. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin %78'lik bölümü seçildiği ilçede ikamet etmektedir. Diğerleri (%22) ise seçildiği ilçede yaşamamaktadır. Bu kadın meclis üyeleri genellikle merkez kontenjanından aday gösterilmişlerdir.

Tablo 10'da kadın meclis üyelerinin eğitim durumlarına göre dağılımı görülmektedir. Belediye meclis üyesi ve belediye başkanı seçilebilmek için bir eğitim düzeyi koşullu aranmamaktadır. Belediye Kanununun 24. Maddesine göre " Türkçe okuyup, yazma bilmek", koşulu yeterli görülmektedir. Bununla birlikte 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanununun 11.maddesine göre ilkökul diploması olmadan milletvekili seçilmenin önü kapatılmıştır. Tablo 10'da görüldüğü gibi kadın meclis üyelerinin %77.8'i lisans ve lisans-üstü eğitim düzeylerine sahiptirler. Kadın meclis üyelerinin sadece %19.6'lık kısmı ilköğretim ve lise düzeyinde eğitime sahiptir. Çalışma yaptığımız 77 kadın meclis üyesi hem erkek üyelerden hem de toplam nüfus içerisindeki kadınlardan çok daha yüksek eğitim düzeyine sahiptirler. Eldeki verilere göre gerek ulusal gerekse yerel siyasette kadınların siyasete etkin olarak katılabilmeleri için için ortalamasının üstünde niteliklere sahip olmaları gerektiği anlaşılmaktadır. Tekeli'nin 1967-1977 döneminde kadın milletvekilleriyle yaptığı çalışmada kadın milletvekillerinin eğitim düzeyinin ilkökul ve lise yoğunluklu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yüksek öğrenim düzeyine sahip olan kadın sayısı yadsınmayacak düzeydedir. Meclisteki kadın üyeler, erkek üyelerden daha yüksek eğitim düzeyine sahiptirler. Tekeli'ye göre, bu kadınlar *seçkinin de seçkini** bir nitelik taşımaktadırlar.³²⁰ Bunun uzantısı olarak 77 kadın meclis üyesinin hangi mesleklerden geldiğini analiz etmenin büyük yararı bulunmaktadır. Çitçi, 1989 yılında Marmara bölgesi üzerine yaptığı çalışmasında kadın meclis üyelerinin o dönemde esnaf ve ev kadını yoğunluklu (toplam %46) olduğu sonucuna ulaşmıştır.³²¹ Meclisteki kadın üyeler , erkek üyelerden ve hatta toplumun geri kalanındaki kadınlardan daha yüksek eğitim düzeyine sahiptirler.

³²⁰ Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, s.288.

³²¹ Çitçi, s.105.

*Seçkinin de seçkini bu kadınlar için aranan özellikleri, CHP PM üyesi Nazik Işık nükteli bir şekilde dile getirmiş : "*Kadınlar aday olunca üniversite mezunu mu, yabancı dili var mı diye bakılıyor. Neredeyse keman ve piyano da çalsa iyi olacak*" şeklinde fikrini ifade etmektedir.

" Kadın Adaylar Piyano ya da keman da çalsın mı? "<http://www.radikal.com.tr/politika/kadin adaylar piyano ya da keman da calsin mi-1144943> (5 Ağustos 2013)

Yaraman'a göre, 2000 yılı istatistiklerine göre 25 yaş üzeri kadın nüfusunun ancak %5.39'u lisans ve lisansüstü eğitime sahiptir.³²²

Tablo 10
Kadın Meclis Üyelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

EĞİTİM DÜZEYİ	KADIN MECLİS ÜYESİ SAYISI			YÜZDE (%)
	AK PARTİ	CHP	BAĞIMSIZ	
İlköğretim		2		%2.6
Lise	6	6	1	%17
Önlisans	1			%1.3
Lisans	34	14		%62.3
Yüksek Lisans	11	1		%15.5
Doktora		1		%1.3
Toplam	49	21	1	%100

Kaynak : Tablo 10'da yer alan veriler örneklemimizde yer alan 77 kadın meclis üyesiyle yaptığımız anket çalışmasının cevaplarından derlenmiştir

Tablo 11'de 77 kadın meclis üyesinin meslek gruplarına göre dağılımı verilmektedir. En çok göze çarpan unsur özellikle esnaf düzeyindeki düşüştür. Çitçi'nin 1989 yılında yaptığı çalışmada Marmara bölgesinde (Karşılaştırma yapılabilmesinin nedeni Marmara bölgesinde en fazla kadın meclis üyesinin İstanbul'da olmasıdır.) mecliste en çok "esnaf" mesleğine sahip kadınlara rastlanmaktaydı.³²³ Çalışmamıza konu teşkil eden 77 kişilik örneklemimizde ise en çok uzman mesleklerden (%41.5) kadın meclis üyeleri olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum, meclis üyesi kimliğinin eskisi gibi sadece yerele ait olanla sınırlı olmadığını özellikle ulusal siyasetteki gibi uzman kimlikli temsilcilerin yerel siyasete hakim olmaya başladığını göstermektedir. Çünkü, yerel siyaset sadece yerele dair sorunların çözüldüğü bir platformdan öte kademeli olarak ulusal politikaların belirlediği alanlar haline gelmiştir.

³²² Yaraman, "72 Yılın Ardından : Kadını İçermeyen Siyaset",s.18.

³²³ Çitçi, ss.105-107.

Tablo 11
Kadın Meclis Üyelerinin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

MESLEKLER	KADIN MECLİS ÜYESİ SAYISI			(%)
	AK PARTİ	CHP	BAĞIMSIZ	
<i>Esnaf</i>	1	2		%4
<i>Ücretliler</i>	12	3		%19.5
Kamu Sektörü	5	1		
Özel Sektör	7	2		
<i>Emekli</i>	9	7	1	%22
Kamu Sektörü	3	6	1	
Özel Sektör	6	1		
<i>Uzman Meslekler</i>	22	10		%41.5
Avukat	10	4		
Mimar	5	1		
Mühendis		1		
Mali Müşavir		1		
Şehir Plancısı	2	1		
Diş Hekimi	2	1		
Eczacı	3	1		
<i>Ev Kadını</i>	8	2		%13

Kaynak : Tablo 11’de yer alan veriler örneklemimizde yer alan 77 kadın meclis üyesiyle yaptığımız ucu açık anket çalışmasının cevaplarından derlenmiştir.

Görüldüğü gibi belediye meclislerindeki esnaf ve ev kadını sayısında meydana gelen azalma yerel siyasetin gündelik hayatla olan bağının koptuğunun ve teknik ve yönetsel yanının güçlendiğinin göstergesidir. Bu nedenle, kadın temsilciler eskiden çok daha yoğun bir şekilde yerel siyasette simge olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Alkan , “Yerel Yönetimler ve Cinsiyet” adlı çalışmasında kadınlar için yerel yönetimlerin ve yerel siyasetin güçlü teknik bilgi ve beceri gerektiğinin düşünüldüğünü belirtmiştir.³²⁴ Ancak saha çalışmamızda daha farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Uzman meslekler içerisindeki dağılıma bakıldığında ilginç bir durumla karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Uzman meslekler içerisinde en fazla avukatlar temsil edilmektedir. Daha sonra mühendis, mimar ve şehir plancıları gelmektedir. Kağıtçıbaşı’nın 1998 yılında yaptığı “Türkiye’de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler” adlı çalışmasında kadınların uzman meslekler içerisinde en çok hukuk, mimarlık,

³²⁴ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, s.90

mühendislik ve eğitimcilik alanlarını tercih ettiğini saptamıştır.³²⁵ Yerel siyasetteki eril karar vericiler en çok bu meslek gruplarından kadın meclis üyelerine temsil olanağı sağlamaktadır.

Kadın meclis üyelerinin demografik özelliklerinden sonuncusu ise medeni durumlarıdır. Saha çalışması yaptığımız kadın meclis üyelerinin 55 tanesi (%71.5) evli, 22 tanesi ise (%28.5) bekârdır. Evli olan meclis üyelerinde ortalama 2 çocuğu bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası bulgulara uygun bir biçimde kadınların eğitim düzeylerinin yüksekliği ve kariyerde belli bir düzeye gelmiş olmaları yanında evli iseler ailevi sorumluluklarını da tamamladıktan sonra ileri yaşlarda siyasete girdikleri görülmektedir.

4.4.2. Kadın Meclis Üyelerinin Yerel Siyasete Giriş Süreci

Saha çalışmasında elde ettiğimiz veriler sonucunda kadın meclis üyelerinin yerel siyasete girişinin beş kanaldan gerçekleştiği saptanmıştır. Bunlar; siyasal partiler, hemşericilik ilişkileri, gençlik siyaseti, siyaset yapan bir aileden gelmek ve sivil toplum kuruluşları üyeliğidir.

Siyasal partiler, kadın üyeleri iki şekilde siyasal hayatın içine çekmektedirler. Bunlardan ilki kadınları üye olmaya teşvik etmektir, ikincisi ise kadınları siyasal hayata davet etmek yöntemidir. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin 22 tanesi (%28.5) bir siyasi partiye üye olduktan sonra, yerel siyasete geçtiklerini ifade etmişlerdir. 22 kadın meclis üyesinin 19 tanesi AK Parti ve 3 tanesi ise CHP'lidir. Bu üyelerin hepsi ilgili partilerin, il, ilçe yönetimlerinde ve kadın kollarında aktif olarak görev yaptıktan sonra meclis üyesi seçilmişlerdir. Teşkilat içinde aktif çalışan kadın üyeleri AK Parti'nin CHP'ye oranla daha fazla ödüllendirdiği açıkça görülmektedir. Bununla birlikte AK Parti ,CHP'den çok daha yeni bir siyasal parti olduğu için siyasal deneyimi daha azdır. Bu nedenle kadro yapısı, CHP'ye oranla çok daha yeni oluşmaktadır. Üye olan kişileri aktif siyasette değerlendirme esnekliği, daha eski ve yerleşik siyasal yapısı olan CHP'ye göre daha yüksek düzeydedir.

³²⁵ Çiğdem Kağıtçıbaşı, " Türkiye'de Kadının Statüsü :Kültürler Arası Perspektifler",**75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Ayşe Berktaş Mirazoğlu (edt.), İstanbul : Tarih Yurt Vakfı Yayınları, 1998, ss. 150-151.

Siyasal partiler, siyasal alanda değerlendirecekleri özelliklere sahip kadın adaylar bulamadıklarından şikâyet etmektedirler. Bir siyasal partinin yerel seçimlerde kadın aday adaylarıyla yaptığı mülakatlarda görevli olan Belediye Meclis Üyesi A12 “Gerekli donanımlara sahip kadın adaylar başvuruyorlar, mülakatlar sırasında bu nedenle çok zorluk yaşadık” demektedir. Bu nedenle, kendilerine göre siyasal alanda değerlendirilebilecek kadınları davet etmektedirler. Bu davet daha çok büyükşehirlerde yaygın olmakla birlikte, siyasetin alt kademelerinde ve küçük yerleşim birimlerinde kadın adaylar daha büyük mücadele içerisine girmektedirler. İstanbul kadın belediye meclis üyelerinden A3' e göre:

Kadınlar, siyasetin alt kademelerinde daha organik bir şekilde siyasete katılmaktadırlar. Kadınların seçilme ve katılma süreci büyükşehirler açısından biraz daha zorlama belki de davet usulu bir yapı sahip. Bizim açımızdan baktığınızda partisinde kademelerde yer almak, kademelere seçilmek zorlamayla olmakla beraber (belki de davet), alt kademeler (kadın kollarında) ve küçük yerleşim birimlerinde ise organik sürecinde gerçekleştirmiştir. Mahalle teşkilatları, ilçe teşkilatları, seçim çalışmalarında yer alan sandıklarda çalışan ev ziyaretlerine giden insanlara baktığımızda tam doğal süreci yaşayan hatta bilakis mücadeleyle gelen (çocukları, çevresi ve ailesiyle) kadınlar var. (A3)

30 kadın meclis üyesi (%39) siyasal partilerin davetleriyle siyasal hayata dahil olduklarını belirtmektedirler. Kendilerine partiler tarafından teklif getirilen kadınların 26 tanesi AK Parti, 3 tanesi CHP'den ve 1 tanesi ise bağımsızdır. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin en büyük bölümü, partilerin daveti üzerine siyaset yapma kararı almıştır. Hatta bu kadın meclis üyelerinin büyük çoğunluğu davet almadan önce siyasete karşı oy verme haricinde ilgileri olmadığını ve siyasetten çekindiklerini belirtmektedirler. Siyasal partiler, mesleki ve toplumsal başarıları olan ve bu nedenle seçmen desteği alabileceğini düşündükleri kişilere teklif götürmektedirler. İlgili kadın meclis üyeleri özellikle arkadaş çevrelerinin ya da sosyal ortamlarının etkisiyle kendilerini göstermiş ve teklif almışlardır. Siyasete arkadaş çevresinin teklifiyle girdiğini belirten belediye meclis üyesi A3'e göre,

Siyasette sosyal çevre arkadaşlık ilişkileri çok önemli. Kadın olarak iyi bir kariyeriniz varsa, arkadaş çevrenizde siyasetle ilgilenenler yer alıyorsa , mutlaka teklifler alırsınız. (A3)

Yerel siyasete arkadaş çevresinin etkisiyle giren Belediye Meclis Üyesi A2 siyasete giriş sürecini şu şekilde anlatıyor:

Siyasete girmeden önce çok milletvekili arkadaşım vardı. Onlar beni 2001 yılında partinin kuruluşunda davet etmişlerdi. Ben o zaman girememiştim. İşle, güçle siyaset bir arada yürümez diye düşünmüştüm. Dolayısıyla onlara dışardan sosyal açılımlarla destek verdim. Sonra ki yıllarda emekli olduktan sonra aktif siyasete katıldım.(A2)

Bir siyasal partiden teklif almadan önce siyaset yapmayı hiç düşünmediğini hatta siyaseti sevmediğini söyleyen belediye meclis üyesi A7 siyasete mesleki başarıları sonucunda dahil olma süreci şu şekilde gelişmiştir:

Ben siyasete 2002 yılında 25 yaşında başladım. Ozamanlaravukatlık yapıyordum. Genç eğitimli bir kadınıym diye çok istediler. Onların teklifi üzerine siyasi hayatım başladı. (A7)

Belediye meclis üyeleri A3, A2 ve A7 görüldüğü gibi siyasi partiler, mesleki olarak belirli değerler katabilecek ve oy kazandırabileceklerine inandıkları kişilere siyasete katılmaları için davette bulunmaktadır.

AK Parti'li 9 kadın meclis üyesi (%37) birbirinin söylediklerinden habersiz bir şekilde siyasete girmelerinin esas nedeninin "lider" etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Diğer nedenler sabit ve sadece araç olarak kalmak üzere, partilerinin lideri nedeniyle siyasete girdiklerini ve liderlerine çok güvendiklerini; bu güvenin pek çok kadını beklentisiz bir şekilde siyasete kazandırdığını göstermektedir. Örneğin, meclis üyesi A9 siyasete girme sürecinde parti liderinin etkisini şöyle ortaya koymaktadır :

Ben siyasete liderimiz nedeniyle girdim. Çocukluğumdan beri onun yaptığı çalışmaları görerek yaşadım. Özellikle belediye başkanı olduğu dönemde çocuktum. İstanbul'daki değişimi gördüm. SonrasındaParti'nin kurulmasıyla birlikte başarılarını gördüm. Ben referandumu yapan bu partinin bir parçası olmalıydım. Ben anons arabasında çalışabilirim, ne yaptığının önemi yok. Ben bu hizmetleri yapan grubun içinde su taşıyıcısı olabilirim. Tuz getirici olabilirim. Bir katkı olsun, iyi birşeyler yapmış olarak ayrılmak istiyorum bu dünyadan. (A9)

Lider etkisiyle siyasete girdiği belirten A 10 siyaseti sevmediği ve uzak durmak istediği halde siyasal hayata nasıl bir süreçte dahil olduğunu şu şekilde anlatmaktadır:

Siyasal yapı bana çok kapalı ve baskıcı geliyordu. Ben daha özgür daha kendimi ifade edebilen bir insandım. Bu yüzden hak mücadelesi için sivil toplum örgütlerini seçenlerdendim. Siyaset hayatıma parti liderimizin varlığı ile girdi. O güven beni siyasete çekti.(A10)

Göç sorunu ile birlikte büyükşehirlerde yükselen hemşericilik ilişkileri yerel siyasal birimlerin belirlenmesinde önemli bir etken haline gelmiştir. Kurtoğlu,

"Hemşericilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği" adlı çalışmasında şehirlerdeki, kasabalardaki hemşericilik ilişki ağının *büyük* siyasetin kılcal damarları olduğunu ortaya koymaktadır. Cemaatsel (topluluk, communitarian) bağların siyasal temsilin oluşmasında ne kadar önemli olduğunu ve hemşericilik ilişkilerinin yerel siyasal temsilin en güçlü dinamiği olduğunu belirtmektedir. Özellikle, erkekler için hemşericilik bağlantılarının yerel siyasete giriş sürecinde büyük önemi vardır. Hemşericilik ilişkileri toplum içinde aile bağlarının ve ataerkilliğin eril bir bilinç ile yeniden türetilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle kadın siyasetçilerin hemşericilik ağlarıyla yerel siyasete dahil olma gücü azalmaktadır. Kurtoğlu'nun çalışmasında, Keçiören ilçesinde hiç kadın meclis üyesi olmamasının erkekler açısından nedenleri araştırılmıştır. Keçiören'deki erkek meclis üyelerine göre kadınlar yaptıkları faaliyetlerle zaten siyasetin içindedirler. meclis üyesi seçilememelerinin nedenleri ise kadınların bireysel sorunlarıdır. Erkekler cemaatsel ilişkilerini etkin bir biçimde kullanabildiği halde, kadınların yerel siyasetteki varlığı bireysel çabalarının bir bileşenidir. Kadınların yerel siyasette eksik temsil edilmelerinin nedeni, kendilerinin yerel siyasete girmek istememeleridir.³²⁶

Çalışmamıza katılan 77 kadın meclis üyesinden sadece 3 tanesi (%3.8) hemşericilik ilişkileri sonucunda siyasete dahil olmuşlardır. Bu kadın meclis üyelerinin hepsi farklı ilçelerden seçilmiştir. 3 kadın meclis üyesinin seçildiği ilçeler etnik, cemaatsel ve mezhepsel çeşitliliğin yaşandığı ilçelerdir. Kadın meclis üyesi A1 , bir hemşeri derneği aracılığıyla yerel siyasete dahil olma sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

Ben hemşerilerim aracılığıyla yerel siyasete girdim.lar hemşeri derneğiydi. Biz göçmen kökenliyiz. Onlar ilçesinde kadın aday göstermek istiyorlarmış. Genç, eğitilmiş, donanımlı kadın bir adaya ihtiyaçları varmış. Girişim tesadüf oldu. Aslında bir adayda varmış, ama yaşı tutmuyormuş. Benim siyaset hiç aklımda yoktu. O dernekte akrabalarım vardı. Onlar teklif getirdiler. Ben de kabul ettim. (A1)

Kadınların hemşericilik ilişkileri aracılığıyla siyasete dahil olma eğilimlerinin bu kadar düşük olması, Kurtoğlu'nun çalışmasında elde ettiği sonuçlara oldukça benzemektedir. Erkekler yoğun kitleler hatta tüm hemşerilerinden destek gördükleri halde, kadınların yerel siyasette var olma sorunu halen *kişisel* bir nitelik taşımaktadır.

³²⁶ Kurtoğlu, *Hemşericilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği* , ss.362-366.

Kadın meclis üyesi A1 hemşericilik dernekleri aracılığıyla yapılan siyaseti ve hemşericilik derneklerinin sınırlı düzeyde olsa bile kadınları aday göstermesiyle ilgili şu saptamalarda bulunmuştur :

Derneklerin aslında siyasal bağlantıları olmaması gerekir ama bazıları uyanık davranır iki partiyede aday koymaya çalışırlar. Ama sonunda ikisini birden götürmeye çalışanlar ortada kalır bir şey olamazlar. Hemşericilik, siyaset için önemli bir araç. Siyaset için önemi, toplu halde geldiklerinde istediklerini yaptırabilecek bir güce sahip olmalarıdır. Kadın aday gösterme isteklerinin artış nedeni ise daha önceki dönemlerde erkek adaylarla yoğun sorunlar yaşanmış olmaları sanıyorum. Kadınların daha yönetilebilir, yönlendirilebilir bir yanı olduğunu düşünüyorlar. (A1)

A1'in saptamalarından anlaşılacağı gibi hemşeri derneklerinin günümüzde kadın adayları desteklemesinin temel nedeni tamamen cinsiyetçi bir yaklaşımla belirlenmektedir. Bu hemşeri derneklerine göre kadın adaylar, erkek adaylara oranla daha yönetilebilir ve yönlendirilebilir bir konumdadırlar. Bazı ilçelerde kadınların siyasete giriş sürecinde hemşericiliğin yanında mezhepçiliğinde belirleyici olduğunu düşünen A11, "Bizim ilçede Alevi- Sunni meselesi var. Bu doğal olarak siyasal partilere yansıyor. Partiler adaylarını belirlerken mezhep ayrımcılığı yapmadığını iddia ediyorlar ama mezhep ayrımcılığı bence cinsiyet ayrımcılığı gibi kullanılıyor. Bu durumda mezhepleri nedeniyle siyasete giren erkekler olduğu gibi kadınlarda var." şeklinde ifade etmektedir. A11'in saptamalarından anlaşılacağı gibi yerel siyasette hemşericiliğin uzantısı olarak ortaya çıkan mezhepçilik kadınların yerel siyasal temsil sürecinde önemli bir etken haline gelmiştir.

Çalışmamıza katılan kadın belediye meclis üyelerinden 13 tanesi (%16.8) siyasete girişlerinin öğrencilik yıllarına dayandığını, gençlik kolları içinde görev yaptıklarını söylemişlerdir. Bu kadın meclis üyelerinden sadece 2 tanesi AK Parti üyesidir. AK Parti üyesi olan kadın meclis üyelerinden biri siyasete AK Parti'den çok daha önce başka bir partiyle başlamış ve orada siyasetle tanışmıştır. AK Parti'li bu kadın meclis üyesi ideolojik olarak benzer birbirinin devamı bir partide yetişmiştir. Diğer AK Parti'li üye ise AK Parti 'nin kuruluş döneminde gençlik kollarında görev yapmış ve siyasal hayata dahil olmuştur. Öğrencilik yıllarında gençlik kollarıyla siyasete giren 11 CHP'li kadın meclis üyesinin ise siyasal hayatı çok uzun bir dönemi kapsamaktadır. Ortalama 15 senedir siyasetin içinde bulunan CHP üyesi kadın meclis üyeleri, gençlik kollarında yetiştikten sonra ilçe ve il teşkilatlarında çalışmışlardır ve daha sonra belediye meclis üyesi seçilmişlerdir. Bu kadın meclis üyeleri içerisinde sadece 1 tanesi yaş olarak daha gençtir ve daha kısa süre gençlik kollarında görev yapmıştır. Gençlik

kollarında siyasete başlayan A8, gençlik kollarının siyaset yaşamındaki yerini şu şekilde ifade etmektedir:

1975 yılında döneminde gençlik kollarında başladım. Gençlik kolları bana siyaseti sevdirdi. 1983 'den bu yana il ve ilçe teşkilatlarında çalıştım. Bir anda kendimi siyasetin içinde buldum. Daha sonra kamu yöneticisi olarak görev yaptım oda siyasette pişmemi sağladı. (A8)

Yerel siyasette kadın ve genç temsili problemi aslında birbirine benzeyen bir yapıya sahiptir. Kadınların yerel siyasete eklenirken, yaşadıkları problemleri cinsiyet fark etmeksizin tüm gençler yaşamaktadırlar. Kalaycıoğlu'nun belirttiği gibi siyasal partiler gençlerin yönetsel makamlarda temsilinden öte seçim kampanyalarında çalışmalarını ve yakın çevrelerini ikna etmelerini istemekte, bunu siyasal katılımın bir parçası olarak görmektedirler.³²⁷ Hem kadın hem de genç olmak siyasete giriş sürecinde çifte yönlü bir savaş alanı haline gelmektedir. Gençlik kollarında uzun dönem çalışan A9, gençlik kollarından aktif siyasete geçişin çok zor olduğunu ve yerleşik siyasal tabanın bu geçişe olumlu bakmadığını vurgulamaktadır. A9 meclis üyesine göre:

Ben gençlik kollarında çalışıyordum. Orada ister istemez çok şey öğreniyorsun. Sonra meclis üyesi olmak istedim. Sen aday olunca birileri koltuğundan olmaktan korkuyor. Bu kız gençlik kollarında çalışıyordu; otobüslerde anons falan yapıyordu diye küçümsüyorlar. Parti yönetim kurulu üyesi değil. Komisyon başkanı değil, bu kim ne zıplıyorsun. Neden her yerde olmak istiyorsun diye düşünülüyor. (A9)

Kendisinin gençlik kollarından geldiğini belirten A6, meclis üyesi seçildikten sonra gençlik kollarıyla çalışmak ve onları yerel siyasete kazandırmak istediğini ama bu konuda başarılı olamadığını anlatıyor:

Ben gençlik kollarından geliyorum. Uzun yıllar İ... 'de gençlik kollarında çalıştım. Meclis üyesi seçildikten sonra, gençlerle beraber siyaset yapmak istediğimi bildirdim. Onların gücünü almak istedim. Böylelikle, gençlik kolları daha aktif bir şekilde erel siyasetin içinde yer alır diye düşündüm. Ama beni İstanbul'da gençlik kollarıyla hiç bir araya getirmek istemediler. (A6)

AK Parti ve CHP'nin gençlik kollarını kullanım şekli birbirinden farklıdır. Görüldüğü gibi AK Part, yeni kurulan bir parti olduğu için parti kademeleri arasında geçiş daha hızlı olmaktadır. Ancak CHP daha eski ve yerleşik bir parti olduğu için gençlik kollarından aktif siyasete geçiş daha uzun ve zorlu bir yapıya sahiptir. CHP'de kadın meclis üyelerinin uzun siyasal kariyerlerinin en son basamağı belediye meclis üyesi olmaktır. AKP yeni kurulmuş ve parti basamakları arasında geçişin hızlı olduğu

³²⁷ Kalaycıoğlu, s.22.

bir parti olduğu halde, gençlik kollarını siyasete çekmek konusunda yeterli ölçüde başarılı olamamaktadır.

Kadınların siyasete dahil olma sürecinde siyaset yapan bir aileden gelmeleri onlar için kolaylaştırıcı bir unsur olmaktadır. Siyaset yapan aileden gelmenin iki tür etkisi mevcuttur. Siyaset yapan ailelerden gelen kadınlar, çocukluk çağlarından itibaren siyaseti görme, öğrenme ve yaşama şansları bulmaktadırlar. Siyasetin ne olduğunu, nasıl yapıldığını ve nasıl bir faaliyet olduğunu bilen bu kadınlar siyasal hayata daha kolay dahil olmaktadır. İkinci etki ise, siyaset yapan aileden gelen kadınların siyasal bir sosyal çevreye dahil oldukları için siyasal sosyal imkanları daha etkin kullanabilmeleri ve siyaset giriş sürecinde daha az engelle karşılaşmalarıdır. Siyaset yapan aileden gelen bu kadınlar önceki kuşak erkekleri temsil etmek için ya da eşlerini temsil etmek üzere siyasete girmektedirler.³²⁸ Arat'a göre önceki kuşak erkekleri ya da eşlerini temsil eden bu kadınlar *iffetli* ve *sadık* kadın imgesinin siyasal hayatta taşınmasını sağlarlar.³²⁹ Çalışmamıza katılan 77 kadın üyeden sadece 7 tanesi (%9) siyaset yapan aileden gelmeleri nedeniyle siyaset yapmak istediklerini ve ailelerinin siyasal bağlantılarından yararlandıklarını belirtmişlerdir. Bu kadın meclis üyelerinden 4 tanesi AK Parti'li 3 tanesi ise CHP üyesidir. Kadın meclis üyesi A2 siyasete giriş sürecinde siyaset yapan bir aileden gelmenin faydalarını şu şekilde belirtmektedir:

Ben siyasete giriş aşamasında çok zorlanmadım. Bunun nedeni siyaseti görmüş bir ailenin çocuğuyum. Dedem eski parti vekili olduğu ve Anadolu kökenli olduğumuz için ben siyasetin ne demek olduğunu biliyordum ve sokakta olduğunu ve sokaktan geçtiğini biliyordum. Ve siyaseti kendi açımdan yadırgamadım. (A2)

Kadınların yerel siyasete dahil olma sürecinde siyaset yapan bir aileden gelmeleri özellikle eşlerinin siyasetçi olması önemlidir. A8 meclis üyesi eşinin siyasetçi olmasının, kendisinin siyasete girme sürecini nasıl etkilediği şöyle ifade etmektedir:

Eşim uzun yıllardır, siyasetin içinde. 'da ilçe başkanlığı bile yaptı. Ben de hep siyasete eşimde içinde olduğu için girmek istiyordum. Çocuğumu büyütme telaşı ve iş hayatı hep engel oldu. Emekli olunca eşimde desteğiyle siyasete girdim. (A8)

Saha çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin 6 tanesi (%8) yerel siyasete sivil toplum kuruluşları aracılığıyla girdiklerini ifade etmişlerdir. Bu aslında çok düşük bir orandır. Çünkü ,sivil toplum kuruluşları dünyanın her yerinde siyasetin dışında

³²⁸ Ayata, "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset", s.239.

³²⁹ Arat, *The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey*, ss.68-72.

ancak siyasetli bir alan olarak kabul edilmektedir. Sivil toplum faaliyetlerinde bulunan kişiler siyasete bir anlamıyla hazırlanmaktadırlar. Elde edilen bulgulara göre, kadın meclis üyelerinin siyasete dahil olma sürecinde sivil toplum kuruluşlarının etkisinin zayıf olduğu görülmektedir. Mutlaka sivil toplum kuruluşları içinde yer almanın siyasete dahil olma sürecinde hızlandırıcı etkisi olacaktır. Ancak örneklemimizde yer alan kadın meclis üyeleri tümü için bu etki sınırlı kalmıştır. Sivil toplum aracılığıyla siyasete dahil olan kadın temsilcilerin 4 tanesi AK Parti ve 2 tanesi CHP üyesidir. Bu kadın üyelerden sadece biri kadın sivil toplum örgütü aracılığıyla yerel siyasete girmiştir. Kadın meclis üyeleri içinde kadın örgütleri aracılığıyla siyasete giren sayısının bu kadar az olması kadın sorunlarıyla ve kadın gruplarıyla olan ilişkiyi zayıflatmaktadır. Kadın meclis üyelerinin siyasete dahil olmasını sağlayan diğer sivil toplum kuruluşları ise okul aile birlikleri, mesleki, yardım ve insan hakları örgütleridir. Çok şaşırtıcı bir şekilde 77 kişilik kadın meclis üyesi örneklemimizde sendikal bağlantısı olan meclis üyesi yoktur. Nihal Şirin Pınarcıoğlu'nun 2011 yılında yaptığı "Yerel Siyaset ve Kadın Katılımı: İstanbul ve Kocaeli'nde Niteliksel Bir Araştırma" adlı çalışmada seçilen örneklem içerisinde sendikal hareket aracılığıyla yerel siyasete eklenen İstanbul kadın meclis üyelerinin var olduğu görülmektedir. Bu kadın meclis üyeleri genellikle sol siyasal gelenekten gelen, sendikacılık sonrasında yerel yöneticilik yapmış kişilerdir.³³⁰

Bir kadın sivil toplum kuruluşunda aktif olarak çalışan A9 bu sivil toplum kuruluşundaki çalışmaları sonucunda bir siyasal parti tarafından davet edildiğini şu şekilde anlatmaktadır:

Emekli olduktan sonra, 'de aktif olarak çalışmaya başladım. Duruşmalarım hariç her gün deydim. Bir devlet memuru gibi hergün gidip çalıştım. O dönemde gerek yaptığımız etkinlikler aracılığıyla gerek geliştirdiğimiz politikalar nedeniyle siyasi partilerle sıkı ilişkilerim oldu. Benim siyasal hayata geçişimde deki çalışmalarımın büyük etkisi ve faydası vardır. Ve 'den sonra partisinden teklif alarak siyasal hayatım başladı.
(A9)

A9 gibi kadın sivil toplum örgütleriyle bağı ve ilişkisi olan çok az kadın meclis üyesi vardır. Bu durum belediye meclislerine, kadın sivil toplum örgütlerinin kadın dostu politikalarının taşınmasını ve koordineli bir şekilde kadın politikaları üretebilmeyi engellemektedir.

³³⁰ Pınarcıoğlu, s. 151.

4.4.3. Kadın Meclis Üyelerinin Yerel Siyasette Karşılaştıkları Engeller ve Çözüm Stratejileri

Çalışmada elde edilen bulgulara göre, kadın meclis üyesinin yerel siyasette karşılaştıkları engeller üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; sosyal faktörlerden kaynaklanan engeller, ekonomik faktörlerden kaynaklanan engeller ve siyasal faktörlerden kaynaklanan engellerdir. Kadınlar bu engellerle hem siyasete girerken, hem seçim aşamasında hem de seçildikten sonra karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kadın meclis üyeleri siyasal hayatlarında ailevi ve toplumsal sosyal faktörlerden kaynaklanan engellerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu ailevi ve toplumsal sosyal faktörlerden kaynaklanan engeller siyasetin her aşamasında onları zorlamıştır. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin tamamı kendileri yaşamamış olsalar dahi ailevi sosyal faktörlerin kadınların siyasete girmesinde ve aktif siyaset yapmasında büyük sorun teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Meclis Üyesi A7, ailevi yükümlülüklerinin kadının siyaset yapması üzerinde yarattığı engeli “Kadınların ailevi sorumlulukları, onlara extra yükler yaratıyor. Bu yükler bekli de kadınların siyasete girmesinin önündeki en büyük engelleri oluşturuyor” şeklinde ifade etmektedir.

Ailevi sorumluluklar çoğu kez kadınların genç yaşlarında daha önemli bir yer teşkil etmektedir. Kadınların genç yaşlarında çocuklarının ve ailenin sorumluluğu yanında çoğu kez yoğun iş hayatıda olduğu düşünülürse; siyasetle uğraşma olasılıkları azalmaktadır. Bu nedenle, çocuklarını büyüttükten ve emekli olduktan sonra siyasete giren A11 yaşadığı deneyimi şöyle ifade etmektedir :

Öğrencilik yıllarımdan beri Partiliyim. Öğrencilik yıllarımdan hemen sonra işe girdim. Sonra iki çocuk sahibi oldum, eşiniz ne kadar kabul ederse etsin, ailevi yükümlülükler ve iş hayatı, siyasete girmemde hep engel oldu. Çünkü ben öylesine siyasete girmek istemedim. Çalışmak aktif olmak üretmek istedim. Bu nedenle emekli olduktan ve çocuklarımı büyüttükten sonra siyasete girdim. (A11)

24 senedir yerel siyasetin içinde olan A4 bu unsuru, “Ben kişisel olarak ailevi engellemeler yaşamadım. Eşim ve çocuklarım hep destek oldu. Ama bu sorunu özellikle genç arkadaşlardan çok duyuyorum.” şeklinde ifade etmektedir. Öte yandan, A4 ise “Ben daha ilerleyen yaşlarda siyasete girdim. Çocuklarım büyümüşü, iş hayatımda rutinine oturmuştu” ifadesiyle bu durumu açıkça tanımlamaktadır.

Ailece siyasetten çekindiklerini ifade eden genç kadın meclis üyelerinden A12 yaşadıklarını şu şekilde anlatmaktadır:

Biz gurbetçi bir aileyiz, siyasetten korkarız. Geleneksel olarak yöresel etkilerle oy verdiğimiz partiler vardır. Ama siyasetten uzak dururuz. Benim ailemde siyasete girmemi istemiyordu. Bu nedenle büyük engellemeler ve sorunlar yaşadım. (A12)

Kıdemli yerel siyasetçilerden A8 “Kadınların yerel siyasete, ailevi engellerle girememeleri çok anlamsız. Öğlene kadar ev işlerini yapsınlar, çocuklarıyla ilgilensinler. Sonrasında ayda bir hafta öğleden sonra 1 ‘de grup toplantısı, 2’de meclis var, ihmal etmesinler. Mutlaka bir mecliste yer alsınlar şeklinde, yerel siyaset yapmanın, ulusal siyaset yapmaktan daha az sorumluluk gerektirdiğini kadınların ailevi hayatlarıyla yerel siyaseti bir arada yürütebileceklerini” vurgulamaktadır.

Kadınların ailevi hayatı açısından ulusal siyasette yer almasıyla yerel siyasette yer alması arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Yerel siyaset kadının aile hayatının içinde daha kolay kabul edilebilir bir konumdadır. Bu nedenle kadınlar ailevi sorumluluklarını ihmal etmeden yerel siyaset içerisinde yer alabilirler. A9 meclis üyesi siyasetle uğraşan erkeklerin bile kendi ailesinden kadınların siyasal hayata girmesine çoğunlukla olumlu bakmadıklarını belirtmiştir. A9’a göre “Partili erkekler, kadınlar siyasette olsun ama benim karım veya kızım siyasete girmesin istiyor.” demektedirler. Bununla birlikte, özellikle günümüzde erkekler kadınların, kadın kolları çatısı altında siyaset yapmasına daha ılımlı bakan bir tavır geliştirmişlerdir. Genç kadın meclis üyelerinden A1 günümüzde erkeklerin kadınları özellikle kadın kollarında siyaset yapmak konusunda engellemediğini belirtmektedir. A1 ‘e göre kadınların kadın kollarında artan varlığının nedeni farklıdır:

Kadın bugüne kadar bir şey olamamış kimse ona değer vermemiş. Anne olmuş evini derlemiş toplamış ama bu kadar. Şimdi birisi gelip ondan böyle yardım isteyince bunu görev ad ediyor. Kadınların eşleri de kadın kollarında siyaset yapmalarına eskisi kadar engel olmuyorlar. Ama sanırım bu siyasal rantlaalakalı, kadın siyasal mekanizmalara eşinin sorunlarını aktarabiliyor. Ya da koli alabiliyor. Ancak kadınların bu konumu değişirse erkekleri kadınların siyasete girmesini engelleyeceğini düşünüyor. (A1)

Patriyarkal bir yaklaşımla bakıldığında kadınların siyasal mekanizmalarda daha az var olmalarının nedeni olan ailevi faktörlerin, erkek merkezli olduğu görülmektedir. Arat’ın belirttiği gibi, kadınların erkekleri kuşatacak bir şekilde siyasal mekanizmalar

içinde yer almaları, bilakis erkekleri temsil etmeleri durumunda siyasal hayattaki varlıkları artacaktır.³³¹

Kadınların siyasal hayata girmesini engelleyen sosyal faktörlerin bir diğeri ise toplumsal engellerdir. Çalışmaya katılan 77 kadın meclis üyesinin hepsi toplumsal faktörlerin kadınların siyaset yapmasına engel olduğunu belirtmektedir. Kadın meclis üyelerine göre, toplumsal engeller; toplumun siyaseti erkek işi ve kirli görmesi, siyasetin sosyal sermaye gerektirdiğinin düşünülmesi, kadınların seçmen desteği alamayacağı ön yargısı ve kadınların siyasette sadece *vitrin* olarak kullanıldığının düşünülmesidir. Kadınların bu engellerle sadece siyasete giriş aşamasında değil, etkin siyaset yaparken de karşılaştıklarını belirtmektedirler. Özellikle, kadınların vitrin malzemesi olarak kullanmasının etkin siyaset içerisinde daha yaygın bir eğilim olduğunu belirtmektedirler.

Toplumun siyaseti erkek işi görmesi *kadınlar siyasetten anlamaz* savıyla birleştiğinde kadınları siyasal hayatın dışına itmektir. Yerel siyaset hakkında uzun yıllardır devam eden şaibeli iddialar halkın gözünde yerel siyasetin kirli olduğunu ve kadına göre olmadığı imajını çizmektedir. Belediye meclis üyesi A8 “Siyaset erkek işi olarak kabul ediliyor, kirli bir alan olduğu için kadına yakıştıramıyorum” yorumunda bulunmuştur. Meclis üyesi A1 ise meclis üyesi olduktan sonra yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

Kadınlar için ciddi bir etiket, meclis üyesi olmak. Mesela ben utanıyorum bir yere gittiğimde meclis üyesiyim demeye. Arabamda meclis üyesi kartımı bile bulundurmuyorum. Bir arkadaşım görse ne olacak, ben arkadaşlarıma söyleyemiyorum meclis üyesi olduğumu. İnsanlarda sen belediyecisin kirli imajı varya, çokta gurur duyulacak bir şey olarak görmüyorum. (A1)

Kadınların siyasete girebilmesi için belirli bir sosyal sermayeye ihtiyaçları bulunmaktadır. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin % 78'i kadınların bu sosyal donanımları olmadan siyasette var olamayacaklarını düşünmektedirler. Kadın meclis üyelerine göre bu sosyal donanımlar; yüksek eğitim seviyesi, siyasete yakın meslekler ve etkin bir sosyal arkadaş çevresidir.

Çakır'a göre; kadınlara karşı ortaya konulan cinsiyetçi yaklaşım, partilerin siyasi yaklaşımlarından öte siyasette girmek isteyen kadınların iyi eğitimli, meslek

³³¹ Arat, *The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey*, ss.68-72.

sahibi ve hatta kendilerinden yabancı dil bilmelerinin beklenmesinden kaynaklanmaktadır.³³² A1 meclis üyesi kadınların aday gösterilmesi için belirli bir eğitim ve çeşitli donanımlara sahip olması gerektiğini ama seçildikten sonra belirli konuma gelebilmek ya da yeniden seçilebilmek için bunun bile yeterli olmadığını şu şekilde anlatmaktadır:

Mesela ben doktora yapmaya meclis üyesi olduktan sonra karar verdim. Siyasette kadın için eğitim yeterli bir ölçüt değil. Üniversite, master yetmiyor belki doktora yeter. Tek dil yetmiyor. Tam donanımlı hale gelmeniz gerekiyor. O zaman erkeklerle eşit şartlara sahip bir şekilde belli konumlara aday olabiliyor ya da yerleştirilebiliyorsunuz. (A1)

A9 kadın meclis üyesine göre, “ Kadın kollarında herhangi bir eğitim düzeyi aranmazken, kadınların üst düzey siyasal mekanizmalarda temsil gücü kazanabilmesi için belirli bir eğitim düzeyine sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle kadın kollarından çok fazla kadın meclis üyesi ya da milletvekili çıkmamaktadır.” A10 ve A11 belediye meclis üyeleri, kadınların yerel siyasal makamlarda temsili için eğitim düzeyinin çokta önemli olmadığını, her eğitim düzeyinden her sosyal çevreden kadının yerel siyasal yönetsel birimlerde yer alması gerektiğini düşünmektedir. Meclis üyesi A10 bu konudaki fikirlerini şu şekilde dile getirmektedir:

Yerel siyasette her sosyal çevreden, her eğitim düzeyinden kadına ihtiyaç var. Örneğin mahallerdeki sorunları en iyi ev kadınları biliyor. Orada yaşayan kadınlar. Erkek çıkıyor sabah işe gidiyor akşam geliyor. Bir programa gittiğimizde erkekler şöyle şöyle bir sorun var diyorlar ama tam anlatamıyorlar. Sonra anlıyoruzki o problemi eşinden duymuş. (A10)

A11 meclis üyesi ise A10 gibi yerel siyasetteki kadınlarda belirli bir eğitim düzeyi aranmasının gerekmediğini düşünmektedir. Özellikle ev kadınlarının daha aktif bir şekilde yerel siyasette yer almasını istemektedir. A11'e göre:

Erkeklerden ilkokul mezunu arkadaşlar var. Ama kadın deyince illa ki bellirli özellikleri olmasını bekliyorlar. Mevkisi olacak, yüksek tahsili olacak. Böyle şey olmaz. Bazı insanlar tahsil yapma şansı bulur bazıları bulamaz. Kendi kendini geliştirmiş ama yüksek tahsil yapma imkânı bulamamış arkadaşlarımızda olabilir. Mesela ev hanımları değerlendirilmiyor, onlar özellikle yerel sorunları bizden daha iyi görebiliyorlar. Biz koşturmaca içinde göremeyebiliyoruz. (A11)

Kadınların sadece belirli bir eğitim düzeyine sahip olmaları siyasete dahil olabilmelerini kolaylaştırmamaktadır. Kadınların belirli bir sosyal çevreye mensup olmaları da büyük önem arz etmektedir. A3 meclis üyesine göre; “Kadınların büyükşehirlerde siyasete katılımı genellikle davet üzerine gerçekleşmektedir. Bu

³³² Çakır, s.403.

davette belirli donanımlara sahip kadınlar tercih edileceği gibi bu kadınların, belirli çevrelerin insanı olması; o çevrelerden arkadaşları olması gereklidir.” A3 meclis üyesinde vurguladığı gibi kadınların yerel siyasete eklenenebilmesi için belirli bir eğitim düzeyinin yanında sosyal çevreye sahip olmaları büyük önem arz etmektedir.

Kadınların seçmen desteği alamayacağına dair ön yargı siyasal partilerin kadın adayları değerlendirme olasılığını azaltmaktadır. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinden 72 tanesi (%93,5) seçim kampanyası döneminde partilerinin programı doğrultusunda hareket ettikleri için seçmenlerle ilgili hiçbir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. 5 kadın meclis üyesi ise (%6.5) seçim kampanyası döneminde yaşadıkları seçmen problemlerini dile getirmişlerdir.

Ka.der'in 2009 yılında 2007 genel seçim döneminde göreve gelmiş 17 kadın milletvekilliyle yaptığı saha analizinde kadınların seçmen desteği alamamasının nedeninin kadın olmak olmadığı yani toplumsal cinsiyet sorunlarından bağımsız olarak kişisel nedenler ve ideolojik tercihlerinden kaynaklandığı sonucuna ulaşmışlardır.³³³ Örneklem grubumuzdaki kadın meclis üyelerinde de Ka.der'in çalışmasında elde ettiği sonuçlara benzer sonuçlar elde edilmiştir. Kadın meclis üyeleri yaşadıkları seçmen problemlerini cinsiyet temelli olmaktan öte ideolojik temelli olarak görmek eğiliminde olsalarda bu problemler cinsiyet problemlerine bağlanmaktadır. Seçmen tepkilerinin yaşandığı ilçeler ideolojik olarak katı çeşitliliğin olduğu yerlerdir. Seçmenler, kadın adayları sadece fiziksel görünüşleri ve giyim tarzlarıyla değerlendirmekte ve dışlamaktadırlar. Seçmenlerin, kadın adaylara mahalle baskınasına kadar uzanan yaptırımları olmuştur. A2 kadın belediye meclis üyesi siyasete girmesiyle birlikte seçmenler tarafından yaşadığı dışlanmayı şu şekilde ifade etmektedir:

Bizim ilçemizde lüks siteler var. Bu sitelere seçim kampanyası döneminde gittiğimde çok zorluk yaşadım. Beni fiziksel görünüşüm itibarıyla aday olduğum partiye uygun görmediler ve dışlayıp negatif mahalle baskısı yaptılar. Bununla birlikte yıllardır üyesi olduğum; derneği ve..... derneği gibi sivil toplum örgütleride aday olduğum partiden dolayı beni dışladılar. (A2)

Aynı dışlanışlığı dile getiren A12 kadın belediye meclis üyesi seçim kampanyası döneminde “ caddesin de partiden arkadaşlarla birlikte bir kafede

³³³ Eril Siyasetle Kadın Halleri Arasında : Türkiye’de 23.Dönem Kadın Milletvekilleri Araştırma Raporu, İstanbul : Ka.Der, 2009, ss.9-10.

oturuyorduk. Bizi arkaya almak istediler, müşteriler bizden rahatsız oluyormuş” şeklinde yaşadıkları dışlanmışlığı anlatmaktadır. Kadın meclis üyesi A8 ise, seçmenler tarafından yaşadığı dışlanmayı şu şekilde anlatmaktadır :

Bizim ilçe malumunuz muhafazakâr olarak biliniyor ve biz muhalefetteyiz. Seçim çalışmaları döneminde gittiğim evlerde kadınlarbeni kendileri gibi görmediklerinden dolayı evlerine almak istemiyorlardı. Broşürlerimizi bıraktığımızda, bunu getireceğinize yiyecek bir şeyler getirseydeniz daha çok işe yarardı diyordu. (A8)

Kadınların yerel siyasette karşı karşıya kaldıkları sosyal faktörlerden kaynaklanan engellerden biri de kadınların vitrin malzemesi olarak kullanılma eğilimleridir. Alkan, 2005 yılında yaptığı “Yerel Yönetimler ve Cinsiyet” adlı çalışmasında, Tekeli’nin kadınlar siyasette simge *vitrin* olarak kullanılıyor saptamasının, ulusal siyasette geçerli olduğunu, yerel siyasette ise kadınların *vitrin* olarak bile kullanılmaya başlanmadığını belirtmektedir. Bu nedenle, yerel siyasette kadın temsil düzeyinin çok düşük kaldığını iddia etmektedir.³³⁴ Saha çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin 57 tanesi (%74, her iki partide yarı yarıya olacak bir oranda) kadınların yerel siyasette *vitrin* olarak kullanılmaya başladığını düşünmektedir. 29 Mart 2009 seçimleri sonucunda yerel siyasette kadın sayısı cumhuriyet tarihinin en yüksek seviyesine çıkmakla birlikte; bu sayısal artış gerçek kadın varlığını ve kadın siyaseti uygulanabilirliğini sağlayabilecek düzeyde olmadığı için kadının *vitrin* olarak kullanımını artırmıştır. Bir başka deyişle, kadının vitrin olarak yerel siyasette kullanılabileceğinin anlaşılması kadınların sayısal varlığını artırmış olabilir. Bununla birlikte, Arıkboğa, Oktay ve Yılmaz’ın çalışmalarında, yerel meclislerdeki erkeklerin kadınların *vitrin* olma niteliğinin çok üzerinde sayısal güce sahip olmasını istemediklerini ortaya koymaktadırlar.³³⁵

Kadın meclis üyesi A5, “Kadın sadece vitrin amacıyla kullanılıyor ifadesini kullandıktan sonra, Genç kadınların parti toplantılarına ya da seçim kampanyalarına gelme biçimleri çok ilginç. Süper mini etekler, saçlar yapılı, makyaj o biçim böyle olmaz. Özellikle siyasetle uğraşan kadınlara adab-ı muhaşeret eğitimi verilmeli” diye belirtmektedir.

³³⁴ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, s.89.

³³⁵ Arıkboğa, Oktay ve Yılmaz, s.76.

Kadın meclis üyesi A1 kadınların yerel siyasette *vitrin* olarak kullanılmasıyla ilgili ilginç saptamal yapmıştır. A1'e göre:

Bence üstü örtülmüş olsada kadını siyasette geleneksel haliyle görme eğilimi var. Kadınlar siyasetin üst kademelerinde vitrin malzemesi; alt kademelerinde ise ucuz iş gücü olarak kullanılıyor. Dolayısıyla kadınların hepsi şuan kullanılıyor. Ben kadın siyasetçi arkadaşlara erkeklerin istediği vitrini vermeyelim diyorum. Fotoğraflarda başkanın yanında böyle fönlü saçlı iki kadın yer almasın; üst yönetimin güzel giyininin uyarılarını dikkatte almayın diyorum. Kadınların ne giydiği, ne taktığı erkekler tarafından çok önemseniyor. Temsil anlamında evet görünüş önemli ama beşer beşer taşı yüzükler falan hoş değil. Siz ev ziyaretlerine o yüzüklerle, pırlanta küpelerle gitmemelisiniz. Ben parlamentoda ki kadınların kendilerine bu kadar özen gösterdiğini düşünmüyorum.(A1)

Meclis üyesi A1'in belirttiği gibi "Günümüzde yerel siyasetteki kadınlar belki de ulusal siyasetteki kadınlardan daha yoğun bir şekilde *vitrin* olarak kullanılmaktadırlar". Sonuçta, ulusal siyaset seçmenle yüzyüze ilişkinin yerel siyasete nazaran daha sınırlı olduğu bir alandır ve ulusal siyasette kadını bir imaj bir görüntü olarak görme eğilimi, Tekeli'nin tabiriyle *erkekleşme* süreciyle birlikte azalmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinden itibaren ulusal siyasette kadının *vitrin* olarak kullanılmasıyla günümüzde yerel siyasette kadının *vitrin* olarak kullanılması biçim olarak benzer olsa da amaç olarak farklılıklara sahiptir. Ulusal siyasette kadının *vitrin* olarak kullanılması modernlik ve çağdaşlık imajının uzantısı olarak geliştiği halde; yerelde *vitrin* olarak kullanmaları ise daha *cinsiyetçi* bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Bakımlı, güzel giyimli şehir kadını imajı sürekli olarak vurgulanmaya çalışılmaktadır. Oysa Meclis üyesi A6'ya göre yerel siyasette kadınlar şu şekilde bir imaj çizmelidirler:

Kadın meclis üyesi öyle bir giyinmeli ki, hem düzgün bir görünüm sergilemeli hem de şık olmalı... Halkın sana ulaşamayacağı şıklıkta giyinmemelisin. Şık olmak ama aynı zamanda mütevazî olmak lazım.(A6)

Kadınların yerel siyasette *vitrin* olarak kullanılma eğilimi bu kadar yükseldiği halde A 10 kadın meclis üyesine göre, kadınların yerel siyasette *vitrin* olarak kullanılma eğilimi kalıcı bir nitelik taşımamaktadır. A10 fikirlerini şu şekilde dile getirmektedir:

Kadının vitrin olarak kullanılmasının kalıcı sonuçlar yaratmadığını düşünüyorum. O tür şeyler çok çabuk fark ediyor. Kimin ne için orda olduğu çok bellidir. Kalıcı olamaz. Ben kadının vitrin olarak kullanılmasına çok karşıyım. Kadınlar hep güzel hep bakımlı olmak zorunda değil. Çünkü birebir halkla muhatapsınız, o insanlar sizi tanıyor oy veriyor. Onlardan biri gibi olmalısınız. (A10)

Kadın siyasetçiler siyasete dahil olma sürecinde ekonomik faktörlerden kaynaklanan engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadın meclis üyelerinin siyasete

giriş aşmasından, adaylık ve kampanya dönemine ve sonrasında etkin siyaset yaptıkları dönemde dahil olmak üzere ekonomik sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Saha çalışmamıza katılan 77 kadın meclis üyesinden 67 tanesi (%87) kadınların ekonomik sorunlarının siyasal hayata dahil olma sürecinde çok büyük bir engel olduğunu belirtmişlerdir. Siyasete giriş aşamasında özellikle kadın kolları döneminde kadınların karşı karşıya kaldıkları ekonomik engeller temsil mekanizmalarına geçişlerini sınırlamaktadır. Yaraman'a göre çalışan kadınların siyasal kampanya döneminde ev kadınlarına göre daha yoğun çalışabildiklerini gösteren bulgular vardır.³³⁶ A12 meclis üyesi bu durumu "Kadın kollarında siyaset yapan kadınların belirli bir ekonomik gücü olmalı, yoksa belirli bir noktada tıkanıyorlar. Mesela otobüs paraları olmadığı için toplantılara katılmayan kadınlar oluyor. Bu kadınların aktif siyasete dahil olması çok güç" şeklinde ifade etmektedir. A6 meclis üyesi ise "Kadınların siyasete girebilmesi için ekonomik özgürlüğe sahip olması gerekli, mesela ben özel sektörde çalışmasaydım siyaset yapamazdım." söylemiyle ekonomik koşulların kadınların siyaset yapabilmesinde ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Seçimlerde kadınların aday olabilmeleri için belirli bir ekonomik güce sahip olmaları gerekmektedir. Siyasal partiler, farklı düzeylerde adaylık başvuru ücretleri almaktadırlar. Bu ücretlerde kadın adaylara özel pozitif ayrımcılık yapılmaktadır. Ancak bu ücretleri karşılamayan kadın aday adayları bulunmaktadır. Kadın belediye meclis üyesi A11 bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Ekonomik olarak geliri olan kadınlar aday olabiliyor. Ancak zengin olan kadınlar ya da zengin eşleri olan kadınlar rahat hareket edebiliyorlar. Çok donanımlı olduğu halde adaylık ücreti olan lirayı veremediği için aday olamayan kadınlar var. (A11)

Kadınlar adaylık kampanyası döneminde ekonomik zorluklar yaşamaktadırlar. Ulusal seçim dönemlerinde yapılan kampanya masrafları kadar olmasa da mutlaka yerel seçimlerde de adaylar masraflar yapmaktadırlar. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinden 40 tanesi (%52) bu tarz harcamalar yaptıklarından bahsetmişlerdir. Ancak bu harcamaları tamamen gönüllü bir şekilde yaptıklarını partilerinin onlardan herhangi bir istekte bulunmadıklarını belirtiyorlar. Karnig ve Walter'ın *büyükşehirlerde kadınların seçimleri kazanabilmesi için daha fazla masraf*

³³⁶ Yaraman, *Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımı*, s.18.

*yapması gerekiyor düşüncesi*³³⁷ İstanbul örneği için anlamlı değildir. Çünkü İstanbul'da aday olan kadın meclis üyelerinin büyük bir bölümü davet üzerine meclis üyesi adayları olmuşlardır. Bu kadın adayların bir bölümü kadın, genç ve teşkilat kotalarından gelmektedirler. Kadın adayların rekabet gücü kazanmak için ekonomik harcamalar yapmasına gerek kalmamaktadır. A3, A4, A7,A9 ve A12 meclis üyeleri seçim döneminde ziyaret yaptıkları evlerde ihtiyaç gördükleri durumlarda yardımlar yaptıklarını; ancak bunun seçim kampanyası harcaması olarak değerlendirilmemesi gerektiğini, her zaman yaptıkları yardımların bir parçası olduğunu belirtmişlerdir.

Seçilmiş kadın meclis üyelerinin maddi kayıpları olmaktadır. Seçilmiş kadın üyelerin çalışma zamanlarını siyasete ayırmalarından kaynaklanan gelir kayıpları olduğu gibi Belediye Kanunu 27. ve 28. Maddelerinde düzenlenen etik kurallara göre belediyelerle ve belediyelere karşı iş yapamamaktadırlar. Meclis üyelerinin katıldıkları meclis ve komisyon çalışmaları toplantıları nedeniyle harcadıkları mesai saati kaybını ortadan kaldırmak için belediye kanunu "huzur hakkı" düzenlemesine başvurmaktadır.

Çalışmamıza katılan meclis üyelerinden 20 tanesi (%26), meclis üyesi olduktan sonra yaşadıkları iş kayıplarından ve huzur hakkı problemlerinden bahsetmişlerdir. Özellikle, avukat, mimar, şehir plancısı ve eczacı kadın meclis üyeleri etik kurallara uygun davrandıkları ve siyaset yapmaya zaman ayırdıkları için karşılaştıkları iş kayıplarından ve huzur hakkı miktarının bir standart düzenlemesinin yapılmasının gerekliliğini belirtmektedirler. Belediye meclis üyesi A1 *şehir plancısı*'dir. Etik kurallar nedeniyle meclis üyesi olduğu ilçede iş yeri açmamaktadır. Bununla ilgili olarak saptamaları ise ilginçtir:

Ben şehir plancısıyım. Kendi ilçemde bir büro açıp çalışmayı etik değerlere uygun bulmuyorum. Bana insanlar sürekli bir büro aç, iş potansiyelinden yararlan diyorlar. Benim ekonomik kaybım olduğu halde kabul etmiyorum. (A1)

³³⁷ Carnig and Walter, ss.605-609.

A10 meclis üyesi bu konuda şunları söylemektedir:

*Meclis üyeliği parayla yapılacak bir iş değildir. Bizim meclis üyelerinin hepsinin mesleği işi var. Milletvekili gibi tam zamanlı bir meslek değil, ayda 3 toplantımız var. Huzur hakkı ücretleri forma oturtulmalı. Meclis üyelerine maaş verilmesinden yana değilim. Bu meslek olmamalı. Biz siyaseti ikinci mesleğimiz olarak görmeliyiz. Meclis üyelerine maaş değil sosyal haklar sağlanabilmelidir.(A10)**

Kadınlar siyasete dahil olma sürecinde siyasal faktörlerden kaynaklanan engellerle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Çalışmamıza katılan kadın belediye meclis üyelerinin karşılaştıkları siyasal engeller beş ana başlıkta incelenmektedir. Bunlar; siyasal partilerden, siyasal sistem ve seçim sisteminden, eril siyasetçi bakış açısından, başörtüsünün bir *siyasi simge* olarak kullanılmasından ve siyasal alanda yıkıcı kadın rekabetin kaynaklanan engellerdir.

Siyasal partiler kadınları; gençlik kolları, kadın kolları, ilçe yönetimi ve ana kademe çalışmalarına yönlendirmektedirler. Belediye meclis üyesi A2'ye göre "Siyasal partilerde özel sektörde olduğu gibi erkekler tarafından tahakküm söz konusudur ." A3 meclis üyesi ise "Siyasal partiler kadınları kadın kollarında, ilçe yönetiminde ve anakademede destekliyor ve ödüllendiriyor. Bir anlamda teşkilatta yer alan kadınları motive ediyorlar" demektedir. Bir başka deyişle, eril parti yönetimleri kadınları siyasal yönetsel mekanizmalara bir ödül ve teşvik amacıyla yerleştiriyor, yerleştirme miktarı ve şekli ise yine eril irade tarafından belirlenmektedir. Ayata'ya göre yerel kadın siyasetçiler özellikle kendilerine yakıştırılan *ana* ve *abla* rolleriyle; kadın-erkek fark etmeksizin yerel halkın sorunlarını dinlemekte öğüt vermekte, yardım etmeye çalışmakta ve tevazu içinde olmayı başarabilmektedirler.³³⁸ Bu kadın yerel siyasetçilere yönetsel mekanizmalarda daha çok *sosyal roller* verilmektedir. Bu şekilde, ataerkil rollerini yeniden üretmektedirler.³³⁹

³³⁸ Ayşe Güneş Ayata, "Women in the Legislature", **Boğaziçi Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies**, No :8,1995,ss.113.

³³⁹ Yaraman, *Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımı*, s.20.

*TBB'nin 15 Mart 2012 'de Antalya'da düzenlediği ilk Kadın Yerel Politikacılar Toplantısı'nda , kadın meclis üyelerinin yayınladığı ortak deklarasyonun ilk maddelerinden biri kadın meclis üyelerinin özlük haklarının verilmesiyle ilgilidir. Bu özlük hakları talebi maaş ve emeklilik haklarını kapsamaktadır.

A8 meclis üyesi siyasal mekanizmalara seçilen kadınların sorumluluklarını şu şekilde ifade belirtmektedir:

Seçilmiş kadın meclis üyelerine bakın. Sürekli kadın kollarıyla çalışırlar, kadın komisyonunda etkindirler. Eğer teknik bir mesleği yoksa diğer komisyonlara giremezler.(A8)

A4 belediye meclis üyesi , seçmenlerin ona*abla diye hitap ettiğini* siyasal partilerin kadınlara sosyal roller ve görevler verdiğini fakat daha sonra bu görevleri değersiz ve komik bulduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir:

Seçmenler dertlerini, sorunlarını anlatmak için kapıda beni beklerler. Bende elimden geldiğince yardım etmeye çalışırım. Seçmenlerin beni beklediğini gören partili arkadaşlar Hanımın fakirleri gelmiş, koridorlar kötü kokuyor diye alay ediyorlar. (A4)

Kadın meclis üyeleri, siyasal sistemin ve seçim sisteminin kadınları siyasal hayattan uzak tuttuğunu belirtmektedirler. A3, A4, A5 ve A6 mevcut seçim sisteminin her ne kadar kadın aday dışlayıcı bir yapısı olmasada ön seçim ve merkez yoklaması gibi uygulamaların olmaması nedeniyle kadınların hak ettiği biçimde temsil edilemediğini düşünmektedir. Bu meclis üyelerine göre; siyasal partilerin kadın temsilini arttırmak için kullandıkları kota uygulamaları, hak eden kadınların temsil sürecine girmesini engellemektedir.

Kadın meclis üyelerinin üzerinde durduğu bir diğer engel ise eril siyasetçi bakış açısıdır. A1, A2, A4, A5 ve A6 meclis üyeleri; erkeklerin kadın adayları kurumsal ve siyasal açıdan yetersiz bulduğu konusunda hem fikirdirler. Tüm kadın meclis üyelerinin ortak sorunlarından biri erkeklerin, kadınları siyasal hayattan uzaklaştırmak için sabah çok erken saatlere ya da akşam çok geç saatlere toplantılar koymalarıdır.³⁴⁰ Kadın meclis üyelerinin %80'lik bölümü kadınların mecliste var olmasının erkek dili ve üslubunu yumuşattığını belirtmekle birlikte, bazıları farklı düşünmektedirler. Örneğin, meclis üyesi A2 "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin oturaklı ve seviyeli bir yapısı olduğu halde ilçe meclislerinin çok kalitesiz ve seviyesiz olduğunu, erkeklerin küfürleştiğini ve yumruklaştığını" anlatmaktadır. Meclis üyesi A5 ise "Meclislerdeki seviyesiz erkek hareketlerinin kadınları siyasal hayattan uzaklaştırdığını" belirtmektedir. A6 belediye meclis üyesi, "Mecliste erkeklerin kadınlardan, fiziksel olarak santim santim nasıl uzaklaştığını görmenin kolay olduğunu, hatta bu durumun çekilen fotoğraflara bile yansıyor" şeklinde ifade etmiştir.

³⁴⁰ Yaraman, *Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımı*, s.29.

Yerel meclislerde kadın üyeler mobbing'e varan dışlama ve baskılar karşı karşıya kalmaktadırlar. Genellikle, güçlü erkek siyasetçiler tarafından muhalefet kadın meclis üyelerine karşı yapılan mobbing, kadınların siyasal hayata tutunması zorlaştırmaktadır. A9 meclis üyesi " bana karşı mahalle halkımı kışkırttı, bir kadın olarak beni aşağıladı, can güvenliğimin tehlikeye girmesine neden oldu. Meclis'te hakkımda çok ağır ithamlarda bulundu ve üstümde yoğun baskı kurmaya çalıştı." şeklinde yaşadığı mobbing'i dile getirmektedir.

Kadınların siyasete etkin bir şekilde katılmasını engelleyen etkenlerden biri de başörtüsünün bir siyasi simge olarak kullanılmasıdır. Başörtülü üyelerin durumuda çalışmamız kapsamında tartışılmıştır. A10 başörtülü bir kadın meclis üyesi olarak, meclisteki muhalefet partisi tarafından kendisi hakkında önerge verildiğini ve önergenin denetiminin İçişleri Bakanlığı tarafından yapıldığını, belediye meclislerinde kılık kıyafet düzenlemesi olmadığı için hiçbir sonuç alınmadığını belirtmiştir. Ancak bu durumun; cinsiyetçi bir sınırlama dışında ideolojik bir amaç doğrultusunda gerçekleştiğini belirtmektedir.

İstanbul ili özelinde; ilçe belediye meclislerinde 3 tane başörtülü meclis üyesi bulunmaktadır. Üç üye de çeşitli şekillerde mecliste başörtülerinden dolayı sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Buna karşılık, Antalya 'da 15 Mart 2012 'de TBB'nin düzenlediği "Kadın Meclis Üyeleri Zirvesi" 'de çeşitli illerden başörtülü kadın meclis üyeleriyle yaptığım görüşmelerde (Antalya, Bursa, Konya, Kayseri, Ankara) başörtülerinden dolayı mecliste bir sorunla karşı karşıya kalmadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınları siyasal hayattan dışlayan siyasal faktörlerden sonuncusu ise kadınlar arası yıkıcı rekabettir. Çalışmamıza katılan 77 kadın meclis üyesinden 30 tanesi (%39) kadınlar arasında meydana gelen rekabetin siyasal alanda kadınlara büyük sorunlar yarattığını düşünmektedir. Siyasal alandaki kadınlar arası rekabet aynı ya da farklı partilerdeki kadınlar arasında oluşabilmektedir. Çünkü, kadınlar siyasette erkekleri dokunulmaz bir alanda görmektedirler. Bu nedenle, rekabet edemeyeceklerini düşündükleri rakipleri olarak gördükleri kadınlarla yıkıcı bir rekabet içine girmektedirler. Belediye meclis üyesi A2; "Siyasette kadınlar arasında kötü bir rekabet her zaman vardı ama özellikle kota kullanımıyla birlikte bu rekabet daha görünür bir hal aldı. Aynı parti içindeki kadınlar birbiriyle anlaşamıyor, belki kadın dayanışmasına gidilse erkeklere karşı daha güçlü bir tavır sergilenecek" söylemiyle aynı parti içerisindeki

kadınların rekabetinin nedenlerini ifade etmektedir. A5 belediye meclis üyesi ise farklı partiler içerisindeki kadın rekabeti için “Bizim mecliste diğer partiden kadın üyelerde var ama hiçbir zaman yapıcı yaklaşıtlarını görmedim. Önemli olan kadın olmak değil, her şey ideolojiden ibaret” diye düşünmektedir. Aynı parti içerisindeki; kadın rekabetinin nedeni makam hesabıyla, farklı partilerden kadınların rekabeti daha çok ideolojik bir zeminde temellenmektedir.

Kadınlar; sosyal, ekonomik ve siyasal faktörlere dayanan engeller nedeniyle siyasal hayata ya hiç katılamamakta ya da eksik katılmaktadırlar. Kadınların eksik temsil sorununa neden olan sosyal faktörleri ve ekonomik faktörleri bir arada ya da birkaç aracı kullanarak ortadan kaldırmak imkânsızdır. Bu engelleri ortadan kaldırmak için başta ataerkil düzenin kodlarının çözülmesi ve ekonomik dengenin sağlanması gereklidir. Ancak siyasal düzeyde alınacak önlemlerle kadınların siyasette daha etkin bir şekilde katılması sağlanabilmektedir. Pozitif ayrımcılık uygulamaları adını verdiğimiz araçlar, kadınların siyasal alandaki eksik temsil düzeyini azaltmak için kullanılmaktadır.³⁴¹ Bu araçlardan en bilineni ve yaygın kullanılanı ise *cinsiyet kotaları* ‘dır. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin 23 tanesi (%30) siyasal partilerin cinsiyet kotası uygulamasını gerekli görmektedir. 32 kadın meclis üyesi (%41,5) ise siyasal partilerin kadın adayları destekleyici sosyo-ekonomik düzenlemeler yapmasının gerekli olduğunu düşünmektedir. 12 kadın meclis üyesi ise (%15,5) ise siyasal partilerin sadece kota uygulayarak başarılı olamayacağını kotaların yanında kadın adayları destekleyici, sosyo-ekonomik düzenlemelerin de yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Görüldüğü gibi çalışmamıza katılan kadın üyelerin %57’lik bölümü siyasal partilerin kadınları sosyo-ekonomik olarak desteklemediği sürece kota uygulamanın hiçbir anlamı olmadığını düşünmektedir. 10 kadın meclis üyesi (%13) ise kesinlikle kota uygulamalarına karşıdırlar. Kota uygulamalarının sadece sayısal olarak kadın artışına neden olduğunu, hak eden kişilerin siyaset yapmasını engellediğini düşünmektedirler.

Türkiye’de yasalarla düzenlenmiş bir cinsiyet kotası mevcut değildir. CHP tüzüğüne %30’luk bir cinsiyet kotası uygulamasını koymuştur. AK Parti ise tüzüğünde böyle bir düzenlemeye gitmemiştir. Ancak uygulamada AK Parti’nin de her kademedede %30 kadın temsilinden yana olduğu görülmektedir. Bu anlamda iki büyük merkez parti birbirine benzemektedirler. Bunun dışında, BDP tüzüğünde cinsiyet kotasına yer

³⁴¹ Dahlerup and Friedenvall, s.26.

vermektedir. BDP’de eşbaşkanlık sisteminin uzantısı olarak kullanılan cinsiyet kotaları, partinin organ ve kurullarında yer alma dahil olmak üzere parti yaşamının her alan ve düzeyinde pozitif ayrımcılığın uygulanması için bir tedbir olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda, merkezde yer alan iki büyük partiden farklı bir yaklaşıma sahiptir. Meclis üyesi A4 siyasal partilerin cinsiyet kotası uygulaması yapmasının gerekliliğini savunmaktadır. Ancak kota uygulaması yapılmasını savunan diğer kadın meclis üyeleri gibi kota uygulamalarının geçici çözümler olduğunu ve uzun vadede değişen toplumsal ve siyasal yapıyla birlikte eşit temsil koşullarının oluşacağını belirtmektedir.

Bu durumu, A4 şu şekilde açıklamaktadır:

Partiler öncelikle şuan kaçınılmaz olarak kota uygulamalı ama bu kotayı kime denk gelirse değil ya da ikili özel ilişkilerle dağıtmamalıdır. Parti duruşuna uygun olan kadınlar seçilmeli, bunların içinde de gerçekten emek veren kadınlar çok desteklenmelidir. Partinin temel felsefesine ait olmayan birinin burda olmaması gerekiyor. (A4)

Bununla birlikte, erkekler seçilmiş kadınları kotayla geldiklerini iddia ederek dışlayabilmektedirler. *Tanımlayıcı tokenizm* diyebileceğimiz bu durum, erkek siyasetçilerin kadınların yerel meclislerdeki varlığını sadece kadın oldukları için simgesel olarak görmektedir.³⁴² A1 belediye meclis üyesi bu durumu “Erkekler mecliste siz kotayla geldiniz diye bizi dışlayabiliyorlar şeklinde ifade etmektedir.” Kota uygulamasının bu şekilde patriyarkal yapıyı besleyen sonuçları ortaya çıkabilmektedir. Kota uygulamalarına karşı olan A8’e göre:

Kota uygulamaları fırsat eşitliğini ortadan kaldırıyor. Bence kadın erkek fark etmeksizin, hak eden çalışan kişiler aday listelerine konulmalı yoksa meclisin %50’sinin kadın olması bile bir şey ifade etmez. (A8)

A1, A3, A5, A6 ve A9 kadın belediye meclis üyeleri siyasal partilerin kadınları kotayla desteklemesinden öte kadınların sosyo-ekonomik koşullarını düzelterek ya da onlara sosyo-ekonomik yardımlar yaparak aktif siyasete dahil etmesinden yanadırlar. Kadın meclis üyelerine göre bu sosyo –ekonomik yardımlar nakdi olmamalıdır. Siyasal partiler kadınlara eğitim olanakları oluşturmalı, kendilerini geliştirmelerini iş hayatına güçlü girmelerini sağlamalı, kreş hizmetleri, aile danışma sistemleri v.b. uygulamalarla kadınları güçlü ve donanımlı bir şekilde siyasal hayata dahil etmelidir.

³⁴² Alozie and Manganaro , ss.383-386.

4.4.4. Kadın Meclis Üyelerinin Yerel Siyasetteki Konumu ve Sorumlulukları

Yerel siyaset, kadınlar için ulusal siyasetten çok daha farklı bir alanı ifade etmektedir. Çalışmamıza katılan tüm kadın belediye meclis üyeleri yerel siyasetin ulusal siyasetten farklı olduğunu kabul etmektedirler. Kuramsal olarak bakıldığında yerel siyaset kadınların hayatlarının bir parçası konumundadır.

Belediye meclis üyesi A11 yerel siyaseti şöyle tanımlıyor:

Ben yerel siyaseti daha çok kadın işi olarak görüyorum. Çünkü yerel evin içi demektir. Evlerin içini en iyi kadınlar bilirler. Yerel siyasette kadınların sorunlarını ancak bir kadın anlayabilir. (A11)

A9 meclis üyesi ise yerel siyasetin kadınlar için ne ifade ettiğini şu şekilde belirtiyor:

Yerel siyaset, yerel sorunlar demek. Ben önce yaşadığım alanı düşünüyorum bir kadın olarak. Kapımın önünün temiz olması, bahçemin düzenlenmesi. Yaşadığım mahallenin çamurunu ben biliyorum. Parkların olmasını, kadınların çocuklarını kreşe koyup hayata daha çok katılmasını isterim. (A9)

Alkan'ın "Yerel Yönetimler ve Cinsiyet" adlı çalışmasında yerel yönetimlerin ve yerel hizmetlerin cinsiyet duyarlı bir yapıya sahip olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu çalışmada erkek seçilmiş ve atanmış üyelere kadınların yerel ihtiyaçları sorulduğunda "kadınlarla erkekler aynı ihtiyaçlara sahip" yanıtı alınmıştır. Bununla birlikte, kadınların özel ihtiyaçları olduğunu söyleyen erkek deneklerde sadece sosyal ve kültürel hizmet eksikliğinden bahsetmişlerdir. Bunun çözümü olarak ta kadınlara yönelik olarak yaptıkları bir dizi konferansı göstermişlerdir. Özellikle, çalışmaya katılan mahallerdeki kadınların yerel yönetimlerden istekleri konusunda seçilmiş ve atanmış kadınlardan daha bilinçli olduğu görülmektedir. Seçilmiş ve atanmış kadınlar parti ayırt etmeksizin cinsiyet körlüğüle karşı karşı kalmışlardır.³⁴³ Bu nedenle yerleşim birimlerinin esas kullanıcısı olan kadınlar için politikalar üretilmeli ve hizmetler sunulmalıdır. A8 belediye meclis üyesinde belirttiği gibi "Yerel siyaset özellikle kadınlar için detay çözümler üretmelidir."

Görüşülen 11 kadın meclis üyesi (%14) kendini kadınların temsilcisi olarak görmediklerini belirtmektedirler. Bu kadın meclis üyeleri esas itibariyle kadınların

³⁴³ Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, ss.135-145.

temsilcisi olmak istediklerini ama siyasetin hakim erkek yapısının ve kadınların sayısal olarak yetersizliğinin buna engel olduğunu belirtmektedirler. Bu kadın meclis üyelerine göre *ben kadınların temsilcisiyim* söylemi çok iddialıdır. Bu söylemi gereğinden fazla *feminist* gördüklerini belirtmişlerdir. Çalışmamıza katılan 66 kadın meclis üyesi (%86) ise kendilerini kadınların temsilcisi olarak görmektedirler. Ancak bu kadın meclis üyeleri kendilerini tüm kadınların temsilcisi olarak görmekten öte belirli kesim kadınların temsilcisi olarak görme eğilimindedirler. Kendi temsil güçlerini cinsiyetçi bir yaklaşımdan öte ideolojik ve fırsatçı bir şekilde belirlemektedirler.

Yerel düzeyde kadınlar, neyi ve kimi temsil etmektedirler? Çalışmamız sırasında “Siz kimi temsil ediyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplardan bazıları şunlardır :

Ben sadece laik, Atatürkçü ve modern kadınları temsil ediyorum.
(A5)

Ben kadınlarla birlikte erkekleride temsil ediyorum bu anlamda kendimi sadece hem cinslerini savunan bir feminist olarak görmüyorum. (A12)

Ben herkesi temsil ediyorum, kimi temsil etmiyorum biliyor musun? Halkın parasıyla lüks arabalarda dolaşıp halka çaka satan siyasetçileri temsil etmiyorum.(A8)

Öncelikle başörtülü kadınları temsil ediyorum. Çünkü siyasette her alanda olduğunda daha savunmasızız... Sonrasında tüm kadınları temsil ettiğimi söyleyebilirim. (A10)

Yukarıdaki yanıtların daha çok ideolojik tanımlamalardır. Her ne kadar cevaplara toplumsal cinsiyet boyutu katılmış olsa da cevapların içeriğinden kadın meclis üyelerinin hangi ideolojik ya da toplumsal görüşten geldiğini anlamak mümkündür.

Çalışmamıza katılan kadın belediye meclis üyelerinden 64 tanesi (%83) kadının varlığının yerel siyasete farklı bir yaklaşım getirdiğine inanmaktadır. Bu yeni yaklaşımın ise daha çok kadınların *kadın gözüyle* yerel sorunlara yaklaşımından kaynaklandığını düşünmektedirler. Belediyelerin katı teknik ve yönetsel yapısına kadınların bakış açısını eklemek sosyal ilişki bağlarını kuvvetlendirecektir. Birçok kadın meclis üyesi özellikle, kadın bakış açısının geliştirilmesinin sosyal belediyeciliği güçlendirdiğine inanmaktadır. (Belediyelerin açtıkları kursların, meslek eğitim merkezlerinin ve İsmek'in kadın bakış açısının ürünü olduğunu ortaya koymaktadırlar.) 17 kadın meclis üyesi ise (%22) kadının varlığının yerel siyasete farklı bir yaklaşım katamadığını düşünmektedir. Bu meclis üyelerine göre, kadınların yerel siyasetteki

sayısı erkek egemenliğinin ve denetimi altında artmaktadır. Bu artış kadın bakış açısının ya da *kadın dostu* politikaların uygulanabileceği düzeyin altında belirlenmektedir. Dahlerup'un *kritik eşik* olarak tanımladığı %30 - %40 seviyesinin yerel düzeyde halen yakalanmamış olması kadın bakış açısının etkin bir şekilde gelişmesini engellemektedir. Bununla birlikte, kadınların tanımlayıcı temsil düzeyinin artırılması için sadece kota kullanımı yeterli bir çözüm değildir. Amaç siyasette tabandan katılımı sağlamaktır ve üye sayısını arttırmaktır.³⁴⁴

Kuramsal analiz bölümünde Curtin'in belirttiği gibi, kadınların sayısal olarak temsil düzeyinin yükselmesi yani tanımlayıcı temsil koşullarının oluşması her zaman asli temsilin (kadın bakış açısı ve kadın dostu politikaların belirlendiği temsil) işlevsel hale gelmesini sağlamamaktadır. Hem sayısal olarak kadın temsiline *kritik eşik* düzeyinde belirlenmesi; bununla birlikte, tüm kadın üyelerin üzerinde hemfikir olduğu kadın dayanışma ve yardımlaşmasının mümkün olması gerekmektedir.³⁴⁵ Kadınlar bu şartlarda asli temsil koşullarını oluşturamamaktadırlar. Bunun nedeni *tanımlayıcı tokenizmdir*. Kadınların mecliste sayısal olarak varlıklarının artışı kadınlar açısından önemli kazanımlar meydana getirmemektedir.³⁴⁶ Kadın meclis üyelerine göre, mevcut koşullar göz önüne alındığında gerek aynı parti içerisindeki kadınların birbirine karşı geliştirdiği yıkıcı rekabet ya da farklı partilerden kadın üyelerin ideolojik ayrışması sayısal güç ne oranda artarsa artsın, asli temsil koşullarının oluşmasına engel olacaktır. Kadın meclis üyesi A4'e göre, "Kadın dayanışması sağlandığı zaman kadın dostu politikalar uygulanabilir." A4 bu konuda düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Ben 15 yıl kadın belediye başkan yardımcısı olarak çalıştım. Benim için rant ve toprak arazi sorunlarından öte kadın, engelli, genç, çocuk, yaşlı sorunları önemlidir. Kişilerle ilgileniyor, partizanca davranmamaya çalışıyordum. Kadın kimliğimi öne çıkaran projeler üretmek onlarda başarılı olmak istiyorum. Aslında biz kadınlar istersek siyasette; kadınlar için onlarca şey yapabiliriz. Ama bunun için parti ayırt etmeksizin kadın dayanışması gerekli. Mesela 1580 sayılı yasada sığınma evlerinin adı bile geçmezken, 5393 sayılı yasanın 14. Maddesi'nde 50.000 nüfusun üstündeki belediyeler sığınma evi açabilir maddesi, hep bizim kadın olarak çabalarımız sonucunda gerçekleşti. Bu yerel kadın siyasetçilerin, bizlerin başarısıdır. (A4)

Kadın meclis üyelerine, "yerel siyasetteki öncelikli amacınız nedir?" sorusu yöneltildiğinde; 33 kadın meclis üyesi (%43) kamu yararını, 24 kadın meclis üyesi

³⁴⁴ Gençkaya ve Selçuk, s.16.

³⁴⁵ Curtin, s.490.

³⁴⁶ Alozie and Manganaro, ss.383-386.

(%31) kadın haklarını, 18 kadın meclis üyesi (%23) halka hizmeti ve 2 kadın meclis üyesi (%3) ise kadın hakları ve kamu yararını eşit bir şekilde önceliklerini belirtmektedirler. Bu doğrultuda, kadın meclis üyelerinin kadın hakları konusunda temkinli davrandığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Meclis üyesi A12 bu konuyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

Sadece kadın haklarını savunmayı indirmegeci buluyorum. Tabi ki özellikle çocuğum olduktan sonra kadın hakları konusunda çok daha duyarlı biri haline geldim. Ama yine de tek başına kadının haklarını savunmak toplumsal fayda açısından olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Kadını, çocuğu, erkeği, yaşlıyı, engelliyi tamamını bir bütün halinde düşünüp kamu yararını incelemeliyiz diye düşünüyorum. (A12)

Siyasal partilerde seçilmiş ve atanmış kadınlar arasında toplumsal cinsiyet bilincine erişmiş, sistemi sorgulayan ve değiştirmek isteyen kadınlar azınlıkta kalmaktadır. Siyasette ki kadınların büyük çoğunluğu çalışmamıza katılanlar gibi kendini *feminist* olarak nitelendirmemektedirler. Çünkü, kadınlar çok zor sahip oldukları bu konularda ciddiye alınmak istemekte ve dışlanmaktan korkmaktadırlar. Bu nedenle kadınlarda sadece kadınların değil tüm toplumun temsilcisi olmayı istemektedirler.

Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin tamamı meclise ilk seçildikleri dönemde meclisin iç kuralları ve işleyici hakkında *bilgisiz, sadece uyan ve izleyici* konumunda olduklarını; zamanla kendi partilerindeki kıdemli erkek üyelerin ve komisyon başkanı erkek üyelerin katkısıyla meclisin iç işleyiş yapısını öğrendiklerini belirtmektedirler. “Neden kadın üyelerden yardım almadınız diye?” sorulduğunda, kadın üyelerin hepsinin deneyimsiz olduğunu, ayrıca yardım etmekten hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir.

29 kadın belediye meclis üyesi (%37.5) meclis gündemine *kadın yaklaşımının* getirilebildiğini düşünmektedirler. Meclis gündemine kadın yaklaşımının kadınlar tarafından getirilmekle birlikte, erkeklerin ve özellikle belediye başkanının desteği olmadan bunun mümkün olmadığını belirtmektedirler. Bu kadın meclis üyelerine göre, kadınların meclislerdeki sayısal varlığının yetersizliği, onların kendilerine özgü gündemler ve politikalar oluşturmalarını engellemektedir. Bu nedenle mecliste kadın yaklaşımının gündeme gelmesi *eril sınır* ve *tahakküm* altında belirlenmektedir. 48 kadın meclis üyesi (%62.5) ise meclis gündemine kesinlikle kadın yaklaşımının getirilemediğini; aslında, seçilmiş kadın meclis üyelerinde de böyle bir derdi

olmadığını düşünmektedir. Bununla birlikte, yerel meclislerin karmaşık ve yoğun gündeminde kadın yaklaşımını kimsenin umursamadığını ileri sürmektedirler. Çakır'ında belirttiği gibi siyasal partiler, hangi ideolojik görüşe sahip olursa olsunlar kadın sorunları konusunda *kadınsız* siyaset yapmayı yeğlemektedirler.³⁴⁷ A1'e göre, "Siyasetin bu kadar çatışmalı olduğu bir yerde kimsenin kadın politikası falan umrunda olmaz. Belediyelerin bambaşka ciddi problemleri var. Biz meclislerde daha çok siyaset için kadını konuşuyoruz. Gerçekten kadın sorunlarını konuşmuyoruz. Ama siyaseti bir kenara itip sadece kadını konuşamıyoruz. Kadın ve siyaset yani. Sadece kadın değil. Siyasetlessiz kadın çok daha önemli değil." şeklinde düşünmektedir.

Çalışmamıza katılan kadın meclis üyeleri yerel siyasette etkin bir kadın politikasının kurumsallaşmadığını düşünmektedirler. Meclis üyesi A1 bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Günümüzde tüm partiler neo-liberal politikaların uzantısı olarak kadınları kontrol altında tutmaya çalışıyor. Bu durum kadın örgütlenmesini ortadan kaldırıyor. Mesela hiçbir kadın meclis üyesinin arkasında kadınlardan oluşan bir ekip yok. Örneğin; kent konseylerinin kadın meclisleri var. Orda da gerçekten siyaset yapmak isteyen sıradan insanı bulmak güç, Yine aynı siyasetin önde gelen kadınları karşınıza çıkıyor. Sanırım bu durumda özgür kadın politikası oluşturabilmeyi sınırlamaktadır. (A1)

Kadın örgütlenmesi ve dayanışması olmadan kadın politikası uygulamanın imkansız olduğuna inanan A4 bu konuda şunları ifade etmiştir:

Kadınların etkin ve eşit temsil edilmesi toplumun bütünün temsil edilmesini sağlıyor. Ancak , nicelikten öte nitelikli kadınların temsil sürecine dahil edilmesi gerekiyor. Bugün sayımız çok yükselse de kadın dayanışması olmadan kadın bakış açısını yansıtamayız. Ve etkin bir kadın politikası üretemeyiz. "(A4)

Yerel yönetimlerin kadın politikalarını belirleyebilmeleri ve organize edebilmeleri için özellikle kadın sivil toplum örgütleriyle kadın meclis üyelerinin bir arada çalışabileceği bir yapıyı kurgulamaları gerekmektedir. Kadın meclis üyeleri içerisinde sadece 3 tanesi (%4) bir kadın sivil toplum örgütünde etkin olarak görev yapmaktadır. Ayrıca, 12 kadın meclis üyesinin (%15,5) kadın sivil örgütleriyle bağlantısı aracılık etmekten öteye gidememiştir. 62 kadın meclis üyesinin ise (%80.5) kadın sivil toplum örgütleriyle hiçbir ilişkisi yoktur. Yerel yönetimlerin kadınlar için ortak bir proje ya da kurumsal bir kadın politikası belirleyebilmeleri için kadın sivil toplum örgütleriyle birlikte hareket etmeleri, onları bu sürecin bir aktörü haline getirmeleri kaçınılmazdır. Çünkü,

³⁴⁷Çakır, ss.405-407.

yerel yönetimler bürokratik yönetsel birimler olarak kadın sorunlarını çok boyutlu görmek ve esnek politikalar geliştirmek konusunda başarısız sonuçlar elde edebilirler. Kadın sivil toplum örgütleri gündelik hayatta kadın sorunlarının tarafı ve yüklenicisi oldukları için yerel yönetimlere yeni açılımlar getireceklerdir. Feminist aktivist İknur Üstün'e göre:³⁴⁸

Yerel yönetimlerle kadın örgütlerinin bir arada çalışması çok güç. İyi niyetli girişimler oluyor. Ama belirli bir noktada tıkanıyor. Bu durum aslında yerel yönetimlerin kadın sivil toplum örgütlerini proje ortağı olarak görmekten öte ast-üst ilişkisi olarak konumlamalarından kaynaklanıyor. Örneğin , kadın sivil toplum örgütlerinin özellikle kadın sığınma evleri konusunda iyi bir birikimi ve deneyimi var. Ama yerel yönetimlerle ortak bir proje kapsamında birleşemiyorlar. Çünkü eşdeğer bir kurum olarak görülüyorlar.

İknur Üstün'ün de belirttiği gibi “Yerel yönetimler, kadın sivil toplum örgütleriyle temas kurmak konusunda çok başarısızlardır.” Bu durum, özellikle, kadın sivil toplum örgütlerinde etkin olarak çalışan kadınların, yerel siyasette eklemlenmesini zorlaştırmaktadır. Ömer Çaha ve Havva Çaha'nın 2012 yılında yaptıkları “Yerelde Tango: Kadın Örgütleri ve Yerel Demokrasi” adlı çalışmada, kadın sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasete ne kadar eklemlenebildikleri araştırılmıştır. İstanbul özelinde kadın sivil toplum kuruluşlardan öne çıkan Ka.der değişik il ve ilçelerde 100'ün üzerinde kadının meclis üyesi olarak seçilmesinde katkıda bulunmuştur. Diğer kadın sivil toplum kuruluşlarına bakıldığında çok az sayıda kadını yerel siyasete dahil edebildikleri görülmektedir. Ayrıca, Ka.der'in temel misyonu kadınların siyasete kazandırılması olduğu halde yerel siyasete çok az kadın kazandırabilmişlerdir. Bununla birlikte, bazı kadın sivil toplum örgütleri bilerek ve isteyerek siyasetin dışında kalmayı tercih etmektedirler. Bu sivil toplum örgütleri kadınları siyasette desteklemeyeceklerini belirttiktedirler. Bunun nedeni olarak, siyasal bir ideolojik duruş dışında her kesimden kadını kucaklayıcı bir konumda olmak istediklerini vurgulamaktadırlar.³⁴⁹

Yerel yönetimlerle kadın sivil toplum örgütlerinin bağının tek yönlü kopukluğu kadın meclis üyeleriyle kadın sivil toplum örgütlerinin ilişkilerini zayıflatmaktadır.

³⁴⁸ TBB Kadın Yerel Politikacılar Toplantısı , İknur Üstün Konuşması Antalya,15 Mart 2012.

³⁴⁹ Ömer Çaha ve Havva Çaha, **Yerel Tango :Kadın Örgütleri ve Yerel Demokrasi**, Ankara : Orion Yayınları, 2012, ss.173-175.

Meclis üyesi A4 kadın sivil toplum örgütleriyle olan bağına şu şekilde ifade etmektedir:

Kadın sivil toplum örgütleri Türkiye’de çok ithal bir konu. Zaman ve para ayırmak demek. Biz de yardım amaçlı ya da yapıcı olmaktan öte; orta ve üst gelirli sınıfsal bir eğlencesi gibi. Yurt dışında sanıyorum böyle bir yapısı yok. Orda orta sınıf insanları bilinçlendiren, sınıfsal değil toplumsal kurumlar. Önemiyorum tabii ama aktif olamıyorum. Yardım taleplerini karşılıyorum. Örneğin, kentlerdeki kadın hareketi aslında çokta elitisttir ama ondanda uzak duramayız. Kadın örgütlerinin onlarca sorunu var. Özellikle, kaynak yetersizliği yerel yönetimler olarak desteklemeliyiz ve güç vermeliyiz. (A4)

Saha çalışmamız kapsamında kadın meclis üyelerine bir kadın sivil toplum örgütünde aktif çalışmak isteyip istemedikleri sorulduğunda 32 kadın meclis üyesi (%41.5) kesinlikle hayır olarak yanıtlamışlardır. Bu kadın meclis üyelerinin tamamı feminist olmadıklarını belirtmişlerdir. Feminist olmayı toplumu dışlayıcı bir unsur olarak gördüklerini söylemişlerdir. Örneğin, Meclis üyesi A10 bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Bence kadın sivil toplum örgütlerinin erkekleri dışlayıcı bir yapısı var. Biz yerel idareciler olarak toplumun tamamının faydasını düşünmeliyiz. Zaten kadın örgütlerinin feminizm algısı bazı durumlarda kendilerine benzemeyen kadınları bile dışlar bir konumda. Bu yüzden bir kadın sivil toplum örgütünde çalışmak istemezdim. (A10)

Meclis üyesi A10’un belirttiği gibi kadınların bir sivil toplum örgütünde çalışmak istememelerinin nedenleri cinsiyetçi olmaktan öte ideolojik nedenlere dayanmaktadır. Kadın meclis üyelerinin yerel siyasette ürettikleri kadın dostu politikaları ulusal siyasete yansıtılabilmeleri büyük sorun teşkil etmektedir. Kadın meclis üyeleri bu konunun hep sorunlu olduğundan bahsetmişlerdir. Örneğin, A12 “Yerelde üretilen hizmetlerin, ulusal siyasete yansımadağını düşünüyorum. Burda kalıyor, zaten politika bile olamıyor. Genellikle günü kurtarmak amaçlı kısa çözümler üretiliyor yerelde kurumsallaşamıyor hiçbirşey” yaklaşımına sahiptir. Ulusal siyasetin kadın yaklaşımının yerel siyasete aynen yansımaya olduğu halde, yerel siyasetin ulusal siyasete yansımaya ve biçim kazandırma şansı çok zayıftır. Belediye meclis üyesi A7’ye göre kadın politikasında yerel –ulusal ilişkisi şu şekilde sağlanmaktadır:

Aslında özellikle kadın politikasında yerel- ulusal ilişkisinin çok iyi kurulması lazım. Yerel siyasetten alınan bilgilerin ulusal siyasette değerlendirilmesi ve politikalar üretilmesi çok sağlıklı olur. Ama bu bağ tam anlamıyla kurulamadı. Mesela kadın milletvekilleriyle bir araya geldiğimizde onlara aktarıyoruz sorunları onlar çok yapıcı ve yardımcıdır. Tam tersi olarak ulusal siyasetin yerel siyasete yansımaya çok kaçınılmaz. Ulusal siyasette kadın sorununa ilginin artması yerel siyasette de bu etkinin artmasına neden olmuştur. Yerel ve ulusal siyaset arasındaki bağı sağlanması kadın politikalarının daha etkin uygulanmasını sağlayacaktır. (A7)

4.4.5. Kadın Meclis Üyelerinin Siyasal Kazanımları ve Gelecekle İlgili Düşünceleri

Kadın belediye meclis üyelerinin siyaset içerisinde geçirdikleri süre içerisinde çeşitli deneyimler kazanmalarını sağlamıştır. Bu deneyimlerle geliştirdikleri değerler, hem siyasete başlarken sahip oldukları amaçlara ulaşmalarını ya da ulaşamamalarını hem de gelecekle ilgili siyasi kariyer hedeflerini biçimlendirecektir. Çalışmamıza katılan kadın meclis üyeleri *siyasete yararlı olmak ve insanlara hizmet etmek* amacıyla girdiklerini belirtmişlerdir. Kadın üyeler katı cinsiyetçi amaçlardan çok hizmet amacı güttüklerini ve bunun bireysel faydadan ziyade toplumsal fayda yaratmak amaçlı olduğunu vurgulamışlardır.

Görüştüğümüz 64 kadın meclis üyesi (%83), siyasete girmelerinde temel amaçları ve beklentileri olan *hizmet etme* amacını sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu kadın meclis üyelerine göre, *Siyasette koltuk sevdası ya da maddi beklentileri elde edememek hayal kırıklığı yaratabilir. Beklentileri küçük tuttuğunuz ve hizmet etme gayesiyle çalıştığınız sürece hayal kırıklığı yaşanmayacağını* düşünmektedirler. Ancak kadın meclis üyelerinin hepsi yerel siyasetin kente dair politikaların ve çözümlerin üretildiği yer olduğunu bildiği halde, sadece iki kadın meclis üyesi *daha yaşanır bir kente sahip olmak amacıyla siyasette var olduklarını* belirtmişlerdir. Diğer tüm kadın meclis üyeleri kent sorunları yanında daha kapsamlı nedenlerle siyasetteki varlıklarını sürdürmektedirler. 13 kadın meclis üyesi (%17) siyasetteki hedeflerine ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu kadın meclis üyeleri, kendi deyimleriyle daha idealist amaçlarla meclis üyesi olmuşlardır. Kadın, çocuk, yaşlı ve engellilere yönelik politikalar ve projeler üretmek istemiş, ancak erkek egemen ve disiplinli siyasal örgüt yapısı içerisinde başarılı sonuçlar elde edememişlerdir. Bu nedenle, bu kadın meclis üyelerinin tamamı siyasete devam etmek istemediklerini ve mücadeleden yorulduklarını söylemektedirler.

Kadın belediye meclis üyeleri siyasal amaç ve beklentilerinin gerçekleşmesi durumunda siyasal hayatlarına devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. 64 kadın meclis üyesi (%83) siyasal hayata devam edeceklerini belirtmekle birlikte, açık hedefler koymak konusunda çekingen yaklaşmaktadırlar. Tüm kadın belediye meclis üyeleri, partilerinin kendileriyle ilgili siyasal kararları doğrultusunda siyasetteki varlıklarını ve konumlarını belirleyeceklerini söylemektedirler. 16 kadın meclis üyesi (%20) *kesinlikle* yerel siyasette devam etmek istediklerini belirtirken, 5 kadın meclis üyesi (%8) ulusal

siyasete geçmek istediğini, 42 kadın meclis üyesi (%54.5) ise partilerin teklifi ve kararı doğrultusunda yerel siyasette ya da ulusal siyasette var olabileceklerini belirtmektedirler. Görüldüğü gibi kadın belediye meclis üyeleri gelecekteki siyasal kariyerlerini, partilerin onlar için belirleyeceği konuma göre tanımlamaktadırlar. Çünkü partilerde çeşitli konumlarda adaylık süreci parti lideri ya da üst düzey partili erkek yöneticiler tarafından şekillendirilmektedir. Gençkaya ve Selçuk'un çalışmasında kadın milletvekillerininde buna benzer bir eğilimde olduğu görülmektedir. Bu kadın milletvekilleri aday olmak için parti liderlerinin olurlarını almayı beklemiş, arkasından aday olmuşlardır.³⁵⁰ Sonuç olarak, ortaya çıkan siyasal kariyer belirsizliği bir anlamda kadın siyasetçi adaylarının siyasal performansını düşürmektedir. Eril parti politikasının konumladığı kadınlar siyasal alan ve görev ikilemi arasında kalacaklardır. Ulusal siyasete geçmek isteyen kadın belediye meclis üyesi sayısının azlığı ve kadın meclis üyelerinin geçişle ilgili umutlu olmaması çarpıcı bir sonuçtur.

Siyasal kariyerine ulusal siyasette devam etmek isteyen meclis üyesi A11 kendi yaşadığı deneyimle ilgili şu saptamaları yapmaktadır:

Partiler kadınlara milletvekilli adayı olun destekleriz diyorlar ama Ankara'da ne kadar destek gördüm. Hiç görmedim. Listeye bile giremedim. Partilerin, kadınlardan ne beklediğini anlayamıyorum. Eğitimse eğitim, düzenli aile hayatıysa o da var. Ama yine olmuyor. (A11)

Siyasal hedef ve beklentilerinin gerçekleşmediğini söyleyen 13 kadın meclis üyesi (%18) siyasete devam etmek istememektedirler. Kadın belediye meclis üyelerinin üzerinde durduğu bir diğer konusu ise kadınların yerel siyaseti ulusal siyasete geçmek için basamak olarak kullanıp kullanmadığıdır. Kadın belediye meclis üyelerine göre bu sınırlı bir eğilimdir ve bu geçiş oldukça zordur. Meclis üyesi A3, kadın üyelerin yerel siyasetten ulusal siyasete geçiş sürecinin sorunlarını şu şekilde ifade etmektedir:

Yerel siyasetten ulusal siyasete geçiş çok yaygın değil. Geçiş yapabilmemiz için yerelde görünür bir yerde olmanız gerekiyor. Fark edilmeniz gerekiyor. Kendiliğinden fark edilen yer belediye başkanlığıdır. Milletvekilli olan arkadaşların önemli kısmı eski belediye başkanlarımızdır. Ya da teşkilat içinde genel merkez tarafından bilinen arkadaşlardır. Dolayısıyla sadece meclis üyesi olarak çok başarılı olmak sizi ulusala taşımaz. İl teşkilatı, kadın kolları teşkilatı, gençlik kolları teşkilatı sizi teşkilatları adına bir yere taşımak isterse olur. Dolayısıyla burda meclis üyesi olarak çok başarılı olabilirsiniz ama birbirinden farklı ayrı iki yapıdan bahsediyoruz. (A3)

A3 kadın meclis üyesininde değindiği gibi yerel siyasetten ulusal siyasete geçiş çok zor ve sorunludur. Gençkaya ve Selçuk'un, 1935-2007 yılları arasında

³⁵⁰ Gençkaya ve Selçuk, s.13.

milletvekilliği yapmış kadınlar üzerine yaptığı çalışmada, bu süreçte 26 kadın milletvekilinin yerel siyasetten ulusal siyasete geçtiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kadın milletvekillerinin bazıları birden fazla yerel makamda görev yapmışlardır. 2 tanesi belediye başkanlığı, 11 tanesi il genel meclisi üyeliği, 16 tanesi belediye meclisi üyeliği ve 1 tanesi muhtarlık görevinde bulunmuştur.³⁵¹ 12 Haziran 2011 genel seçimlerinde milletvekili aday adayı olmak için belediye meclis üyeliğinden istifa eden 17 kadın meclis üyesinin hiçbiri milletvekili adayı olamamıştır.

Meclis üyesi A8, “Siyaset basamak basamaktır. İstersen bir üst basamağı sen yaratırsın, erkekler bana basamak olacak diye beklersen ilk basamakta kalırsın. Yani yerel siyasette başarılı olduğunuz sürece ulusal siyasette geçiş şansınız çok yüksektir.” yaklaşımına sahiptir. Benzer bir biçimde A2 meclis üyesi “Yerel siyasette çok çalışan, belirli donanımlarıda olan kadınlar ulusal siyasette de değerlendiriliyor.” demiştir. Konu bu kadar çok tartışılırken, ulusal siyasetten yerel siyasete geçişinde hızlandığını ve yaygınlaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. 29 Mart 2009 seçimlerinde bundan önceki yerel seçimlerden farklı olarak AK Parti İzmir ve Diyarbakır’a, CHP ‘nin İstanbul ve Aydın’a ve DTP (Demokratik Toplum Partisi) ise Diyarbakır’a mevcut milletvekilleri arasından aday göstermiştir. Bu adaylardan sadece 1 tanesi kadındır.³⁵² Bu aday Aydın belediye başkanlığını kazanmıştır. Meclis üyesi A1 bu konuyla ilgili olarak kadın meclis üyelerinin büyük bölümünün yerel siyasete devam etmek istediğini belirtmektedir. Hatta bu kadın meclis üyelerinin yerel siyasetteki mevcut konumlarını yükseltmek istediklerini belirtmektedirler. A1’e göre kadın meclis üyelerinin yerel siyasette daha iyi bir konumda olmak istemelerinin nedeni:

Kadın üyelerin hepsi geleceği düşünüyor. Bunu basamak olarak kullanmak istiyorlar ama ulusal siyasete geçmek için değil. Yerel yönetimlerde daha iyi bir konumda olmak için. Yerel siyaset milletvekilliğine göre çok daha avantajlı. Kadınlar yerel siyaset içerisinde mevcut konumlarını yükseltmek derdinde. Bu nedenle kadınların yerel siyasete olan ilgisi ve talebi artacaktır. Siyaset, ekonomik bir olgudur ve siyasete giren kazanır. Bu devlet geleneğimizde var. Sanırım artık kadınlar bunun farkına vardı.(A1)

Meclis üyesi A1’inde vurguladığı gibi günümüzde ve gelecekte kadınların yerel siyasete olan ilgisi artacaktır. Yerel siyasette gelecek dönemlerde daha fazla kadın temsilciyle karşılaşılacaktır. Saha çalışmamıza katılan 77 kadın meclis üyesinin sadece 13 kişilik küçük bir bölümü yerel siyasette hedeflerine ulaşmadıkları, yoruldukları ve

³⁵¹ Gençkaya ve Selçuk, s.12.

³⁵² E.Fuat Keyman, “ Yereli Olmayan Yerel Seçimler”, **Radikal Gazetesi**, http://www.radikal.com.tr/radikal2/yereli_olmayan_yerel_secimler-926308 (18 Mart 2009) .

umutlarını kayb ettikleri için siyasete devam etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Siyasete devam etmek isteyen kadın meclis üyeleri siyasal kariyer konusunda belirsizliklere işaret etmişlerdir. Kovanlıkaya-Ergin'e göre, kadınların bir dönem daha siyaset yapabilmesi bile siyasal parti örgütünün ve liderinin planlarına bağlıdır.³⁵³ Bu nedenle, Türkiye şartlarında siyasal sistemin parti merkezli olması ve siyasal partilerdeki eril yapının bir türlü kırılmaması kadın meclis üyelerinin gelecekle ilgili açık hedefler koymasını ve bu hedeflere yönelmelerini engellemektedir.

³⁵³ Çağlayan Kovanlıkaya- Ergin, " Erkek Par lamente n un Kadın Siyasetçileri", **Yerli Bir Feminizme Doğ ru**, Aynur İlyasoğ lu ve Necla Akgökçe (edt.), İstanbul : Sel Yayınları 2001, ss.423-453.

5.SONUÇ

Günümüzde siyasal temsil sorunu sıkça gündeme gelmeye başlamıştır. Siyasal temsilin esas unsuru bireydir. Birey ele alındığında cinsler arasındaki temsil eşitsizliği büyük önem arz etmektedir. Kadınlar hayatın her alanında olduğu gibi siyasal alanda da eşitsizliklerle karşılaşmaktadırlar. Kadınların siyasal haklarını elde ettikleri geçen yüzyıldan itibaren oy verme konusunda sürekli destek görmelerine karşın etkin siyasete katılma konusunda aynı desteği görememişlerdir. Modern siyasal sistemlerde kadınların siyasetteki eksik *temsil* sorunu cinsiyet kotası, fermuar uygulaması ve parite uygulaması gibi siyasal tekniklerle ortadan kaldırılmaya çalışılmakta ve özellikle Kuzey Avrupa ülkelerinde iyi sonuçlar elde edilmektedir. Doğal olarak bu araçlar tek başına siyasetteki eril yapının dönüşümünü sağlamamaktadır. Bu araçların başarılı olduğu siyasal sistemlerde patriarkal yapı çözülmeye başlamıştır. Bu nedenle, uygulanan araçlar başarılı sonuçların elde edilmesini sağlamaktadır. Ancak dünyada birçok ülkede halen kadınların siyasal alanda eksik temsili problemi devam etmektedir.

Kadınların ulusal siyasetteki temsili ile yerel siyasetteki temsili biçimsel olarak birbirine benzediği halde, ulusal siyasetteki temsil düzeyiyle yerel siyasetteki temsil oranları farklıdır. Ülkemizde kadınların yerel siyasetteki temsil oranı, ulusal siyasetteki temsil oranının altında bir düzeyde belirlenmektedir. Kadınların yakın çevresiyle bütünlük olan yerel siyasete daha fazla katılmaları beklenmektedir. Ayrıca, kadınların yerel siyasete girmesi ve yerel siyasal faaliyetlerde bulunması daha kolaydır.

Ülkemizde kadınlar 1930'lardan itibaren siyasal haklarına kavuştukları halde, yeterli oranda temsil düzeyi yakalayamamışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kadınların siyasal temsili simgesel bir nitelik taşımakta olup, ulusal siyaset ekseninde belirlenmektedir. Benzer bir biçimde, kadınların yerel siyasetteki eksikliği özellikle yerel siyasetin de uzun yıllar boyunca ulusal siyaset tarafından belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. Kadınlar ekonomik ve toplumsal nedenlerle erkek egemen siyaset ağlarında yer alamamaktadırlar.

Kadınların yerel siyasetteki temsil düzeyi 2000'li yıllar ile birlikte yükselmeye başlamıştır. Mevcut koşullar içerisinde meydana gelen bu artış kadınların yerel siyasette temsil süreçlerini araştırma ilgisi yaratmıştır. Bu nedenle çalışmamızın temel problemi "*Yerel düzeyde kadın temsili nasıl gerçekleşmektedir?*" üzerine kurgulanmıştır

İstanbul ilçe belediyelerine bakıldığında merkez sol (CHP) ve merkez sağ siyasal (AK Parti) partilerde kadın temsilde artış özellikle yeni kurulan ilçelerde çok daha yüksektir. Daha eski ve yerleşik belediyelerde var olan yoğun siyasal rekabet ortamı siyaseti erkek egemen hale getirmekte kadın temsil oranının düşük kalmasına neden olmaktadır. İstanbul ilçelerinde kadın temsil oranının belirlenmesinde ideolojik unsurlardan daha önemli olan iki anahtar etken bulunmaktadır. Bunlardan biri geleneksel ataerkil yapı, diğeri ise etnik ve mezhepsel çeşitliliğidir.

Genel olarak, belediye meclislerinde kadın temsil düzeyi artmasına karşın kadınların daha üst düzey yönetsel görevlerde temsili sağlanamamıştır. Kadın meclis üyelerinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclis üyeliğine, Belediye Başkan Yardımcılığına ve Belediye Encümenine seçilmeleri sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu durum Phillips'in "makamın ve iktidarın daha az olduğu yerlerde kadın temsilci sayısı yükselir" söylemiyle örtüşmektedir.³⁵⁴ Kadınlar yerel düzeyde daha çok kadınlık görevleriyle örtüşen sosyal alanlarda görevlendirilmişlerdir. Mesleki uzmanlık gerektiren Plan-Bütçe ve İmar gibi alanlarda görevlendirilen kadın meclis üyesi bulunmamaktadır.

Geçmişte kadın meclis üyeleriyle ilgili yapılan tüm çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada kadın meclis üyelerinin, hem erkek meclis üyelerinden hem de toplumun geri kalanında yer alan tüm kadınlardan çok daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Bu kadın meclis üyeleri Tekeli'nin tabiriyle *seçkinin de seçkin* bir profile sahiptir.³⁵⁵ Çalışmamıza katılan kadın meclis üyelerinin büyük bir bölümü avukatlar ve daha az bir bölümü ise uzmanlık gerektiren mimar, mühendis ve maliyecilerden oluşmaktadır. Tekeli, kadınların siyasal alandaki başarısının büyük oranda *erkek rolleri* oynamalarına bağlarken , çalışmamızda elde edilen sonuçlar Ayata'nın belirttiği gibi kadınların *kadınlık* rolleriyle bağlantılıdır. Bu nedenle teknik yanı ağır basan uzman mesleklerden ziyade avukatlık gibi toplumsal ilişkileri geliştirmeye yönelik meslekten kadınlar tercih edilmektedirler. Çitçi'nin çalışmasında kadın meclis üyelerinin daha çok esnaf ve ev kadını yoğunluklu olduğu görülürken bu çalışmada ev kadını ve esnaf kökenli meclis üyesi sayısı da çok düşüktür. Yerel siyasetteki kadın meclis üyelerinin meslek yapısındaki bu değişimin kökeninde yerel siyasetin artık ulusal siyaset gibi belirlenmeye başlamasında ve Türkiye'nin geçirdiği toplumsal ve ekonomik dönüşümden etkilenmektedir. Maddi öğeler, güç ilişkileri ve sosyal ilişki ağları gittikçe

³⁵⁴ Phillips, s. 83.

³⁵⁵ Şirin Tekeli, " Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri" ,**Türk Toplumunda Kadın**, Nermin Abadan Unat (edt.),İstanbul : Ekin Yayınları, 1982, s.280.

artan bir şekilde yerel siyasetin konusu haline gelmektedir. Yerel siyasal kararlar günümüzde sadece o mekanda yaşayanların kararlarına bırakılabilecek kadar sınırlı konular değildir. Günümüzde yerel siyaset, ulusal siyaseti belirleyen ve dönüştüren bir yapıya sahiptir. Bu nedenle temsilci profilinde meydana gelen bu değişim olağandır.

Kadın meclis üyelerinin siyasete giriş süreci özellikle İstanbul gibi büyükşehirlerde siyasal partilerin teklifi üzerine gerçekleşmektedir. Hatta kadın meclis üyelerinin büyük bir bölümünün siyasal partilere bu teklifleri aldıktan sonra üye olduğu görülmektedir. Bu anlamda evli kadın meclis üyelerinin daha çok ve yoğun bir şekilde ailevi bağlantılarıyla siyasal hayata dahil oldukları belirlenmektedir. Ayata'nın belirttiği gibibu kadınlar *ailelerindeki erkekler adına ya da onlara yardım için siyaset yaparken* bekar kadın meclis üyelerinin yine Ayata'nın vurguladığı *bağımsız kadınlar* olarak tanımladığı mesleki başarıları sonucunda siyasete dahil olan kadın temsilciler olduğu görülmektedir.³⁵⁶

Çalışmamıza katılan merkez-sağ siyasal partiden kadın meclis üyelerinin çok büyük bir bölümü (%56) siyasete girmelerinin temel nedeninin parti lideri olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, merkez-sol partinin kadın meclis üyelerinin büyük bölümü (%46) çok uzun yıllardır siyasetin içinde yer almakta; gençlik kollarında başlayan siyasal hayatlarını, il ve ilçe teşkilatlarında sürdürmüşlerdir. Buna karşılık, uzun yıllar sonra belediye meclis üyesi seçilmişlerdir. Çalışmamıza konu olan merkez-sağ partinin yeni kurulmuş olması adaylık sürecini etkilemiştir. Parti yeni kurulmuş olsada, eski ilişki ağları ve hiyerarşik yapı geçmişten gelmektedir. Partinin tabanını oluşturan kadınların siyasete giriş sürecinde ciddi problemler yaşadığı bilinmektedir. Ancak, meclis üyeliği gibi konumlara simgesel nitelikli kadınları taşımak konusunda başarılı olunduğu görülmektedir.

Çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgulara göre, Kurtoğlu'nunda belirttiği gibi daha çok erkek egemen bir yapıya sahip hemşericilik ilişkileri kadın meclis üyelerinin yerel siyasete dahil olmasını etkilememektedir. Hemşericilik ilişkileri sonucunda yerel siyasete dahil olan kadın meclis üyelerinin ise daha çok erkek egemen bakış açısının ürünü olarak yönetilebilir, yönlendirilebilir olduğu düşünülmektedir. Bu kadın meclis üyelerinin yerel siyasetteki var oluş şekli patriyarkal yapıyı beslemektedir. Kadınların yerel siyasete dahil olma sürecinde sivil toplum kuruluşlarının hızlandırıcı rolü olmakla

³⁵⁶ Ayata, "Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı", ss.307-308.

birlikte, özellikle ülkemizde yerel yönetsel birimlerle sivil toplum kuruluşlarının bağının kopuk olması nedeniyle, kadınların sivil toplum kuruluşlarından yerel siyasete geçiş eğilimi oldukça zayıftır.

Örneğimizde yer alan kadın meclis üyeleri siyasette sosyal, ekonomik ve siyasal unsurlardan kaynaklanan engellerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu kadın meclis üyelerine göre, sosyal unsurlardan en önemlisi ailevi engellerdir. Ailevi engeller aşılmadan kadınların yerel siyasete dahil olması çok güçtür. Bununla birlikte, özellikle kadınların yerel siyasette *vitrin* olarak kullanılmasıyla birlikte, kadınların dış görünüşü çoğu zaman siyasi partilerin ideolojilerinin önüne geçmeye başlamıştır. Özellikle, yerel siyasette bakımlı, kendine güvenen, şık kentli kadın imajı çizilmeye çalışılmaktadır. Kadın meclis üyeleri, ekonomik gücü olmayan kadınların siyaset yapamayacağını düşünmektedirler. Erkek egemen siyasal yapı da kadın meclis üyelerimizin siyasete dahil olmasını sınırlamıştır. Kadınların siyasal temsilinin önünde yasal olarak hiçbir sınırlama olmadığı halde siyasi partilerin özellikle adaylık sürecinde yarattığı görünmez engeller temsil oranlarının düşük kalmasına neden olmaktadır.

Kadın meclis üyelerinin büyük bölümü yerel siyasette cinsiyet kotası uygulamalarına sıcak bakmaktadırlar. Ancak bu cinsiyet kotası gibi araçların geçici olduğunu toplumsal patriarkal yapıda topyekun bir değişimin zorunlu olduğunu düşünmektedirler. Kullanılan bu araçların kadınlara sağlanılacak sosyo-ekonomik kolaylıkların birleştirilmesi gerekmektedir.

Kadın meclis üyelerinin tamamı yerel siyasetin ulusal siyasetten farklı bir alan olduğunu bilincindedirler. Ancak, kadınlar için daha yaşanır bir kent yaratmak amacıyla yerel siyasete katılan kadın meclis üyesi görülmemektedir. Kadın meclis üyeleri kendilerini kentdaş kadınların temsilcisi olarak görmek yerine¹ ya ideolojik etkenlerle belirli bir kesim kadının temsilcisi olarak görmekte, ya da feminist olmadığını söyleyerek tüm halka hizmet ve kamu yararını önceliklerini belirtmektedirler. Feminist olmayı, dışlayıcı bir unsur olarak gördüklerini söylemektedirler. Bu kadın meclis üyelerinin büyük çoğunluğu kadının siyasette kendine özgü bir bakış açısı getirdiğini düşünmekle birlikte, kendilerini kadınların temsilcisi olarak görmemektedirler. Kadının kendine özgü bakış açısı ise çoğu zaman güçlü bir erkek olan yerel yönetici figürün yardımı ve inisiyatifinde gerçekleşmektedir. Bu durumun nedenini ise, kadın meclis üyeleri meclisteki kadın sayısının azlığına ve kadınlar arası dayanışmanın olmamasına bağlamaktadırlar. Son iki yerel seçimde kadınların temsil düzeyi artmıştır,

ancak bu artış Curtin'in belirttiği gibi, kadınların tanımlayıcı temsilden asli temsile geçebilecekleri kadar yüksek düzeyde belirlenmemiştir.³⁵⁷ Yani Dahlerup'un kadın temsili için *kritik eşik* olarak ortaya koyduğu %30-%40 düzeyine ulaşılmadan, kadınların asli temsil koşulları sağlanamayacaktır.³⁵⁸ Bu koşul sağlanmadan elde edilen temsil yerelde kadının *vitrin* olarak kullanılma eğiliminin yükselmesine neden olacaktır. Kadınlar, kadınlara yönelik ve kadın dostu politikalar üretememektedirler.

Seçilmiş kadın meclis üyelerinin büyük bölümü (%83) siyasete devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Siyasal hayatına devam etmek istemeyen (%17) kadın meclis üyeleri ise kendi ifadeleriyle daha idealist beklentilerinin olduğunu ve bu beklentileri elde edemedikleri ve yoruldukları için siyasete devam etmek istemediklerini belirtmişlerdir. Siyasete devam etmek isteyen kadın meclis üyelerinin ise siyasal kariyer hedefleri konusunda belirsizlikleri mevcuttur. Kadın meclis üyelerinin büyük bölümü yerel siyasete devam etmeyi isterken bir bölümü ulusal siyasete geçmek istemektedirler. Ancak bu kadın meclis üyelerinin tamamı siyasal eril yapının onlara çizeceği siyasal kariyer hedefleri doğrultusunda hareket edeceklerini belirtmektedirler. Kovanlıkaya – Ergin 'in belirttiği gibi; kadınların bir dönem daha siyaset yapıp yapamayacaklarını bilememeleri, siyasal sistemin bu kadar parti ve lider merkezli olması ve bu yapının kırılmaması kadın meclis üyelerinin kendileriyle ilgili hedefler koymasını engellemektedir.³⁵⁹

Kadınların yerel siyasetteki varlığı daha görünür ve kadın politikaları uygulayabilir bir hale getirilebilir. Bunun içinde sistematik bir çaba içerisine girilmesi gerekmektedir. Parti örgütleri, kamu kurumları ve yerel kadın örgütlerinin ortak bir şekilde kadınların yerel siyasetteki temsili konusunda çalışmalarını geliştirebilirler. Bu nedenle, kadın siyasetçilerin parti kimliklerinden sıyrılıp kadın olarak dayanışma içinde girmeleri izlenebilecek bir stratejidir. Siyasal partilerin eril yapısının kırılması adına Siyasal Partiler ve Seçim Kanununda yapılacak düzenlemelerle cinsiyet kotaları yasal hale getirilebilir. Elbette, sadece cinsiyet kotaları kadınların siyasete katılımını sağlamakta yeterli olmayacaktır. Bu konuda, siyasal partiler ve devlet kadınlara sosyo-ekonomik destekler de yapabilir. Seçim sisteminde kadın adayların öne çıkmasını sağlayacak ön seçim koşullarının oluşturulması gerekmektedir. Her şeyden önce,

³⁵⁷ Curtin , s.490.

³⁵⁸ Dahlerup, "Increasing Women's Political Representation : New Trend in Gender Quotas",ss.145.

³⁵⁹ Kovanlıkaya- Ergin, " Erkek Parlametonun Kadın Siyasetçileri",ss.423-453.

kadınların toplumsal ve ekonomik rolleri değişmeden siyasal hayattaki rollerinin değişmeyeceği unutulmamalıdır.

Daha önceki ve bu çalışmada elde edilen bulgular bundan sonra yapılacak yeni çalışmalarla farklı şehirlerdeki meclisler üyelerinin incelenmesiyle daha güçlü genellemeler yapılmasını sağlayacaktır.

EKLER

EK 1 2009 Yerel Seçimleri Sonucunda İstanbul İlçe Belediyelerinde Kadın Temsili Oranı

KADIN BELEDİYE MECLİS ÜYELERİ	2009 YEREL SEÇİMLERİ	
	Belediyeler	Kadın Meclis Üyesi Sayısı
Adalar	1	8
Arnavutköy	5	15
Ataşehir	4	11
Avcılar	5	13
Bağcılar	4	8
Bahçelievler	5	11
Bakırköy	8	25
Başakşehir	3	9
Bayrampaşa	3	8
Beşiktaş	2	5
Beykoz	1	3
Beylikdüzü	4	12
Beyoğlu	4	16
Büyükçekmece	4	12
Çatalca	2	13
Çekmeköy	3	9
Esenler	3	8
Esenyurt	7	21
Eyüp	2	5
Fatih	4	11
Gaziosmanpaşa	5	13
Güngören	6	16
Kadıköy	11	23
Kağıthane	3	10
Kartal	6	15
Küçükçekmece	7	21
Maltepe	5	13
Pendik	3	6
Sancaktepe	4	12
Sarıyer	4	10
Silivri	5	16
Sultanbeyli	3	8
Sultangazi	3	8
Şile	1	9
Şişli	3	6
Tuzla	6	19
Ümraniye	2	4
Üsküdar	3	6
Zeytinburnu	4	10

Kaynakça : E1'deki veriler ilgili ilçelerin internet sitelerindeki bilgilerden derlenmiştir.

EK 2 29 Mart 2009 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları

İL	İLÇE	BELDE	SİYASAL PARTİ
AYDIN	Merkez		CHP
TUNCELİ	Merkez		DTP*
AĞRI	Doğubeyazıt		DTP
AYDIN	İncirova		CHP
DIYARBAKIR	Bağlar		DTP
DIYARBAKIR	Bismil		DTP
DIYARBAKIR	Eğil		DTP
DIYARBAKIR	Lice		DTP
ESKİŞEHİR	Mahmudiyer		AK Parti
GAZİANTEP	İslahiye		DP
GİRESUN	Doğankent		AK Parti
HAKKARİ	Yüksekova		DTP
IĞDIR	Aralık		DP
MARDİN	Mazıdağ		DTP
MARDİN	Nusaybin		DTP
MARDİN	Derik		DTP
MUŞ	Varto		DTP
ŞANLIURFA	Viranşehir		DTP
ŞIRNAK	Uludere		CHP
EDİRNE	Uzunköprü	Kurtbey	CHP
KIRKLARELİ	Merkez	Kavaklı	CHP
KONYA	Akşehir	Adısz	CHP
MANİSA	Salihli	Adala	AK Parti
MARDİN	Savur	Yeşilalan	DPT
MUĞLA	Milas	Çamiçi	CHP
VAN	Merkez	Bostaniçi	DPT

Kaynak: E2 'deki veriler Ka.der'in internet sitesinden derlenmiştir. <http://www.ka-der.org.tr/tr-TR/Page/News/19/belediye-baskanlari.html?bid=380> (12 Mart 2012)

*DTP 11 Aralık 2009'da Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmıştır. DTP'nin ardıl partisi ise BDP'dir.

EK 3 SAHA ÇALIŞMASI YAPILAN KADIN MECLİS ÜYELERİ

İLÇELER	SİYASAL PARTİLER		
	AK PARTİ	CHP	BAĞIMSIZ
ADALAR		1	
ARNAVUTKÖY	2		
ATAŞEHİR	2	2	
AVCILAR	1		
BAĞCILAR	2		
BAHÇELİEVLER	1		
BAKIRKÖY		1	
BAŞAKŞEHİR	3		
BAYRAMPAŞA	1		
BESİKTAŞ		2	
BEYKOZ	1		
BEYLİKDÜZÜ	1	2	
BEYOĞLU	1		
BÜYÜK ÇEKMECE	1	1	
ÇATALCA		1	
ÇEKMEKÖY	1	1	
ESENLER	1		
ESENYURT	5	1	
EYÜP	1	1	
FATİH	2	1	
GAZİOSMANPAŞA	2	1	
GÜNGÖREN	1	1	
KADIKÖY		2	
KAĞITHANE	3		
KARTAL	1		
KÜÇÜKÇEKMECE	3		
MALTEPE		1	
PENDİK	1		
SANCAKTEPE	1		
SARIYER	2	1	
SİLİVRİ		1	
SULTANBEYLİ	1		
SULTANGAZİ	3		
ŞİLE	1		
ŞİŞLİ	1	1	1
TUZLA	1		
ÜMRANİYE	1	1	
ÜSKÜDAR	2	1	
ZEYTİNBURNU	2		
TOPLAM	52	24	1

Kaynak : Ek3 'deki veriler saha çalışmamız sonucunda derlenmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar, Muhittin. “ Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları : İlişkiler ve Etkileşimler”, **Yerel ve Kentsel Politikalar**. Mehmet Akif Çukarçayır ve Ayşe Tekel (Edt.). Konya: Çizgi Yayınları, 2003,ss.310-339.
- Acuner, Selma. “90’lı Yıllar ve Resmi Düzeyde Kurumsallaşmanın Doğuş Aşamaları”, **90’larda Türkiye’de Feminizm**. Aksu Bora ve Asena Günel (Edt.). İstanbul : İletişim Yayınları, 2002,ss.150-164.
- Akal, Cemal Baki. **Siyasi İktidarın Cinsiyeti**. Ankara : İmge Yayınları,1993.
- Aksoy, Murat. **Başörtüsü-Türban Batılılaşma –Modernleşme , Laiklik ve Örtünme**. İstanbul : Kitap Yayınevi, 2005.
- Alkan, Ayten. **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet : Kadınların Kentte Görünmez Varlığı**.Ankara : Dipnot Yayınları, 2005.
- Alkan, Ayten. **Yerel Yönetimlerde Cinsiyet Eşitlikçi Politikalar**. Diyarbakır : Güney Doğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği Yayınları , Mayıs 2011.
- Altun, Fahrettin. **Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş**.İstanbul : Yöneliş Yayınları,2002.
- Andrew, Caroline. “ Getting Women’s Issue on The Municipal Agenda : Violence Against Women”, **Gender in Urban Research**. Judith A.Garber and Robyne S. Turner (Edt.). London : Sage Publication,1995, ss. 99-118.
- Araslı, Oya. **Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekilliği Adaylığı**. Ankara: Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972.
- Arat, Yeşim. **The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey**. USA: Fairleigh Dickinson University Press, 1989.
- Arat, Yeşim. “ Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Vatandaşlık” , **75 Yılda Tebaa’dan Yurttaş’a Doğru**. Artun Ünsal (Edt.). İstanbul : Tarih Vakfı Yayınları, Aralık 1998, ss.70-92.
- Arat, Yeşim. “Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar” , **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba (Edt.). İstanbul : Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010,ss.96-114.
- Arent, Hannah. **İnsanlık Durumu**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- Arıkboğa, Erbay, Tarkan Oktay ve Nail Yılmaz. **Yeniden Yapılanma Sonrasında Belediye Meclisleri : İstanbul Örneği**. İstanbul : Beta Yayınları, Eylül 2007.

- Ayata, Ayşe Güneş, "Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı", **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın**. Şirin Tekeli (Edt.). İstanbul : İletişim Yayınları, 1990, ss.293-311.
- Ayata, Ayşe Güneş. **CHP : Örgüt ve İdeoloji**. Ankara : Gündoğan Yayınları,1992.
- Ayata, Ayşe Güneş. "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Kadın ve Siyaset" , **75 . Yılda Kadınlar ve Erkekler**. Ayşe Berktaş Mirzaoğlu (Edt.). İstanbul : Tarih Yurt Vakfı Yayınları,1998, ss.240-262.
- Baykal, Deniz. **Siyasal Katılma : Bir Davranış İncelemesi**. Ankara : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1970.
- Berktaş, Fatmagül. **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**. İstanbul : Metis Yayınları, 2000.
- Berktaş, Fatmagül. **Politikanın Çağrısı** . İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mart 2011.
- Bingham, Richard D and David Hedge. **State and Local Government in A Changing Society**. New York : McGraw-Hill İnc,1991.
- Bora, Aksu. "Bir Yapılabirlik Olarak Ka.der" , **90 'larda Türkiye'de Feminizm**. Aksu Bora ve Asena Günal (Edt.). İstanbul : İletişim Yayınları.2002, ss.109-124.
- Bora, Aksu ve Ceren İşat. **Düğüm Bilgisi**. Ankara : KA.DER Yayınları, 2006.
- Çaha, Ömer. **Sivil Kadın** . Ankara : Savaş Yayınları, Mart 2010.
- Çaha, Ömer, Metin Toprak ve İbrahim Dalmış . " Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi : Kırıkkale Örneği" ,**Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler**. Ömer Çaha (Edt.). İstanbul : Fatih Üniversitesi Yayınları, 2004,ss.44-115.
- Çaha, Ömer ve Havva Çaha. **Yerel Tango : Kadın Örgütleri ve Yerel Demokrasi**. Ankara : Orion Yayınları, 2012.
- Çakır, Ruşen. **Türkiye Tartışıyor 1: Mahalle Baskısı**. İstanbul: Doğan Kitap, 2008.
- Çakır, Serpil. "Bir'in Nostaljisinden Kurtulmak : Siyaset Teorisi ve Pratiğine Cinsiyet Açısından Bakış", **Yerli Bir Feminizme Doğru**. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe (Edt.). İstanbul : Sel Yayınları 2001,ss.401-406.
- Çam, Esat . **Siyaset Bilimine Giriş**. İstanbul : Der Yayınları, 2005.
- Çitçi, Oya. **Yerel Yönetimlerde Temsil : Belediye Örneği**. Ankara : Todai, 1989.
- Çukurçayır, M. Akif. **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**. Konya : Çizgi Kitapevi, Şubat 2006.

- Dahlerup, Drude. "Increasing Women's Political Representation : New Trend in Gender Quotas", **Women in Parliament : Beyond Number a Revised Edition**. Julie Ballington and Azam Karam (Edt.) Stockholm Sweden: International IDEA Handbook Series , 2005,ss.141-153.
- Demirci, Mustafa. "Yönetimde Halkın Doğrudan Katılımının Sorunları ve Açmazları", **Yerel Yönetimler , Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar**. Bekir Parlak (Edt.). Bursa : Dora Yayınları, 2010,ss.143-156.
- Easton, David. **A Framework fo Political Analysis**. New Jersey: Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1965.
- Ecevit, Yıldız. "Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişisine Eleştirel Bir Yaklaşım", **Yerli Bir Feminizme Doğru**. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe (Edt.). İstanbul : Sel Yayınları, Ekim 2001,ss.227-257.
- Emrealp, Sadun. **Yerel Yönetim Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı**. İstanbul: IULA-EMME, Şubat 2005.
- Ergin, Çağlayan Kovanlıkaya. " Erkek Parlatonun Kadın Siyasetçileri", **Yerli Bir Feminizme Doğru**. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe (Edt.). İstanbul : Sel Yayınları 2001,ss.423-453.
- Ersevım, İsmail. **Freud ve Psikoanalizin Temel İlkeleri**. İstanbul: Assos yayınları, 2010.
- Fowler, Alan. "Strengthening Civil Society in Transition Economies from Concept to Strategy: Mapping an Exit in a Maze of Mirrors", **NGOs Civil Society and State**. Andrew Clayton (Edt.).UK :Intrac Publication, 1996,ss.12-33.
- Göle, Nilüfer. **Modern Mahrem : Medeniyet ve Örtünme**. Metis Yayınları : İstanbul, 2004.
- Green, Jerry R. and Jean Laffort. **İncentives in Public Decision Making**. Amsterdam : North Holland Publishing Company, 1979.
- Greer, Scott. " The People Of The Metropolis", **Politics in the Metropolis: a Reader in Conflict and Cooperation**. Thomas R.Dye and Brett W. Hawkins (Edt.).Ohio : Merrill Publication, 1967,ss.14-27.
- Güldiken, Nevzat. **Toplum Bilimsel Boyutuyla Siyasal Katılım**. Sivas : Dilek Yayınları,1996.
- Kadioğlu, Ayşe. " Cinselliğin İnkarı : Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadını", **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**. Ayşe Berktaı Mirzaoğlu (Edt.). İstanbul : Tarih Yurt Vakfı Yayınları, 1998, ss.89-101.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "Türkiye'de Kadınların Statüsü: Kültürlerarası Perspektifler", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. Ayşe Berktaı Mirzaoğlu (Edt.). İstanbul : Tarih Yurt Vakfı Yayınları, 1998,ss.143-154.

- Kalaycıoğlu, Ersin. **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemlerin Kökeni Üzerine Bir Değerlendirme** . İstanbul Üniversitesi Yayınları: İstanbul,1983.
- Kalaycıoğlu, Ersin ve Binnaz Toprak. **İş Yaşamı , Üst Yönetim ve Siyasette Kadın**. İstanbul : TESEV Yayınları, 2004.
- Kapani, Munci. **Politika Bilimine Giriş**. Ankara : Bilgi Yayınlar, Eylül 2005.
- Keleş, Ruşen. **Yerinden Yönetim ve Siyaset**. İstanbul : Cem Yayınları, 2009.
- Kelly, Rita Mae and Mary Boutilier. **The Making of Political Women : A Study of Socialization and Role Conflict**. Chicago : Nelson- Hall, 1978.
- Kışlalı, Ahmet Taner. **Siyaset Bilimi**. Ankara : İmge Yayınları, 2003.
- Koray, Meryem. **Günümüzdeki Yaklaşımlar Işığında Kadın ve Siyaset**. İstanbul : Tüses Yayınları,1991.
- Kösecik, Muhammet. “ Türkiye’de Yerel Seçimler” . **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar 1**. Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik (Edt.). Ankara : Nobel Yayınları,ss.253-274.
- Kumbetoğlu, Belkis. “ Kentsel Alan ve Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet”, **Yerli Bir Feminizme Doğru**. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe (Edt.) . İstanbul : Sel Yayınları, Ekim 2001, ss.259-282.
- Kurtoğlu, Ayça. **Hemşericilik ve Şehirde Siyaset : Keçiören Örneği**. İstanbul :İletişim Yayınları,2004.
- Kymlicka, Will. **Contemporary Political Philosophy : An Introduction**. Oxford : Oxford University Press. 2002.
- Labani, Sepideh, Carla Zabaleta Kaehler and Paula De Dios Ruis. **Gender Analysis of Women’s Political Participation in 7 South East Asian Countries**. Espana : Enjambra Contra La Explotacion, 2009.
- Lawless, Jennifer L and Richard L. Fox. **Men Rule : The Continued Under Representation of Women in US Politics**. Washington: American University Press,2012.
- Lovenduski , Joni and Pippa Norris. **Gender and Party Politics**. London : Sage,1993.
- Mansbridge , Jane. “Güç Kullanımı /Güçle Mücadele : Yönetim Biçimi” , **Demokrasi Ve Farklılık : Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması**. Seyla Benhabib (Edt.). İstanbul : Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD), Mart 1999, ss. 72-100.
- McLaughlin, Janice. **Feminist Social and Political Theory : Contemporaray Debates and Dialogues**. New York : Palgrave MacMillan, 2003.
- Milbrath, Lester W. **Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics?**. Chicago : Rand McNally College Publishing Company,1965.

- Negiz, Nilüfer. "Türkiye'de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme". **Yerel Siyaset**. İstanbul : Okutan Yayınları.2008, ss.213-236.
- Norris, Pippa. "Introduction : Theories of Recruitmen", **Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies**. Pippa Norris (Edt.) . Cambridge : Cambridge University Press, 1997.
- Norris, Pippa. " Women and Politics in Western Europe ", **Women's Legislative Participation in Western Europe**. Slyvia Bahsevkin (Edt.). Totowa : Frank Cass Publication,1985, ss.90-107.
- Okin, Susan Moller. " Gender, The Public and The Private", **Political Theory Today**. David Held (Edt.).Stanford: Stanford University Press,1991,ss.305-332.
- Öner, Şerif. **Yeni Mevzut Çerçevesinde Türkiye'de Belediye Yönetimi**. Ankara : Nobel Yayınları, 2006.
- Öncü, Ayşe. "Uzman Mesleklerde Türk Kadın", **Türk Toplumunda Kadın**. Nermin Abadan Unat (Edt.). Ankara : Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1987,ss.253-267.
- Paloma, Margaret. **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, çev. Hayriye Erbaş, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993.
- Phillips, Anne. **Demokrasinin Cinsiyeti**. İstanbul : Metis Yayınları, Kasım 1995.
- Piktin Hanna Fenichel. **The Concept of Representation**. University Of California Press: California,1972.
- Pulzer, Peter G.J. **Political Representation and Election**. New York : Frederick A. Praeger Publisers,1967.
- Sancar, Serpil. "İslamcı Kadınların Yaşam Alanı : Tepkisel İndirgemecilik mi?", **Türkiye'de Kadın Olgusu**. Nejla Arat (Edt.). İstanbul : Say Yayınları, 1992, ss.127-150.
- Sancar, Serpil. **Siyasal Yaşam ve Kadınlara Destek Politikası**. Ankara : Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü,1997.
- Sancar, Serpil. " Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği", **Kadın –Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim , Çalışma Yaşamı Ve Siyaset**. Mine Tan, Yıldız Ecevit ve Serpil Sancar (Edt.). İstanbul : Tusiad Yayınları, 2000, ss.199-262.
- Sancar, Serpil. "Siyasi Katılım", **Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği : Sorunlar Öncelikler ve Çözüm Önerileri**. İstanbul : Tusiad ve Kagider, Temmuz 2008.
- Sancar, Serpil. **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti**. İstanbul : İletişim Yayınları, 2012.

- Sarıbay, Ali Yaşar. **Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz**. Alfa Yayıncılık : İstanbul, Şubat 2000.
- Savran, Günnur. **Beden Emek Tarih**. İstanbul : Kanat Yayınları, 2004.
- Sawer , Marian, Manon Tremblay and Linda J. Trimble. **Representing Women in Parliament : A Comparative Study** .Oxon : Routledge,2008.
- Sayın, Aysun. **Kota El Kitabı**. Ankara : KA.DER Yayınları, 2007.
- Sözen, Edibe. "Gender Politics of JDP", **The Emergence of A Turkey , Democracy and AK Parti**. M.Hakan Yavuz (ed.). Salt Lake City : The University Of Utah Press, 2006,ss.258-280.
- Şener, Ülker. **Kadın Yoksulluğu**. İstanbul: Tepav Yayınları, Eylül 2009.
- Tekeli , Şirin. **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**. İstanbul : Birikim Yayınları, 1982.
- Tekeli, Şirin. " Türkiye’de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", **Türk Toplumunda Kadın**. Nermin Abadan Unat (Edt.). İstanbul : Ekin Yayınları, 1982, ss. 375-396.
- Tokgöz, Oya. **Siyasi Haberleşme ve Kadın**. Ankara : Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979.
- Toprak, Zerrin. " Müzakereci Demokrasi ve Yerel Siyaetin Gelişimi", **Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar**. Bekir Parlak (Edt.). Bursa: Dora Yayınları, 2010,ss.21-35.
- Turan, İlter. **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**. İstanbul : İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları,1977.
- Uysal, Birkan. **Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi**. Ankara : Todai Yayınları, 1984.
- Wedel, Heidi. **Siyaset ve Cinsiyet : İstanbul Gecekondualarında Kadınların Siyasal Yaşama Katılımı**. İstanbul : Metis Yayınları, Ekim 2001.
- White, Jenny B. **Türkiye’de İslamcı Kitle Seferberliği: Yerel Siyaset Üzerine Bir Okuma**. İstanbul : Oğlak Yayınları, 2002.
- Yaraman, Ayşegül. **Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili**. İstanbul : Bağlam Yayınları,Kasım 1999.

Sürelî Kaynaklar

- Alkan , Ayten. “ Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?”.**Birikim**. Sayı . 179, Mart 2004,ss.71-77.
- Alozie, Nicolas O and Lynne L. Manganaro, “Women’s Council Representation: Measurment Implications for Public Policy” ,**Political Research Quarterly**. Vol.46, 1993, ss.383-398.
- Arat, Yeşim. “Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Rollerî”. **Ekonomi ve İdari Bilimler Dergisi**. Cilt.1, Sayı.1, Kış 1987, ss.45-66.
- Arıkoğa, Erbay. “ Yerel Yönetimlerde Temsil ve Kadın Üyeler : Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller”. **Türkiye İdare Dergisi**, S. 463-464, Haziran – Eylül 2009,ss.15-43.
- Asunakutlu, Tuncer ve Barış Safran. “ Örgütsel Çatışma Açısından Hemşericilik Üzerine Bir Araştırma”, **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**. 7 (1), 2005,ss.157-176.
- Ayata, Ayşe Güneş. “Women in The Legislature”. **Boğaziçi Journal Review Of Social , Economic And Administrative Studies**. No :8,1995,ss.107-120.
- Ayata, Ayşe Güneş and Fatma Tütüncü. “Critical Acts Without Critical Mass : The Substantive Representation of Women in the Turkish Parliament”, **Parliamentary Affairs**. No. 61,2008, ss.461-475.
- Bilir, Faruk. “Adaylık ve Mecliste Yenilenme”. **Yasama Dergisi**. Sayı.9, 2008,ss.5-16.
- Blaug, Ricardo. “Engineering Democracy”.**Political Studies**. 50 (1), 2002, ss.102-116.
- Bullock, Charles S. and Susan A. MacManus. “Municipal Structure and The Election of Councilwomen”, **Journal Of Politics**. 53 ,1991,ss.75-89.
- Ergin, Çağlayan Kovanlıkaya. “Siyasetin Evrenselci Tutumu , Erkeği Merkeze Yerleştiriyor”. **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**. Cilt :2 , Sayı :8, Ekim-Aralık 2004,ss.49-66.
- Celis, Karen, Sarah Childs, Johanna Kantola and Mona Lena Krook. “ Rethinking Women’s Substantive Representation”, **Representation**. Vol.4, No.2, 2008, ss.99-107.
- Curtin, Jennifer. “ Women , Political Leadership and Substantive Representation : The Case of New Zealand”. **Parliamentary Affairs**.Vol.61,No.3,2008,ss.490-504.
- Çaha, Ömer. “Türk Kadın Hareketi : “ Kadınsı” Bir Sivil Toplumun İmkânı ?”. **Türkiye’de Kadın Çalışmaları Dergisi**. Cilt .1 , Sayı. 3, Eylül-Ekim 2007,ss.6-15.

- Freidenvall, Lenita. "Kotalar Nasıl İşlevsel Hale Getirilebilir?". **Amargi**. Sayı.5,Yaz 2007,ss.24-27.
- Galligan, Yvanne . "Bringing Women in : Global Strategies for Gender Party in Political Representation. **Race, Religion, Gender& Class**. Vol.6, 319, 2006, ss.319-336.
- Güldü, Özgür ve Müge Ersoy Kart. " Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar : Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**. No.64,3,2003,ss.97-116.
- Karnig, Albert K. and Oliver Walter. "Election of Women to City Councils" ,**Social Science Quarterly**. No.56, 1976, ss.605-613.
- Keskin, Burçak. " Political Participation Patterns of Turkish Women" . **Middle Eastern Review of International Affairs**. Volume 1 (4),ss.55-64.
- Keyman, E. Fuat. " Kamusal Alan ve Cumhuriyetçi Liberalizm : Türkiye'de Demokrasi Sorunu". **Doğu Batı Dergisi**. No.5, Kasım 1998, ss.57-89.
- Lampsa, Paulina. " Karar Alma Mekanizmalarında Kadının Yeri : Avrupa Topluluğu Deneyimi". **İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi**. Sayı.6, 1999, ss.43-54.
- Koray, Meryem. "Kadın Hareketi Bütüncül Bir Bakış Açısına Sahip Olmalı". **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**. No.2, Sayı .8, Ekim-Aralık 2004, ss.58-62.
- Kurtoğlu, Ayça. "Patronaj- Hemşericilik-Siyaset", **Birikim**. No :179, Mart 2004,ss.46-51.
- Negiz, Nilufer ve Fulya Akyıldız. " Yerel Seçimlerde Seçmenin Tercihi Üzerinde Aday İmajının Etkisi: Uşak Örneği", **SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı: 15, 2012/1, ss.171-199.
- Saltzstein, Grace Hall. " Female Mayors and Women in Municipal Jobs" . **American Journal of Political Science**. Vol . 30, No.1, Feb 1986,ss.140-164.
- Schmich , Louise K. Davidson. " Gender Quota Compliance and Contagion in the 2009 Bundestag Election, **German Politics and Society** . I.96, Vol.28, No.3,Fall 2010,ss.133-155.
- Sitembölükbaşı, Şaban. " Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Seçimlerde Kota Uygulaması". **SDÜ İİBF Dergisi**. C.12,S.1, 2007,ss.13-36.
- Sözen, Edibe. " Türkiye'de Erkekler Üzerinden Bir Kadın Siyaseti Hakim". **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**. Vol. 2 , No.8, Ekim-Aralık 2004,ss.63-64.
- Stokes – Brown, Atiya Kai .and Kathleen Dolan. "Race , Gender, and Symbolic Representation : African American Female Candidates as Mobilizing Agents", **Journal Of Election, Public Opinion and Parties**. Vol.20,No.4, November 2010,ss.473-494.

- Örs, Birsen. "Siyasal Temsil". **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**. No.35, Ekim 2006.ss. 1-22.
- Öztan, Ece. "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık". **Ankara Üniversitesi SBF**. 59-1,ss.203-235.
- Ruedin, Didier. "Testing Milbart's 1965 Framework of Political Participation Institutions And Social Capital".**Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences**. December 2007.ss.1-45.
- Tekeli, Şirin. "Kadınlar Neden Politikada Yoklar". **Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi**. Sayı :5. Ocak 1989,ss.18-26.
- Toprak, Binnaz." Siyaset , Üst Yönetim ve İş Yaşamına Katılmayan Kadınlar". **Görüş Dergisi**. Sayı :59, Haziran 2004, ss.45-59.
- Tosun, Gülgün Erdoğan. " Siyasetin Kadınlara Ardına Kadar Açık Kapısı: Mahalle Muhtarlığı". **Kadın Çalışmaları Dergisi**. I (I), 2006,ss.30-43.
- Tremblay, Manon. " Do Female MPs Substantively Represent Women ? A Study of Legislative Behaviour in Canada's 35th Parliament". **Canadian Journal of Political Science** . 31 (3), 1998, ss.435-465.
- Vallence , Elisabeth. " Where Power is , Women are not". **Parliamentary Affairs**. No.35,1982,ss.218-229.
- Wedel, Heidi." Türkiye Cumhuriyet'inde Sivil Toplum Nüveleri- Demokrasinin Taşıyıcısı mı, Yeni Bir Seçkinler Örgütlenmesi mi?" . **Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları**.1997, ss.137-162.
- Yaraman, Ayşegül. " 72 Yılın Ardından Kadın İçermeyen Siyaset". **Toplumsal Tarih**. Aralık 2006, Sayı:156, ss..14-22.

Diğer Kaynaklar

- Alada, Adalet Bayramoğlu. **Kentsel Yönetime Katılımda 'Mahalle'**, <http://www.yayed.org/uploads/yuklemeler/inceleme-27.pdf> (12 Kasım 2013).
- Alkan, Ayten. **Yerel Yönetimlerde Kadınlara Yer Açmak** : <http://www.unfpa.org.tr/turkey/rapyay/kadinlarayeracmak.pdf> (16 Mart 2012).
- BDP Parti Tüzüğü,2013, <http://www.bdp.org.tr/devam/16-bdp-tuzuk.aspx>(17 Kasım 2013).
- Cullen, Dallas. “ The Personal is Political: Third Wave Feminism and The Study of Gendered Organization”,Canada,2000, <http://www.mnqt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2001/papers/gender/cullen.pdf> (15 Şubat 2013).
- Dahlerup, Drude. “Is Parliament Open to Women Quotas in Global Perspective”, Stockholm, Sweden, www.ipu.org/pdf/publication/wnm (13 Şubat 2013).
- Dahlerup , Drude and Lenita Friedenvall. “ Quotas as a Fast Track to Equal Political Representation for Women”, **IPA World Congress in Durban** , South Africa, 24-29 June 2003, ss.1-23.
- Fishkin, James S. Robert Luskin, John Panaretos, Alice Siu and Evdokia Xekalaki, “Returning Deliberative Democracy to Athens: Deliberative Polling For Candidate Selection”, **American Political Science Association Ma.** 27-31,August 2008, <http://cdd.stanford.edu/research/papers/2008/candidate-selection.pdf> (24 Nisan 2013).
- Francisco J. Pino, “Is There a Gender Bias Among Voters? Evidence From The Chilea Congressive Elections”, 13 September 2011, ss.1-47, http://www.webmeets.com/files/papers/SAEe/2011/459/gender%20bias_SAE_E.pdf (18 Nisan 2013).
- Gençkaya, Ömer Faruk ve Fatma Ülkü Selçuk. **Kadın Milletvekillerinin Yasama ve Denetim Faaliyetleri ve Roller (1935-2007)**. Ankara : Tübitak Proje No.109K586. Nisan 2011,ss.1-22.
- Ka.der. **Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı**. İstanbul , 2004.
- Ka.der. **Eşit Temsil İçin Cinsiyet Kotası Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye**. İstanbul , 2005.
- Ka.der. “Türkiye’de Kadınların Eşit Katılımı ve Eşit Temsil Yolunda Yürüyüşü”,**7. Olağan Genel Kurulu Faaliyet Raporu**,İstanbul , 26 Ocak 2008- 24 Ocak 2010, http://www.ka-der.org.tr/tr/down/7.Genel_Kurul_Faaliyet_Raporu.pdf (19 Şubat 2012).
- Ka.der. **Eril Siyasetle Kadın Halleri Arasında : Türkiye’de 23.Dönem Kadın Milletvekilleri Araştırma Raporu**. İstanbul, 2009.

- Ka.der Yerel - Siyaset Çalışma Grubu. Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar. **Taslak Rapor**. Ankara, 30 Mayıs 2006.
- Kadın Dostu Kentler Kitapçığı. <http://www.kadindostukentler.com/docs/UNFPA%20kitapcik.pdf> (10.10.2013).
- Kadioğlu, Ayşe. "Kostüm Modernliği", **Radikal Gazetesi 81. Yıl Cumhuriyet Özel Eki**. 29 Ekim 2004.
- Keyman, E. Fuat. "Yereli Olmayan Yerel Seçimler". **Radikal**. http://www.radikal.com.tr/radikal2/yereli_olmayan_yerel_secimler-926308 (18 Mart 2009).
- Keyman, E. Fuat. "Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum", http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=473:avrupada-ve-tuerkiyede-sivil-toplum (17 Mart 2013).
- Konda. **Siyasette Kadın Temsili Araştırması**. İstanbul. Mart 2011.
- Meier, Petra. "Gender Quota in Local Politics: The Belgian Case ", **Women's Quotas in Urban Local Government a Cross –National Comparison**, New Delhi, 6-7 February 2003, ss.1-16. <http://www.quotaproject.org/other/delhi2.pdf> (11 Mart 2013).
- O'Brien, Diana Z. "Women , Parties and Politics: A Party Based Theory Of Substantive Representation", **Western Political Science Association Annual Meeting**, Los Angeles, ss.1-43. <http://www-bcf.usc.edu/~dzobrien/ManifestoWebsite.pdf> (7 Nisan 2013).
- Özcan, Emine. "Feministlerden Beyoğlu'na Bağımsız Aday", **Radikal**. 7 Şubat 2009, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=920576&CategoryID=78> (22 Mayıs 2012).
- Pande, Rohini and Deanne Ford, "Gender Quotas and Female Leadership a Review", 7 April 2011, ss.17-20. <http://www.hks.harvard.edu/fs/rpande/papers/Gender%20Quotas%20-%20April%202011.pdf> (13 Kasım 2012).
- Pınarcıoğlu, Nihal Şirin. "Yerel Siyaset ve Kadın Katılımı : İstanbul ve Kocaeli'nde Niteliksel Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Marmara Üniversitesi SBE, 2011.
- Radikal**. "Kadın Adaylar Piyano ya da keman da çalsın mı? http://www.radikal.com.tr/politika/kadin_adaylar_piyano_ya_da_keman_da_cal_sin_mi-1144943 (5 Ağustos 2013).
- Sumbaş, Ahu. , "Demokrasi ve Kadın Temsili Çerçevesinde Yerel Siyasette Kadın Temsilcilerin Etkisi ve Katkıları : Türkiye'de 2009 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları Örneği", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Hacettepe Üniversitesi SBE, 2012.

Şahin, Funda, “Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profili ”, **Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi**. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011.

Şenol, Nevin. ,**Kadın Dostu Kentler Avrupa’dan Örnekler”** , ss.1-14.
<http://www.unfpa.org.tr/turkey/rapyay/kadindostukentler.pdf> (17 Ocak 2013).

TBB Kadın Yerel Politikacılar Toplantısı. **İlknur Üstün Konuşması** . Antalya,15 Mart 2012.

Tokman Yıldız ve Aksu Bora, “ Yerel Gündem 21 Programının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi” . **Taslak Final Rapor**. Ankara : UNDP, Mart 2006, www.erc.undp.org/.../downloaddocument.html , (18 Nisan 2012).

Toksabay, Esen. Aslı ve Oya Memişoğlu. **Siyasetin Cinsiyeti** ,www.tepav.org.tr/tr/admin/dosyabul/upload ,(12 Mart 2013).

Tuğluk, Aysel. “ Bir Pozitif Ayrımcılık Örneği : Eşbaşkanlık”, **Bianet**. 7 Nisan 2006.
<http://eski.bianet.org/2006/04/07/77385.htm>) (17 Mart 2013).

United Nations Escap. **Women In Local Government in Asia and the Pasific : A Comparative Analysis of Thirteen Countries**, ss.1-66
http://www.unescap.org/huset/women/reports/comparative_report.pdf (16 Mart 2013).

Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi, **Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılma İlişkileri Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı**, 2003, Strasbourg,
http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Coe_youth/Participation/COE_charter_participation_tu.pdf (15 Ekim 2013).

<http://www.quataproject.org/aboutquatas.cfm> (18 Şubat 2013).

2972 Sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, Kabul Tarihi : 1984.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu , Kabul Tarihi : 2004.

5272 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun, Kabul Tarihi :2004.

5393 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, Kabul Tarihi : 2005.

5747 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, Kabul Tarihi: 2008.

2/182, 4 Kasım 2013, 8<http://web.tbmm.gov.tr/gelenkaqitlar/metinler/254817.pdf> (10 Kasım 2013).
